

Національна академія аграрних наук України
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Інститут обліку і фінансів НААН
Євразійська Рада Сертифікованих Бухгалтерів і Аудиторів
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
Науково-виробничий журнал «Облік і фінанси»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Матеріали

XI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої
100-річчю Національної академії аграрних наук України,
60-річчю наукової школи з бухгалтерського обліку
ННЦ «Інститут аграрної економіки» та **25-річчю** її
експериментальної бази

(7 грудня 2018 р., м. Київ)

Київ
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
2018

УДК [657+336]:631(477)

Є 24

Редакційна колегія

Жук В. М., д.е.н., професор, академік НААН, Лупенко Ю. О., д.е.н., професор, академік НААН, Панадій О. П., к.е.н., Мельничук Б. В., к.е.н., Остапчук С. М., к.е.н.

Адреса редакційної колегії:

03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10

Тел./факс +38 (044) 259-01-25

E-mail: conff@faaf.org.ua

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту обліку і фінансів (*протокол № 6 від 15.11.2018 р.*)

Посвідчення УкрІНТЕІ № 459 від 28 вересня 2018 року

Є 24 **Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки:** матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (7 грудня 2018 р., м. Київ) / Відпов. за вип. Ю.С. Бездушна. К.: ННЦ «ІАЕ», 2018. 220 с.

Вміщені у збірнику тези присвячені різноманітним аспектам розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки в умовах євроінтеграції. Значну увагу приділено дослідженню питань трансформації бухгалтерського обліку та звітності в контексті світових інтеграційних процесів, гармонізації аудиту з вимогами директив ЄС. Розкрито необхідність поглиблення наукового забезпечення фінансів та оподаткування аграрних підприємств.

Збірник розраховано для використання в науково-практичній діяльності спеціалістів з бухгалтерського обліку та фінансів, молодих науковців, викладачів вузів, наукових співробітників.

УДК [657+336]:631(477)

© Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», 2018

ЗМІСТ

Вітальне слово	8
Резолюція XI Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки»	10
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ	13
Алексєєнко С.А. Облікове забезпечення управління витратами на оплату праці як основа вирішення соціальних проблем	13
Бардаш С.В., Осадча Т.С. Ідентифікація взаємозв'язку рентних відносин та трансакційних витрат	16
Воляк Л.Р. Аналітична оцінка стану зносу основних засобів в Україні	18
Гершман Ю.В. Звітність з плати за землю: правові вимоги та перспективи спрощення	20
Голуб Н.О. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку для управління підприємством	22
Демчук О.М., Що необхідно знати роботодавцю про порядок та особливості призначення пенсій	24
Дружинська Н.С. Особливості ведення лісового господарства та їх вплив на обліковий процес	27
Жук В.М. Здобутки та перспективи роботи наукової школи з бухгалтерського обліку в АПК ННЦ «Інститут аграрної економіки» ...	30
Канцуров О.О. Перспективи інституціональних перетворень у сфері бухгалтерського обліку та аудиту	32
Коваль О.В. Проблеми автоматизації бухгалтерського обліку у зв'язку з переходом на Міжнародні стандарти фінансової звітності	35
Кучеркова С.О. Вдосконалення класифікації витрат для цілей управлінського та бухгалтерського обліків	37
Левченко О.П. Посадова інструкція бухгалтера: необхідність внутрішнього регламенту в організації роботи облікових працівників	39
Лукова О.С. Використання фінансових інструментів: обліково-контрольні аспекти	42
Миккульський В.С. Диджиталізація обліку в сільському господарстві: тенденції та перспективи	44
Момотлива Г.П. Облік витрат на виробництво та аналіз собівартості продукції зернових культур	47
Падій І.О. Облікова політика щодо формування резервів на сільськогосподарських підприємствах	50

Панадій О.П. Розвиток професії бухгалтера в АПК України	52
Пасько О.В. Акторно-мережева теорія Б. Латура в контексті онтології у дослідженнях із бухгалтерського обліку	56
Попко Є.Ю. Властивості облікової оцінки, зумовлені інституційним середовищем	58
Подольничук О.А. Облікове забезпечення управління поточними зобов'язаннями	60
Правдюк М.В. Облікове забезпечення управління політикою збуту готової продукції підприємства	62
Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління рентабельністю операційної діяльності підприємства	65
Прохорчук Н.О. Заклади загальної середньої освіти в умовах освітньої реформи	68
Семенішена Н.В. Кумулятивізм інституту бухгалтерського обліку	71
Сокіл О.Г. Бухгалтерський облік в умовах трансформації систем управління сталого розвитку	73
Сук Л.К. Облік вибуття тварин основного стада	76
Сук П.Л. Оцінка та облік кормів	78
Терновський В.О. Сутність та особливості управління операціями з давальницькою сировиною	80
Тімченко О.Л. Інформаційне забезпечення управління прибутком підприємств	83
Глушкевич Н.В., Нужна О.А. Управлінські рішення при формуванні управлінської облікової системи в аграрному менеджменті	85
Трачова Д.М. Формування інноваційно-орієнтованої амортизаційної політики	88
Утенкова К.О. Застосування глобальних принципів управлінського обліку у контексті забезпечення економічної безпеки	90
Федурко А.О. Розвиток поняття «трансакційні витрати»	94
Царук Н.Г. Шляхи вдосконалення методики обчислення собівартості продукції рослинництва	96
Черкаська І.С., Лазаришина І.Д. Можливості облікового забезпечення управління витратами з оплати праці	98
Шевчук В.О. Природнича основа становлення новітньої облікової парадигми	101
Шендерівська Ю.Л. Соціальні стандарти в бухгалтерському обліку: сьогодення та прогнози на 2019 рік	104

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	107
Вдовенко Л.О., Тітов Д.В. Проблеми розвитку сільських територіальних громад	107
Могилова М.М. Удосконалення моніторингу формування об'єднаних територіальних громад як основи інформаційного забезпечення реформи децентралізації в Україні	109
Соколенко Л.Ф. Трансформація фінансової звітності України до міжнародних стандартів	112
Ткаченко Н.А. Колективно-договірне регулювання трудових відносин в сільськогосподарських підприємствах	114
Ющенко Н.Л. Розвиток приватно-державного партнерства в інформаційному забезпеченні процесу прийняття рішень в соціальній та економічній сфері	116
РОЗВИТОК ЗВІТНОСТІ: ФІНАНSOVA ЗВІТНІСТЬ, ВІДОМЧА СТАТИСТИКА, ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ	118
Бабіч І.І., Нагірська К.Є. Бенчмаркетингова політика в стратегічному управлінському обліку	118
Коваль Л.В. Вплив реорганізації на баланс підприємства	120
Костякова А.А. Звіт про управління: облікові новації 2018 року	121
Малишкін О.І. Щодо інформаційних джерел звіту про платежі на користь держави	124
Савчук В.К. До визначення собівартості продукції	127
Садовська І.Б. Інжинірингова теорія управлінського обліку: що далі?	129
Стецюк Л.С. Актуальні питання складання, подання та оприлюднення фінансової звітності	131
Сторожук Т.М. Таксономія фінансової звітності за МСФЗ	134
РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АУДИТУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	137
Волошина О.В. Внутрішній аудит в корпоративному управлінні	137
Гуцаленко Л.В. Проблеми реалізації функцій внутрішнього аудиту	139
Здирко Н.Г. Проблемні аспекти організації державного фінансового контролю в Україні	141
Ковальова Д.Є. Методика аудиту МШП на підприємстві	144

Мельник К.П. Роль аудиту в забезпеченні сталого розвитку сільських територій	146
Мельничук Б.В. Реформа інституту аудиту: стан та перспективи	148
Назаренко І.М. Функціональна місія та вимоги до внутрішнього аудиту в сучасних динамічних бізнес-умовах	151
Ріпа Т.В. Аудит як механізм підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств	154
Сахно Л.А. Основні переваги Міжнародних стандартів аудиту	157
Шерстюк О.Л. Оцінювання упевненості за результатами аудиту фінансової інформації	159

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ .....

162

Александрова М.М., Довгалюк В.В. Зародження та становлення лікарняних кас	162
Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Тенденції вітчизняного ринку агрострахування	165
Виговська Н.Г. Фінансовий механізм регулювання земельних відносин	169
Дема Д.І. Оподаткування землі в умовах орендних відносин	171
Дячек С.М. Вибір стратегії управління проблемними кредитами	174
Калівощко О.М. Еволюція розвитку інфраструктури ринку	178
Коваль Ю.М. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення суб'єктів господарювання	179
Коцюбинська Є.Б. Основні напрями бюджетної політики з оптимізації бюджетного дефіциту та профіциту України	181
Литвинчук І.В. Діяльність ОТГ в умовах децентралізації	184
Мартинюк Г.П., Демянюк І.В. Інструменти оподаткування доходів фізичних осіб: податкові соціальні пільги та знижка	187
Москвін Б.А. Оцінка ефективності власного капіталу сільськогосподарських підприємств	190
Пасічник Ю.В. Застосування фінансових теоретичних конструкцій щодо розвитку аграрного сектору	192
Патарідзе-Вишинська М.В. Економічні аспекти національної безпеки	195
Полчанов А.Ю. Розвиток фінансового потенціалу підприємств агросектору у період воєнного конфлікту	198
Радченко О.Д. Державна підтримка мікрокредитування малих аграрних підприємств	199
Синчак В.П., Самарічева Т.А. Фінансове стимулювання виробництва молока в Україні: стан і напрями	203

Трусова Н.В. Управління ризиками кредитного забезпечення інвестиційних проектів сільськогосподарських підприємств в банківській системі	206
Цап В.Д. Податкове навантаження на платника податків	209
Чкан І.О., Щевелева О.В. Телемаркетинг в банківській діяльності	213
Ярмоленко Ю.Ю. Особливості відшкодування ПДВ фермерам у Великій Британії: досвід для України	214
Яцук О.О. Особливості використання нормативної грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарськими товаровиробниками при нарахуванні податкових зобов'язань	217

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

7 грудня 2018 року відбулася **Міжнародна науково-практична конференція «Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки»**, яка була присвячена 100-річчю Національної академії аграрних наук України, 60-річчю наукової школи з бухгалтерського обліку Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» та 25-річчю її експериментальної бази.

З привітальним словом виступили:

Юрій Лупенко, директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН;

Петро Саблук, академік-секретар Відділення аграрної економіки і продовольства НААН, Герой України;

Валерій Бондар, член Ради Аудиторської палати України;

Сергій Канигін, заступник Голови Євразійської Ради Сертифікованих Бухгалтерів і Аудиторів.

Олег Канцуров, керівник Головного департаменту з питань економічної політики Адміністрації Президента України, розповів про перспективи інституціональних перетворень у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Голова Ради ФАБФ АПКУ, академік НААН **Валерій Жук**, виступив на конференції з доповіддю про здобутки наукової школи з бухгалтерського обліку в АПК за її 60-річну історію, якими дійсно по праву можна пишатися.

Наталія Вовчук, офіційний представник СІМА в Україні, представила глобальне дослідження СІМА в розрізі фінансів та розповіла про несуттєвість загрози зникнення бухгалтерської професії.

Президент Міжнародної громадської організації «Універсальна екзаменаційна мережа» **Сергій Мудрук** дав оцінку професійних компетенцій економічних професій та розповів про проблеми і перспективи конвергенції вітчизняної вищої та професійної освіти.

Борис Мельничук, виконавчий директор ФАБФ АПКУ, у своїй доповіді висвітлив стан реформування інституту аудиту в Україні відповідно до нового Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні».

Захід зібрав представників галузі зі всієї України та відбувся на високому, професійному рівні. Висловлюємо подяку за активну наукову та громадську позицію, участь в конференції докторам економічних наук **Андрос Світлані Вікторівні** та **Пасічнику Юрію Васильовичу** (ННЦ «Інститут аграрної економіки»), **Лазаришиній Інні Дмитрівні**, **Савчуку Василю Крилиловичу**, **Суку Петру Леонідовичу** (Національний університет біоресурсів і природокористування України), **Бардашу Сергію Володимировичу** та **Шпаку Валентину Аркадійовичу** (Київський кооперативний інститут бізнесу і права),

професору **Демі Дмитру Івановичу** (Житомирський національний агроекологічний університет), кандидатам економічних наук **Голуб Наталії Олександрівні** (Таврійський державний агротехнологічний університет), **Шаніну Олександрі Василювичу** (Національна академія аграрних наук України), президенту Міжнародної громадської організації «Універсальна екзаменаційна мережа» **Мудруку Сергію Олексійовичу** та провідному бізнес-тренеру, консультанту і викладачу Центру «ProfiT» **Венгеру Анатолію**.

Бажаємо всім учасникам конференції плідної наукової діяльності, невичерпного натхнення та нових здобутків у формуванні європейського вектору розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки!

РЕЗОЛЮЦІЯ

ХІ Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки»

присвяченої **100-річчю** Національної академії аграрних наук України,
60-річчю наукової школи з бухгалтерського обліку Національного наукового
центру «Інститут аграрної економіки» та **25-річчю** її експериментальної бази

7 грудня 2018 року

Організатори конференції: Національна академія аграрних наук України, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Євразійська Рада Сертифікованих Бухгалтерів і Аудиторів, Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (ФАБФ), Інститут обліку і фінансів НААН, науково-виробничий журнал «Облік і фінанси».

Тематичними напрямками конференції були:

- Наукове забезпечення фінансів та оподаткування в аграрному секторі
- Бухгалтерський облік в умовах трансформації систем управління
- Інформаційне забезпечення розвитку сільських громад та місцевого самоврядування
- Розвиток звітності: відомча статистики, фінансова звітність («Звіт про управління»)
- Реформування інституту аудиту: стан та перспективи

Основна мета міжнародної науково-практичної конференції – визначення ключових проблем та перспектив формування європейського вектору розвитку бухгалтерського обліку, фінансів, оподаткування та аудиту в аграрному секторі економіки.

Підтверджуючи важливість піднятої проблематики та високо оцінюючи досягнення наукової школи бухгалтерського обліку в АПК України, учасники конференції **ЗАСВІДЧУЮТЬ:**

Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки має європейський вектор. Про це свідчить:

- запровадження у вітчизняній практиці бухгалтерського обліку Міжнародних стандартів фінансової звітності;
- приведення у 2017 році законодавства України з питань бухгалтерського обліку у відповідність до Директив Європейського Союзу;
- реформа аудиту та аудиторської діяльності на вимогу законодавства ЄС;
- запровадження інтегрованої звітності та Звіту про управління для великих та середніх підприємства на вимогу Директив ЄС.

Разом з тим, учасники конференції занепокоєні тими викликами та проблемами, що має на сьогодні система інформаційного забезпечення в аграрному секторі економіки. Зокрема:

- реформування державних інституцій та диджиталізація процесу управління на всіх рівнях, що вимагає відповідної модернізації інформаційної бази та її синхронізації з сучасними цифровими засобами обробки первинних даних;
- наявність критичного рівня тіньової економіки як в аграрному секторі, так і в цілому в усіх сферах соціально-економічного середовища України, що вимагає посилення прозорості, надійності та достовірності бухгалтерського обліку та звітності;
- децентралізація влади в Україні, що обумовлює необхідність посилення інформаційного забезпечення сільських громад та органів місцевого самоврядування щодо повноважень, ресурсів та фінансового забезпечення сільських територій, а також інформаційного забезпечення органів державного управління стосовно результатів адміністративно-територіальної реформи;
- експортна орієнтація аграрного сектору та потреба в наявності надійних інформаційних ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності України та позитивному позиціонуванні аграрної галузі на міжнародних ринках;
- відсутність консолідованої інформаційної бази щодо розвитку АПК, різна методологія узагальнення інформації у відомствах (Держгеокадастр, Держстат, Мінфін), поверхова статистика домогосподарств, сімейного фермерства, непрозорість статистики агрохолдингів;
- вибірковість, формальність та тотальне скорочення кількості показників статистичної звітності, що призводить до втрати довіри користувачів до цього джерела інформації, використання альтернативних джерел інформації з непідтвердженою достовірністю.

Високо оцінюючи наукові та практичні здобутки обліково-фінансової школи ННЦ «Інститут аграрної економіки», учасники конференції **ПОСТАНОВИЛИ:**

Довести до відома державних інституцій та професійної громадськості необхідність задіяння в аграрній політиці вагомого потенціалу наукової школи з бух обліку та звітності, фінансово-кредитної та податкової політики в АПК ННЦ ІАЕ. Забезпечити координацію досліджень і впровадження в практику передових досягнень з обліку, звітності, аудиту і оподаткування та звернути увагу Урядових структур, Президії НААН, комітетів Верховної ради України на потребу:

- реформування **системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників**, створення сприятливих фіскальних умов господарювання для представників малого аграрного бізнесу, запровадження в Україні європейського досвіду фіскального регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва збалансування інтересів суб'єктів господарювання та місцевих громад;

- посилення інформаційного забезпечення управління в аграрному секторі економіки України шляхом розробки **Концепції відомчої аграрної статистики** у відповідності до європейських стандартів сільськогосподарської статистики, зокрема Farm Accountancy Data Network (FADN). Сприяти відкриттю в Україні окремого **проекту запровадження відомчої аграрної статистики** з урахуванням Глобальної стратегії розвитку статистики сільських територій ООН і ФАО за підтримки Представництва Європейського Союзу в Україні;
- формування пропозицій щодо галузевого **розширення таксономії фінансової звітності**, змісту та форми Звіту про управління для підприємств агропродовольчої сфери, вирішення питань гармонізації інформаційного забезпечення, обліку, фінансів та оподаткування з метою формування позитивного іміджу України у світі, підвищення рівня інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору на глобальних ринках;
- розробки організаційно-методичного механізму проведення суцільної **інвентаризації активів сільських громад** та оцінки їх фінансово-економічного та інвестиційного потенціалу для ефективного управління, залучення фінансування з метою забезпечення сталого розвитку сільських територій;
- удосконалення **моніторингу формування об'єднаних територіальних громад** з метою оцінки проміжних результатів адміністративно-територіальної реформи та виявлення її потенційних ризиків стосовно соціально-економічного розвитку сільських територій;
- створення системи **облікового аутсорсингу і аудиторського обслуговування** товарних особистих селянських господарств та фермерів з урахуванням пріоритетів соціально-економічного зростання сільських територій, розвитку та підтримки сімейного фермерства і селоутворюючих підприємств.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

УДК 657.471.12

С.А. АЛЕКСЕЄНКО,

викладач економічних дисциплін,
Немирівський коледж будівництва, економіки та дизайну
Вінницького національного аграрного університету

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ЯК ОСНОВА ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Соціальна система підприємства – система соціального захисту, забезпечення необхідних умов праці, продуктивність зайнятості працівників та адекватності оплати їхньої праці, розвиток і використання їх творчої ініціативи, підвищення їх загальноосвітнього рівня та професійного зростання, формування та підтримка трудових відносин та соціального партнерства, впливу поліпшення житлових і культурно-побутових умов працюючих, а також здійснення інших заходів соціального характеру [1].

Основний зміст політики соціального захисту працевдатного населення зводиться до створення необхідних умов підвищення кожним працівником свого добробуту за рахунок особистого трудового вкладу підприємництва, ділової активності [2].

Соціальну політику можна розглядати як діяльність, спрямовану на вирішення соціальних проблем у суспільстві, розвиток його соціальної сфери, створення умов для життя людей, забезпечення їх соціальних потреб, інтересів і гарантій, представлення соціальних послуг. Вона є певним видом діяльності, яку здійснюють різноманітні суб'єкти соціальної політики [3].

З навчальної літератури відомо, що соціальна діяльність організації – це діяльність, спрямована на розвиток і вдосконалення умов використання і відтворення людського капіталу [4].

Однією з важливих проблем формування ефективної соціальної політики є удосконалення механізму соціальних витрат на підприємстві, серед яких витрати на оплату праці і соціальні відрахування, на жаль, мають найменшу питому вагу в загальній сумі витрат підприємства, хоча, безперечно, в умовах зьогодження оплати праці є основною частиною вирішення соціальних проблем.

На думку Правдюк Н.Л. [5], сучасні взаємовідносини суспільства і бізнесу сприяють поглибленню ролі обліку у соціальному житті. Цей процес відбувається за різними напрямками, такими, як: систематизація витрат на підтримку соціальної складової у рамках підприємства; сфера іміджу та престижності підприємства на ринку; вимір впливу господарської діяльності на

екологію; необхідність врахування соціальної відповідальності бізнесу; вимір економічних явищ через призму суспільних інтересів тощо.

Аналіз витрат на оплату праці сільськогосподарських підприємств України з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2015 – 2017 роках (табл. 1) свідчить, що за останні роки витрати на оплату праці сільськогосподарських підприємств України у абсолютному показнику мали стійку тенденцію до зростання, однак у відносному показнику до загального обсягу витрат на оплату праці їх обсяг має значні розбіжності по цих підприємствах, що свідчить про потребу більш детального дослідження питань управління такими витратами та його облікового забезпечення.

Таблиця 1

Витрати на оплату праці сільськогосподарських підприємств України з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2015 – 2017 роках

Роки	Всього, млн. грн.	У тому числі							
		Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них	
		млн. грн.	у % до заг. обсягу витрат на опл. праці	млн. грн.	у % до заг. обсягу витрат на опл. праці	млн. грн.	у % до заг. обсягу витрат на опл. праці	Мікропідприємства	
2015	21264,8	2626,6	12,4	14017,2	65,9	4621,0	21,7	1169,1	5,5
2016	27093,9	2723,4	10,1	18599,4	68,6	5771,1	21,3	1612,4	6,0
2017	37477,0	3522,5	9,4	24501,6	65,4	9452,9	25,2	2714,9	7,2

Джерело: сформовано автором за використання [6].

Соціально орієнтований бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі користувачам достовірної та неупередженої інформації про стан і результати фінансування соціальних програм (заходів) [7].

Ціль соціального напрямку бухгалтерського обліку – створити інформаційну систему, яка дозволяє будь-який факт господарського життя підприємства зіставити з соціальними потребами працівників, власників, акціонерів та суспільства [8].

Отже, на підставі опрацьованих матеріалів [1-8] можна зазначити, що основною складовою частиною інформаційної системи управління є система

бухгалтерського обліку, яка і виступає одним з основних джерел економічної інформації щодо управління витратами на оплату праці як основної частини вирішення соціальних проблем. При цьому необхідно зазначити, що існування облікового забезпечення управління витратами на оплату праці неможливе без такого важливого елементу як облікова інформація. Здійснюючи спостереження за економічними процесами, обліковуючи їх, бухгалтерія сприяє аналізу рівня витрат на оплату праці підприємства, забезпечуючи виконання соціальної функції обліку.

Облікова система може задовольнити потреби інформаційного забезпечення соціально відповідальної діяльності різними шляхами, зокрема: використання даних обліку при аналізі та оптимізації структури соціальних витрат; надання важливої інформації з урахуванням обраної соціальної стратегії управління витратами на оплату праці; забезпечення зворотного зв'язку з урахуванням узгодження досягнутих результатів і поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Семенова Л.Ю., Шаповал А.Ю. Соціальна політика підприємства як складова соціальної політики держави. Молодий вчений. 2016. № 10 (37). С. 413 – 416.
2. Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кубай О. Г. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. К.: «Хай-Тек Прес», 2011. 428 с.
3. Аверин А. Н. Социальная политика государства. А. Н. Аверин. М. 2002. 354 с.
4. Захаров Н.Л., Кузнецов А.Л. Управление социальным развитием организации: Учебник. М.: ИНФРА-М, 2006.
5. Правдюк Н.Л. Соціальні аспекти бухгалтерського обліку. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 12. С. 91-102.
6. Державна служба статистики України. Витрати на оплату праці підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Петренко С. М., Бесарабов В. О. Формування об'єктів соціально орієнтованого обліку та розкриття інформації про них у фінансовій та соціальній звітності. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Сер.: Економічні науки. 2013. № 4. С. 183-192.
8. Чижевська Л.В. Поява та розвиток соціально орієнтованого обліку. URL: <http://www.confcontact.com>
9. Шваб П. В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи. Облік і фінанси АПК. 2012. № 2. С. 96-99.

С.В. БАРДАШ, д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Т.С. ОСАДЧА, д.е.н., доцент,
професор кафедри економіки, фінансів і підприємництва,
Херсонський державний університет

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РЕНТНИХ ВІДНОСИН ТА ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

Розвиток рентних відносин в Україні обумовив появу трансакційних витрат, а також необхідність їх обліку, завдяки якому формується об'єктивна оцінка обсягу доходів від використання рентних ресурсів, а також обов'язкових до сплати рентних платежів.

Окремі аспекти трансформації рентних відносин у постсоціалістичних економіках проаналізовані в публікаціях С. Архієреєва, А. Гриценка, В. Дементьєва, В. Жука, Б. Кваснюка, Б. Кузика, Д. Львова, О. Носової, А. Олейника, О. Пасхавера, В. Полтеровича, П. Саблука, В. Тамбовцева, Ю. Яковця та інших науковців.

Узагальнення результатів раніш проведених досліджень дозволяють стверджувати, що реалізація рентних відносин здійснюється через особливий економічний механізм створення й розподілу доданої вартості, який є сукупністю економічних, правових та психологічних (економічних та позаекономічних) відносин між учасниками угод щодо формування та використання рентних ресурсів, доходів та платежів.

Найбільшій актуальності набуває дослідження трансакційних витрат в реалізації відносин власності на природні ресурси, адже вони безпосередньо пов'язані з формуванням та розподілом природної ренти, яку слід розглядати видом економічної ренти [1].

Зокрема, неабиякої актуальності набувають трансакції щодо:

- надання державою повноважень щодо управління власністю на природні ресурси в регіони, економічний поділ доходів від власності на природні ресурси, витрат на охорону, відтворення й відновлення природних ресурсів;

- дотримання умов та економіко-екологічних обмежень використання певних природних ресурсів окремим або групою економічно відокремлених суб'єктів, які одночасно використовують той самий природних ресурс;

- моніторингу та контролю за виконанням економіко-екологічних обмежень.

У дещо зміненому складі та змісті мають місце трансакційні витрати, пов'язані з залученням / формуванням, використанням / експлуатацією інших ресурсів, що генерують економічну ренту.

Отже, трансформація механізму регулювання сучасних рентних відносин має відбуватися системно, за умов обліку результатів рентних відносин,

можливість здійснення якого виникатиме за визначених правових та економічних підстав [2], а також ідентифікації усіх трансакційних витрат.

Вагомий внесок у дослідження трансакційних витрат здійснили Р. Коуз, К. Далман, А. Алчіан, Й. Барцель, Дж. Бьюкенен, Г. Демсец, М. Дженсен, У. Меклінг, О. Вільямсон та інші. Суттєво поглибили дослідження трансакційних витрат й інші науковці, серед яких Дж. Джоунс, С. Гроссман, П. Мілгром, Д. Крепс, Дж. Стіглер, Дж. Робертс, С. Хілл та інші.

Разом з цим, сучасні дослідники, спираючись на погляди зарубіжних вчених та враховуючи існуючі розбіжності у тлумаченні сутності трансакційних витрат, викладають власне розуміння щодо них, у наслідок чого розкриттю підлягає один або декілька аспектів трансакційних витрат. Уточнюючи склад трансакційних витрат, більшість дослідників відносять до них витрати, пов'язані з обміном правами власності, витрати на пошук інформації, організацію і проведення переговорів, юридичне обслуговування, вимірювання та контроль за виконанням контрактів, втрати від опортуністичної поведінки контрагентів. До складу трансакційних витрат включаються й витрати на залучення ресурсів, а також активні дії суб'єкта господарювання щодо формування ринкової позиції, отримання конкурентних переваг, подолання різних ризиків та невизначеності, ринкового позиціонування, яке б разом забезпечувало можливість генерування ренти, - наддоходу, котрий перевищує величину нормального доходу, притаманного умовам досконалої конкуренції.

Враховуючи означене, трансакційні витрати виникають як на макроекономічному рівні, адже економічна взаємодія здійснюється між інститутами влади (регуляторами функціонування економічної системи, у т.ч. правоохоронними та судовими органами), а також окремими суб'єктами господарювання, так і на мікроекономічному рівні, – у межах окремого суб'єкта господарювання, оскільки їх здійснення спрямоване на подовження життєвого циклу такого суб'єкта.

Важливо відзначити й той факт, що частина трансакційних витрат має об'єктивний характер, тобто пов'язана із подіями, що породжують втрати (негативні наслідки), а частина суб'єктивний, тобто пов'язана з активними діями суб'єкта господарювання та його очікуваннями, зокрема тими, що стосуються отримання певних економічних вигід, – намірами суб'єкта господарювання отримати ренту, тобто наддохід.

Одним з підходів до ідентифікації взаємозв'язку рентних відносин і трансакційних витрат є класифікація останніх. У цій площині найбільш вагомих результатів було досягнуто С. Архієреєвим [3], Г. Кірейцевим [4], М. Шигун [5] та Ж. Юшак [6], П. Гайдуцьким, В. Жуком [7], О. Канцуровим [8].

Усвідомлюючи необхідність класифікації трансакційних витрат, що виникають при рентних відносинах, слід зважати на те, що набуття права на рентний ресурс, продаж товару, що вироблений з використанням рентного ресурсу, передача рентного ресурсу іншому суб'єкту господарювання відбуваються лише на підставі угод, – трансакцій. З цієї причини розгляд сутності трансакційних витрат, виділення їх видів набуває важливого значення для підвищення ефективності рентних відносин.

Список використаних джерел:

1. Bardash S., Osadcha T. Classification of rent: economic and accounting aspects / The Economics of the XXI Century: Current State and Development Prospects. – “Sciemcee Publishing”, 2018. P. 287-300.
2. Bardash S., Osadcha T Identification of economic and legal preconditions for rent accounting// Baltic Journal of Economic Studies, 2018. №1(4). P. 31-39.
3. Архієреєв С.І. Трансакційна архітектоніка// Економічна теорія. – 2004. № 1. С. 69-83.
4. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: Научный доклад . – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. 76 с.
5. Шигун М.М. Розвиток теорії та методології моделювання системи бухгалтерського обліку: дис. докт. екон. наук: спец. 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” / М.М. Шигун – К., 2010. 412 с.
6. Юшак Ж.М. Бухгалтерський облік і контроль трансакційних витрат: теорія і методика: дис. кан. екон. наук: спец. 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” / Ж.М. Юшак. – Ж., 2010. 198 с.
7. Гайдуцький П. І. Облік трансакційних витрат — вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці / П. І. Гайдуцький, В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. 2012. № 3. С. 9–19.
8. Канцуров О.О. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні: інституціональний аспект: дис. докт. ек. наук: 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” / О.О. Канцуров. – Київ, 2015. – 425 с.

УДК 338.24

Л.Р. ВОЛЯК, к.е.н.,
старший викладач кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

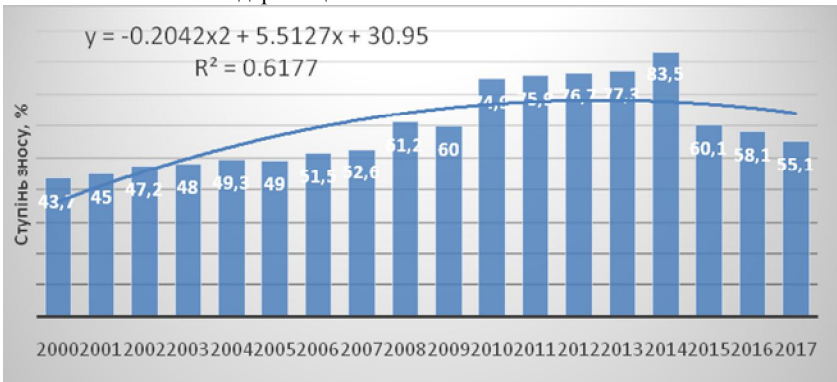
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ЗНОСУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Ефективність функціонування економіки в значній мірі визначається станом її основних засобів, які характеризують виробничі можливості галузей економіки, визначають темпи та масштаби її розвитку [1].

Ефективність управління процесами формування, використання та відтворення основних засобів тісно корелює з рівнем організації обліково-аналітичного процесу на підприємстві та якісними характеристиками вихідної управлінської інформації [2]. Відповідно, теоретичним, організаційно-методичним та практичним аспектам бухгалтерського обліку та економічного аналізу операцій з основними засобами слід приділяти особливу увагу. В той же час дані

бухгалтерського обліку через формування підприємствами часто необґрунтованої облікової політики, а саме в частині визначення методів, способів та процедур відображення в обліку та звітності відомостей про основні засоби є інформаційно знеціненими, що обмежує користувачів в проведенні аналітичних досліджень. Окрім того, епізодичний та несистематичний підхід до проведення економічного аналізу, характерний для більшості підприємств, та недостатня кваліфікація фахівців значно знецінюють якісні параметри вихідної аналітичної інформації, що негативно позначається на дієвості управлінських рішень [2].

На даний час в Україні стан основних засобів характеризується негативними тенденціями, в тому числі через неефективність відтворювальної функції амортизації. Зокрема ступінь зносу основних засобів перевищив 80 % у 2014 р. (рис. 1). Починаючи з 2015 р. відбулося зниження показника, яке, однак, викликане неврахуванням стану основних засобів на окупованих територіях і лише частково його модернізацією.

Рис 1. Аналітичне вирівнювання ступеню зносу основних засобів в Україні, 2000-2017 рр., % [3]

Проведений аналіз ступеню зносу основних засобів в Україні дозволив виявити параболічну залежність динамічного ряду з тіснотою зв'язку на рівні 61,77 %.

$$y = -0.2042x^2 + 5.5127x + 30.95$$

Отже, $a_0=30,95$ – це вирівняне значення ступеня зносу для центрального року в динамічному ряді;

$a_1=5,5127$ – середній щорічний приріст ступеня зносу;

$a_2=-0,2042$ – середнє щорічне прискорення приросту ступеня зносу.

Рівень зносу основних засобів за аналізований період зріс з 43,7 % до 55,1 %, що свідчить про погіршення технічного стану засобів праці та відповідно низьку їх продуктивність. Через значне зношення основних засобів посилюється технічна та технологічна відсталість вітчизняних підприємств.

Повна, адекватна та достовірна інформація про наявність та рух основних засобів, їх технічний стан, витрати на формування й відтворення, інтенсивність

та ефективність використання дадуть змогу обґрунтовувати ефективну стратегію та прийматися оперативні рішення у сфері управління основними засобами підприємств. Роль такого генератора інформації для потреб управління, крім бухгалтерського обліку, виконує система економічного аналізу. Проведення аналітичних досліджень має орієнтуватися на досягнення якісно змістовних знань, використання яких при реалізації управлінських рішень помітно знижує ризик невизначеності. При цьому рівень інформаційного забезпечення має корелювати з дієвістю управлінських рішень; чим вищі якісні параметри інформації, тим кращі можливості менеджерів підготувати оптимальні рішення.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Н. О., Побіжан Т. А. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України. Молодий вчений. 2017. №10. С. 910–914.
2. Шумейко О. Ю., Бурченко В. С. Амортизаційна політика та її вплив на відтворення основних засобів підприємства. URL: <http://77.121.11.9/bitstream/PoltNTU/583/1/SHUMEIKO.pdf>
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 657.37:332.21

Ю.В. ГЕРШМАН, аспірант,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЗВІТНІСТЬ З ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ: ПРАВОВІ ВИМОГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПРОЩЕННЯ

Земля є специфічного об'єктом оподаткування в сільському господарстві. Сільськогосподарські угіддя і їх нормативна грошова оцінка є орієнтиром для розрахунку орендної плати за використання землі, базою оподаткування земельним та єдиним податком.

З 2018 року платники податків здають звітність з плати за землю за новою формою. У зв'язку з чим, актуальним є розгляд оновленого порядку подання такої декларації та практичних аспектів його застосування в сільському господарстві. Відповідно до п. 2 ст. 286 Податкового кодексу України платники плати за землю (крім фізичних осіб) самостійно обчислюють суму земельного податку щороку станом на 1 січня та подають до 20 лютого поточного року відповідному органу ДФС за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік за формою, встановленою у порядку, передбаченому ст. 46 ПКУ, з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями.

Подання такої декларації звільняє від обов'язку подання щомісячних декларацій. При поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю) разом з нею подається довідка (витяг) про розмір

нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а надалі така довідка подається у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі.

Тобто, власники земельних ділянок (землекористувачі) мають надати довідку (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки разом з податковою декларацією у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі. Якщо нормативна грошова оцінка землі не змінювалась, така довідка (витяг) не надається.

У випадку, коли платники подають «земельну» декларацію в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку, слід пам'ятати про те, що довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки подається на паперових носіях через відсутність формату (стандарту) такого документу в електронному вигляді.

Платник плати за землю має право подавати щомісяця звітну податкову декларацію, що звільняє його від обов'язку подання податкової декларації не пізніше 20 лютого поточного року, протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним.

Такий спосіб подання звітності з плати за землю має свої переваги: при збільшенні, на перший погляд, трудомісткості (12 місячних декларацій замість однієї річної) такий спосіб усуває низку запитань та непорозумінь, пов'язаних з уточненням податкових зобов'язань з плати за землю та виправленням самотійно виявлених помилок при її розрахунку.

У разі надсилання податкової декларації поштою, платник податку зобов'язаний здійснити таке відправлення на адресу відповідного контролюючого органу не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення граничного строку подання податкової декларації, визначеного цією статтею, а при поданні податкової звітності в електронній формі, – не пізніше закінчення останньої години дня, в якому спливає такий граничний строк (п. 5 ст. 49 ПКУ).

Міністерство фінансів України наказом від 16.06.2015 р. № 560 затвердило форму Податкової декларації з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності).

Наказом Мінфіну від 23.01.2017 р. №9 було внесено зміни до декларації з плати за землю (земельний податок та/або на плата за земельні ділянки державної або комунальної власності). З 2018 року, як зазначалось вище, платники податків здають звітність з плати за землю за новою формою.

У новій формі декларації, зокрема:

- змінено кол. 8 розрахунків суми земельного податку та орендної плати;
- розмежовано одиниці виміру (га/кв. м), які зазначаються у витягах про нормативну грошову оцінку земельних ділянок, що надаються Держгеокадастром;
- уточнено кол. 10 розрахунків суми земельного податку та орендної плати - доповнено словами «одиниці площі», тобто для розрахунку суми податкового зобов'язання застосовується нормативна грошова оцінка одиниці земельної ділянки, а не усієї земельної ділянки;
- інформація щодо категорії цільового призначення земельної ділянки зазначається відповідно до Класифікатора видів цільового призначення земель,

затвердженого наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010 р. № 548.

Індекс споживчих цін за 2017 рік, що використовується для визначення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення, застосовується із значенням 100 %.

Отже, нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується як база для визначення розміру земельного податку та орендної плати. Як зазначалось вище, у випадку, коли платники подають «земельну» декларацію в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку, слід пам'ятати про те, що довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки подається на паперових носіях через відсутність формату (стандарту) такого документу в електронному вигляді. У зв'язку з цим, важливим завданням як науковим так і нормативно-методичним є розробка електронного формату звітності про плату за землю з обов'язковим узгодженням (синхронізацією) з даними про нормативну грошову оцінку сільськогосподарських угідь. Такий механізм суттєво підвищить ступінь прозорості звітності, забезпечить додатковий контроль правильності розрахунку земельного податку, дозволить знизити витрати часу облікових працівників на підготовку звітності.

УДК 332.142.6:657

Н.О. ГОЛУБ, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У результаті розвитку технологій для виробничої діяльності спричинили екологічні проблеми. Саме подолання яких на сьогодні є першочерговим і основним для кожної держави.

В Україні на відміну від країн ЄС на законодавчому рівні не врегульовано питання впливу та збереження навколишнього середовища. Однією з найголовніших проблем ефективної екологічної політики є відсутність забезпечення керівництва підприємства комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність.

Поза увагою значної частини господарств населення також залишається потреба дотримання вимог збереження й поліпшення екології земельних ділянок. Сформована в Україні система земельних відносин на засадах приватної власності не створила умов і дійових механізмів ефективного і водночас екологічно безпечного землекористування. Усі і землевласники й землекористувачі використовують землі, передусім, для отримання прибутку [1, с. 78-79].

Для усунення даного недоліку, по-перше, потрібно провести інвентаризацію земельних ділянок. Це слід зробити в розрізі угідь і господарств населення, виявити земельні ділянки, які покинуті або не обробляються, що призводить до засміченості й забрудненості усього довкілля.

Для стійкий розвиток підприємства потрібно дотримуватись двох позицій, по-перше позиції економічної ефективності, по-друге, позиції підвищення конкурентоспроможності. Природоохоронні заходи можуть підвищити конкурентні переваги підприємств, прикладами можуть служити підприємства Японія, Німеччина і США.

В умовах конкуренції підприємствам дотримуватись екологічної стратегії, застосування якої є необхідною як для просування нової продукції на ринку, так і для збереження вже завойованих позицій.

Однак досі не розроблено ані показники, ані системи обліку, які б повною мірою відображали взаємодію економіки та навколишнього природного середовища. Для розв'язання цієї проблеми необхідно на підприємствах АПК налагодити системи бухгалтерського обліку з урахуванням екологічної складової. Успішні результати екологічної діяльності підприємств залежать від безперервності прийняття зважених і послідовних рішень його керівників, кожне з яких ґрунтується на існуючій інформаційній базі і в підсумку зумовлює кращий або гірший вплив на навколишнє природне середовище. Позитивним чинником у цьому є включення екологічної діяльності в систему бухгалтерського обліку і контролю [4].

Зазначене вище, вказує на необхідність перебудови сучасної системи управління сільськогосподарськими підприємствами, що дозволить їм вийти на нові ринки та зайняти своє місце на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції.

В таких умовах постає питання зміни методологічних основ бухгалтерського обліку діяльності сільськогосподарського підприємства як основи інформаційного забезпечення управління стійким розвитком.

У сучасних умовах інтеграції нашої держави у світову економіку зростає потреба всіх рівнів управління в об'єктивній інформації про господарську діяльність кожного економічного суб'єкта, що підвищує роль і значення бухгалтерського обліку. «Стрімкий розвиток трансформаційних процесів обумовлює необхідність перегляду підходів до облікового забезпечення системи управління підприємствами з метою підвищення ефективності використання даних для вирішення сучасних проблемних завдань» [2].

На сьогодні бухгалтерський облік не систематизує екологічну (природоохоронну) інформацію, або ж відображає її розрізнено та не досить ефективно для користувача. Саме відсутність повної інформації про екологічну (природоохоронну) діяльність підприємства створює проблеми для користувача, особливо для інвесторів, які не зможуть оцінити в повній мірі економічну та екологічну ефективність фінансування та прибутковості своїх проектів.

Обліку повинні підлягати наявність і рух складових природно-ресурсного потенціалу, операцій з оренди природно-ресурсного потенціалу, операцій з охорони складових природно-ресурсного потенціалу [3, с. 19]. Що забезпечить охорону і відновлення від забруднення природно-ресурсного потенціалу.

На рівні підприємств облік природоохоронної діяльності може бути використаний у контексті методик управлінського обліку, фінансового обліку з метою подання зовнішньої звітності, а також аналізу фізичних витрат сировини з методу «витрати – випуск» [5].

Для цього потрібно вирішити питання, щодо формування облікової інформації в облікових регістрах та відображення її у фінансовій звітності. Така інформація надасть можливість отримати користувачам інформацію про екологічну діяльність підприємства, оцінити вплив на загальний фінансовий стан суб'єкта господарювання, визначити ефективність інвестицій.

Врахування екологічних аспектів діяльності підприємства і відображення їх у звітності забезпечить користувачів інформацією, необхідною для прийняття оптимальних управлінських рішень, дасть змогу повною мірою врахувати ризики та реалізувати шанси екологічно свідомого управління підприємством.

Список використаних джерел:

1. Нагірна В.П. Можливі загрози сільському господарству України з позицій екобезпеки / Нагірна В.П., Савчук І.Г. // Економіка України.-2014.-№2. -С.71-83.
2. Фоміна О. Облік в управлінні підприємством /О. Фоміна // Вісник КНТЕУ - 2010. - № 2. - С. 113-120.
3. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності: теорія та методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / І.В. Замула. – Житомир. – 2010. – 37 с.
4. Жук В.М. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві / В.М. Жук // Агроекологічний журнал. - 2012. - № 2. - С. 18-23.
5. Голуб Н.О. Облік поточних витрат на поліпшення земель сільськогосподарського призначення / Н.О. Голуб // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) – 2011. - № 1 (13). - С. 117-123.

УДК 331.25

О.М. ДЕМЧУК, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ РОБОТОДАВЦЮ ПРО ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЙ

Роботодавці все частіше замислюються над важливістю питання виходу працівників на пенсію, в свою чергу для працівника дуже важливим є сума заробітної плати, так як вона прямим чином впливає на розміри пенсії. Для визначення основних аспектів та особливостей призначення пенсій розглянемо Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно Закону система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів.

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення [1].

Право на отримання пенсій та соціальних послуг із солідарної системи Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» мають:

- громадяни України, які застраховані та досягли встановленого пенсійного віку чи визнані особами з інвалідністю в установленому законодавством порядку і мають необхідний для призначення відповідного виду пенсії страховий стаж, а в разі смерті цих осіб – члени їхніх сімей та інші особи, передбачені цим Законом;

- особи, яким до дня набрання чинності цього Закону була призначена пенсія відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» (крім соціальних пенсій) або була призначена пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) за іншими законодавчими актами, але вони мали право на призначення пенсії за Законом України «Про пенсійне забезпечення» – за умови, якщо вони не отримують пенсію (щомісячне довічне грошове утримання) з інших джерел, а також у випадках, передбачених цим Законом, – члени їхніх сімей.

Але до того як буде призначена пенсія, особі передпенсійного віку необхідно потурбуватися про своє майбутнє. Насамперед це залежить від відповідальності роботодавця.

Насамперед роботодавець повинен чітко слідкувати, за тим хто з його працівників найближчим часом може стати пенсіонером. Згідно зі (ст. 1 Закону № 1058) пенсіонер – це особа, яка відповідно до Закону № 1058 отримує пенсію.

Починаючи з 1 січня 2018 року право на призначення пенсії за віком мають особи після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу 25-35 років, а також жінки, яким виповнилося 55 років, звичайно ж за наявності відповідного страхового стажу [1].

Стаж, необхідний для призначення пенсії за віком починаючи з 2018 року почав поступово збільшуватися:

Для виходу у 60 років: 01.01.2018-31.12.2018 – 25 років; 01.01.2019-31.12.2019 – 26 років; 01.01.2020-31.12.2018 – 27 років; 01.01.2021-31.12.2018 – 28 років; 01.01.2022-31.12.2018 – 29 років; 01.01.2023-31.12.2018 – 30 років; 01.01.2024-31.12.2018 – 31 рік; 01.01.2025-31.12.2018 – 32 роки; 01.01.2026-31.12.2018 – 33 роки; 01.01.2027-31.12.2018 – 24 роки; з 1 січня 2028 – 35 років, а пенсійний вік залишається незмінним – 60 років.

Якщо необхідний стаж буде відсутній, то є можливість виходу на пенсію у 63 роки [4].

Розмір пенсії залежить не тільки від страхового стажу особи, а й від заробітку (доходу), який вона отримувала протягом всієї своєї трудової діяльності. Страховий стаж обчислюється в місяцях. До страхового стажу зараховується період, визначений за кожний місяць сплати страхових внесків.

Якщо роботодавець взагалі не сплачує страхових внесків (ЄСВ) до бюджету (тобто працівник працює неофіційно), то такий працівник не матиме страхового стажу за весь період такої роботи.

Якщо ж працівник відпрацював неповний робочий місяць (був прийнятий на роботу чи звільнений посеред місяця), а роботодавець сплатив страховий внесок виходячи із фактичного заробітку працівника, тобто не із мінімального розміру зарплати, то такий працівник може розраховувати не на цілий страховий місяць, а лише на його частину.

З 2018 року роботодавця, у якого штат від 8 до 20 чоловік, мають також цікавити працівники, яким до настання права на пенсію за віком лишилося 10 і менше років (тобто мінімально 45 років у жінок і 50 років у чоловіків). Для чого? Для дотримання окремої квоти на працевлаштування осіб передпенсійного віку.

2018 рік є першим звітним роком, за яким роботодавці, для яких передбачено квоту для працевлаштування осіб перед пенсійного віку, мають звітувати про її виконання. Така інформація подається роботодавцями щороку не пізніше 1 лютого після звітного року до будь-якого зручного для відвідування органу Держслужби зайнятості незалежно від місцезнаходження за формою [3].

Як тільки працівник передпенсійного віку стане на законних підставах пенсіонером, то відповідно підприємству слід переглянути можливість дотримання квоти.

Вихід на пенсію є однією з підстав для звільнення з ініціативи працівника. Причому цю підставу віднесено до поважних. А це означає, що роботодавець зобов'язаний розірвати трудовий договір з таким працівником у строк, про який він просить, тобто без 14 днів відробітки. У трудовій книжці пишеться така підстава: *«Звільнений за власним бажанням у зв'язку з виходом на пенсію за віком, ст. 38 КЗпП України»*.

Що стосується остаточного розрахунку, то він звичайний: працівнику потрібно виплатити всі суми, що належать йому, в день звільнення. Якщо ж

працівник-пенсіонер й надалі бажає працювати на підприємстві, то відповідно проводити звільнення не потрібно.

Відповідно до абз. 2 п. 2.4 Порядку № 22-1 призначення пенсії за віком або по інвалідності здійснюється незалежно від того, припинена робота на момент звернення за пенсією чи ні. А ось щодо пенсії за вислугу років, то працівнику, в якого виникло право на таку пенсію, для можливості її отримання необхідно звільнитися з роботи [2].

У результаті дослідження пенсійної системи розкрито важливі питання пенсійної реформи згідно прав на призначення пенсії за віком, підвищення норм страхового стажу, дотримання окремої квоти на працевлаштування осіб перед пенсійного віку [1].

Список використаних джерел:

1. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
2. Постанова правління пенсійного фонду України від 18.05.2018 №10-1 Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсії без додаткового звернення особи відповідно до частини четвертої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0714-18>
3. Дебет-Кредит. URL: <https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/51002>
4. Все про пенсійний стаж після проведення пенсійної реформи-2017. URL: <https://news.dtki.ua/labor/pensions/45867>

УДК 657.2:630

Н.С. ДРУЖИНСЬКА, к.е.н.,
старший викладач кафедри бухгалтерського обліку,
Університет державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІКОВИЙ ПРОЦЕС

Лісове господарство є окремою галуззю матеріального виробництва, що забезпечує відтворення та використання лісових ресурсів, їхню охорону, захист, а також здійснює заходи щодо збереження і зміцнення корисних властивостей лісу. Але особливістю лісового господарства як галузі, яка, поряд із промисловістю, сільським господарством, будівництвом тощо, належить до сфери матеріального виробництва, є сприяння функціонуванню підприємств і організацій у сфері нематеріального виробництва – у галузях охорони здоров'я, освіти, культури, мистецтва, спорту, туризму тощо. Лісове господарство бере участь в обслуговуванні переважної більшості значимих сторін життєдіяльності суспільства і природи у їх взаємозв'язку.

Ведення лісового господарства полягає у здійсненні комплексу заходів із охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів [1]. Враховуючи зазначену особливість, облік процесу виробництва включає одночасно облік витрат на заготівлю лісoproдукції та облік витрат на лісовирощування. Оскільки виробничий процес у лісogосподарських підприємствах складається із двох взаємопов'язаних етапів – відтворення і споживання лісових ресурсів, аналогічно і організація обліку в них має відбуватися, насамперед, з урахуванням цієї особливості лісового господарства. Вплив технології вирощування та реалізації лісoproдукції на методику обліку, зокрема облік витрат, є досить значним, оскільки ця технологія є своєрідною та відмінною від технологій, що використовуються на промислових чи сільськогосподарських підприємствах. Технологічні особливості лісogосподарських підприємств представляють собою систему послідовних агротехнічних, лісівничих та організаційних прийомів щодо створення та вирощування культур до змикання крон між рядами з переліком механізмів, засобів виробництва та допоміжних матеріалів.

Особливості лісового господарства як галузі та виду економічної діяльності на рівні підприємств лісового господарства проявляються у специфіці їхнього виробничого процесу. Т.І. Пономаренко та В.К. Савчук [2, с. 135] виділяють наступні специфічні особливості ведення лісового господарства та їх вплив на обліковий процес:

- 1) земля – основний і незамінний засіб виробництва, єдине біологічне тіло здатне до біологічних трансформацій;
- 2) тривалий період формування готової продукції – лісосировини від моменту її створення до кінцевої реалізації;
- 3) сезонність, нерівномірність у використанні техніки і оборотного капіталу протягом операційного циклу;
- 4) невідповідність у часі процесів витрат матеріальних ресурсів і одержання готової продукції;
- 5) дія біологічних законів відтворення, яка супроводжує процес доведення лісонасаджень до стану біологічної стиглості (придатного для одержання лісoproдукції визначеної якості). Господарське управління цими процесами зводиться до оптимізації умов реалізації біологічних трансформацій;
- 6) відтворення лісogосподарськими підприємствами значної частки засобів виробництва за рахунок власних можливостей;
- 7) розгалуженість організаційної структури лісogосподарських підприємств;
- 8) наявність різних форм фінансування витрат.

В.Н. Петров [3], у доповнення до вищенаведеного, відзначає ще одну суттєву інтеграційну особливість лісового господарства, яка полягає в тому, що відбувається безперервне накопичення і переплетення в часі вартості, створеної основними виробничими факторами, які функціонують у галузі: природою, працею і капіталом (основними і оборотними засобами). М.М. Танасієва [4] виділяє організаційні (комплексний характер лісосічного фонду, виражена сезонність виробництва, постійне переміщення технологічного процесу, структура управління, природоохоронні заходи) і технологічні (технологія

заготівель, предмети праці, характер виробництва (основне, допоміжне), висока трудомісткість) особливості лісозаготівельного виробництва.

Представлені вище особливості лісового господарства не викликають заперечень, однак вважаємо за доцільне доповнити їх наступними позиціями:

1) виробничий процес на лісогосподарських підприємствах складається з двох взаємопов'язаних етапів: відтворення лісових ресурсів та споживання лісових ресурсів;

2) у якості засобів праці і предметів праці одночасно виступають земля і лісові насадження;

3) лісовідновлення може носити як стихійний (природний) характер, так і відбуватися за участю людини, тобто лісові ресурси виступають одночасно виробничим капіталом і природним капіталом;

4) значна частка виробничого процесу в лісовому господарстві належить природним процесам;

5) одночасний прояв різних аспектів корисності лісових ресурсів не передбачає їх взаємовиключення;

6) має місце територіальна віддаленість виробництва від центрального апарату управління підприємством лісового господарства.

Особливістю лісогосподарського виробництва є те, що в якості засобів праці і предметів праці одночасно виступають земля і лісові насадження [5]. Наявність землі є однією з обов'язкових умов для організації виробничого процесу в лісовому господарстві, адже земля є одночасно і просторовим базисом, і основним засобом для підприємств галузі.

Що стосується основного виробництва, то в його основі лежать біологічні перетворення лісових ресурсів. Тобто виробничий процес, аналогічно до сільського господарства, відбувається з моменту насадження лісу до моменту його вирубки та оприбуткування сортиментів. Відмінністю лісового господарства від сільського господарства є довготривалий цикл, що створює складнощі для обліку витрат виробництва, особливо в частині достовірності даних такого обліку. Все це впливає на організацію обліку і унеможливорює використання класичної схеми обліку процесу виробництва.

Узагальнення визначених науковцями та доповнених особливостей лісового господарства свідчить про доцільність глибшої децентралізації й автоматизації обліку на підприємствах лісового господарства, що дозволить: оптимізувати систему ведення обліку на підприємстві; підвищити оперативність даних, необхідних керівництву для прийняття рішень завдяки електронній обробці облікової інформації; усунути дублювання технічної документації обліковими документами та виконання однієї операції кількома обліковими працівниками з метою забезпечення потреби менеджменту в оперативній, достовірній і повній інформації.

Список використаних джерел:

1. Лісовий кодекс України: за станом на 28.12.2015 р. // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-127> (дата звернення: 21.11.2018).
2. Пономаренко Т.І., Савчук В.К. Управління відтворенням лісових біологічних активів: обліково-аналітичне забезпечення: монографія / Київ: Аграр Медіа Груп, 2010. 218 с.
3. Петров В.Н. Оценка леса как объекта инвестиций. *Лесное хозяйство*. 1996. № 2. С. 19-20.
4. Танасієва М.М. Проблеми теоретико-методологічних засад обліку природоохоронних витрат з урахуванням впливу галузевих особливостей лісового господарства. *Облік і фінанси*. № 1 (75). 2017. С. 93-102.
5. Янушко А.Д., Воронин И.В., Кожухов Н.И. Организация, планирование и управление предприятиями лесного хозяйства: Учебник [для вузов]. Москва: Лесная промышленность, 1983. 344 с.

УДК 657.1:631

В.М. ЖУК, д.е.н.,
професор, академік НААН,
головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ НАУКОВОЇ ШКОЛИ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В АПК ННЦ «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

За 60-річну історію існування наукова школа з бухгалтерського обліку в АПК ННЦ «Інститут аграрної економіки» напрацювала значні науково-теоретичні та методико-прикладні здобутки. Школа єдина на теренах постсоціалістичного простору розробила нові теорії, а саме: основи інституціональної теорії бухгалтерського обліку (2010-2015 рр.) та основи інжинірингової теорії управлінського обліку (2015-2018 рр.). Перша робота відзначена премією імені М.І. Туган-Барановського Національної академії наук України за 2017 рік та Дипломом Лауреата всеросійського конкурсу на кращу наукову працю (2013 р.). Друга – Основи інжинірингової теорії управлінського обліку – у 2018 році винесена на розгляд професійній громадськості.

Значним внеском Школи у розвиток бухгалтерської науки є напрацювання з удосконалення методології. Зокрема в частині стандартизації бухгалтерського обліку: розроблено Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790), Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів (Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315). Ми також першими підготували навчальний посібник «Облік сільськогосподарської діяльності»,

рекомендований МОН та МінАП (протокол № 1 від 09.02.2007 р.). Серед нових напрацювань – проект Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Землі сільськогосподарського призначення» (2017 р.).

Особлива увага була приділена методології оцінки. Нами розроблено Стандарти з оцінки та оціночної діяльності в агропромисловому комплексі України, затверджені ФДМ України у 2012 р. Школою розроблена методологія обліку інноваційної діяльності, зокрема Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку інноваційної діяльності в науково-дослідних установах затверджені рішенням Президія НААН у 2014 р.

Робота Школи також спрямована на розвиток інструментів і методів облікової науки. А саме у частині:

1) Документування й інвентаризація. Ми розробили Концепцію удосконалення первинного та оперативного обліку в колгоспах (1964), Альбом форм первинних документів колгоспів і радгоспів (затверджено Міністерством сільського господарства СРСР і Держкомстатом /1976/, Альбом уніфікованих форм первинних документів для підприємств Держагропрому СРСР (1987), Облікові реєстри для ведення обліку в селянських (фермерських) господарствах (Наказ МСГП № 34 від 05.03.1997 р.). Сьогодні ведеться робота над Методичними рекомендаціями з інвентаризації майна та потенціалу сільських громад /проект/ (2018);

2) Оцінка і калькулювання. Розроблено основні положення обліку затрат і доходів у колгоспах (1956-1960), Нормативний метод обліку та планування витрат с/г діяльності (1970-1975), Чекова форма обліку і контролю в умовах внутрішньогосподарської оренди та кооперації (1985-1995), Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств (Наказ МінАПК України № 132 від 18.05.2001 р. Останні зміни від 31.10.2005 р.);

3) План рахунків і форми обліку. Саме нашою Школою в СРСР в 1958 р. розроблено План рахунків колгоспів і радгоспів (40 рахунків). До потреб галузі адаптована Журнально-ордерна форма обліку в сільському господарстві (остання Інструкція за Наказом МінАПК № 49 від 07.03.2001 р.). Сьогодні розроблено клауд-комп'ютерну форму обліку в сільському господарстві (2015-2017);

4) Баланс і звітність. Саме ми перші в СРСР розробили Річний Звіт колгоспу/радгоспу та Інструкція по його заповненню (постійні удосконалення) (1970-1995). Школою було сформовано «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (ф. 50 с.-г.), «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві за 20__ рік» (ф. № 2-ферм), «Інформація за сегментами» і т.д. (2002-2017). Тепер готується Звіт про управління для підприємств агропродовольчої сфери /проект/ (2018) та Таксономія МСФЗ (2019).

Важливою є участь Школи у підготовці національних стратегій, концепцій, законів. Ми брали участь у підготовці законів та змін до них: Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (1999/2017), Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (1993/2017). Нами проводилося конструктивне опонування при підготовці

стратегій Мінфіну: Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні (Розпорядження КабМіну від 24.10.2007 р. № 911-р) та Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 і розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911» від 07.11.2013 р. № 820.

Школою розроблено єдині до сьогодні в Україні концепції з розвитку обліку, звітності й аудиту:

- Концепція розвитку аудиту для обслуговування агропромислового комплексу України (Рішення Колегії МінАП, 1995 р.),

- Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України (Рішення Колегії Міністерства аграрної політики України, протокол № 1 від 03.02.2009 р.),

- Концепція відомчої аграрної статистики (Президія НААН, 2015 р.).

Школа постійно здійснює науково-методичне забезпечення роботи бухгалтерських служб. Сьогодні ця робота організовується через бухгалтерський портал «Облік і фінанси АПК», відповідне Видавництво та науково-виробничий журнал «Облік і фінанси». Останній індексується в 10 наукометричних базах і займає 16 місце у рейтингу найцитованиших фахових видань України за 2017 рік. З 2003 року вийшло 82 номери журналу.

З 2005 року по цей час Портал щоденно відвідує біля 500 користувачів, а Видавництвом видано 47 методичних рекомендацій та 50 посібників.

Школа працює над розвитком інституту професійних бухгалтерів. Нами розроблено дві національні програми сертифікації САРА «Сертифікований професійний бухгалтер агробізнесу» (на тепер сертифіковано 491 бухгалтер) та CAPS «Сертифікований бухгалтер в бюджетній сфері» (на тепер сертифіковано 302 бухгалтера).

Школа є основою роботи спеціалізованої вченої ради зі спеціальностей 08.00.08, 08.00.09. З 1992 року захищено 126 дисертацій на звання доктора економічних наук, в т.ч. 45, підготовлених Школою, та 221 дисертація на звання кандидата економічних наук, в т.ч. близько 80, підготовлених Школою.

УДК 330.837:657(477)

О.О. КАНЦУРОВ, д.е.н.,

керівник Головного департаменту з питань економічної політики,
Адміністрація Президента України

ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СФЕРІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

2019-й рік буде важливим роком функціонування оновленого інституту аудиту в Україні та запровадження змін в бухгалтерському обліку, пов'язаних з прийняттям та імплементацією нової редакції Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Якщо нові норми,

які запроваджуються в обліку, вже проаналізовані та переосмислені професійною спільнотою, то в аудиті на нас триває пошук. Пошук нової форми, пошук нових органів, пошук системи.

Рада Аудиторської палати – один з нових органів, сформований після прийняття Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], який набув чинності з 1 жовтня 2018 р. На сьогодні триває формування органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, який буде здійснювати нагляд за частиною аудиторів, що здійснюють аудит суспільно значимих підприємств. Комісія з атестації, яка створюється відповідно до вимог нового закону, буде здійснювати атестацію аудиторів. Повноваження, що раніше були закріплені за Аудиторською палатою України, на сьогодні передано різним суб'єктам.

Зважаючи на це, можна констатувати розробку нових підходів до регулювання аудиторської діяльності в Україні. Саме вибудовування ефективної системи взаємодії між новоствореними суб'єктами і є основним завданням реформування аудиту на 2019 рік. Тут дуже велика роль має відіграватися співробітництво науковців та професійних організацій. Саме від результативності такої співпраці залежатиме ефективність роботи нової системи в майбутньому.

Ми йдемо в Європу, тому маємо приймати відповідні правила гри. А правила гри дуже прості – бізнес має бути прозорим! І цю прозорість мають забезпечити і фінансова звітність, і аудит, який має надати впевненість всім користувачам в її достовірності.

Щодо бухгалтерського обліку, найбільш суттєвим є впровадження вимоги щодо складання фінансової звітності у відповідності з міжнародними стандартами. Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності [3] потребує пошуку механізму створення стандартизованої, уніфікованої фінансової звітності з урахуванням вимог чинного законодавства України та міжнародних стандартів, однією з яких є відсутність потреби фіксувати форму. Одним з таких механізмів, який впроваджується в нашій державі, є таксономія.

Сьогодні йде робота з формування програмного забезпечення, яке має приймати всю фінансову звітність, яка складається за міжнародними стандартами. Побудова цієї системи має на меті забезпечити валідацію стандартів та підготовленої на їх основі звітності для того, щоб наступним користувачам, яким буде передаватися з центру звітності можна було б працювати тільки з розкриттям інформації на основі впевненості в достовірності даних. Зважаючи на це, виникає потреба у допомозі науковців та фахівців аграрної сфери.

Можливо, варто подумати про розширення таксономії для застосування МСФЗ в контексті таксономії в сфері АПК. Специфічна інформація щодо зазначеної галузі в єдиному інформаційному пакеті має надходити до всіх без винятку користувачів. Розширення можливостей подання та аналізу цієї інформації, на нашу думку, дасть можливість надійнішого обґрунтування прийнятих на її основі управлінських рішень.

В частині аудиту дуже важливим буде у 2019 році формування системи взаємозв'язків у сфері регулювання ринку аудиторських послуг. Це обумовлено оновленням функцій Аудиторської палати України, а також функціонуванням органу суспільного нагляду. Це орган, який має інтегруватися у європейські та міжнародні структури, що забезпечують нагляд за великими суб'єктами аудиторської діяльності. За нашим переконанням, цей орган має виконувати певні функції нагляду та обміну інформацією, делеговані як національним законодавством, так і міжнародною спільнотою.

Ще одне питання, яке у 2019 році потрібно вирішити – це удосконалення механізмів атестації та сертифікації бухгалтерів і аудиторів.

Для аудиторів законом визначений механізм проведення атестації, напрями навчання, вже побудована система, визначено, хто готує програми і тести, хто приймає іспити, хто перевіряє їх результати. Формується Комісія з атестації, яка має за цим наглядати.

Вже зараз в Україні є вимоги до аудиторів, які проводять аудит звітності суспільно значимих підприємств. Вони мають бути належним чином сертифіковані. Водночас, до бухгалтерів, які складають звітність цих підприємств, вимоги до сертифікації не висуваються. На сьогодні є закон, який вперше встановив, що має бути вища освіта, але треба йти далі. При розбудові аудиторської системи атестації доцільно розбудовувати її таким чином, щоб можна було підготувати модуль для атестації бухгалтерів.

Тут дуже важливою є роль професійної організації, тому що сама по собі атестація нічого не варта, якщо бухгалтер або аудитор не співпрацює з відповідними об'єднаннями, до завдань яких має бути віднесене забезпечення постійного підвищення його кваліфікації та етичної поведінки. У світі найкращі рекомендації дає професійна організація. Коли шукають бухгалтера, професійна організація представляє фахівців, за яких вона може поручитися. Тому, інтеграція нових поглядів з атестації аудиторів, підвищення ролі професійних організацій аудиторів і бухгалтерів можуть сформувати таку систему національної сертифікації, яка буде здатна охопити не тільки сертифікацію аудиторів, але і бухгалтерів, і забезпечення їх високого рівня кваліфікації.

Важливо, щоб зазначена атестація та сертифікація бухгалтерів і аудиторів відкривала можливості продовжувати свою роботу і підвищувати свою кваліфікацію на вищому, міжнародному рівні. Саме цей аспект реформування професії має бути одним з визначальних на сучасному етапі.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. №996-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 01.12.2018).
2. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квіт. 1993 № 3125-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12> (дата звернення: 01.12.2018).
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408095&cat_id=408093&ctime=1423500775962 (дата звернення: 01.12.2018).

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕХОДОМ НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Процес економічної інтеграції у світовому масштабі, стрімкий розвиток міжнародних економічних відносин призвели до необхідності інтернаціоналізації та стандартизації обліку. Перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності відкриває для підприємств України нові можливості для узгодженості та ефективного функціонування інформаційної системи. Зі вступом України до Світової організації торгівлі та прийняттям рішення щодо вступу до складу країн Європейського Співтовариства набуває актуальності проблема гармонізації системи бухгалтерського обліку України, відповідно до вимог цих організацій [1].

На сьогодні ведення бухгалтерського обліку є малоефективним без комп'ютерної обробки даних. У разі, якщо підприємство виходить на зовнішній ринок, необхідне досягнення відповідності організації бізнесу міжнародним стандартам. Цю проблему легко вирішують автоматизовані системи, які дають змогу за одноразового внесення первинних даних розрахувати в короткі терміни безліч показників і подати їх у різних формах звітності.

Зараз на ринку існує безліч бухгалтерських програм, що задовольняють найрізноманітніші вимоги до них. Серед програмного забезпечення вітчизняних підприємств можна зустріти як зарубіжних, так і наших розробників. Більшість підприємств надають перевагу все ж таки нашим програмним продуктам, оскільки вони є більш пристосованими до вимог законодавства та економічних особливостей нашої держави, а також вартість придбання та обслуговування їх доступніша ніж зарубіжних. Найпоширенішими програмами автоматизації бухгалтерського обліку є ПАРУС, 1С:БУХГАЛТЕРІЯ, ДІЛОВІД та інші [2].

Бухгалтерські інформаційні системи дають змогу підвищити продуктивність праці співробітників бухгалтерії, знизити вплив «людського фактора», підвищити швидкість складання звітів і ведення документації, дають можливість паралельного ведення обліку в декількох стандартах.

Однак, у зв'язку з переходом на МСФЗ з'являється низка проблем що стосуються автоматизації бухгалтерського обліку. В першу чергу, слід зазначити, що всі вітчизняні програми побудовані з урахуванням особливостей обліку в Україні на базі Національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що вимагає вдосконалення програмних продуктів під нові стандарти ведення обліку.

У зв'язку з цим, виникає кадрова проблема, оскільки Міжнародні стандарти фінансової звітності відрізняються від вітчизняних стандартів бухгалтерського

обліку та вимагають від фінансистів і бухгалтерів професійної підготовки та знань з бухгалтерського обліку а також швидкому пристосуванню до використання програмних продуктів орієнтованих на МСФЗ.

Перехід на міжнародні стандарти сприяє зростанню прозорості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання. Відразу виникає питання забезпечення надійності зберігання даних, тому що інформація стає одним зі стратегічних ресурсів організації, та набуває все більшого значення в її діяльності. На сьогодні не існує спеціальних нормативно-правових актів, а також технологій, які б гарантували стовідсоткову конфіденційність даних.

Також актуальною проблемою є питання цілісності цих даних, оскільки серед підприємств стало популярним сьогодні використання «хмарного» програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку. Сервіси «хмарних» обчислень – це програми, доступ до яких забезпечується через інтернет за допомогою мережевих додатків. Постійне з'єднання з мережею Інтернет може призводити до некоректного і несвоєчасного оновлення інформації в сховищах даних [3].

Отже, впровадження МСФЗ вимагає оновлення автоматизації системи бухгалтерського обліку, яка дасть змогу забезпечити ефективність функціонування системи обліку і звітності в сучасних умовах та її подальший розвиток.

Список використаних джерел:

1. Гладких Т. В., Подольська В.О. Проблеми інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку // Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів» / [відповідальний за випуск: проф. Куцик П.О.]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. – 196 с.
2. С. М. Белінська, Т. А. Белінська Особливості автоматизації облікового процесу // Агросвіт. - №14. – 2018. – С. 31-36.
3. Елисеева Л.В. Проблемы и перспективы автоматизации бухгалтерского учета / Л.В. Елисеева // Экономика и социум. 2015. № 4 (17). С. 281–287.
4. Сафіна З.З. Бухгалтерський облік в умовах автоматизації і переходу на МСФЗ [Електронний ресурс] // Міжнародний бухгалтерський облік. 2010. № 9. URL: <http://www.fekon.ru/content/view/365/3/>
5. Трачова Д. М. Перехід на міжнародні стандарти обліку і звітності: проблеми і перспективи / Д. М. Трачова, Л. А. Сахно // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М. Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид "Мелітопольська типографія "Люкс", 2012. – № 2 (18). – Т. 6. – 432 с. – С. 270–276.
6. Замлинський В. А. Облік основних засобів: переосмислення принципів та завдань / В. А. Замлинський // Облік і фінанси АПК. 2010. № 1. С. 18-23.

ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИТРАТ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКІВ

На сьогодні надзвичайно актуальною є проблема об'єктивності формування витрат та визначення прибутковості сільськогосподарських підприємств в умовах інфляційно-девальваційних процесів, що суттєво впливає на управлінські рішення різних рівнів стосовно аграрного сектора [1].

Методологія та методика дослідження ефективності управління витратами повинна базуватись насамперед на обґрунтованій цілеспрямованій класифікації витрат за певними ознаками, що дасть змогу забезпечити виокремлення різновидів витрат залежно від встановлених цілей обліку на підприємстві та сформувати базу для планування, контролювання і регулювання відповідних пріоритетних груп витрат [2, с. 80].

Сучасні підприємства потребують гнучких систем оцінки й аналізу діяльності як своїх підрозділів, так підприємства в цілому. В даних умовах найбільш важливим елементом управління господарською діяльністю є бухгалтерський облік [3, с. 106].

Варто зауважити, що бухгалтерський облік істотно відрізняється від управлінського, що зумовлює значні відмінності у цілях групування та формування витрат, методах розрахунку та визнання витрат, що і зумовлює необхідність чіткого розмежування виокремлення різновидів витрат залежно від цілей та завдань зазначених видів обліку.

Дослідження показують, що виділяють три напрямки класифікації витрат залежно від цілей (завдань):

- 1) з метою оцінки запасів та визначення фінансових результатів;
- 2) з метою прийняття управлінських рішень;
- 3) з метою контролю за виконанням рішень (поставлених завдань).

На основі визначення сфери, мети, особливостей проведення управлінського та бухгалтерського обліку та узагальнення літературних джерел запропоновано розмежування існуючих класифікаційних ознак витрат у кожному з них, табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація витрат для цілей управлінського обліку

Класифікаційні ознаки	Цілі класифікації	Види витрат за відповідними класифікаційними ознаками
1	2	3
За способом перенесення на продукцію	Для проведення калькуляційних розрахунків	Прямі і непрямі
За ознакою контрольованості	Для оцінки діяльності центрів відповідальності	Контрольовані і неконтрольовані витрати

Продовження табл. 1

1	2	3
За статтями калькуляції	Для побудови аналітичного обліку витрат на виробництво одиниці продукції, зіставлення планової і фактичної калькуляції собівартості окремих видів продукції	Наприклад, в рослинництві: - основна заробітна плата; - додаткова заробітна плата; - відрахування на соціальне страхування (ЄСВ); - насіння; - мінеральні добрива; - засоби захисту рослин; - паливо; - роботи послуги сторонніх організацій; - амортизація; - загальновиробничі витрати; - інші прямі витрати
За розрахунком на одиницю продукції	Для обґрунтування рішення про оптимальний розмір обсягів діяльності, визначення середніх показників	Маржинальні і середні
За релевантністю	З метою врахування впливу управлінського рішення на величину витрат і доходів у майбутньому, скорочення часу на економічні розрахунки	Сумісні (релевантні); <i>Інфляційнозалежні витрати</i> Несумісні (нерелевантні); Диференціальні
За календарними періодами	Достовірне відображення витрат у тому періоді, коли вони виникли	- Витрати минулих років під урожай поточного року; - витрати поточного року під урожай поточного року; - витрати поточного року під урожай майбутніх років.
За відношенням до норм	З метою контролю за економічним використанням ресурсів, організації системи «стандарт-кост» чи застосування нормативного методу	Фактичні витрати Нормативні (стандартні) Прогнозні
За місцем виникнення витрат та центрів відповідальності	З метою здійснення контролю за відповідальними особами та за місцями виникнення витрат	Витрати на робочому місці (основне виробництво); Витрати бригади Витрати структурного підрозділу

* - виділене курсивом запропоновано автором.

Серед особливостей сільського господарства, зокрема рослинництва є також те, що виробничий процес не обмежується календарним роком, а в більшості господарствах переважаючою галуззю є рослинництво. Тому, виникає потреба всі витрати на виробництво сільськогосподарської продукції поділити на три групи: витрати минулих років під урожай поточного року; витрати поточного року під урожай поточного року; витрати поточного року під урожай майбутніх років.

При такій класифікації береться до уваги вирощування озимих зернових і технічних культур як незавершеного виробництва (група 1 і 3), а також ярих зернових і технічних культур, вирощування яких відбувається в поточному році (група 2).

Віднесення витрат незавершеного виробництва на вирощування культур урожаю поточного року відбувається після остаточного визначення фактичних площ посівів під окремими культурами. Потім ці витрати розподіляють постатейно пропорційно до площ посівів.

Отже, класифікація витрат господарської діяльності підприємства є основою для побудови системи рахунків з обліку виробничих витрат.

Список використаних джерел:

1. Аранчій, В.І. Собівартість продукції та шляхи її зниження як головна умова ефективної стратегії управління витратами [Електронний ресурс] / В.І. Аранчій, Т.В.Мокієнко // Вісн. ХНТУСГ: Екон. науки. Вип. 105. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/ vestnik_105/ 05.pdf.
2. Дяків, В. В. Управлінський облік в Україні – реальність сьогодення / В. В. Дяків // Економіка АПК. – 2014. – № 8. – С. 76-81
3. Кучеркова С.О. Роль і значення обліково-інформаційного забезпечення в управлінні підприємством // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) № 1(30), 2016 с. 106-110

УДК 657.05

О.П. ЛЕВЧЕНКО, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ПОСАДОВА ІНСТРУКЦІЯ БУХГАЛТЕРА: НЕОБХІДНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО РЕГЛАМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОБЛІКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ

В умовах ринкової економіки України, поряд із державними, бюджетними установами, з'явилося багато приватних підприємств, які мають потребу у кваліфікованих бухгалтерях.

Перед тим як влаштуватися на посаду, бухгалтер повинен ознайомитися з роботою, яку буде виконувати. У випадку згоди, він додержується визначених правил поведінки та несе певну відповідальність за свої дії.

Організація обліку на підприємстві передбачає вирішення питань кадрової політики. Провести відбір працівників облікової служби замало, необхідно правильно їх документально оформити. Серед документів, що визначають відносини робітника та роботодавця, основним є колективний та трудовий договір. Але за своїм змістом вони не можуть охопити весь спектр виробничих та соціально-трудових питань. Особливе місце серед внутрішніх організаційних регламентів займають посадові (робочі) інструкції бухгалтерів, що відноситься до групи документів організаційно-нормативного регулювання діяльності підприємства. Регламенти є частиною уніфікованої системи організаційно-розпорядчих документів, тобто комплексу документів, в якому фіксуються питання управління, взаємодії, забезпечення і регулювання діяльності окремих посадових осіб облікової служби.

Посадові інструкції розробляються за дорученням керівника підприємства відділом кадрів або головним бухгалтером. З точки зору управління, інструкція – це паспорт посади і працівника, а закріпленого за цією посадою. Посадова інструкція-це технологія роботи всього підприємства, прописана для конкретного робочого місця спеціаліста облікової служби.

Посадові інструкції бухгалтерів обов'язкові не тільки для підприємств, але й фізичних осіб-підприємців, якщо вони мають найманих працівників та оформляють трудові відносини з бухгалтером, а не надання послуг за договором цивільно-правового характеру.

Посадову інструкцію необхідно правильно скласти. Для цього знадобляться: Національний класифікатор професій (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 р. № 327, далі – Класифікатор професій) – тут можна знайти перелік правильних назв посад (професій); Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників ДК 003:2010 (наказ Мінпраці від 29.12.2004 р. № 336, де можна знайти зразок типових посадових інструкцій по кожній професії (там є бухгалтер, головний бухгалтер). Для складання посадових інструкцій бухгалтерів рекомендовано ознайомитись із ч. 7 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996, де визначаються обов'язки головного бухгалтера. Крім названих нормативних документів, можуть стати у нагоді правила внутрішнього трудового розпорядку, статут чи інші внутрішні документи підприємства, якщо в них визначаються певні обов'язки, які має виконувати бухгалтер чи інший працівник.

Структура і складові посадових інструкцій облікової служби розкриті в типових посадових інструкціях та роз'ясненнях Мінсоцполітики. Особлива увага приділяється загальним положенням, завданням і обов'язкам, правам, відповідальностям, а також кваліфікаційним вимогам та взаємовідносинам (зв'язкам) за обліковою посадою, які повинен знати працівник облікової служби.

У «Загальних положеннях» міститься основна інформація про посаду та найменування підрозділу, окреслена сфера діяльності працівника, мають бути зазначені порядок призначення та звільнення з посади та підлеглість. Назва посади має відповідати Класифікатору професій.

У «Завданнях та обов'язках» необхідно вказати предмет, зміст та перелік певних видів робіт та трудових функцій працівника, згідно з Довідником характеристик.

Розділ «Права» перераховує повноваження, які має працівник для виконання визначених і покладених на нього обов'язків. Щодо бухгалтерів у Посадовій інструкції можуть вказуватися права підписання документів (яких саме) та яку інформацію вони мають право вимагати.

У розділі «Відповідальність» зазначаються види відповідальності, які поширюються на дану посаду. В інструкції може вказуватись, за якими критеріями оцінюється якість виконаної роботи.

Розділ «Повинен знати» містить перелік знань бухгалтера на певній посаді. Тут можуть бути перераховані основні нормативні акти (у тому числі внутрішні), якими працівник має керуватись у своїй роботі (законодавство України та внутрішні документи, які стосуються роботи, наприклад, Наказ про облікову політику підприємства). При розробці цього розділу можна керуватися зазначеним Довідником характеристик. У Посадовій інструкції можливе визначення кваліфікаційних вимог щодо рівня освіти працівника, його знань, умінь, досвіду роботи.

Не є обов'язковим, але може бути в навіності розділ «Взаємовідносини (зв'язки) за посадою», де визначені порядок підпорядкування за посадою бухгалтера та особи, що підпорядковуються йому. Можуть зазначатись терміни одержання та надання інформації за запитами працівника.

Посадова інструкція – це аргумент щодо дисциплінарного впливу на працівника облікової служби й одночасно його захист від необумовленої його трудовими обов'язками роботи. Відсутність посадової інструкції бухгалтера може розцінюватись як порушення законодавства про працю. Кожний працівник, у тому числі і працівник облікової служби, має бути ознайомлений зі своїми трудовими обов'язками під розписку.

Отже, посадова інструкція бухгалтера – це основний організаційно-правовий документ, що визначає завдання, основні права, обов'язки й відповідальність працівника при здійсненні ним облікової діяльності відповідно до займаної посади. Щодо необхідності посадових інструкцій існує дві точки зору: перша: посадові інструкції, які пишуться «в стіл», або для робітника, абсолютно даремні для організації. Навіть у законодавстві чітко не оговорено, чи є наявність посадової інструкції обов'язковою для підприємства; друга: Посадові інструкції описують механізм роботи підприємства, відображаючи реальний і погоджений розподіл обов'язків між співробітниками. Така інструкція визначає для працівника облікової служби його права, обов'язки, відповідальність і контроль за повнотою їх виконання – для роботодавця.

Інструкція дає можливість мінімізувати втрати від плінності кадрів – нова особа, при наявності інструкції, швидше входить в курс справи, менше часу потрібно на навчання, тобто спеціаліст чітко уявляє собі, які знання, навички і вміння вимагаються від нього. Професійно складена посадова інструкція спрощує підбір кадрів, тому що містить список вимог до кандидата, дає всі необхідні критерії для оцінки і атестації персоналу, а у випадку необхідності – формальні підстави для звільнення некомпетентного працівника, при цьому її складові значно полегшують проходження різного роду сертифікацій.

Список використаних джерел:

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників ДК 003:2010 (наказ Мінпраці від 29.12.2004 р. № 336.
2. Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996
3. Кузнецова С. А. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посібник.] / С. А. Кузнецова. – Мелітополь : 2008. – 230 с.
4. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства» від 17 грудня 2007 року № 921. // Інформаційно-правова система «Ліга: Закон» – 2010. – № 1.
5. Національний класифікатор професій (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 р. № 327.

УДК 336.012.23

О.С. ЛУКОВА, аспірант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ: ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНІ АСПЕКТИ

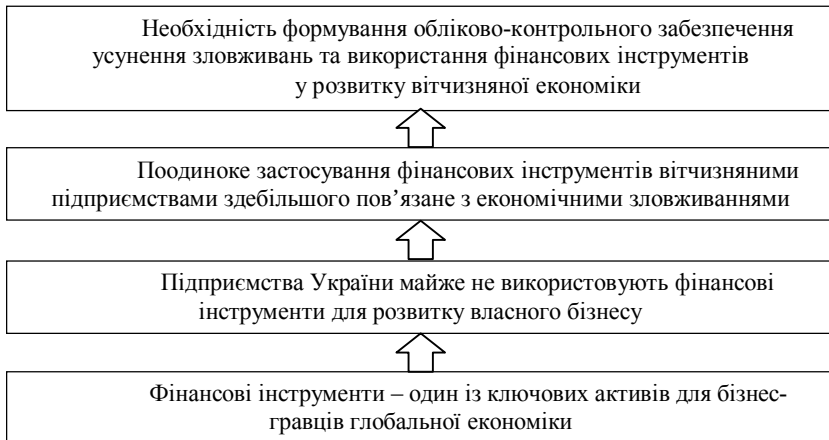
Розвиток ефективного фінансового ринку – одне з першочергових завдань держави. Важливим фактором, який визначає привабливість ринку для інвесторів і ефективність його функціонування, є наявність інструментів, що відповідають інтересам учасників і дозволяють їм ефективно виконувати свої функції. Разом із тим, фінансові інструменти не позбавлені певних негативних характеристик. Мова йде, зокрема про їхню роль у фінансових кризах, ухиленні від оподаткування та формуванні хибних уявлень про вартість фірми тощо.

Для бізнес-гравців глобальної економіки фінансові інструменти – це один із ключових активів. Тоді як підприємства України майже не використовують фінансові інструменти для розвитку власного бізнесу. Поодинокі їх застосування вітчизняними підприємствами здебільшого пов'язане з економічними зловживаннями (ухиленні від оподаткування, його мінімізацією, формування хибних уявлень про вартість фірми тощо).

Так, перше українське публічне розміщення акцій (ІРО) відбулося 11 лютого 2005 року на Альтернативному майданчику Лондонської фондової біржі (AIM LSE). В результаті чого компанія «Укрпродукт» залучила 11 млн дол. США, розмістивши 27,2 % власних акцій. Найуспішніше українське ІРО було проведене ПАТ «Миронівський хлібопродукт» в 2008 році, на суму 322 млн дол. США на Main market of London Stock Exchange. В ході ІРО компанія була оцінена в 1,7 млрд дол. США і стала першою українською аграрною компанією, яка проводила розміщення акцій на основному майданчику Лондонської біржі [1].

Прикладом мінімізації податкових зобов'язань є здійснення операцій з цінними паперами, в тому числі з так званими «технічними» акціями, які не забезпечені реальними активами. Реєстрація та випуск на ринок таких акцій пов'язані тільки із створенням «технічного» інструменту для протиправної діяльності учасників ринку, які не висвітлюють реально отримані доходи від вказаних операцій, а лише штучно формують свої витрати. За результатами 42 документальних перевірок підприємств зазначеної категорії регіональними органами Державної фіскальної служби України донараховано 216,2 млн грн, в тому числі 197,7 млн грн податку на прибуток та 18,3 млн грн ПДВ, зменшено суми від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на прибуток на 90 млн грн [2].

Така двояка природа вітчизняного використання фінансових інструментів зумовлює необхідність налагодження якісного облікового відображення об'єктивних даних про вартість фінансових інструментів, джерела їх походження (виникнення) та напрями використання, а також здійснення контрольних заходів у формі економічної експертизи правомірність використання фінансових інструментів. Бухгалтерський облік і економічна експертиза (як засіб гармонізації суспільних і державних інтересів, виявлення економічних правопорушень та оцінки стану обліку на підприємстві) поєднують внутрішню і зовнішню площини інтересів вирішення описаної проблеми (рис. 1).

Рис. 1. Потреба формування обліково-контрольного забезпечення використання фінансових інструментів

Отже, дієвим способом усунення зловживань, пов'язаних з обігом фінансових інструментів, та зростання їх ролі у розвитку вітчизняної економіки є формування обліково-контрольного забезпечення використання фінансових інструментів. Разом із тим, існування схем ухилення від оподаткування чи його мінімізації вказують на наявність проблемних моментів у сучасному обліково-контрольному механізмі використання фінансових інструментів. Так, облікова

теорія і практика відстає від змін у теорії функціонування фондового ринку, розвитку інформаційних технологій та неповністю задовольняє запити зацікавлених користувачів, а раніше розроблені методичні системи не дозволяють якісно і у встановлені законодавством терміни організовувати і проводити економічні експертизи, не забезпечують ефективними адаптованими методиками експертного дослідження відповідно до існуючих реалій.

Таким чином, підвищення ефективності бізнес-процесів, пов'язаних з використанням фінансових інструментів, та управління ними можливе на стику методик, методів, інструментарію та нормативних узгоджень бухгалтерського обліку й економічної експертизи, які поєднують внутрішню і зовнішню площини інтересів вирішення описаної проблеми (власники – держава).

Список використаних джерел:

1. Ковбель А. Українські IPO – погляд в минуле і майбутнє URL: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/ukrainskie-ipo-vzglyad-v-proshloe-i-budushchee>.
2. Щодо схем мінімізації сплати податків очима МФУ: Лист Міністерства фінансів України від 25.04.2008 р. № 31-20010-3-8/3337 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3337201-08>

УДК 657-027.44:631

В.С. МИКУЛЬСЬКИЙ, аспірант,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

За останнє століття наш світ зазнав значних змін, але чи спадало Вам на думку, на скільки значні ці зміни? Все навкруги, що нас оточує, з плином часу почало піддаватися такому сучасному феномену як Диджиталізація. Диджиталізацією прийнято вважати процес переходу від аналогових форматів збору, обробки та передачі інформації до цифрових та автоматизованих.

Враховуючи подібні швидкі зміни у інформаційному середовищі, адже процеси диджиталізації мають пряме відношення до такого виду технологій, ми помічаємо й швидкі зміни не лише у певній господарській діяльності, а й у портреті споживача. Впровадження цифрових технологій сприяють розвитку всіх сфер діяльності, тим самим, спрощуючи наше життя. Прикладом цьому є: «NFC-гаманець (Near field communication, («зв'язок ближнього поля», «ближній безконтактний зв'язок»)) – технологія бездротової передачі даних малого радіусу дії, яка дає можливість обміну даними між приладами, які перебувають на відстані до 10 сантиметрів»[4], «хмарні рішення», «смарт-контракти», «4G».

Якщо раніше такого роду технології були чимось фантастичним та невідомим, то зараз ми стаємо все більш відкритими до інновацій.

Наразі можна відмітити декілька основних світових тенденцій до диджиталізації. По-перше урбанізація, яка відображає стрімке зростання міського населення з 751 млн у 1950 році до 4,2 млрд у 2018 році. За приблизними підрахунками, до 2050 року 70 % населення світу житиме у містах. По-друге поширення смарт-технологій. Ще у 2015 році приблизно чверть населення світу користувалися смартфоном. На даний момент, цей показник зріс на 8 % і зараз складає 33 % [5].

Й насправді це не дивно, адже сучасні споживачі стали набагато вимогливішими, та здебільшого самі диктують умови ринку. У пріоритетах, які виславлені під диктовку сучасних тенденцій до інформаційного розвитку, люди орієнтуються на зручність та економію часу. Вже досить давно людство отримало можливість здійснити купівлю будь-чого не виходячи із дому, економлячи при цьому час та витрачаючи його як їм завгодно.

Не лише економію часу, але й навіть більшу вигоду, для господарюючого суб'єкта здатен принести процес диджиталізації. У певній мірі диджиталізацією можна назвати процес удосконалення бізнес-процесів господарюючого суб'єкта, яка дозволяє утримувати конкурентні позиції на ринку, здійснювати швидкий моніторинг та впровадження інноваційних рішень до управління бізнес-процесів.

Процеси диджиталізації можуть стосуватись як внутрішні, так і зовнішні аспекти бізнесу.

До внутрішніх аспектів можна віднести вдосконалення продукту (чи послуги), автоматизацію виробництва та інших внутрішніх процесів компанії. Технології дозволяють обробляти великі обсяги даних, і як наслідок – спростити і прискорити роботу. Алгоритм здійснює розпізнавання усіх необхідних для управління господарюючим суб'єктом даних та надає їх у вигляді звіту про події, які відбуваються на підприємстві для управлінського персоналу.

У якості зовнішніх аспектів можемо вказати комунікацію із партнерами та споживачами. Сучасні технології сприяють поліпшенню взаємодії та збільшенню кількості інтеракцій (від англ. interaction < лат. inter + activus - діючий) - безпосередня міжособистісна взаємодія («обмін символами») [3]. Наразі вже існує така можливість, коли особливе програмне забезпечення інформує оператора або обліковця, або представника управлінського апарату, про будь-які події. Які відбуваються на підприємстві, будь то потенційна нестача певних ресурсів, або нагадує про те, що необхідно поповнити запаси, або розвантажити чи навпаки навантажити певну лінію виробництва, спрогнозувати які саме товари чи продукти здатні принести більший прибуток та інше. Деякі з них навіть аналізують погодні умови, якщо вони можуть вплинути на обсяг зібраного врожаю.

Процеси диджиталізації плануються навіть до активного та масового впровадження й в Україні, про що сказав Прем'єр-міністр Володимир Гройсман [2]. Тобто держава буде стимулювати і розвивати диджиталізацію економіки в Україні. Прем'єр-міністр твердить, що завдяки розвитку цифрової економіки до

2021 року можна забезпечити додаткові 5 % до ВВП України. Хоча більшість наших господарюючих суб'єктів звикли до використання застарілих, а отже й перевірених, як вони вважають) методів, проте перехід до цифрового виміру неминучий.

Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій ми бачимо значну кількість програмного забезпечення, яке забезпечує повну автоматизацію та контроль роботи за приладами та механізмами. Таке програмне забезпечення має можливість робити наступне:

- відстеження маршрутів і тривалості візитів;
- геолокації співробітників при роботі у полі та протягом дня взагалі;
- фотозвіти (через супутники, камери спостереження);
- якісна аналітика, до якої входить моніторинг цін, залишків на складах, та інше;
- інновацій майбутнього в галузі.

На прикладі більш розвинених держав, ми можемо помітити, що поки Україна отримувала прибутки за рахунок високої родючості ґрунтів, розвинені країни світу, маючи менш плодючі землі, отримували прибуток саме за рахунок впровадження подібної системи. Адже у Сполучених Штатах Америки більше 70% фермерів використовують вказані цифрові технології й саме тому для них диджиталізація являє собою наступний крок розвитку, до якого вони готові технологічно та морально.

Якщо наші можновладці не приймуть рішучих заходів щодо впровадження інновацій у вітчизняне сільське господарство та агрокомплекс, то цілком очевидно, що Україна залишиться далеко позаду.

Нам потрібно починати хоча б з базових речей або перших кроків цифровізації, а сьогодні навіть відсутні точні геопросторові дані про фактичний стан землекористування, розораність ґрунтів, межі ділянок в натурі та їх цільове використання по всій Україні, що ускладнює державний контроль за використанням та охороною земель, також відсутні передумови для регулярного проведення моніторингу земель та якості ґрунтів.

Сприяти повній автоматизації роботи та збору інформації на підприємстві а також обробці усіх логістичних процесів буде допомагати використання безпілотників, роботів і дронів, спеціальних датчиків для зчитування інформації, спеціалізованого програмного забезпечення, яке здатне прорахувати усі можливі ризики, і все це практично без участі людини напряму.

Звісно, звучить це досить футуристично, але ми живемо саме у час великих переваг та глобалізації. Рух інформаційних даних зростає. Автоматизація, штучний інтелект, інтернет речей та бізнес-моделі, – такі як економіка спільного користування – змінюють способи ведення аграрного бізнесу та нашого життя.

Список використаних джерел:

1. Диджиталізація державних послуг на прикладі Польщі. URL: <https://nachasi.com/2018/01/31/digital-poland/>

2. Україна переходить на «цифрову економіку». Що це означає. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacaе.html>
3. «Інтеракція» Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>
4. Near Field Communication. (комунікація ближнього поля). URL: http://znaimo.com.ua/Near_Field_Communication
5. Диджиталізація бізнесу. Лови момент. URL: <https://eba.com.ua/article/lovy-moment-didzhytalizatsiya-biznesu/>

УДК 657.47

Г.П. МОМОТЛИВА, студентка
інженерно-економічного факультету,
Одеський державний аграрний університет

ОБЛІК ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Зернові – найважливіша сільськогосподарська культура .У харчовому раціоні населення більшості країн світу зернові продукти складають 50 % і більше від його добової енергетичної цінності.Це дозволяє віднести їх до продовольчих продуктів що становлять основу харчування людини і є головним джерелом рослинного білка і вуглеводів, вітамінів групи В і мінеральних солей. Крім того, зернові культури забезпечують галузь тваринництва концентрованими кормами. Важливість і значимість цих культур для економіки вимагає організації належного обліку як витрат на їх виробництво, так і виходу зернової продукції.В Відповідно до цих документів витрати, що утворюють собівартість зернової продукції, групуються за такими елементам:

- матеріальні затрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні потреби;
- амортизація основних засобів і нематеріальних активів;
- Інші витрати.

Склад матеріальних витрат регламентується Основними положеннями, якими визначено, що в елементі «матеріальні витрати» відображається вартість як придбаних з боку, так і власного виробництва матеріалів, включаючи всі види енергії, що входять до складу виробленої продукції, а також вартість робіт і послуг виробничого характеру, виконуваних сторонніми організаціями, та ін. Тому для обліку матеріальних витрат застосовують різні форми первинних документів. Так, списання насіння зернових культур на посів оформляють актом списання насіння і садивного матеріалу. Він складається агрономом (за участю керівника виробничого підрозділу) в одному примірнику для кожної зерновою

культурою після закінчення сівби та затверджується керівником організації. Звертаємо увагу, що кожен факт перевитрати насіння повинен окремо розглядатися і підтверджуватися письмовим поясненням фахівців з твердженням керівником господарства. Списання у витрати виробництва вартості внесених у ґрунт добрив, а також засобів захисту рослин оформляється актом про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив, отрутохімікатів і гербіцидів, який складається в одному примірнику керівниками виробничого підрозділу спільно з агрономом.

Роботи і послуги виробничого характеру, виконані сторонніми організаціями, оформляються актами приймання виконаних робіт, товарно-транспортними і товарними накладними, рахунками-фактурами по ПДВ і іншими документами. При вирощуванні зернових культур може застосовуватися як ручний, так і механізований працю. Облік відпрацьованого часу і нарахованої заробітної плати рілників ведуть в книжці бригадира по обліку праці та виконаних робіт. Для обліку відпрацьованого часу і нарахованої заробітної плати на механізованих роботах застосовують такий документ, як обліковий лист тракториста-машиніста. На підставі зазначених документів складається відомість розподілу оплати праці, відрахувань на соціальне страхування та резервів, де по кожному об'єкту обліку витрат показують суми нарахованої заробітної плати, а також суми відрахувань на соціальне страхування та інших відрахувань.

Для обліку амортизаційних відрахувань за основними засобами, зайнятим на вирощуванні зернових, застосовується Відомість амортизаційних відрахувань за основними засобами та резерву на ремонт основних засобів і Відомість амортизаційних відрахувань по нематеріальних активів

Для зручності вивчення первинних документів по кожному елементу витрат скористаємося таблицею 1.

Так як для обліку витрат в галузі рослинництва застосовується велика кількість різноманітних документів, то при обробці вони систематизуються за певними ознаками і в обов'язковому порядку по об'єктах обліку витрат - видах робіт, культурам (групам однорідних за технологією вирощування культур).

Аналітичний облік витрат на вирощуванні зернових культур ведеться в виробничому звіті по рослинництву облік витрат здійснюється по наступній типовій номенклатурі статті витрат:

- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні потреби;
- насіння;
- засоби захисту рослин;
- добрива;
- паливо;
- утримання та експлуатація основних засобів;
- роботи і послуги;
- витрати грошових коштів;
- Інші витрати;
- витрати по організації виробництва і управління.

Таблиця 1

Елементи витрат первинних документів

Елементи витрат	Первинні документи
Матеріальні витрати	Вимога-накладна
	Акт списання насіння і садивного матеріалу
	Акт про використання мінеральних, органічних бактеріальних добрив, отрутохімікатів, гербіцидів
	Акт на списання матеріальних цінностей довільної форми
	Рахунок-фактура з ПДВ
	Товарно-транспортна накладна
Витрати на оплату праці Відрахування на соціальні заходи	Книжка бригадира з обліку праці і виконаних робіт
	Обліковий лист тракториста-машиніста
	Бухгалтерська довідка та ін.
Амортизація основних засобів та нематеріальних активів	Відомість амортизаційних відрахувань за основними засобами
	Відомість амортизаційних відрахувань за нематеріальними активами
Інші витрати	Податкова декларація
	Договір страхування
	Товарно-транспортна і товарна накладна
	Авансові звіти
	Рахунок-фактура
	Договір на надання послуг і виконання робіт

Для обліку витрат і виходу зернової продукції призначений рахунок 23 «Виробництво», субрахунок 231 «Рослинництво» за дебету цього рахунку відображають витрати на виробництво продукції, а по кредиту – їх списання, тобто вихід продукції. Так як протягом року вся продукція рослинництва приймається до обліку в оцінці по планової (прогнозної), то в кінці року з кредиту рахунку 23, субрахунок 231, проводиться списання калькуляційних різниць.

Важливий і відповідальний етап в обліковій роботі – це обчислення собівартості продукції. І перш ніж приступити до нього, необхідно провести ряд підготовчих робіт, пов'язаних з уточненням інформації, що відображається на рахунку 23 «Виробництво», субрахунок 231 «Рослинництво». Суть їх полягає в наступному:

- необхідно перевірити правильність розмежування витрат по роках і віднесення їх на аналітичні рахунки;
- перевірити правильність списання витрат за загиблими посівам;
- ретельно перевірити кількість оприбуткованого врожаю;
- перевірити правильність відображення в обліку операцій по сушці і очищенні зерна;

- розподілити загальноновиробничі і загальногосподарські витрати;
- розподілити витрати з вапнування ґрунтів, що проводяться за рахунок власних коштів підприємства, і т.п.

Об'єктами обчислення собівартості продукції зернових культур є повноцінне зерно і використовувані зерновідходи. В процесі збирання врожаю зерно приймається до обліку в бункерній масі. Надалі на току воно піддається сортування, сушіння та очищення.

Відповідно до рекомендацій використовувані зерновідходи переводять в повноцінне зерно з урахуванням даних про процентному змісті повноцінного зерна в зернових відходах. Такі дані повинні бути отримані шляхом лабораторного аналізу по визначенню відсотка змісту зерна в зерноотходах.

Собівартість повноцінного зерна і використовуваних зерновідходів, отриманих після сушки і очищення зерна, складають витрати на обробіток і збирання зернових культур, включаючи витрати на післязбиральної сушку і очищення. Чи не включають до собівартості продукції витрати на прибирання, пресування, транспортування і скиртування соломи. Надалі розрахунок собівартості відбувається наступним чином. Загальна сума витрат за мінусом вартості побічної продукції розподіляється на повноцінне зерно і використовувані зерновідходи пропорційно їх питомій вазі в загальній масі отриманого зерна в перерахунку на повноцінне. Собівартість 1 ц продукції визначається шляхом ділення витрат на відповідну фізичну масу зерна і зерноотходів після їх очищення та сушіння.

УДК 657.412.7:631.11

І.О. ПАДІЙ, аспірант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОБЛІКОВА ПОЛІТКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На сьогодні постає питання розкриття елементів облікової політики щодо створення резервів. При формування облікової політики сільськогосподарського підприємства необхідно враховувати всі об'єкти бухгалтерського обліку, щодо яких передбачено альтернативні варіанти (способи, методи тощо). Достатньо важливим вважається етап формування облікової політики щодо резервів, її формалізація, дотримання та внесення змін чи доповнень.

Одним із елементів облікової політики є правильне формування резервів та відображення їх у фінансовій звітності. При цьому слід враховувати, що сформована підприємством облікова політика щодо розрахунків з різними дебіторами досить суттєво впливає на величину показників фінансового стану та результати діяльності підприємства [1].

Одним з основних нормативних документів в обліковій політиці, вимог якого повинно дотримуватись кожне підприємство, щодо резервів є П(с)БО 10

«Дебіторська заборгованість». Методи визначення величини резерву сумнівних боргів: виходячи з платоспроможності окремих дебіторів; на підставі класифікації дебіторської заборгованості; виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах подальшої оплати [2].

Відповідно до П(с)БО 11 «Зобов'язання» створення забезпечень передбачено для відшкодування наступних (майбутніх) витрат і платежів: на оплату відпусток працівникам підприємства; на додаткове пенсійне забезпечення; на виконання гарантійних зобов'язань; на реструктуризацію; на виконання зобов'язань за обтяжливими контрактам [3].

Розглянемо основні на даний час резерви, а саме резерв сумнівних боргів, резерв на відпустку для правильного визначення фінансових результатів мають дотримуватися принципів ведення бухгалтерського обліку.

Відповідно до П(с)БО 10, формування резерву сумнівних боргів є необхідним за таких двох умов [2]:

1. Якщо товари (продукція, роботи, послуги) реалізуються на умовах подальшої оплати або на умовах товарного (комерційного) кредиту.

2. Якщо дебіторська заборгованість є комерційною.

Для визначення величини резерву сумнівних боргів передбачено використання одного з методів – застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості чи застосування коефіцієнта сумнівності [2].

Підприємство самостійно обирає один із методів розрахунку резерву, що повинно фіксуватися у наказі про облікову політику.

Варто зазначити, що незважаючи на рекомендації нормативних документів щодо створення резерву сумнівних боргів, багато українських підприємств відмовляються це робити, адже створення резерву супроводжується низкою подій, що можуть негативно впливати на господарську діяльність підприємства:

- з обороту вилучаються кошти, які можна спрямувати у інші сфери діяльності;
- залучаються додаткові трудові ресурси для створення резерву;
- знижується валюта балансу;
- зменшується інвестиційна привабливість підприємства.

Проте для зовнішніх користувачів формування резерву сумнівних боргів має позитивне значення, оскільки вони мають змогу бачити реальну картину фінансового стану підприємства.

Нарахування резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат. Відповідно форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» у 5 розділі «Доходи і витрати» містить інформацію про інші операційні витрати і доходи: відрахування до резерву сумнівних боргів.

Обов'язково створювати резерв відпусток вимагають положення п. 13 П(с)БО 11 «Зобов'язання». Ним визначено, що забезпечення створюється для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат, у тому числі на виплату відпусток працівникам. Резерв створюють лише щодо виплат за щорічними відпустками (основними й

Головна мета формування такого забезпечення (резерву) – розподіл витрат на оплату відпусткових протягом року між звітними періодами для рівномірного формування собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), витрат та фінансових результатів. Відповідно форма № 2 рядок 240 «Витрати на оплату праці» включаються фактичні суми нарахованої оплати за дні наданих відпусток.

За результатами проведеного дослідження розглянуто питання відображення резервів в обліковій політиці підприємства. Для створення резерву необхідно правильно визначити суму сумнівної та безнадійної заборгованості. Проте на практиці у бухгалтерів іноді виникає питання, за якими конкретними характеристиками виділити категорії заборгованості. А також, з'ясовано мету створення резерву на оплату відпусток, яка полягає в рівномірному розподілі витрат підприємства на оплату відпусток працівникам між обліковим періодом. Подальші наукові дослідження, які стосуються питання формування облікової політики щодо резервів повинні бути спрямовані на розвиток практики застосування професійного судження бухгалтера, як основного суб'єкта формування облікової політики підприємства.

Список використаних джерел:

1. Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. Організація обліку: навч. посібник. Львів: Магнолія 2006. 68 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237 (в редакції від 09.08.2013). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

УДК 657.05:631(477)

О.П. ПАНАДІЙ, к.е.н., науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В АПК УКРАЇНИ

Сільське господарство разом із його похідними – інфраструктурною та переробною сферами, пов'язаними із ним, які у своїй органічній єдності формують агропромисловий комплекс України, традиційно є однією з ключових галузей національної економіки України. Причому останніми роками ця галузь входить до ключових не лише з причини важливості забезпечення продовольчої безпеки держави і продовольчої захищеності нашого народу, але і з суто меркантильних міркувань – ця сфера економіки, навіть за умови відміни багатьох пільг, якими користувалися сільськогосподарські товаровиробники, залишається достатньо прибутковою, щоби постійно утримувати на собі погляди українських бізнесменів та зарубіжних інвесторів.

Якщо сільське господарство має значну вагу у бізнес-пріоритетах національного масштабу, то особливої важливості набувають і всі процеси, які відбуваються у ньому і пов'язані з ним.

Це твердження справедливе і для сфери бухгалтерського обліку. Адже той рівень фактичного розвитку галузевого обліку, який десятиками років задовольняв власників, потенційних інвесторів, державу та інших зацікавлених користувачів, сьогодні далеко не відповідає тим вимогам, які висувають до нього сучасний ринок і вимоги держави.

Сьогодні, в умовах активної боротьби капіталів за можливість отримувати доходи з землі, в умовах, коли все більша кількість агрофірм усе частіше переходять із рук у руки, коли все більша і більша кількість зарубіжних бізнесменів цікавляться вітчизняними аграрними підприємствами, все більше зростають вимоги до формату і якості формування і представлення фахівцями цих підприємств інформації про їх майновий стан, результати роботи та про господарську діяльність в цілому. Звичайно, якщо підвищуються вимоги до інформації, то одночасно з ними зростають і очікування щодо компетентності, професіоналізму, чесності та неупередженості спеціалістів, які забезпечують її формування, представлення, пояснення та інтерпретацію зацікавленим особам.

Але чи виправдовують ці очікування бухгалтери в сільській місцевості? Це запитання залишається відкритим. Традиційно між бухгалтерами у сільському господарстві і бухгалтерами, які працювали у промисловості, причому територіально біля великих міст, відчувався великий розрив у рівні бухгалтерських знань та навичок. З плином часу у бухгалтерів на селі з'явився більш широкий доступ до інформаційних ресурсів, і ця різниця стала дещо меншою. До певної міри цьому посприяло і те, що держава сьогодні висуває все більше і більше вимог до формування і подання звітів, податкових накладних тощо в електронному вигляді через складні інформаційні системи, вивчення яких є життєвою необхідністю бухгалтерів. Але все одно розрив у рівні знань, компетентності, професійного «голоду» (бажання дізнатися про щось нове у бухгалтерії) між представниками сільськогосподарських підприємств та підприємств інших галузей відчувається.

Відповідно, виникає потреба узгодження очікувань зацікавлених сторін щодо якості бухгалтерської інформації та реальної пропозиції бухгалтерських кадрів, яку ми маємо у сільському господарстві. У програмах сучасних вищих учбових закладів немає курсів для підвищення кваліфікації бухгалтерів аграрного сектору, які би постійно та повністю відповідали актуальним змінам у законодавстві і комплексно, а не фрагментарно, сприяли поглибленню знань професійних бухгалтерів аграрного сектору.

Саме тому спільними зусиллями фахівців Інституту аграрної економіки, Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України та Інституту обліку і фінансів Національної академії аграрних наук України було розроблено програму підвищення кваліфікації та сертифікації професійних бухгалтерів аграрного сектору «Сертифікований професійний бухгалтер агробізнесу».

За роки свого існування програма пройшла наступні стадії

інституціоналізації:

- Визнана міжнародною громадською організацією «Рада незалежних бухгалтерів і аудиторів» (15.03.2012 р.);

- Схвалена Президією Національної академії аграрних наук України (27.11.2013 р.);

- Отримала позитивну оцінку Євразійської ради сертифікованих бухгалтерів і аудиторів (регіональна група Міжнародної федерації бухгалтерів) (2013) р.;

- Затверджена Міністерством аграрної політики та продовольства України (16.04.2014 р.);

- Ліцензована Міністерством освіти і науки України (24.04.2014).

До складу програми входять наступні курси:

- Облік і оподаткування земельно-майнових відносин в аграрному секторі;

- Облікова політика сільськогосподарських підприємств;

- Облікове забезпечення капіталізації та підвищення інвестиційної привабливості підприємства й аграрної галузі;

- Звітність підприємств агробізнесу;

- Система податкових платежів у агробізнесі;

- Облік нематеріальних активів та інноваційної діяльності в АПК;

- Облік основних засобів у ринкових умовах;

- Облік сільськогосподарської діяльності.

Кожен курс дає бухгалтерам глибокі практичні знання механізмів обліку та розрахунків, які його супроводжують, практично за всіма ділянками. За кожним курсом передбачено тестування, і за умови успішної здачі тестів за усіма курсами учасники програми отримують професійний сертифікат про присвоєння кваліфікації «Сертифікований професійний бухгалтер агробізнесу» та свідоцтво про підвищення кваліфікації державного зразка.

Яке ж реальне відношення бухгалтерів аграрного сектору до цієї програми і яка реальна картина їх професійної компетентності?

Щодо питання популярності програми слід зазначити, що і сьогодні рівень усвідомлення бухгалтерами аграрного сектору необхідності поглиблення власних знань дуже низький. Максимум із того, що їх цікавить – це актуальні зміни податкового законодавства, адже семінари з такою тематикою вони відвідують найохочіше. Водночас результати аудиту багатьох сільськогосподарських підприємств, який проводився партнером Інституту обліку і фінансів та Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України – Міжнародним інститутом аудиту, свідчать про наявність значних і стабільно повторюваних помилок у обліку цих підприємств саме за ділянками, поглиблення знань за якими передбачає програма сертифікації.

Для остаточного прояснення картини професіоналізму бухгалтерів аграрних підприємств на семінарах Інституту обліку і фінансів бухгалтерам дозволяється пройти пробні тестування за одним із курсів програми сертифікації. Для кращого розуміння суті цих питань та рівня їх складності наведемо деякі з них:

- На якому праві майно приватного підприємства закріплюється за ним? (варіанти відповіді: власності, господарського відання, володіння, оперативного

управління);

– Якими бухгалтерськими записами відображають операцію з реєстрації статутного капіталу ТОВ? (варіанти відповіді: Дт 46 Кт40, Дт 30 Кт 40, Дт 40 Кт 46, Дт 10 Кт 46);

– Хто має право приймати рішення про нарахування та виплату дивідендів? (варіанти відповіді: керівник підприємства, збори робочого колективу, вищий орган управління, головний бухгалтер)

Результати цих пробних тестів показали, що за відповідями на подібні запитання оцінку у 65 балів і вище (відповідає оцінці «задовільно» за Болонською системою) зі 100 можливих за тестом отримують без попередньої підготовки лише 19 % бухгалтерів від загальної кількості тих, хто тестувався. Це означає, що рівень навіть посередніх знань бухгалтерського обліку та оподаткування (не кажучи вже про поглиблені знання) у бухгалтерів сільськогосподарських підприємств залишається низьким, що у свою чергу сприяє зниженню достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств, в яких працюють ці бухгалтери.

Як вирішити цю проблему? В умовах, коли Україною задекларовано курс на поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, який передбачає у тому числі поступовий перехід на міжнародні правила у різних сферах, у тому числі у сфері обліку, важливим видається досвід європейських країн та США в частині вимог до кваліфікації професійних бухгалтерів, у тому числі в агробізнесі.

Цей досвід свідчить про таке: у розвинених країнах фінансову та податкову звітність не мають права підписувати бухгалтери, які відповідним чином не підвищили і не підтвердили свою кваліфікацію та не підтримують її на належному рівні, що має бути підтверджено документально (через наявність професійних сертифікатів та документів, які підтверджують регулярне проходження підвищення кваліфікації).

Вважаємо, що для бухгалтерів агробізнесу в Україні такий підхід був би більш ніж виправданим і сприяв би зростанню їх професіоналізму та компетентності. При цьому обов'язковим, на наше стійке переконання, слід робити проходження підвищення кваліфікації саме у галузевому ракурсі, а не за програмами загального спрямування (тобто програмами типу CAP-CIPA). Адже проходження підвищення кваліфікації за програмою «Сертифікований професійний бухгалтер агробізнесу» набагато більше відповідає реаліям бухгалтерського повсякдення у селі, аніж аналогічне підвищення кваліфікації за адаптованими універсальними програмами, особливо з огляду на те, що процес адаптації часто означає простий переклад зарубіжних курсів українською мовою.

АКТОРНО-МЕРЕЖЕВА ТЕОРІЯ Б. ЛАТУРА В КОНТЕКСТІ ОНТОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІЗ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У соціологічних дослідження основна дихотомія полягає у взаємозв'язку структур і агентства. Насправді, різні теорії відрізняються тим, як вони намагаються примирити і описати цю взаємодію між закостенілими, сталими структурами і мінливими та динамічними акторами. В свою чергу онтологічна позиція часто визначає підхід авторів до розв'язання цієї проблеми. Насправді, онтологічна позиція є дуже важливою для дослідження і її вибір впливає на вибір методів дослідження. На жаль, у національних дослідженнях із обліку часто ігнорується цей аспект, пов'язаний із онтологічною позицією дослідження. Наприклад, бухгалтерські дослідження, що будуються на фондовому ринку застосовуються реалістичну онтологію – все реально, слід його описати, інструмент при цьому – математичні методи. Однак такий реалізм, що часто у бухгалтерській і економічній науках називається позитивізм, далеко не повний перелік онтологічних позицій, які може обрати автор. Ми стверджуємо, що позитивізм далеко не єдина онтологічна позиція у дослідження із бухгалтерського обліку, тим більше у суспільстві пост-правди, в якому ми зараз живемо. В цьому контексті одна із теорій, що якої звертаються багато дослідників із бухгалтерського обліку при виявленні місця останнього у суспільстві є акторно-мережева теорія, Бруно Латура.

Онтологічні засади АМТ складніше характеризувати для тих, хто звик оперувати традиційними категоріями. Онтологічні основи АМТ можна описати як сукупність реалістичних і конструктивістських тенденцій, які обертаються навколо ключових понять, таких як актор, мережі та переклад. При цьому у АМТ актор не обмежується тільки до людей, він розуміється як більше гетерогенний і умовний суб'єкт.

В одному із ранніх визначень актора від визначається як «будь-який елемент, який згинає простір навколо себе, робить інші елементи залежними від себе і перекладає свою волю власною мовою» [1, с. 286]. Пізніше Б. Латур визначив актора як «будь-яку річ, яка впливає на іншу річ» [2, с. 7]. Які онтологічні наслідки такого підходу? По-перше, нелюдські сутності є настільки ж онтологічно реальними, як і самі люди. Однак це твердження слід приймати із зауваженням, що не йдеться ні про які андроїди і подібні речі, йдеться про однакову роль у формуванні реальності. Саме тому дослідження із АМТ завжди наповнені дослідження нелюдських акторів.

Другим важливим аспектом, який слід підкреслити є те, що дуже важливо не тільки те, хто такий актор і його характеристики, а те, що робить актор під час взаємодії із іншими. Такий акцент на дію і пов'язаність акторів підтверджується і стає ще більш очевидним у випадку другої фундаментальної концепції АМТ – мережі акторів. У АМТ мережа є гібридним суб'єктом, який є одночасно і актором, чия діяльність пов'язана із мережею різноманітних елементів та мережею, яка може перетворитися і трансформувати те, із чого вона створена. Таким чином, іще одним яскравим елементом, що характеризує АМТ є те, що актори та мереж розглядаються як взаємозалежні, динамічні і нерозривні елементи. Це, в свою чергу, різко контрастує із іншими теоріями, де актори і структури чітко розмежовані.

Можна сформулювати цю унікальну онтологічну особливість АМТ іще так: актор розглядається як реальний, тільки якщо він пов'язаний із іншими речами і впливає на них. *Актор не існує за межами мережі відносин, насправді актор і є відносини.*

Саме цей важливий елемент АМТ – надання функцій нелюдським акторам та актор є носій відносин зачіпається у дослідженнях із АМТ, пов'язаних із обліком. Технології обліку, так само розглядаються як технології, які уможливають конкретний вид дій, коли вони стають частиною великої мережі, що складається як із людей, і із нелюдських акторів.

Акторно-мережева теорія про те, що відбувається конструювання реальності, а не добування фактів. Базуючись на АМТ бухгалтерський облік може з легкістю звільнитися від позитивізму і прагнення наслідування фізики та інших природничих, точних наук. Бухгалтерський облік це не просто похідна бізнес життя, а елемент конструювання реальності, цього бізнес життя. Бухгалтерський облік не тільки описує реальність, він формує її. Реальність не тільки виявляється, але і формується.

Список використаних джерел:

1. Callon, M. & Latour, B. (1981). Unscrewing the big Leviathan; or How actors macrostructure reality and how sociologists help them to do so? In Knorr-Cetina, K.. & Cicourel, A.V. (eds.). *Advances in Social Theory and Methodology: Toward an Integration of Micro and Macro-Sociologies*. London, Routledge and Kegan Paul, pp. 277-303.
2. Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press

ВЛАСТИВОСТІ ОБЛІКОВОЇ ОЦІНКИ, ЗУМОВЛЕНІ ІНСТИТУЦІЙНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

У літературних джерелах все частіше висловлюються різні думки про місце бухгалтерського обліку в загальній системі економічної інформації та ведуться дискусії стосовно його теоретичного підґрунтя. Стереотипність поглядів на природу обліку зумовлює його сприйняття виключно як технічний процес збору та накопичення інформації про діяльність господарюючого суб'єкта. Аналіз оприлюднених позицій учених щодо розвитку бухгалтерської науки нашої країни на розуміння необхідності розбудови існуючої облікової теорії, в основу якої доцільно покласти інституціональний підхід. Останній дозволить логічно обґрунтувати звужене сприйняття не лише бухгалтерського обліку, а й оцінки як складової частини його методу.

В класичному розумінні оцінка – це спосіб вартісного відображення господарських фактів, за допомогою якого натуральні характеристики перетворюють на вартісні. Дійсно, оцінка є грошовим вираженням вартості облікового об'єкта. Але не слід сприймати це визначення як догматичне твердження, що не потребує осмислення. Воно є базовим (вихідним), але, водночас, і поверхневим, таким, що відкриває лише оглядову частину суті оцінки в бухгалтерському обліку.

Прихованою (замовчуваною чи недостатньо висвітленою) залишається двоїста (суперечлива) природа оцінки. Мається на увазі її здатність піддаватися впливу (тобто зазнавати змін під певною цілеспрямованою дією економічних агентів та/або інституційних груп), з одного боку, та можливість впливати на поведінку, рішення суб'єктів, які функціонують в інституційному середовищі, з іншого боку. Суперечлива суть оцінки зумовлена, в першу чергу, асиметричністю інформаційних потоків, які циркулюють в інституційному середовищі. Адже саме ці потоки вводять в облікову систему можливість маніпуляцій із звітними даними, одним із засобів здійснення яких є оцінка.

Наявність впливу, якому піддається облікова оцінка, дозволяє виділити ще одну властиву їй рису – це еластичність. Іншими словами оцінка є нестійкою, а, отже, варіює залежно від діючих у правовому полі інститутів. Тому виявити сутність такого впливу та з'ясувати, що лежить в його основі, можливо лише за допомогою базових положень інституціональної теорії.

Існування впливу на облікову оцінку є очевидним, адже вартісне вимірювання – це відправний момент бухгалтерського обліку та реальна основа його побудови, за відсутності якої останній не може повноцінно функціонувати. Таким чином, задаючи вектор розвитку методології оцінки, формується спрямованість самого обліку і навпаки.

Мотиваційною основою функціонування будь-якого економічного агента чи будь-якої інституційної групи є зацікавленість у чомусь (наприклад, в отриманні прибутку). Саме така суб'єктивна зацікавленість стимулює до дій. Тобто впливати на методологію оцінки змушує так званий інституційний інтерес.

Інституційний інтерес є своєрідним джерелом активності учасників господарської діяльності, яке спонукає їх до трансформування або збереження існуючого інституційного порядку. Потенційно кожен суб'єкт економічних відносин є носієм інституційного інтересу.

Діяльність суб'єктів інституційного інтересу орієнтована на отримання вигоди від використання існуючих інститутів, а також на пошук і формування набору "потрібних" правил. Тому в найзагальнішому розумінні інституційні інтереси направлені на формування та підтримання інститутів, які є корисними.

Отже, інституційний інтерес окремого учасника ринкових відносин полягає у створенні таких інститутів, які б забезпечили максимізацію його прибутків, доходів тощо, незважаючи на ступінь задоволення потреб інших економічних агентів чи інституційних груп.

Інституційні інтереси суб'єктів, які діють в інституційному середовищі, спрямовані на вироблення коректних інститутів з метою підвищення ефективності результатів своєї діяльності. Економічному агенту вигідно підкорятися нормам, які полегшують його взаємодію з іншими агентами і сприяють реалізації інтересів, навіть якщо вони неефективні для суспільства загалом. Так формується зацікавленість у функціонуванні неефективних інститутів, які можуть бути вигідними лише окремим суб'єктам інституційного середовища.

Таким чином, особливість інституціональної основи розвитку оцінки полягає в тому, що застосовувані методи обґрунтування практичних дій можуть базуватися, як на об'єктивних, так і на суб'єктивних вартісних вимірюваннях, в залежності від того, який вектор задано інституційним інтересом.

При цьому головне, що характеризує інституціональний підхід у даному питанні, – це більш широка постановка проблеми оцінки в бухгалтерському обліку. Тобто проблема методології облікової оцінки полягає не стільки у виборі способу її здійснення, скільки в розумінні, що несе в собі цей вибір (які його наслідки).

Якщо інституційний інтерес країни зводиться до застосування в обліку оцінки за справедливою вартістю і ця оцінка сприяє соціально-економічному розвитку не лише носіїв такого інтересу, а й країни загалом, то така оцінка заслуговує на існування. Але якщо така оцінка потенційно несе в собі можливості маніпуляцій з обліковими даними, введення в систему бухгалтерського обліку елемента невизначеності та посилення суб'єктивності, то її застосування слід вважати недоречним.

Отже, інституціональна теорія є платформою тлумачення змін методології оцінки, яка вибудовує розуміння головного стимулятора розвитку вартісного вимірювання в системі бухгалтерського обліку, яким, по суті, є протиріччя між інституційними інтересами інституційних груп (економічних агентів) та протиріччя в самій оцінці. Існування таких протиріч зумовлює такі властивості облікової оцінки, як еластичність та здатність піддаватися впливу і можливість впливати на поведінку, рішення суб'єктів, які функціонують в інституційному середовищі.

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОТОЧНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

Необхідною умовою діяльності підприємств є наявність необхідних ресурсів. Однак, не завжди суб'єкти господарювання оперують власним капіталом. Тому вдаються до позик та залучених коштів, що в свою чергу зумовлює виникнення зобов'язань перед контрагентами.

Відповідно до даних Держкомстату України за останні роки діяльності українських підприємств спостерігається тенденція до зростання їх поточної заборгованості. Так, станом на 31 грудня 2017 року поточні зобов'язання склали 5769539,0 млн. грн., що порівняно з 2013 роком на 3080200,8 млн. грн. менше, у відносному значенні поточні зобов'язання зросли на 53 % [1]. Тому перед суб'єктами господарювання постають питання раціонального управління зобов'язаннями з метою підтвердження своєї ділової репутації та плато- і конкурентоспроможності.

Категорія «зобов'язання» є досить складною і виступає об'єктом досліджень науковців і практиків різних галузей.

В економічній літературі зобов'язання характеризуються з юридичної, економічної та бухгалтерської позицій.

З юридичної точки зору зобов'язання визначають факт виникнення домовленості між контрагентами, яка юридично підтверджена договором (контрактом, угодою).

Економічна сутність зобов'язань характеризується в наслідок виникнення витрат в однієї і доходу в іншій із сторін взаємовідносин, які регулюються умовами укладених договорів.

Бухгалтерська сутність зобов'язань проявляється в момент виконання умов договору за результатами виконання якого виникають фактичні розрахунки, а саме під час їх відображення в системі рахунків.

Відповідно до чинного бухгалтерського законодавства, зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [2]. Вважаємо, що такий підхід до визначення розкриває лише економічну сутність зобов'язань. Адже облік зобов'язань розпочинається з факту його визнання та оцінки і відображення у фінансовій звітності.

Відзначимо, що поточні зобов'язання – це ті, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. До них відносяться: короткострокові кредити банків; поточна кредиторська заборгованість за

довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків; короткострокові векселі видані; поточні забезпечення; інші поточні зобов'язання [3]. Відповідно для обліку поточних зобов'язань підприємствами використовуються рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання».

Враховуючи склад поточних зобов'язань, вважаємо, що управління ними передбачає використання підприємством найбільш прийнятих для цього форм і термінів розрахунків з контрагентами (рис. 1).

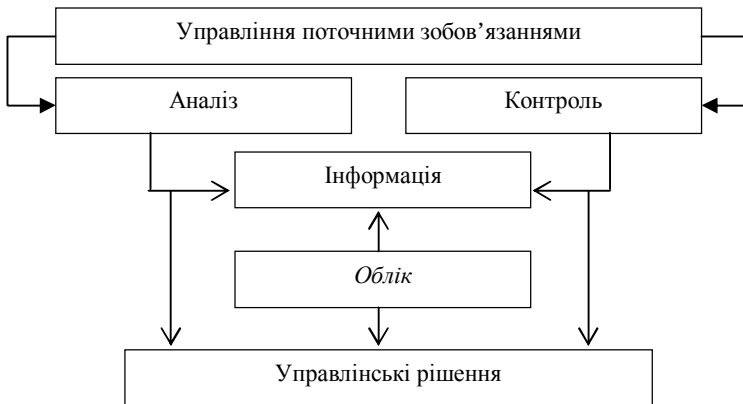

Рис. 1. Управління поточними зобов'язаннями

Джерело: розробка автора.

Таким чином об'єктивний контроль та своєчасний аналіз облікової інформації забезпечить раціональне управління поточними зобов'язаннями, що впливатиме на вчасність розрахунків з контрагентами і у тих формах, які влаштовуватимуть обох учасників.

Список використаних джерел:

1. Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств України за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства Фінансів України від 25.01.2012 р. №52 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]: Наказ міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИКОЮ ЗБУТУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Формування сучасної системи ринкових відносин, процес глобалізації підприємства вимагають досягнення нової системи управління, тому управлінська діяльність є одним із найважливіших чинників функціонування розвитку підприємницьких структур [1].

Управління збутом означає створення системи товароруку, тобто системи, яка забезпечує доставку продукції до місця продажу (споживання) в точно визначений час, з максимально високим рівнем обслуговування покупців, тобто управлінська діяльність з планування, втілення в життя і контролю за фізичним переміщенням продукції від місця її виробництва до місць продажу з метою задоволення потреб споживачів і з вигодою для виробника [2].

Готовою продукцією сільського господарства є не лише продукція, як продукт обробки (переробки) доведений до належного стану використання, а й продукція сільськогосподарського виробництва (зерно, зерновідходи, солома, плоди, ягоди, молоко тощо) [3].

Збутова політика – це комплекс принципів, методів та заходів, що використовується керівництвом для організації та управління збутовою діяльністю підприємства з метою забезпечення ефективних продажів товарів в межах визначених цільових ринків [4].

В сучасних умовах питання формування ефективної збутової політики підприємств аграрної сфери економіки виходить на перший план. Адже саме від вдалої побудови збутової політики підприємства залежить результативність його діяльності [5].

Аналіз у вартісному вимірі обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) сільськогосподарських підприємств України за їх розмірами у 2010 – 2017 роках (табл. 1) свідчить про стійку тенденцію до зростання за усіма підприємствами, незалежно від розміру.

У загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) найбільшу питому вагу становлять середні підприємства, але слід зазначити, що з кожним роком їх частка зменшується (у 2017 році – 50,6 %, тоді як у 2010 році – 65,6 %). Що стосується малих підприємств, то їх частка у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств України поступово зростає – з 22,7 % у 2010 році - до 38,0 % у 2017 році.

Враховуючи, що основним фактором впливу на фінансові результати підприємства є дохід від збуту продукції, питання організації облікового забезпечення управління політикою збуту готової продукції підприємства залишається надзвичайно актуальним.

Таблиця 1

**Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) с.г. підприємств України
за їх розмірами у 2010 – 2017 роках**

Роки	Всього, млн. грн.	У тому числі							
		Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них	
		млн. грн.	у % до заг. обсягу реаліз.	млн. грн.	у % до заг. обсягу реаліз.	млн. грн.	у % до заг. обсягу реаліз.	Мікропідприємства млн. грн.	у % до заг. обсягу реаліз.
2010	99891,4	11664,5	11,7	65553,5	65,6	22673,4	22,7	9985,0	10,0
2011	126961,2	12553,1	9,9	79064,4	62,3	35343,7	27,8	11007,8	8,7
2012	162611,1	19473,2	12,0	93979,4	57,8	49158,5	30,2	14927,7	9,2
2013	161130,3	23440,6	14,6	88851,3	55,1	48838,4	30,3	14439,8	9,0
2014	213929,8	31584,6	14,8	117041,3	54,7	65303,9	30,5	19273,6	9,0
2015	362310,0	61214,8	16,9	183213,8	50,6	117881,4	32,5	34057,5	9,4
2016	403645,8	53033,7	13,1	206593,8	51,2	144018,3	35,7	45542,7	11,3
2017	467704,8	53159,8	11,4	236705,2	50,6	177839,8	38,0	54336,9	11,6

Джерело: сформовано автором за використання [6].

Правдюк Н.Л., розглядаючи у своїх працях поняття процесу організації обліку, наголошує, що він передбачає цілеспрямоване створення, постійне впорядкування та вдосконалення системи обліку на підприємстві для її відповідності потребам управління [7].

Для гарантування високої результативності процес управління на підприємстві має здійснюватися з використанням досить потужної інформаційної бази. У свою чергу, основний потік інформації, що необхідний управлінському персоналу, а також іншим зацікавленим користувачам, генерує саме облікова система підприємства [8].

Ми вже висловлювали думку у своїх попередніх публікаціях [9], що при розробці системи бухгалтерського обліку на підприємствах необхідно робити акцент на посиленні інформативності вихідних облікових даних та представленні менеджерам відомостей в необхідному аналітичному розрізі з

урахуванням специфіки господарської діяльності та особливостей організації виробничого процесу.

Опрацювання наукових джерел [1-8] та проведене власне дослідження дозволяє зробити висновок, що облікове забезпечення управління політикою збуту аграрного підприємства – це система збору, обробки, узагальнення, подання інформації для прийняття управлінського рішення щодо планування, реалізації та проведення контролю за фізичним переміщенням готової сільськогосподарської продукції від місця її виробництва (зберігання) до місць продажу з метою задоволення потреб споживачів і з максимальною вигодою для виробника.

Список використаних джерел:

1. Калетнік Г.М. Менеджмент та маркетинг: Навч.посібник. Г.М.Калетнік, В.М.Ціхановська, О.М.Ціхановська. К.: «Хай-Тек Прес».-2011.-580 с.
2. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління збутом підприємства. Монографія Л.В. Балабанова , Ю.П. Митрохіна; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк. 2009. 245 с.
3. Подоляничук О.А., Захарчук І.С. Готова продукція як об'єкт обліку сільськогосподарських підприємств.О.А. Подоляничук, І.С. Захарчук. Економіка, фінанси, право. 2014.№ 2.С.18-22. URL: <http://socrates.vsu.edu.ua>
4. Надтока Т.Б., Жигуліна А.Ю. Удосконалення збутової політики підприємства коксохімічної промисловості в умовах вступу до СОТ на основі соціального підходу. Т.Б.Надтока, А.Ю.Жигуліна. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2009. № 5. Т. 3. С. 98 – 102.
5. Ніценко В.С. Теоретичні засади збутової політики аграрних підприємств/ Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва.-№ 2. Серія «Економічні науки». URL:<https://knau.kharkov.ua>
6. Державна служба статистики України. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Правдюк Н. Л. Особливості організації фінансового обліку в сільськогосподарських підприємствах. Н. Л. Правдюк. Облік і фінанси АПК. 2005. № 12. С. 115–120.
8. Битківська А.В.Система облікового забезпечення як детермінанта сталого розвитку вітчизняного підприємництва. А.В. Битківська. Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу: І Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 22 березня 2018 р. редкол. : О. І. Черевко [та ін.]; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х.: ХДУХТ. 2018.С.11-13
9. Правдюк М.В.Обліково-інформаційне забезпечення управління виробництвом продукції аквакультури. М.В.Правдюк. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 2(18). С. 79-92.

Н.Л. ПРАВДЮК, д.е.н., професор,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку,
Вінницький національний аграрний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рентабельність (від нім. *rentabel* – прибутковий) – показник економічної ефективності виробництва на підприємствах, який комплексно відображає використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів [1].

Рівень оперативності прийняття управлінських рішень залежить від оперативності формування поточної обліково-аналітичної інформації, яка слугує підставою для їх прийняття. З метою оцінки ефективності формування поточних витрат підприємства доцільно використовувати показник операційної рентабельності, який свідчить про ефективність операційних витрат, пов'язаних з формуванням виробничої собівартості, загальногосподарським управлінням і збутовою діяльністю та іншими операційними витратами. Ці витрати безпосередньо беруть участь у виготовленні та реалізації продукції і створюють прибуток від операційної діяльності, а показник рентабельності показує суму прибутку, одержану в розрахунку на 1 грн. цих витрат.

Таблиця 1

Рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств України за 2008 – 2017 роки

Роки	Результат від операційної діяльності, млн. грн.	Витрати операційної діяльності, млн. грн.	Рівень рентабельності (збитковості), %
2008	9315,8	71995,8	12,9
2009	12225,7	83055,3	14,7
2010	22220,1	96836,5	22,9
2011	30496,2	131458,9	23,2
2012	34455,4	158513,7	21,7
2013	19507,4	172904,8	11,3
2014	43724,8	212417,0	20,6
2015	127615,2	306387,0	41,7
2016	109638,7	338045,6	32,4
2017	93400,5	411118,4	22,7

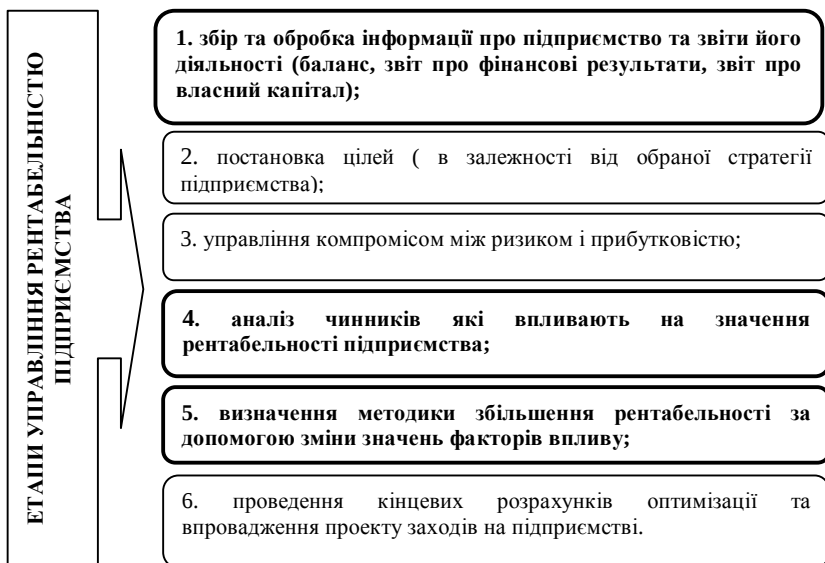
Джерело: сформовано автором на підставі [3].

Аналітичне забезпечення управління операційною діяльністю займає важливе місце в системі управлінського аналізу. Саме від його рівня залежить

прийняття виважених стратегічних управлінських рішень, спрямованих на посилення конкурентоспроможності підприємства та виявлення резервів підвищення рентабельності його діяльності.

Як свідчать дані табл.1, показник рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств на протязі останніх 10 років не має ознак стабільності, його рівень коливається від 11,3% (2013 р.) до 41,7 % (2015 р.). Необхідно також зауважити, що з 2008 року по 2012 рік рівень рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств мав стійку динаміку до зростання, однак з 2013 року по 2017 рік даний показник демонструє значні коливання, що свідчить про потребу детальнішого розгляду питання управління рентабельністю операційної діяльності підприємства та рівня його обліково-аналітичного забезпечення.

Процес управління рентабельністю включає кілька етапів, складовою частиною яких є етапи обліково-аналітичного характеру (рис. 1).

Рис.1. Етапи управління рентабельністю

Джерело: сформовано автором на підставі [4].

З метою досягнення підприємством очікуваного економічного результату та досягнення ним достатнього рівня конкурентоспроможності на внутрішньому, та зовнішньому ринках особливу увагу слід приділити системі управління. При цьому, формування досконалої системи управління без достовірної та своєчасної інформації як про фінансовий стан підприємства, так і про стан ринку збуту є неможливим. Тому, рівень забезпеченості аналітичною

інформацією визначає стан та спроможність підприємства швидко та адекватно відреагувати на потреби ринку [2].

Обліково-аналітичне забезпечення є складником інформаційного забезпечення підприємства і являє собою цілісну інформаційну систему, мета якої – забезпечення якісного та своєчасного економічної інформацією зацікавлених зовнішніх і внутрішніх користувачів із метою прийняття інформаційно обґрунтованих управлінських рішень для забезпечення стійкого розвитку підприємства [5].

Оскільки рентабельність відображає рівень прибутковості підприємства у відносному виразі, то завдання управління нею мають бути спрямовані передусім на показники прибутку, адже прибуток є важливою і головною рушійною силою економіки ринкового типу, основним спонукальним мотивом діяльності підприємств в умовах ринкової економіки, певним гарантом прогресу соціально-економічної системи [6].

У свою чергу, проведені нами дослідження [7] свідчать, що ефективне управління прибутком підприємства потребує налагодженого функціонування обліково-аналітичної системи, здатної забезпечувати потреби керівництва в актуальній та достовірній інформації.

Отже, зміст обліково-аналітичного забезпечення управління рентабельністю операційної діяльності підприємства полягає у формуванні, узагальненні, накопиченні та аналізі інформації про фактори впливу на рівень рентабельності, зокрема про результат та витрати операційної діяльності. Це процес систематизації та структурування інформації, що генерується системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу, з метою задоволення інформаційних запитів менеджерів у процесі прийняття адекватних до ситуації рішень щодо підвищення ефективності операційної діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Амельченко Т. Прибутковість як один із найважливіших показників ефективності діяльності підприємства. Т. Амельченко, Д. Чайлякова. Економіка Крима. 2010. № 2(31). С. 158–160.
2. Фостолович В.А. Інформаційно-аналітична база в інтегрованій системі управління підприємством. В.А.Фостолович. Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали II Всеукр. наук.-практич. конф. молод. учених, 8 грудня 2016 року. Вінниця. «Едельвейс і К». С.179-181
3. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Петрик В.І. Управління рентабельністю підприємства та напрями його удосконалення. В.І.Петрик. - URL: <https://conferences.vntu.edu.ua>
5. Попова Л.В. Основные теоретические принципы построения учетно-аналитической системы. Л.В. Попова, Б.Г. Маслов, И.А. Маслова . Финансовый менеджмент. 2003. № 5. С. 34–37.

6. Мартиненко В.П. Управління рентабельністю сільськогосподарських підприємств. В.П.Мартиненко, І.Л. Кушик. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 17, 2017.С.370-374
7. Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства. Н.Л.Правдюк. Облік і фінанси. 2015. № 4 (70). С.53-60

УДК 373.5(477)

Н.О. ПРОХОРЧУК, аспірант,
Житомирський державний технологічний університет

ЗАКЛАДИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

Сьогодні назрів процес глибинної трансформації системи освіти України від режиму її закритого пострадянського функціонування до розвитку в глобальному конкурентному просторі.

Мета освіти – всебічний розвиток, необхідний для успішної реалізації найвищих цінностей, талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, а також людської компетенції як людини та суспільства. Важливим елементом освіти є освіта відповідальних громадян, які можуть зробити інформований соціальний вибір та діяти на користь громадян та суспільства, забезпечити сталий розвиток України в майбутньому та досягти європейських уподобань.

У нових умовах органи управління освітою, в першу чергу центральний орган – Міністерство освіти і науки України, приймають необхідні рішення щодо зміни освітнього законодавства, вдосконалюють структуру освітніх закладів, враховуючи нові вимоги до якості і змісту освіти, демографічні та міграційні процеси, а також створюють з метою регулювання відносин між всіма зацікавленими сторонами нові механізми, які працюють на розвиток української освіти.

У 2017/2018 роках суттєво посилилась інституційна структура для розвитку національної системи освіти – був прийнятий Закон України «Про освіту». Він регулює соціальні відносини у процесі застосування конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків реальних і юридичних осіб, залучених до реалізації цього права, а також визначає повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування в галузі освіти. Закон України «Про освіту» рамковий і регламентує подальше реформування освітніх галузей, а також служить підґрунтям для ухвалення законів «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну освіту», «Про освіту дорослих», зміни до закону «Про вищу освіту» [1].

У Законі України «Про освіту» закладено концептуальні принципи подальшого реформування системи освіти. Імплементація його положень через підзаконні акти забезпечуватиме здобуття освіти всіма категоріями населення України та створюватиме умови для всебічного розвитку особистості,

сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства. Положення Закону спрямовані на забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти та права кожного громадянина на її здобуття.

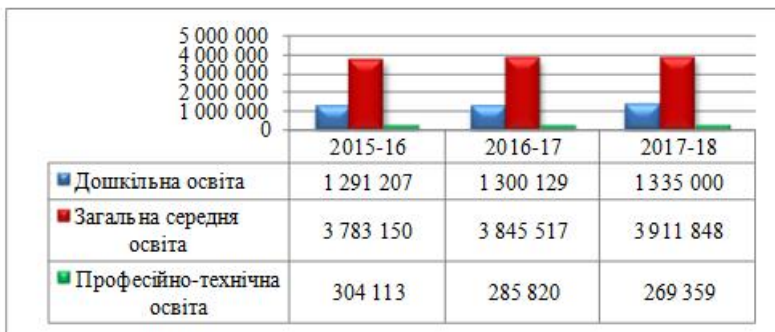

Рис. 1. Динаміка зміни загальної кількості закладів освіти, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, у розрізі рівнів освіти на 2015-2018 рр.

Джерело: складено за даними Міністерства освіти і науки України [2].

Освіта в основному здійснюється навчальними закладами. Вони надають широкий спектр освітніх послуг. Сучасна мережа навчальних закладів в Україні дуже розгалужена, характеризується різними формами власності та підпорядкування. Однією з найважливіших проблем реформи у цій сфері є регіональна характеристика, демографія, забезпечення якості освіти, наслідки конкуренції з інших країн тощо. Представлена на рис. 1. динаміка зміни кількості закладів у розрізі рівнів освіти свідчить про відносну загальну сталість мережі закладів освіти. Крім того, існує тенденція до перетворення мереж загальноосвітніх навчальних закладів та професійних (професійно-технічних) навчальних закладів на скорочення їх кількості через неповноту та неконкурентоспроможність [4].

Основними учасниками освітнього процесу є вихованці, учні, слухачі та інші особи, які здобувають освіту за різними її рівнями та формою. Так, у 2017/2018 н. р. освіту здобували 1 335 тис. дітей у 15 433 закладах дошкільної освіти, 3 911 тис. школярів у 16 176 закладах загальної середньої освіти, 269 тис. осіб у 756 закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Рис. 2. Динаміка зміни загальної кількості осіб, які отримують освітні послуги, у розрізі рівнів освіти на 2015-2018 рр.

Джерело: складено за даними Міністерства освіти і науки України [2].

Протягом останніх трьох років спостерігається стабілізація кількості учнів і студентів, незважаючи на загальну негативну демографічну динаміку в Україні. Так, поступово збільшується кількість дітей у закладах дошкільної освіти – з 1 291 207 дитини у 2015-16 р. до 1 335 000 дітей у 2017-18 р. (зростання на 3,1 %), а також у закладах загальної середньої освіти – з 3 783 150 осіб у 2015-16 р. до 3 911 848 осіб у 2017-18 р. (зростання на 4,1 %). Слід відзначити покращення механізму зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти (відповідний Порядок затверджено Наказом МОН від 16.04.2018 № 367) [3].

Щодо професійно-технічної освіти, то з 2015 р. спостерігається зменшення кількості учнів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (14,2 %). Така тенденція пов'язана із тим, що в українському суспільстві прослідковується зниження зацікавленості громадян оволодінням робітничими спеціальностями. Тому актуальним завданням усіх суб'єктів освітньої діяльності є забезпечення підвищення престижу в молодого покоління здобуття професійної освіти.

Освітня реформа має кілька напрямів, серед яких основними є реформування середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, створення досконалішої системи освітнього управління і фінансування. Сьогодні в системі навчальних закладів, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, функціонує 15 433 закладів дошкільної освіти, 16 176 закладів загальної середньої освіти, 756 закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Ці цифри вказують на те, що реформування вимагає велетенських зусиль, координації, взаємодії влади і суспільства, адже воно стосується практично кожного громадянина України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
3. Наказом МОН від 16.04.2018 № 367. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-zarahuvannya-vidrahuvannya-ta-perevedennya-uchnivo-derzhavnih-ta-komunalnih-zakladiv-osviti-dlya-zdobuttya-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
4. Освіта і Україні: базові індикатори: інформаційно-статистичний бюллетень / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Міністерство освіти і науки України, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

УДК 631.1.016:336.221

Н.В. СЕМЕНИШЕНА, к.е.н., доцент,
Подільський державний аграрно-технічний університет

КУМУЛЯТИВІЗМ ІНСТИТУТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Роль інституту бухгалтерського обліку у вивченні фактів господарського життя та повноти відображення інформації про нього стає все більш вагомим. Топологія облікових субінститутів, їх структура і динаміка, є засобом упередження системної фінансової кризи як на мікро- так і на макрорівні.

Сама ідея не нова, вона уже застосовується у міжнародній практиці. Так, А. Флорі, Гю. Папалірдо, М. Пуліга та ін. (2016) [1] запропонували термін «мережа бухгалтерського обліку в великій базі даних». Використовуючи базові гіпотези про еквівалентність векторного складу фінансової звітності, автори визначають, як можна поліпшити облікові мережі, щоб відображати найкращі практики аналізу фінансової звітності.

У дослідженнях з обліку Дж. Цієлсевича (2014) [2] також доведено, що національна економічна культура формується через непрямий вплив обліку у множині його інститутів нижчого порядку. На національному рівні інститути, як виявилось, опосередковують взаємозв'язок між змінними економічної культури і бухгалтерським обліком. Емпіричні дані показують, що облік в конкретній країні пов'язаний з підтримуючими інститутами, на які, в свою чергу, впливають національна економічна культура тих, хто їх підтримує. Це говорить про те, що зміна аспектів бухгалтерського обліку всередині країни може призвести до набагато більшого, ніж формальне прийняття стандартів, принципів або нововведень. Необхідно внести інституційні коригування, а вплив національної економічної культури слід належним чином досліджувати.

Ф. Бартон, С. Саммерс Т. Вілкс та ін. [3] оцінюють, як розрізняються показники уваги споживачів наукової інформації в рамках бухгалтерського обліку. Їх метрикою є кількість опублікованих досліджень з онлайн-джерел, таких як новинні сайти, політичні документи, соціальні мережі і т.д. та цитати за ними. На прикладі аналізу 2822 статей, що опубліковані в елітних журналах з

різних дисциплін, виявлено що середня публікація природних наук отримує в 118 разів більше уваги, ніж середня бухгалтерська стаття, яка є найменш цікавою для читачів. Тобто, бухгалтерський облік отримує менше чверті середнього уваги, що приділяється фінансам як, близькій дисципліні до бухгалтерського обліку. Таким чином повнота інформації, сформована обліком, не завжди є доступною чи цікавою споживачам. Зокрема, в рамках бухгалтерського обліку, податкові статті отримують найбільшу увагу, а статті аудиту отримують найменшу кількість.

У працях Е. Годдарда, М. Ассада, С. Ісси, Дж. Малагілі, Т. Мкасіви (2016) [4] досліджено поняття легітимності, вільного зв'язку та ізоморфізму від інституційної облікової теорії. Легітимізація є головною проблемою та відіграла значну роль у розумінні практики бухгалтерського обліку.

Як показує вітчизняний і світовий досвід, розвиток бухгалтерського обліку й звітності повинен відбуватися в тісному взаємозв'язку зі зміною економічної ситуації в країні й відповідати характеру й рівню розвитку господарського механізму. Якщо на початку стандартизації обліку в Україні методологи, що займалися розробкою вітчизняних стандартів на основі міжнародних, через відсутність чітко сформульованих завдань стикалися з об'єктивними труднощами, рівень економіки не відповідав світовому, то зараз ситуація інша.

Вітчизняні реалії у цьому напрямку відстежено М. Пушкар [5], на думку якого суспільство і бізнес глибоко взаємопов'язані. Проте, існуюча модель єдиного «бухгалтерського обліку» застаріла внаслідок застосування ним лише одного методу подвійного запису ігноруючи необмежені можливості збору й обробки даних й отримання інформації за допомогою сучасних комп'ютерних технологій – блокчейна, хмарних обчислень, штучного інтелекту та інших що вимагає розробки нової парадигми.

Саме ця нова парадигма має бути в основі субінституту облікових технік бухгалтерського обліку, розвиток якого повинен відбуватися в тісному взаємозв'язку зі зміною економічної ситуації в країні й відповідати характеру й рівню розвитку господарського механізму.

Сучасна ж облікова інформація дозволяє підтримувати лише функцію управління фінансами. Для управління господарською діяльністю на операційному і стратегічному рівнях, як обґрунтовує М. Пушкар [5] стару парадигму обліку повинна замінити нова, уже навіть не облікова (вчення про записи у книги), а «інформологічна» (вчення про інформацію).

Як спеціальна галузь наукового знання (інститут облікових знань), бухгалтерський облік перебуває на стадії швидкого накопичення емпіричних даних, виникнення нових теоретичних положень і методологічних підходів, проте базова чисельність різноманітних економічних ресурсів і процесів реальної економіки зростає ще стрімкіше, на які традиційна бухгалтерська методологія ефективної відповіді не має, що є однією з проблем розвитку бухгалтерського обліку в умовах сучасної економіки.

Таким чином, за результатами досліджень слідує, що сучасні інститути облікових технік, як інститути нижчого порядку, повинні формуватися як синтез операційного та стратегічного видів обліку на «мережі бухгалтерського

обліку великої бази даних». Дотримуючись методології консолідованих інституційних основ, представлені нами раніше [6], ми дійшли до висновку, що на методологічному рівні необхідно розробити єдині концептуальні засади бухгалтерського обліку, що стане основою нової облікової системи.

Список використаних джерел:

1. Flori, A., Pappalardo, G., Puliga, M., Chessa, A., & Pammolli, F. (2016). The Accounting Network: how financial institutions react to systemic crisis. arXiv preprint arXiv:1605.01976.
2. Cieslewicz, J. K. (2014). Relationships between national economic culture, institutions, and accounting: Implications for IFRS. *Critical perspectives on accounting*, 25(6), 511-528.
3. Burton, F.G, S. L. Summers, T. J. Wilks, and D. A. Wood 2018 An evaluation of research impact in accounting, economics, finance, management, marketing, psychology, and the natural sciences. Working Paper
4. Goddard, Andrew, Assad, Mussa, Issa, Siasa, Malagila, John and Mkasiwa, Tausi A. (2016) The two publics and institutional theory – a study of public sector accounting in Tanzania. *Critical Perspectives on Accounting*, 40, 8-25. (doi:10.1016/j.cpa.2015.02.002).
5. Пушкар М., Семанюк В. Актуальність розробки сучасної парадигми обліку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2017. №. 1-2. С. 7-20.
6. Семенишена Н.В. Розвиток інституційної основи обліку через призму консолідації професії бухгалтера та аудитора. *Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку* : збірник матеріалів П міжнародної науково-практичної конференції (8 грудня 2017 року, ПДАТУ, Кам'янець-Подільський, Україна). Тернопіль: Крок. – С. 119-121.

УДК 657.1

О.Г. СОКІЛ, к.е.н., доцент, докторант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Нині організація бухгалтерського обліку в Україні проходить критично важливий для свого розвитку період трансформацій, результатом якого є перехід до нової концепції якості звітності (звіт про управління) та відповідно обліку, що забезпечить його формування. Найважливіша науково-практична проблема оптимізації трансформаційних процесів полягає у визначенні такого досить очевидного інструменту управління як облік, організація якого дасть змогу автоматично «згладжувати» (а по можливості й виключати) негативні наслідки неминучої узгодженості різнорівневих неоптимальних рішень, що приймаються і

реалізуються при одночасній реалізації концепції сталого розвитку.

Одним із найважливіших інтеграційно-адаптаційних процесів нині є перехід від традиційного бухгалтерського обліку до розширеного обліку, що вправі контролювати всі економічні, соціальні та екологічні процеси підприємництва, які раніше не були враховані або не піддавалися грошовій оцінці.

Отже, тепер облік є не чисто грошовою, а швидше – інформаційною системою натуральних і грошових одиниць. Логічним продовженням концепції обліку зі сталого розвитку є виділення допоміжних систем, що є похідними традиційного обліку.

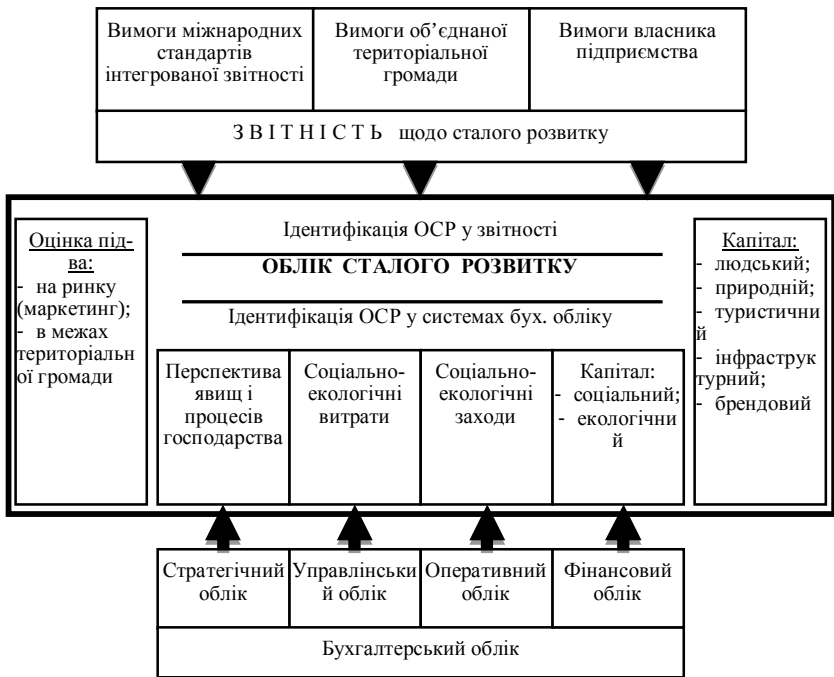
Управлінський облік в умовах сталого розвитку включає в себе еколого-соціально орієнтовані аспекти та результати впливу на навколишнє (соціальне) середовище у вартісних і натуральних вимірниках для прийняття внутрішніх управлінських рішень. У свою чергу, фінансовий облік сталого розвитку охоплює екологічні монетарні аспекти, а також фізичні вимірники впливу на навколишнє середовище для цілей звітності, що надається зовнішнім зацікавленим сторонам. Ця друга категорія системи обліку повинна охоплювати облікові відносини з конкретними зовнішніми зацікавленими сторонами, незалежно від того, чи є їхній інформаційний інтерес фінансовим, соціальним або екологічним.

Причинами, що підтверджують обґрунтованість структури та формування інформації обліку в межах сталого розвитку, можна назвати такі:

- необхідність інтеграції екологічних, соціальних та фінансових питань в одну категорію. Екологічно й соціально обумовлені фінансові результати підприємства тісно пов'язані з показниками екологічної та соціальної діяльності, які вимірюються у фізичних одиницях;
- концептуальний поділ на внутрішній і зовнішній облік ґрунтується на тому, що рівень деталізації й агрегування інформації та ступінь конфіденційності різні для потреб керівництва й інших зацікавлених сторін;
- традиційний облік у фізичних одиницях діяв до розроблення систем обліку з урахуванням сталого розвитку. Наприклад, показники ефективності продуктивності у фізичних одиницях вже давно використовуються в більшості традиційних систем управлінського обліку.

На основі аналізу проведених досліджень видатними вітчизняними вченими еволюційного тренду організації бухгалтерського обліку навколишнього середовища, людського капіталу та інших соціальних аспектів [1, 2, 3] постала необхідність у формуванні концептуальної моделі об'єктивних факторів, які зумовлюють побудову сегменту обліку зі сталого розвитку для забезпечення релевантності інформації на запити управління 21-го століття.

Відповідно, облік сталого розвитку ідентифікується як компонентна складова стратегічного, управлінського, оперативного та фінансового обліків для відображення процесів і явищ оцінки капіталів підприємства в межах ринку функціонування на глобальному рівні, та в межах територіальної громади – на локальному рівні. Як органічна складова під тиском вимог міжнародних стандартів інтегрованої звітності, об'єднаної територіальної громади та власника підприємства, облік сталого розвитку є засобом формування нефінансової, інтегрованої та звітності про управління (рис. 1).

Рис. 1. Сутність поняття категорії «облік сталого розвитку»

Отже облік сталого розвитку є з однієї сторони сегментарною, а з іншої органічною складовою системи обліку підприємства та інституту бухгалтерського обліку в соціально-економічних відносинах, яка зоорганізовується на вимогу політики сталого розвитку, має відповідне теоретико-методологічне та організаційно-методичне забезпечення і ідентифікується в обліковій політиці, оперативній, статистичній та фінансовій звітності.

За результатами досліджень існує потреба у охарактеризуванні інтегрованості обліку сталого розвитку у системі загальних знань про бухгалтерський облік. Основною вимогою у розробленні основних доповнень до методологій бухгалтерського обліку під впливом політики сталого розвитку включає нове осмислення мети, завдання, предмету, об'єкта, методів, функцій та ключових аспектів обліку сталого розвитку, що забезпечує синтетичний та аналітичний комплексний підхід до екологічної і соціальної складових виробничо-господарської діяльності підприємства, а також обліково-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Дерій В. А. Облік, аудит і аналіз екологічної діяльності підприємств: поняття, стан та напрямки розвитку. Економічний аналіз. 2015. Т. 19(2). С. 193-200.
2. Жук В. М. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві. Агроекологічний журнал. 2012. № 2. С. 18–23.
3. Замула І. В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2010. 440 с.

УДК 657.421

Л.К. СУК, д.е.н., професор,
завідуючий кафедри фінансів та обліку,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

ОБЛІК ВИБУТТЯ ТВАРИН ОСНОВНОГО СТАДА

В Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку біологічних активів зазначено, що перед тим, як реалізувати довгострокові біологічні активи, їх потрібно перевести у оборотні активи і відобразити у групах, утримуваних для продажу [1].

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” (далі – П(С)БО) [2] передбачає, що необоротний актив та група вибуття визнаються утримуваними для продажу у разі, якщо:

- економічні вигоди очікується отримати від їх продажу, а не від їх використання за призначенням;
- вони готові до продажу у їх теперішньому стані;
- їх продаж, як очікується, буде завершено протягом року з дати визнання їх такими, що утримуються для продажу;
- умови їх продажу відповідають звичайним умовам продажу для подібних активів;
- здійснення їх продажу має високу ймовірність, зокрема якщо керівництвом підприємства підготовлено відповідний план або укладено твердий контракт про продаж, здійснюється їх активна пропозиція на ринку за ціною, що відповідає справедливій вартості.

Отже, щоб перевести об’єкт основних засобів у групу, утримувану для продажу, необхідно враховувати всі зазначені вище умови, визначені П(С)БО 27.

Тварини основного стада вибувають з підприємства за різними причинами:

- вибракування внаслідок зниження продуктивності, постановка на відгодівлю з наступною реалізацією;
- продаж у продуктивному стані без постановки на відгодівлю;
- списання тварин внаслідок фізичних травм, хвороби, нещасних випадків, нестач, крадіжок тощо.

Якщо внаслідок зниження продуктивності вибраковують корів і становлять на відгодівлю з наступною реалізацією (перша причина), то при включенні їх у

групи вибуття, утримувані для реалізації, порушується відразу декілька умов, передбачених П(С)БО 27, а саме: а) економічні вигоди очікується отримати не безпосередньо від продажу активів, а після їх використання за призначенням (корів потрібно відгодувати); б) об'єкти не готові для продажу у теперішньому стані (корови мають бути відгодовані).

Отже, вибракувані корови і поставлені на відгодівлю не можна відносити до необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу.

Продаж корів у продуктивному стані без постановки на відгодівлю (друга причина) може бути здійснено не планово (спонтанно) і за ціною, що не відповідає справедливій вартості. Наприклад, реалізація корів проведена як застава для погашення банківських кредитів. В цьому випадку також немає підстав зараховувати проданих корів до складу необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, бо це суперечить вимогам П(С)БО 27, а саме: а) умови продажу не відповідають звичайними умовам продажу для подібних активів; б) підприємство не планувало здійснити продаж, а тому до нього не готувалося.

Списання тварин внаслідок фізичних травм, невиліковних хвороб, нещасних випадків, нестач, крадіжок тощо (третя причина) не відноситься до реалізації, а тому немає потреби відображати його у складі необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу.

Об'єкти основних засобів можуть бути виключені із поточної діяльності підприємства і підготовлені до продажу. Вони, так би мовити, чекають поки їх хтось купить. Але з біологічними активами так поступати не можна.

Тварини – це живі організми, яких потрібно годувати і доглядати незалежно від того, обліковують їх в необоротних або оборотних активах. Одночасно отримується новий продукт, наприклад, по коровах, які знаходяться на відгодівлі, відбувається збільшення живої маси.

Утримання тварин, вибракуваних із основного стада, є звичайною діяльністю підприємства, яка забезпечує одержання готової продукції. Тому витрати по утриманню таких тварин логічно обліковувати у складі виробництва, тобто по дебету рахунку 23 “Виробництво”. Приріст живої маси корів є виготовленою продукцією, яку оприбутковують у звичайному порядку, шляхом запису по дебету рахунку 21 “Поточні біологічні активи” і з кредиту рахунку 23 “Виробництво”.

Отже, вибракувані тварини із основного стада не логічно оцінювати так, як і інші об'єкти, тобто на кожну дату балансу відображати за меншою з двох величин: балансовою вартістю або чистою вартістю реалізації, а суму коригування (різницю) відносити на витрати в дебет субрахунку 946 “Втрати від знецінення запасів” або на доходи в кредит субрахунку 719 “Інші доходи операційної діяльності”. Дооцінка вибракуваних корів має проводитися виходячи із витрат на їх утримання за термін від вибракування до реалізації.

Одночасно доцільно визначити, на якому рахунку, 21 “Поточні біологічні активи” чи 28 “Товари”, більш зручно обліковувати тварин, вибракуваних із основного стада.

Продукцією вирощування та відгодівлі тварин є приріст (збільшення) живої

маси, яку обліковують на рахунку 21. Жива маса тварин включає початкову (постановочну) вагу і приріст. Тобто приріст включається в живу масу і не може існувати окремо від тварини. Тому тварину потрібно обліковувати на рахунку 21 за загальною масою, яка включає постановочну вагу і приріст.

Вибракувані тварини входять в оборот стада, в якому показують наявність поголів'я на початок періоду, його надходження, вибуття, внутрішнє переміщення із групи в групу, наявність на кінець періоду. Якщо з цього обороту вилучити тварин, які вибракувані і поставлені на відгодівлю, то оборот стада стає неповним, різко знижується контроль за правильністю відображення наявності та руху тварин. Отже, вибракувані тварини повинні обліковуватися там, де й інші групи, тобто на рахунку 21 “Поточні біологічні активи”. Для обліку тварин рахунок 28 “Товари” не пристосований навіть технічно. Він логічно повинен використовуватися для обліку товарів.

Викладені підходи свідчать, що тварин, вибракуваних із основного стада, доцільно обліковувати у складі поточних біологічних активів. Вибракувані тварини до рахунку 28 “Товари” не мають ніякого відношення.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2006 р. № 1315. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 7 листопада 2003 р. № 617, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2003 р. за № 1054/8375. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
3. Хоружій Л. І. Оцінка справедливої вартості біологічних активів та результатів їх біотрансформації. Облік і фінанси. 2013. № 1(59). С. 56-60.

УДК 657.422.6

П.Л. СУК, д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний інститут”

ОЦІНКА ТА ОБЛІК КОРМІВ

Є різні визначення поняття корми. В Законі України “Про ветеринарну медицину” [1] зазначено, що корми – це продукти тваринного, рослинного, мікробіологічного та хімічного походження, у тому числі готові корми та комбікорми, що використовуються для годівлі тварин самостійно або в суміші, містять поживні речовини у засвоюваній формі і не справляють негативного впливу на здоров'я тварин.

За походженням корми є рослинні, тваринні, комбікорми, мінеральні, біологічно активні добавки, відходи харчової промисловості.

Під час планування, використання та аналізу кормів їх класифікують за однорідними групами – концентровані, грубі, соковиті та інші.

Концентровані корми – зерно, висівки, комбікорми (суміш кормів, збагачених мінеральними речовинами, вітамінними та білковими добавками), борошно, зернові відходи, макуха, шрот та ін.

Грубі корми – сіно, солома, полова, стебла кукурудзи, зібраної у повній стиглості, кошики соняшника.

Соковиті корми – силос, кортопля, коренеплоди, овочі та баштанні культури, зелені культури, жом.

Інші корми – молоко, сироватка, інші корми тваринного походження.

Порядок оцінки і обліку кормів залежить від джерела їх надходження: власне виробництво, покупка.

Корми, одержані від власного виробництва, у більшості випадків є сільськогосподарською продукцією, порядок оцінки якої встановлює П(С)БО 30 “Біологічні активи” [2].

Сільськогосподарська продукція при її первісному визнанні оцінюється за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу або за виробничою собівартістю [пункт 12, П(С)БО 30 “Біологічні активи”].

Таким чином, корми, одержані від власного виробництва (рослинництва або тваринництва), можна оцінювати за справедливою вартістю або за виробничою собівартістю. Виникає питання, який з цих методів оцінки доцільно використовувати.

Корми власного виробництва, призначені для внутрішньогосподарського споживання, не продають, а тому по них відсутній активний ринок. Ця обставина свідчить про те, що визначення їх справедливої вартості є проблематичним.

Підприємство виробляє корми для внутрішнього споживання з метою одержання продукції тваринництва. За економічною сутністю виробництво кормів є незавершеним виробництвом (напівфабрикатом) у тваринництві. Тому немає ніяких підстав на цьому етапі штучно рахувати фінансовий результат (прибуток або збиток) за рахунок оцінки кормів за справедливою вартістю. Оцінювати їх потрібно за виробничою собівартістю.

Калькулювання фактичної собівартості кормів, призначених для внутрішньогосподарського споживання, дає можливість отримати інформацію для прийняття альтернативного управлінського рішення – споживати, купувати чи продавати.

Якщо власні корми дешевші від купованих, то їх доцільно виробляти, а у зворотному випадку – краще купити. Разом з цим можна поррахувати внесок кожного підрозділу (рослинництва і тваринництва) для одержання фінансового результату від реалізації продукції тваринництва.

Покупка кормів це по суті придбання сировини для виробництва продукції тваринництва, яка має оцінюватися за цінами придбання відповідно до П(С)БО 9 “Запаси” [3], які включають купівельну вартість і витрати, пов’язані із придбанням кормів.

Корми власного виробництва мають обліковуватися у складі готової продукції, тобто на рахунку 27 “Продукція сільськогосподарського виробництва”, а куповані – на рахунку 20 “Виробничі запаси”.

На годівлю тваринам списувати корми потрібно по тих цінах, по яких вони оприбутковані і обліковуються на рахунках 27 і 20.

Корми, згодовані тваринам без їх попереднього збирання (шляхом випасу), на складі не оприбутковують. Кількість згодованих таким способом кормів визначають розрахунковим шляхом за зоотехнічним або укiсним методом, що оформляють актами на оприбуткування пасовищних кормів. Справедливу вартість їх можна визначити відповідно до вартості кормової одиниці кормових буряків. Подібні розрахунки на суперечать нормам міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 41 “Сільське господарство” [4].

Встановлення справедливої вартості пасовищних кормів дозволяє оцінити доцільність їх використання. Згодовані корми шляхом випасу доцільно списувати в межах рахунку 23 “Виробництво” (дебет субрахунку 232 “Тваринництво”, кредит субрахунку 231 “Рослиництво”), оминаючи рахунок 27 “Продукція сільськогосподарського виробництва”.

Список використаних джерел:

1. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25 червня 1992 р. № 2498-ХІІ. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 “Біологічні активи”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 р. № 790, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 грудня 2005 р. за № 1456/11736. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 1999 р. за № 751/4044. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Міжнародні стандарти фінансової звітності та бухгалтерського обліку. – К.: Видавничий дім “Сварог”, 2012. – 734 с.

УДК 631.162:637.5

В.О. ТЕРНОВСЬКИЙ, к.е.н,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЯМИ З ДАВАЛЬНИЦЬКОЮ СИРОВИНОЮ

Сьогодні ж виробництво готової продукції з давальницької сировини отримало широке розповсюдження в світовій економічній практиці і визнано Світовою організацією торгівлі однією з форм міжнародного поділу праці.

Операція з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах – операція з перероблення (оброблення, збагачення чи використання)

давальницької сировини в результаті технологічного процесу зі зміною коду по ТН ЗЕД (незалежно від кількості виконавців), а також етапів (операцій з перероблення цієї сировини) з метою отримання готової продукції за відповідну плату. До операцій з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах належать операції, в яких сировина замовника на конкретному етапі переробки, а також на заключному, є основним матеріалом та її вартість становить не менш як 20 відсотків загальної вартості готової продукції, при цьому обов'язковим є попереднє здійснення поставки виконавцю давальницької сировини відносно повернення виготовленої з неї готової продукції замовнику. При розрахунку вартості давальницької сировини у вартості готової продукції враховуються вартість всієї вивезеної (ввезеної) давальницької сировини та витрати з доставки цієї сировини до виконавця.

Операції з давальницькою сировиною наразі є досить розповсюдженими і вимагають чіткого регулювання та контролю як зі сторони підприємств учасників, так і зі сторони держави. При цьому на різних рівнях управління переслідується одна мета – кожен захищає свої економічні та фінансові інтереси:

- підприємства-переробники – вирішують питання збереження та оновлення виробничих потужностей та трудових ресурсів, отримання постійних замовлень та прибутку;

- підприємства-давальці – зниження собівартості готової продукції, підвищення конкурентоспроможності продукції та отримання прибутку;

- держава підприємства-переробника – участь у світовому поділі праці, збереження виробничого та трудового потенціалу країни, залучення інвестицій, освоєння нових технологій, отримання доходів до бюджету за рахунок діючих підприємств;

- держава підприємства-давальця – розширення ринків збуту та ареолу економічного впливу, поповнення загального бюджету, винесення екологічно небезпечних виробництв за межі своєї країни.

Посилення позитивного та нівелювання негативного впливу таких операцій у кожній країні здійснюється на рівні державного управління, яке повинно забезпечити захист національних інтересів країни:

1. Ринковий механізм має певні обмеження тому і виникає потреба у державному управлінні. Так, на думку К. Сіо, ринкові структури можуть бути досконалими тільки в ідеалі, а в реальному світі вони недосконалі, що зумовлює втручання уряду для забезпечення загального благополуччя [1, с. 580].

Погоджуємося з думкою інших науковців і вважаємо, що на загальнодержавному рівні управління операціями з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічній діяльності слід розглядати як сукупність трьох складових:

- організація правового та інформаційно-аналітичного забезпечення здійснення операцій з давальницькою сировиною;

- здійснення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері давальницьких операцій;

- облік та контроль за здійсненням давальницьких операцій зі сторони як держави, так і учасників.

Нейтральною закономірністю з боку держави може бути втручання в економічні процеси через неспроможність ринку, який характеризується стихійністю розвитку, забезпечувати виконання економічної політики держави, яка передбачає:

по-перше, створення міцної матеріальної основи для зростання добробуту народу;

по-друге, забезпечення суспільного відтворювання в необхідних пропорціях і масштабах;

по-третьє, підтримку балансу соціально-економічних інтересів різних верств населення;

по-четверте, збереження цілісності територіального простору країни [2, с. 15-16].

2. Регулювання державою операцій з давальницькою сировиною повинне здійснюватися як на етапі становлення ринкових відносин, так і при функціонуванні саморегулюючої економічної системи. В саморегульованій економічній системі держава головним чином діє як координаційний центр та втручається лише з метою підтримання стійкості й макроекономічної рівноваги та забезпечення механізму конкуренції [3 с. 12].

3. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності з переробки давальницької сировини має забезпечити формування та підтримку оптимальної структури зовнішньоекономічних зв'язків, коли держава повинна забезпечити захист національних інтересів та інтересів суб'єктів ЗЕД [4, с. 247], а також забезпечити збалансованість економіки та рівновагу внутрішнього ринку країни [5, с. 108].

Безперечно, існування давальницьких операцій є виправданим з точки зору збереження можливості функціонування низки підприємств та цілих галузей у країнах, що розвиваються. Але при застосуванні саме таких давальницьких схем і може призвести до негативних наслідків, що в свою чергу зумовить втручання держави в управління цими операціями.

Управління будь-яким явищем та процесом починається з того, що їх відокремлюють як певний об'єкт. Тому необхідно прослідкувати причини появи та розвиток операцій з давальницькою сировиною як окремого виду зовнішньоекономічної діяльності з метою їх визначення як об'єкту державного управління, що вимагає точної та достовірної інформації про їх діяльність.

Основним джерелом інформації про діяльність підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічні операції з переробки давальницької сировини є облікові та звітні дані, що формуються безпосередньо на підприємствах і є основою прийняття управлінських рішень щодо необхідності здійснення та обсягів цих операцій. Тому питання налагодження ефективної та раціональної системи обліку було і залишається актуальним й вимагає прискіпливої уваги науковців.

Список використаних джерел:

1. Сно К. К. Управленческая экономика / пер. с англ. М.: Инфра-М, 2000. 671 с.
2. Губерная Г.К. Рынок: новые условия управления. Донецк: ИЭП НАН Украины, 1995. 110 с.

3. Державне регулювання економіки: підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога; за ред. І.Р. Михасюка. 2-ге вид., випр. і допов. К.: Атіка, Ельга-Н, 2000. 592 с.
4. Малиновський В. Я. Державне управління. К.: Атіка, 2003. 573 с.
5. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки. К.: МАУП, 2000. 176 с.

УДК 657.372.12

О.Л. ТІМЧЕНКО к.е.н.,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах перед вітчизняними менеджерами постають нові виклики, які пов'язані з адаптацією існуючих інструментів і методів управління до сучасних тенденцій розвитку світової економіки [1].

Підприємницька діяльність господарюючих суб'єктів спрямована на одержання прибутку. Саме можливість одержання прибутку та його наявність спонукає їх входити в певну сферу діяльності, а за відсутності прибутку або навіть загрози його відсутності - покидати певний сегмент ринку [2].

Прибутковість та дохідність підприємства є одним з найголовніших показників, що відображають фінансовий стан підприємства. Вони визначають мету підприємницької діяльності [3].

Попри складну ситуацію у державі, розвиток вітчизняного аграрного сектору останніми роками характеризувався суттєвим підвищенням як виробничих, так і основних його економічних показників, серед яких особливе місце займає прибуток, оскільки він, як зазначає Правдюк Н.Л., є одним із найважливіших індикаторів, який відображає рівень ефективності виробничої діяльності підприємства, його конкуренто-спроможність, стан продуктивності праці та фінансового благополуччя. Саме прибуток на сучасному етапі економічного розвитку є джерелом розширеного відтворення виробництва, зростання ринкової вартості підприємства та добробуту його власника, основним спонукальним мотивом підприємницької діяльності [4].

Прибуток виступає головним джерелом задоволення соціальних потреб суспільства, а також основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства [2].

Аналіз фінансових результатів сільськогосподарських підприємств України до оподаткування за 2009-2017 роки (табл. 1) свідчить, що їх абсолютний розмір (за виключенням незначного відхилення у 2017 році) поступово зростає. Має тенденцію до зростання (з 69,7 % у 2009 році до 86,2 % у 2017 році) і питома вага сільськогосподарських підприємств, які одержали прибуток.

Отримані дані дозволяють зробити висновок, що існує потреба більш детального дослідження питань управління прибутком підприємств та стану його інформаційного забезпечення, оскільки досягнення підприємством позитивних фінансових результатів вимагає від менеджменту правильних та ефективних управлінських рішень. У свою чергу ефективність управлінських рішень неможлива без інформаційної системи, яка продукує якісну інформацію.

Таблиця 1

**Фінансові результати сільськогосподарських підприємств України
до оподаткування у 2009-2017 роках, млн. грн.**

Роки	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості	фінансовий результат	у % до загальної кількості	фінансовий результат
2009	7647,4	69,7	14073,5	30,3	6426,1
2010	17291,8	69,5	22306,1	30,5	5014,3
2011	25565,9	83,0	30615,2	17,0	5049,3
2012	26992,7	78,3	33906,7	21,7	6914,0
2013	15147,3	79,9	26496,5	20,1	11349,2
2014	21677,4	84,2	52171,0	15,8	30493,6
2015	103137,6	88,5	128880,2	11,5	25742,6
2016	91109,5	87,8	103942,2	12,2	12832,7
2017	79546,7	86,2	92990,7	13,8	13444,0

Джерело: [5].

Сучасний менеджмент, перебуваючи у динамічному економічному середовищі, потребує актуальної, оперативної і доцільної інформації з високим ступенем релевантності. Базовим пріоритетом менеджменту сучасних підприємств є орієнтація на досягнення стратегічних цілей діяльності та забезпечення довготривалого виживання на ринку [6].

Проведене дослідження наукових джерел дозволяє зробити висновок, що система інформаційного забезпечення управління прибутком – це система безперервного та цілеспрямованого підбору інформаційних показників, необхідних для підготовки, прийняття та реалізації фінансових рішень суб'єкта господарювання щодо формування та розподілу прибутку, сформованих за рахунок різних джерел, зокрема : на основі фінансової звітності підприємства - з метою проведення узагальненого аналізу, прогнозування і поточного планування прибутку; на основі управлінської звітності – з метою прийняття оперативних управлінських рішень і планування діяльності підприємства в майбутньому періоді; на основі внутрішніх регламентів підприємства з метою формування норм і нормативів, які мають вплив на використання та розподіл прибутку (норми амортизаційних відрахувань; норми відрахувань прибутку в резервний фонд; ставки податків, зборів тощо).

Список використаних джерел:

1. Правдюк Н.Л. Трудові ресурси підприємств: обліково-аналітичне забезпечення управління. Н.Л.Правдюк, В.В. Покинйчереда. ПП ТД «Едельвейс і К». 2016. 248 с.
2. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2013. 504 с.
3. Орехова А. І., Костюченко А. І. Економічна суть категорії «прибуток». Інноваційна економіка. 2013. № 7(45). С.313-316
4. Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства. Облік і фінанси. 2015. № 4 (70). С.53-60
5. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Бруханський Р.Ф. Адаптація облікової системи сільськогосподарського підприємства до вимог стратегічного менеджменту. Облік і фінанси АПК. 2012. №. 3. С. 23-27.
7. Лещух І. В. Податковий контроль великих платників податків: іноземний досвід та вітчизняна практика. Облік і фінанси. 2014. № 1 (63). С. 82-88.

УДК 657:631

Н.В. ТЛУЧКЕВИЧ, к.е.н.,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Луцький національний технічний університет

О.А. НУЖНА, к.е.н.,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Луцький національний технічний університет

УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ В АГРАРНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

В аграрному менеджменті внаслідок змін підходів до управління в цілому з урахуванням системної залежності між галузями сільського господарства та структурними підрозділами необхідно міняти і підходи до формування інформаційної галузі управління економічним суб'єктом в частині його інформаційного забезпечення, а саме управлінської облікової системи.

Вибір правильного та ефективного варіанту управлінського рішення є результатом комплексного використання економічного, організаційного, правового, технічного, інформаційного, логічного, математичного, психологічного та інших аспектів. На мікрорівні управлінські рішення є невід'ємною частиною щоденної роботи керівника. Прийняте і реалізоване управлінське рішення керівником має певні наслідки не тільки для нього особисто, але і для працівників, економічного суб'єкта та суспільства в цілому.

Тому, прийняття ефективних управлінських рішень є важливою рисою успішного керівника.

Основне призначення інформації в системі управління полягає в забезпеченні інформацією, необхідною для вирішення завдань управління і прийняття управлінських рішень. Інформаційним джерелом системи аграрного управління є внутрішня (управлінська) звітність, яка формується з тих даних, які переробляє система управлінського обліку у вихідні інформаційні потоки, тобто управлінські звіти.

Разом з тим, в процесі прийняття управлінських рішень використовується релевантний підхід, що дозволяє приділити увагу саме реальним (релевантним) показникам.

Управлінське рішення в аграрному менеджменті є процесом, спрямованим на досягнення конкретної мети в управлінській діяльності; продуктом управлінської діяльності; результатом дослідження, аналізу, прогнозування, економічного обґрунтування та вибору альтернативи із багатьох варіантів, а також розумової, психологічної та творчої діяльності управлінського персоналу і керівника.

Особливості аграрної сфери, які зумовлені особливостями технології вирощування біологічних активів та сільськогосподарської продукції (робіт, послуг), прямо впливають і на процес прийняття управлінських рішень в аграрному менеджменті: використання землі; біологічні активи; природно-кліматичні умови; тривалість операційного циклу; різноманітність продукції і виробництв; технологія та сезонність виробництва; ринки збуту продукції; трудові ресурси; матеріальні ресурси.

Тому, для прийняття управлінських рішень в аграрному менеджменті необхідно застосовувати таку облікову систему, яка б повністю відповідала його потребам та забезпечувала керівників повною і необхідною інформацією.

Класифікація управлінських рішень в аграрному менеджменті повинна враховувати весь об'єкт управління, усі напрями розвитку, усі сфери його діяльності та центри відповідальності. Повнота і зміст управлінського рішення залежать від мети управління, ресурсів та засобів, необхідних для досягнення мети, способів і термінів досягнення мети, послідовності взаємодії між центрами відповідальності та виконавцями, розподілу обов'язків між виконавцями для виконання робіт на всіх етапах реалізації рішення.

Особливістю сільськогосподарської галузі є використання в процесі виробництва живих організмів – рослин і тварин, саме біологічних активів, які в процесі свого перетворення і росту здатні давати готову продукцію тому, технологічний процес вирощування біологічних активів та виробництва сільськогосподарської продукції є відмінним від інших галузей економіки. Це призводить до необхідності впливу в процесі виробництва на окремі технологічні етапи, що потребує прийняття в практиці аграрного менеджменту саме оперативних рішень та рішень за галузями виробництва (рослинництва, тваринництва, допоміжних виробництв).

Так, в аграрному менеджменті до складу оперативних управлінських рішень повинні входити:

1) рішення щодо технології вирощування біологічних активів та виробництва сільськогосподарської продукції: рослинництво - різна обробка ґрунту, різна врожайність тощо; тваринництво - натуральні корми та корми з добавками (премікси), різна продуктивність тощо), наприклад: набір культур – для сівоzmіни (черговість посіву різних сільськогосподарських культур для підвищення якості землі, а отже і врожайності; вибір найоптимальнішої); набір культур для вирощування – вибір варіанта виробництва найбільш доцільної та рентабельної продукції; види біологічних активів тваринництва – вибір порід тварин – м'ясного, молочного та іншого напрямків для підвищення продуктивності тварин, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

2) рішення щодо виробничих витрат - забезпечення матеріальними ресурсами в розрізі власних і купованих запасів (різні варіанти: витрати насіння, добрив, кормів при різних цінах, видах, кількості та залежно від виду продукції); забезпечення трудовими ресурсами (різні варіанти: штатні працівники, сезонні працівники, порівняння витрат на їх роботи при вирощуванні різних культур і тварин); варіанти розподілу виробничих непрямих витрат; застосування різних методик визначення собівартості продукції (робіт, послуг).

Розробка альтернативних варіантів управлінських рішень при вирощуванні біологічних активів та сільськогосподарської продукції дозволяє обрати серед декількох варіантів поєднання різних видів матеріальних, трудових та інших ресурсів за кожним технологічним етапом і відповідною технологічною операцією самий оптимальний.

Для кожного з видів виробництва, доцільно поділяти оперативні рішення:

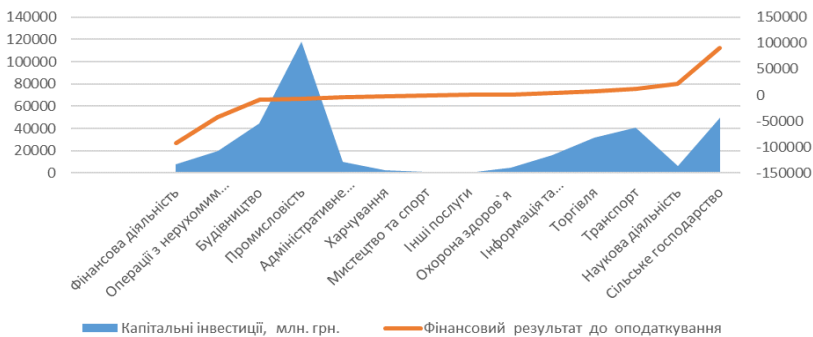
1) за видами виробництва (рослинництво, тваринництво, допоміжні виробництва), біологічних активів (біологічні активи рослинництва, біологічні активи тваринництва), продукції (робіт, послуг);

2) за структурними підрозділами, центрами відповідальності, сегментами підприємства (ферма № 1, бригада тощо).

Отже, найбільш оптимальний підхід до формування управлінської облікової системи для цілей аграрного менеджменту, на наш погляд, полягає в точному визначенні переліку управлінських рішень з подальшим визначенням потреби в обліковій інформації, оскільки в системі управління економічним суб'єктом одним з ключових системоутворюючих компонентів є процес прийняття управлінських рішень. Управлінські рішення розподілені по всьому управлінському циклу, включаються в усі компоненти системи управління і в значній мірі визначають її результативність і ефективність.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Інтеграція економіки України до Європейського простору вимагає кардинального переосмислення методологічних і практичних підходів до відображення і аналізу впливу науково-технічного прогресу на забезпечення ефективної експлуатації необоротних активів підприємства. Своєчасне оновлення виробничих активів або їх модернізація є ключовою умовою конкурентоздатності вітчизняного виробництва на міжнародних ринках. За статистичними даними у 2017р. підприємствами та організаціями за рахунок усіх джерел фінансування освоєно на 22,1% більше від обсягу капітальних інвестицій за 2016р. Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 69,9% загального обсягу. Вагомі частки капітальних інвестицій освоєно в машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 47,6% усіх інвестицій, у будівлі та споруди – 44,8%. На капітальний ремонт активів спрямовано 38,8 млрд.грн капітальних інвестицій (9,4% від загального обсягу). Дослідження структури фінансування капітальних інвестицій за останні роки підтверджує, що основним джерелом надходження активів на підприємство є власні ресурси, причому зв'язок між фінансовим результатом і сумою капітальних інвестицій спостерігається тільки в науково-технічній діяльності і сільському господарстві (рис. 1).

Рис. 1. Капітальні інвестиції і фінансовий результат до оприбуткування підприємств у 2017 році (за даними Державної служби статистики України)

В свою чергу дослідження результативності інноваційної діяльності промислових підприємств за результатами державного статистичного

спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств» (за міжнародною методологією) свідчить про її низьку ефективність (рис. 2).

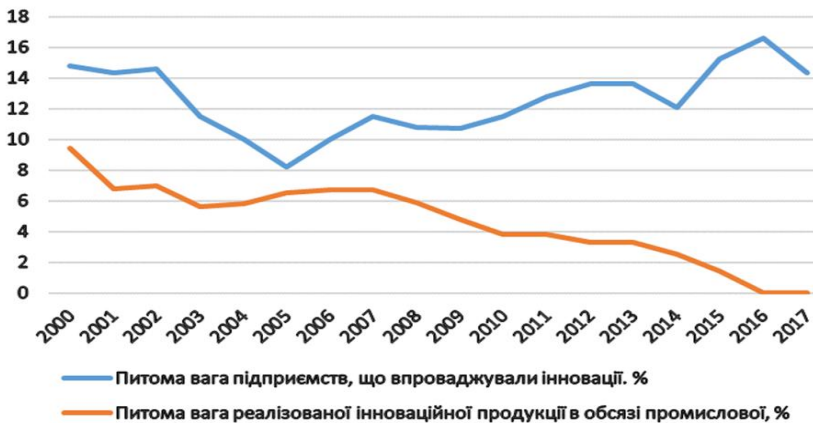

Рис. 2. Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах (за даними Державної служби статистики України)

Відсутність системного підходу держави до інноваційно-орієнтованого оновлення активів призводить до зниження конкурентоздатності вітчизняних виробників на світових ринках. Вивчення досвіду державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності країн, які мали швидкі темпи науково-технічного прогресу довели, що ключовими факторами є комплексна державна політика та зміна методології і організації обліку амортизації. Крім застосування прискорених методів та так званої «бонусної амортизації», що є проявами державного протекціонізму певних галузей економіки (США, ЄС) широко досліджуються та застосовуються методики регулювання строків корисного використання активів у відповідності до ступеня інноваційності галузі (Корея, Японія, Канада).

Для підприємств України доцільно застосовувати комбінований підхід до амортизаційної політики. З одного боку необхідність державної підтримки у вигляді можливості включити до витрат поточного періоду певний відсоток вартості капітальних інвестицій у вигляді податкової знижки (бонусу) буде важелем стимулювання інвестиційної діяльності. З іншого, обмеженість державних ресурсів обумовить необхідність окреслення стратегічно важливих галузей, які в найкоротший термін зможуть здійснити таке оновлення, підвищити конкурентоздатність і результативність діяльності і, відповідно, наповнювати державний бюджет.

Зміна методології обліку і підходів до класифікації активів потребує більше часу, однак саме це дозволить в перспективі здійснювати таку амортизаційну політику, яка буде відповідати вимогам науково-технічного прогресу і

забезпечувати підприємства ресурсами для своєчасного відновлення виробничих потужностей. В основу пропонованої класифікації основних засобів покладений інтегрований показник ступеня інноваційності галузі, в якій застосовується такий актив і тривалості його життєвого циклу (у відповідності до середнього показника за даними статистичних спостережень всесвітнього банку). Для здійснення такої методологічної зміни строків корисного використання необхідні дані суцільного статистичного спостереження, які дозволять оперативно моніторити результати здійснення додержавної амортизаційної політики та будуть слугувати підґрунтям для можливої зміни коефіцієнтів регулювання строків корисного використання у відповідності до економічної ситуації в галузі.

Таким чином, ключовими напрямками формування дієвої амортизаційної політики, спрямованої на стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності повинні стати:

1. Централізація і концентрація повноважень і відповідальності за здійснення амортизаційної політики на рівні міністерства економічного розвитку і торгівлі.
2. Зміна методології обліку і звітності з метою підвищення відповідності амортизаційної політики вимогам науково-технічного прогресу.
3. Організація оперативного зв'язку і отримання результатів здійснення амортизаційної політики з метою моніторингу ефективності її здійснення і контролю за використанням амортизаційного фонду підприємства.

Список використаних джерел:

1. Baldwin, J., Liu, H. and M. Tanguay (2015), «An Update on Depreciation Rates for the Canadian Productivity Accounts», Statistics Canada.
2. Bank of Korea (2012), «Measuring Service Life of Assets in Korean Manufacturing», Quarterly National Accounts Review, 2012-01, Bank of Korea.
3. Crawford, M., Lee, J., Jankowski, J.E. and F.A. Moris (2014), «Measuring R&D in the National Accounting System», November 2014.

УДК 657.1

К.О. УТЕНКОВА, к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЗАСТОСУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека являє собою стан національної економіки, що дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує

здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Її складовими є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [1].

З точки зору підприємства, економічна безпека може бути визначена як перманентний стан підприємства, що передбачає його стійкість і здатність до розвитку, захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз та здатність до їх нейтралізації, стабільне функціонування підприємства.

Забезпечення економічної безпеки на різних рівнях передбачає необхідність прийняття ефективних і адекватних управлінських рішень, що ускладнено швидкими і непередбачуваними змінами у зовнішньому середовищі, а тому вимагає формування якісного інформаційного підґрунтя для прийняття рішень. Саме тому важливо виділити ще одну складову економічної безпеки – безпеку прийняття рішень [2].

Важливим етапом вдосконалення управління економічною безпекою підприємства є дослідження, аналіз і коригування інформаційних потоків, які формують інформаційний базис для прийняття управлінських рішень. Управління економічною безпекою – це безперервний моніторинг інформації щодо рівня безпеки та ймовірності виникнення та розвитку загроз та ризиків із подальшим прийняттям адекватних рішень [3].

Управлінський облік поєднує інформаційні потоки, що надходять від різних структурних підрозділів або складових підприємства, а тому може надавати суттєву інформацію про окремі аспекти економічних відносин як всередині підприємства, так і поза його межами; виступати джерелом забезпечення актуальною і суттєвою інформацією спеціалістів при оцінюванні впливу ризиків та загроз економічної безпеки, аналізі ситуації, що склалася у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Головним завданням стратегічного управлінського обліку в цьому контексті є надання інформації, необхідної для реалізації стратегії розвитку і безпеки підприємства, а також моніторингу його зовнішнього середовища з метою упередження виявлених загроз та небезпек.

З позицій забезпечення економічної безпеки шляхом **безпеки прийняття рішень**, насамперед, треба розуміти, що надлишок інформації не спрощує процес прийняття рішень, а, скоріш, ускладнює його, затримує чи, навіть, робить прийняття рішення неможливим або несвоєчасним.

Традиційно вважали, що між обсягом інформації і впевненістю у правильності прийнятого рішення є пряма залежність. З часом ця залежність змінилась, незважаючи на те, що можливості обробки інформації покращилися. Отже, має місце надлишок інформації і зростає обсяг неструктурованих даних, які є складними для тлумачення.

Саме для таких умов ведення бізнесу було створено *Глобальні принципи управлінського обліку, використання яких, з нашої точки зору, є підґрунтям для формування безпеки прийняття рішень* [4], а саме:

1. **Комунікація породжує інформацію, що має вплив.** Метою цього принципу є можливість приймати ефективні рішення про стратегію та її

реалізацію на всіх рівнях. Комунікація оптимізує процес прийняття рішень за рахунок передачі інформації на всіх етапах прийняття рішень. Належний обмін важливою інформацією в рамках управлінського обліку дозволяє долати розрізненість і сприяє інтегрованому мисленню. Обговорення потреб керівників дозволяє виявити найбільш актуальну інформацію.

2. Інформація є релевантною. Метою цього принципу є можливість надавати підприємствам підтримку при плануванні й отриманні інформації, що необхідна для розробки стратегії й тактики її реалізації. Для його реалізації необхідно досягнути балансу між: інформацією щодо минулих, наявних та очікуваних явищ; зовнішньою та внутрішньою інформацією; фінансовою та нефінансовою інформацією. Релевантна інформація повинна містити елемент прогнозування і враховувати питання, що здійснюють суттєвий вплив на майбутні результати.

3. Аналізується вплив на вартість. Метою цього принципу є моделювання різних сценаріїв, що демонструють причинно-наслідкові зв'язки між чинниками виробництва і результатами. Принцип ґрунтується на взаємозв'язку між управлінським обліком і бізнес-моделлю. За допомогою моделювання впливу можливостей та ризиків вимірюється їх вплив на стратегічні результати і оцінюється ймовірність конкретного результату.

4. Розумне керування вибудовує довіру. Метою принципу є можливість активно управляти відносинами та ресурсами для захисту фінансових і нефінансових активів компанії, її репутації та вартості. Спеціалісти з управлінського обліку користуються довірою як відповідальні фахівці, що поважають цінності організації, дотримуються професійної етики і нормативних вимог та усвідомлюють соціальну відповідальність. Принцип передбачає спроможність оперативно реагувати на потенційні конфлікти інтересів і не ставити особисті та короткострокові комерційні цілі понад тривалі інтереси організації чи її зацікавлених осіб.

Основні сфери застосування Глобальних принципів управлінського обліку у контексті управління економічною безпекою подано у таблиці 1.

Таблиці 1

**Сфери застосування Глобальних принципів управлінського обліку
у контексті управління економічною безпекою**

Сфера діяльності	Визначення	Значення для підприємства	Внесок управлінського обліку
1	2	3	4
Управління проектами	Інтеграція усіх аспектів проекту для своєчасного економічно ефективного і якісного результату.	Контроль за проектами для підвищення шансів на отримання прибутків від них і мінімізації ризиків.	Фінансова перевірка бюджетів і витрат на реалізацію проектів. Забезпечення проекту ресурсами і відповідність його цілей пріоритетам підприємства.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Управління ресурсами	Розстановка пріоритетів у наданні ресурсів при прийнятті рішень. Дозволяє ефективно управляти трансформаційним чи безперервним удосконаленням продуктів і процесів.	Допомагає підприємству ефективно управляти трансформаційним чи безперервним удосконаленням продуктів і процесів.	Враховує важливість розподілу дефіцитних ресурсів. Забезпечує складання ресурсних карт, що містять вимоги прибутковості і доступні варіанти. Враховує усі варіанти і їх переваги по розподілу ресурсів.
Управління ризиками	Процес виявлення, оцінки і реагування на помилки, що пов'язані із діяльністю підприємства для досягнення його стратегічних цілей.	Поінформованість про ризики і можливість управління ними долає невизначеність.	Виявляє ризики і підказує необхідні дії, що відповідають серйозності ризику. Сприяє формуванню ризикорієнтованого мислення.
Управління фінансами	Управління фінансовими питаннями, забезпечення зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування (управління валютними ризиками, ризиками зміни відсоткової ставки, взаємодію з банками, управління фінансовими потоками).	Забезпечує підприємство достатньою кількістю коштів для виконання своїх зобов'язань і фінансування пріоритетних ініціатив.	Надає інформацію про рух коштів. Забезпечує точні прогнози руху фінансів. Забезпечує управління фінансовими ризиками.

Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013р. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
2. Утенкова К.О. Сутнісна характеристика функціональних складових економічної безпеки. Облік і фінанси. 2018. №3. С. 146-156.
3. Штангрет А.М., Караїм М.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 4 (04). С. 252-256.
4. Глобальні принципи управлінського обліку. CIMA. 2017. URL: <https://www.cgma.org/content/dam/cgma/resources/reports/downloadabledocuments/ukrainian-full-gmaps-document.pdf>

УДК 657.47

А.О. ФЕДУРЦО, аспірант,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ»

Розвиток ринкової економіки, конкуренції підприємств, тенденція до зниження норми прибутку суб'єктів господарювання є факторами, які стимулюють вітчизняних науковців та практиків до удосконалення методів управління підприємством, глибшого аналізу структури витрат та їх поведінки. В умовах становлення інститутів на ринку, потреб у захисті прав власності, перевірці ділової відповідальності учасників ринку важливе місце у сукупності витрат підприємств займають саме трансакційні витрати. Тому вважаємо доцільним дослідити історичний шлях становлення поняття “трансакційні витрати”.

Дослідженням категорії “трансакційні витрати” займалися такі видатні вчені-економісти, як Р.Коуз, Е. Вільямсон, Д. Норт, Дж. Хікс, Е. Сото, Д. Ален, Дж. Уолліс, та інші.

Фундатором категорії “трансакційні витрати” вважається Р.Коуз, який вперше сформулював гіпотезу про існування витрат на узгодження та регулювання ринкових відносин, у 1932 р. під час однієї із своїх лекцій у Лондонській школі економіки. Пізніше, у 1937 р., Р.Коузом була опублікована стаття “Природа фірми”, де зазначалось що при здійсненні кожної біржової операції на ринку треба “враховувати витрати на ведення переговорів та укладання окремого контракту”, а також “проводити переговори, здійснювати нагляд, налагоджувати взаємозв'язки, ліквідовувати розбіжності”. Цей різновид витрат Коуз визначив як “витрати ринкових трансакцій”, “витрати на використання цінового механізму”. Науковець використовував термін “трансакційні витрати” для доведення оптимальної величини фірми, зазначивши, що фірма буде прагнути до розширення, доки витрати на організацію додаткової трансакції в рамках фірми не стануть рівними витратам

на здійснення тієї ж операції шляхом обміну на відкритому ринку або витратам організації її іншою фірмою [1].

Тракування терміну “трансакційні витрати” протягом історії свого становлення завжди було багате на суперечності. Історично зумовлено два підходи до тлумачення досліджуваного поняття:

- Неокласичний підхід (Дж. Хікс, Ю. Ніханс, Дж. Статлер)
- Теорія прав власності (Р. Коуз)

Неокласичний підхід передбачає, що трансакційні витрати включають ті витрати, які виникають у процесі взаємодії на ринку його учасників (спілкування, обмін, співпраця між індивідами, фірмами). При цьому вважається, що витрати які виникають всередині фірми (наприклад внутріфірмовий контроль за виконанням контракту), не є трансакційними.

Визначення сутності трансакційних витрат з позиції теорії прав власності розглядають з точки зору інституційних наслідків трансакційних витрат. Інститути виконують свою економічну функцію, скорочуючи ці витрати [2].

Підхід з точки зору теорії прав власності не передбачає різниці між ринками, фірмами та іншими структурами. Теорія прав власності фокусується на ролі трансакційних витрат у визначенні розподілу прав власності, тобто законів, правил, соціальних звичаїв та організацій, які спонукають до певної поведінки [1].

Трансакційні витрати за своїми видами є дуже багатогранними. Вони можуть включати і витрати, які входять у витрати на збут і трансакційні витрати, а можуть взагалі не знаходити свої відображення в обліку суб'єкта господарювання (наприклад, витрати на пошук інформації про контрагента).

Загалом трансакційні витрати – це витрати взаємодії суб'єктів господарювання між собою. Напряму трансакційні витрати не направлені на виробництво продукції, або послуг, але по суті забезпечують успішну реалізацію господарських операцій підприємства. Досить цікавим є ототожнення трансакційних витрат з “тертям”, яке виникає між суб'єктами господарювання в процесі укладення договорів, при чому такі “тертя” необхідно долати з користю для усіх сторін. Я. Корнаї безпо-середньо використовує термін “тертя” для опису факторів, що заважають оперативному укладенню угод між економічними агентами.

На сьогодні більшість праць, в яких досліджується категорія “трансакційні витрати” присвячені визначенню їх сутності, класифікації, впливу на функціонування підприємства на ринку. Р.Коуз зробив вагомий внесок в економічну науку, окресливши поняття “трансакційні витрати” і засвідчивши, що взаємодія індивідумів на ринку також призводить до здійснення витрат.

Займаються питанням дослідження сутності поняття “трансакційні витрати” і українські науковці у сфері бухгалтерського обліку. Наприклад, Жук В.М., указує, що зважаючи на пасивність влади та бізнесу щодо усунення загроз проблемних трансакційних витрат, лише вітчизняна економічна наука має вказати і визначити шляхи вирішення проблеми впорядкування трансакційних витрат, за інших обставин плани та стратегії розвитку вітчизняної економіки приречені [3].

В умовах підвищення вимог до відображення інформації про діяльність підприємства в обліку та звітності, потреби у аналізі та контролі усіх видів

витрат підприємства для їх мінімізації, набуває значення питання виявлення та подальшого відображення трансакційних витрат в первинних документах для потреб їх подальшого обліку, аналізу, оптимізації. Тому надалі досліджуються питання визначення сутності, оцінки та аналізу трансакційних витрат.

Список використаних джерел:

1. Коуз Р. Природа фирмы. Фирма, рынок и право / Пер. с англ. – Москва: Дело ЛТД, 1993. С. 33 – 53.
2. Одинцова М.И. Институциональная экономика. Учебное пособие. 4-е изд. Москва: ГУ-ВШЭ, 2014. 397 с.
3. Жук В.М. Впорядкування трансакційних витрат – стратегічний фактор посилення конкурентоспроможності. *Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року*: Збірник матеріалів Чотирнадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, 16-17 жовт. 2012 р., Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. - С. 88-95.

УДК 336.221

Н.Г. ЦАРУК, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЧИСЛЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

У сучасному правовому полі та діючій практиці бухгалтерського обліку в Україні визнання витрат, що впливають на собівартість продукції, у тому числі продукції рослинництва, відбувається за правилами, передбаченими П(С)БО 16 «Витрати» [2]. Відповідно до його норм собівартість продукції, виробленої на підприємстві, складається із двох компонентів:

– виробничої собівартості, яка визнається за сумою прямих матеріальних витрат на виробництво такої продукції, прямих витрат на оплату праці, інших прямих витрат, змінних загальновиробничих та постійних розподілених загальновиробничих витрат;

– собівартості реалізованої продукції, яка, окрім виробничої собівартості, включає суму нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

У питаннях, пов'язаних із визначенням складу виробничої собівартості продукції, П(С)БО 16 обмежується загальною характеристикою видів прямих витрат та порядком розподілу загальновиробничих витрат на таку собівартість. Чіткого розуміння, до якої міри витрати підприємства можна визнати прямо пов'язаними із продукцією, на виробництво якої спрямована його діяльність, стандарт не дає. Ці питання покликані вирішувати документи методичного характеру, зокрема Методичні рекомендації № 132 [3]. Ці Методичні рекомендації оперують поняттям «франко-місце». За тлумаченнями, які подано у економічних словниках, термін «франко» походить із торгівлі та позначає місце, визначене у договорі купівлі-продажу, за доставку товару в яке вся

відповідальність і витрати покладаються на продавця. Таким чином, франко-місцем для цілей бухгалтерського обліку витрат у рослинництві – це місце, до якого відслідковуються витрати, понесені на вирощування конкретної культури. При цьому такими місцями у рослинництві є або місце збирання та приймання продукції (при негайному продажу), або місце її зберігання (при відстроченому продажу або призначенні для внутрішньогосподарського використання). Отже, за чинним порядком калькулювання собівартості продукції рослинництва витрати, які пов'язані з її рухом після завершення процесу виробництва та які є можливість відносити на її вартість логічно обґрунтованим шляхом, списуються на витрати періоду без належного аналітичного розрізу, що знижує достовірність визначення ефективності виробництва продукції рослинництва для підприємства.

В той же час існує альтернативний порядок обліку витрат та калькулювання собівартості продукції рослинництва, визначений, наприклад, у МСБО 2 «Запаси» [1]. МСБО 2 дозволяє включати до собівартості продукції як прямі та розподілені виробничі накладні витрати, так і інші витрати, якщо вони пов'язані саме з цією продукцією. При цьому до складу таких витрат можуть бути включені навіть невиробничі накладні витрати (тобто ті витрати, які за П(С)БО 16 взагалі відносяться до різних витрат періоду), якщо підприємство вважатиме доцільним та логічно обґрунтує таке включення.

Сільськогосподарські підприємства України, які займаються рослинництвом, несуть декілька груп витрат, які за чинною методологією ведення бухгалтерського обліку та Методичними рекомендаціями № 132 не включаються до собівартості їх продукції, але які мають зв'язок із її рухом на підприємстві. Такими є витрати на її зберігання та збут; значно рідше виникають адміністративні витрати, які відносяться не до управління підприємством загалом, а стосуються лише виробництва продукції рослинництва. При цьому якщо такі витрати (тобто витрати на зберігання, значну частину витрат на збут та частину адміністративних витрат) можна логічно пов'язати із конкретними видами продукції, з огляду на постановку проблеми даного дослідження здійснення такого віднесення витрат на продукцію не те що можливе, а навіть бажане.

З огляду на вищезазначене франко-поле, франко-місце приймання або франко-місце зберігання як місця, до яких відслідковуються витрати підприємства, пов'язані із виробництвом власної продукції, у перспективі втратять свою актуальність. Замість цих місць калькулювання пропонуємо визначити наступні:

- франко-місце використання: місце, до якого відслідковуються витрати на продукцію, що споживається всередині підприємства або спрямовується на переробку. До цього місця калькулювання відслідковуватимуться прямі витрати на виробництво, загальновиробничі витрати, частина адміністративних витрат, яку можна логічно пов'язати з виробництвом цієї продукції, та витрати на зберігання;

- франко-місце продажу: місце, до якого відслідковуються витрати на продукцію, що продається підприємством. До цього місця визнаються всі витрати, що включаються у калькулювання до франко-місця використання, а

також частина витрат на збут, яку можна пов'язати із продукцією, яка продається. Витрати до франко-місяця продажу формуватимуть собівартість реалізованої продукції.

По-перше, такий порядок калькулювання дозволяє за співставленням витрат на продукцію із її справедливою вартістю та вартістю продажу визначити достовірний фінансовий результат по кожній культурі, що впливає на перспективні плани виробничих програм та програм реалізації продукції на підприємстві. По-друге, визначення повної собівартості продукції у бухгалтерському обліку дозволяє оперативно реагувати на зростання частки адміністративних та збутових витрат у загальній собівартості реалізованої продукції (а саме ця частка в значній мірі визначає її цінову конкурентоспроможність). По-третє, визначення собівартості реалізованої продукції у бухгалтерському обліку за франко-місцем продажу полегшує роботу бухгалтерів при здійсненні розрахунків повної собівартості для цілей складання статистичних форм.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси»: IASB, Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р.: за станом на 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]/ Верховна Рада України: [сайт]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. №132 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.122.0>.
4. Байрак І.Р. Словник-довідник/ І.Р. Байрак. – К.: Міленіум, 2007. – 234 с.

УДК 657.471:331.2

І.С. ЧЕРКАСЬКА, магістр,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

І.Д. ЛАЗАРИШИНА, д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

МОЖЛИВОСТІ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Центральне місце в системі бухгалтерського обліку діяльності бюджетних установ займає облік витрат на оплату праці.

Одним із важливих поточних зобов'язань, що систематично виникають у процесі господарської діяльності, є зобов'язання перед працюючими по заробітній платі.

Відповідно до ст. 1 «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, виражена, як правило, в грошовій формі, або уповноважений їм орган виплачує робітнику за виконану їм роботу [2].

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавця виплачує працівникові за виконану ним роботу[3].

Облік праці та її оплати – це важлива та складна ділянка обліку, оскільки потребує точних і оперативних даних, у яких відображаються зміни в кількості працівників, затратах робочого часу, категоріях працівників, кодах виробничих витрат і здійснюється контроль використання трудових ресурсів .

Оплата праці – це заробіток, обчислений, як правило, у грошовому виразі, який за трудовими угодами власник або уповноважений ним орган сплачує працівникові за виконану ним роботу чи надані послуги [1].

Оплата праці поділяється на основну та додаткову заробітну плату, інші стимулюючі та компенсаційні виплати, що утворюють фонд оплати праці.

Витрати на оплату праці є третьою після матеріальних витрат та інших операційних витрат по значимості складовою частиною операційної діяльності підприємств більшості галузей економіки. Значна частина цих витрат потребує досконалого обліку. Особливо великі завдання стоять перед управлінським обліком таких витрат. Він повинен включати в себе рішення таких питань як, вибір оптимальних систем та форм оплати праці, визначення витрат на оплату праці по калькуляційним статтям та видам діяльності, облік витрат на оплату праці у розрізі матеріально відповідальних осіб із складанням внутрішньої звітності [5].

Структура заробітної плати: 1. Основна заробітна плата – винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). 2. Додаткова заробітна плата – винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. 3. Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми. При нарахуванні заробітної плати потрібно керуватися Законом України «Про оплату праці» [3].

Облік використання робочого часу, а також контроль за станом трудової дисципліни на підприємствах забезпечує табельний облік, сутність якого полягає в щоденній реєстрації явок працівників на роботу, залишення роботи, усіх випадків запізень та неявок на роботу, а також часу простоїв і роботи понад норму.

Податок з доходів фізичних осіб утримується з цих сум (крім допомоги по вагітності та пологах) на загальних підставах.

Згідно чинного законодавства з заробітної плати громадян України здійснюються такі утримання:

Обов'язкові, тобто, такі, що утримуються без згоди працівника: податок з доходів фізичних осіб, застосовується єдина ставка ПДФО, розмір якої

становить 18%; військовий збір, 1,5%; збір до Пенсійного фонду, 1 %; збір до фонду соціального страхування, 1 %; збір до фонду зайнятості – 0,5%.

Щодо нарахувань оплати праці, то з 01 січня 2016 року встановлена єдина ставка нарахування ЄСВ, розмір якої дорівнює 22% від нарахованого доходу. Ставка застосовується для всіх видів заробітної плати, допомоги з тимчасової непрацездатності та по вагітності та пологах. Виняток становить заробітна плата, яка нараховується працівникам-інвалідам. Для них ставка залишилася без змін на рівні 8,41%.

При низькій зарплаті працівник має право на податкову соціальну пільгу.

Низькою вважається дохід, що не перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи. Податкова соціальна пільга надається тільки по одному місцю роботи за вибором працівника. Для її отримання необхідно надати по місцю роботи заяву встановленого державною податковою адміністрацією зразка та документи, що встановлюють право на отримання підвищеної соціальної пільги.

Податок з доходів утримується з суми доходів, що зменшена на суму внесків до пенсійного фонду, фондів соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності, фонду безробіття, податкової соціальної пільги, якщо працівник має на неї право.

Нарахування зарплати за місяць по кожній особі та утримання з заробітної плати узагальнюються в розрахунково-платіжній відомості, в якій вказуються табельні номери, прізвища, ім'я та по-батькові працівників, сума нарахованої зарплати, утримань та сума до видачі. За цим документом видається зарплата за другу половину місяця.

Також щодо терміну виплат заробітної плати, який встановлюється колективним договором, то заробітна плата в Україні повинна виплачуватися не рідше двох разів на місяць. Проміжок між виплатами не може перевищувати 16 днів, а остаточний розрахунок за місяць має відбутися не пізніше ніж за сім днів після його закінчення [3].

Облік праці та її оплати має відповідати таким нормативним документам, як: Кодекс законів про працю; Закони України «Про оплату праці», «Про відпустки», «Про збір на обов'язкове соціальне страхування»; Положення про порядок укладання контрактів під час оформлення (найму) на роботу працівників; Порядок нарахування середньої заробітної плати; План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» та інші.

Бухгалтерський облік на підприємстві повинен забезпечувати: точний розрахунок заробітної плати кожного робітника відповідно до кількості і якості витраченої праці, що діють формами і системами його оплати, правильний підрахунок утримань із заробітної плати; контроль за дисципліною праці, використанням часу і виконанням норм виробітки робітниками, своєчасним виявленням резервів подальшого росту продуктивності праці, витратою фонду заробітної плати (фонду споживання) і т. п.; правильне нарахування і розподіл

по напрямках витрат відрахувань на соціальне страхування і відрахувань у Пенсійний фонд України [4].

Перехід до ринкових відносин економіки України, у якій раніше панувала централізована система планування і керування, потребує переробки системи бухгалтерського обліку, звітності, контролю, аналізу, а також придбання фахових навичок і умінь робітників приймати правильні й ефективні управлінські рішення.

Основою ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання виступає чітко налагоджена система урахування і контролю. Незалежно від форми власності фірмі необхідний бухгалтерський облік як основа, що підтверджує юридичну і фінансову обґрунтованість дій фірми, її взаємодії з органами державного керування і правопорядку і дотримання встановлених норм і правил [4].

Особлива увага виділена порядку проведення індексації заробітної плати, і виплати компенсації робітникам втрати частини заробітної плати в зв'язку з затримкою термінів її виплати.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік: Навч. посіб. для студ. вузів / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. – Житомир: ЖІТІ, 2007.
2. Закон України «Про оплату праці» № 108/95-ВР від 24.03.1995. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
3. Криворот О.Г. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні господарською діяльністю та оподаткуванням підприємств : збірник тез доповідей всеукр. студ. наук.-практ. конф. 12.05. 2016 р. – Київ, 2016.– 397 с.
4. Мельник Т.Г. Облік, аналіз та аудит праці і її оплати: авт. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук за спец. 08.06.04 - Бухгалтерський облік, аналіз і аудит / Т.Г. Мельник. – Київ, 2005. – 18 с.
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів // Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315 URL: <http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable-article?art-id=66835>

УДК 657.1

В.О. ШЕВЧУК, д.е.н., професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРИРОДНИЧА ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ НОВІТНЬОЇ ОБЛІКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Твердження про вичерпання обліком властивих йому управлінських функцій чи занепад обліку, необхідність його заміни та інші подібні підходи стають неприйнятними для сучасного господарювання та управління економікою. Недостатніми є й підходи, що зводять облік до інструмента виключно внутрішньогосподарського менеджменту.

На противагу цьому доречно вести мову про зростання управлінської значущості обліку. Вимагається принципово нове осягнення обліку як функції управління та джерела фактографічної інформації, що віддзеркалює новітню суспільно-господарську динаміку.

Релевантність цієї інформації зумовлюється світоглядною та природничою спрямованістю чинної теоретичної економії, на якій ґрунтуються стратегії сучасного цивілізаційного розвитку. Необхідна адекватна глобальним викликам і загрозам визначеність наукових засад, на яких мають базуватися ці стратегії.

Уособленням природничих підвалин цивілізаційного розвитку є українська наукова школа фізичної економії [1]. Близько 140 років вона утримує фундаментальні позиції суспільно-господарського мислення, відстоюючи передній край сучасної світової економічної думки. Особливо значущими є доведені доктором С.Подолінським, акад. В.Вернадським та сучасним українським мислителем, письменником і правозахисником М.Руденком положення, визначальні для побудови новітніх моделей розвитку модерних суспільств і господарюючих суб'єктів [2].

Надання відповідності обліку теперішньому етапу цивілізаційного розвитку потребує зміни чинних управлінської та облікової парадигм. Ідеї подвижників фізичної економії збігаються в часі з низкою управлінських парадигм XIX-XXI ст., зокрема, фундаментальних наукових розробок у галузі теоретичної і прикладної кібернетики. Важливі кроки у цьому напрямі вбачаються у поєднанні потенціалу фізико-економічних та управлінських ідей С.Подолінського і Б.Трентовського [3; 4], В.Вернадського та Н.Вінера [5; 6], М.Руденка і В.Глушкова [7; 8].

У контексті симбіозу цих ідей належить розглядати і новітню облікову парадигму, становлення якої означає приведення обліку та інших управлінських засобів отримання релевантної інформації у відповідність викликам, що постають перед мешканцями планети.

Привертають до себе увагу світоглядні позиції, з яких розглядали облік фундатори національної наукової школи фізичної економії. Природничої сутності їхнього доробку понад століття не здатні збагнути дослідники, що спираються на засади політичної економії.

Реагуючи на лист до К.Маркса, в якому С.Подолінський вказав на спробу "погодити додаткову працю з пануючими фізичними теоріями" [3, с. 64], Ф.Енгельс зробив власні висновки про можливість обліку затрат енергії в окремих галузях господарської діяльності. Він вказав, що у скотарстві "підрахунок стає ... уже складним", "ще складніший він у землеробстві", "а в промисловості такі підрахунки зовсім неможливі", і висловив думку про неможливість "виразити економічні відносини в фізичних мірах" [3, с. 66]. Тож "відкриття українського вченого Ф.Енгельс назвав помилковим з обставин тогочасної відсутності адекватної облікової методології та інструментарію обліку енергетичних процесів" [9, с. 125].

Облікову парадигму по-новому змінювали природничі позиції, які розвивав акад.В.Вернадський. Влітку 1919 р. на біологічній станції неподалік від Києва видатний мислитель і натураліст занотував у своєму щоденнику: "Ми живемо у

природі не як учені, що вимірюють та зважують, а як поети чи філософи. Вихоплюємо для вимірювання та зважування невеликі частини оточуючої природи, зовсім не намагаючись охопити її точним обліком всю" [10, с. 253].

Творче осмислення природничих основ господарювання дало змогу М.Руденкові істотно розвинути засади облікових парадигм, започатковані його видатними попередниками. Наш сучасник обґрунтовував "можливість енергетичного обліку головних економічних процесів" [7, с. 296]. Базуючись на положеннях порушеної ним проблеми власності поколінь та відносин між ними, сприятливих для виживання й розвитку нащадків, ми свого часу запропонували підхід до побудови бухгалтерського балансу, який враховує відносини між поколіннями і відповідає принципам сталого розвитку [11].

Основоположним для природничого осягнення новітньої облікової парадигми є розкриття сутності сучасної світової економічної науки. М.Руденко іменував її наукою, "від якої залежить життя на Землі" [7, с. 481]. Визначальне дієслово "залежить" дозволяє збагнути обґрунтовані мислителем положення про (не)достатність наукових теорій."... Коли ми вказуємо на недостатність якоїсь теорії, то цим не вчиняємо замаху на її життя, – писав наш сучасник, – а лише з'ясовуємо ту межу, до якої цю теорію можна вважати справедливою" [7, с. 458].

Розкрита М.Руденком дихотомія достатніх і недостатніх теорій дає можливість розмежовувати загальнолюдське економічне надбання на два масиви – життєствердні та смертоносні знання. У такий спосіб наукове чи прикладне осмислення обліку завжди належатиме до певного із цих видів знань.

Облік необхідно розглядати у вимірах сучасного цивілізаційного розвитку, підпорядковуючи господарювання та управління економікою життєствердним загальнолюдським цілям. Його новітню сутність належить приводити у відповідність парадигмі цивілізаційного розвитку в її досліджуваній інтерпретації. Це вимагає послідовного перетворення облікової інформації про перебіг суспільно-господарських процесів у рятівний сегмент фактографічного знання.

Список використаних джерел:

1. Шевчук В. Українська наукова школа фізичної економії / Економічна енциклопедія, т. 3. - Тернопіль: Академія, 2002.
2. Shevchuk V. Permanense of economic thinking and management: principles of sustainable controllabiliti / Social and economic changes of contemporary society: Monograph. - Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. - pp. 188-193.
3. Подолинський С. Вибрані праці. Упорядник Л.Я.Корнійчук. - К.: КНЕУ, 2000. - 328 с.
4. Бронислав Трентовский и возникновение кибернетики / В кн.: Моисеев Н.Н. Люди и кибернетика. – М.: Молодая гвардия, 1984, с.14-21.
5. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – Львов: ВК «Арс», 2013. - 416 с.
6. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / Пер. с англ. – М.: Наука, 1983. – 344 с.
7. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. - К.: Кліо, 2015. - 680 с.

8. Глушков В. М. Введение в кибернетику. К.: Издательство АН УССР, 1964.
9. Шевчук В. Інтелектуальна спадщина Сергія Подолинського і цивілізаційна перспектива / У зб.: Учення Сергія Подолинського і цивілізаційна еколого-економічна перспектива. - К.: КНЕУ, 2001. - 160 с.
10. Вернадский В.И. Дневники 1917-1921. - К.: Наукова думка, 1994. - 272 с.
11. Шевчук В. Модель обліку процесів розвитку: проблеми модифікації на засадах фізичної економії // Регіональні перспективи. - 2001, №2-3.

УДК 657:330.564.2

Ю.Л. ШЕНДЕРІВСЬКА, магістр,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПРОГНОЗИ НА 2019 РІК

Соціальні стандарти розробляються для забезпечення в країні стабільності і мінімізації соціального ризику, що повинно сприяти зниженню соціальної напруги.

Нині для вирішення проблем у сфері споживання застосовуються переважно мінімальні соціальні стандарти. Але слід розуміти, що регулювання відносин в економічній сфері лише мінімальних соціальних стандартів недостатньо, оскільки вони не можуть забезпечити необхідних стимулів для стабільного економічного розвитку.

Проблема соціальної стандартизації має широкі межі, її забезпечення визначається станом розвитку економіки держави. В Україні державні виплати забезпечено саме на мініальному рівні, що сприяє поширенню бідності серед трудящих та спонукає працездатне населення шукати гідну оплату праці за межами держави [3, с. 176].

Найвагоміший вплив на ведення бухгалтерського обліку мають прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата, оскільки вони є основою визначення соціальних гарантій, виплат та пільг по соціальному захисту.

Прожитковий мінімум – це вартісна оцінка споживчого кошика, що містить мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності.

Запланований приріст цього соціального стандарту в 2019 році становить 9,4% при запланованому рівні інфляції 7,4%

Прожитковий мінімум є основою соціальної політики держави, показником, від якого залежить величина всіх інших соціальних виплат та допомог. Його величина є підставою для прийняття управлінських рішень, оскільки в умовах погіршення рівня життя зростає соціальна роль держави та її відповідальність за соціальні наслідки економічної політики [2].

Закладені в бюджет показники на 2019 рік наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розмір прожиткового мінімуму для основних демографічних і соціальних груп населення

Прожитковий мінімум	з 01.01.2019	з 01.07.2019	з 01.12.2019
Середній	1 853	1 936	2 027
Для дітей до 6 років	1 626	1 699	1 779
Для дітей від 6 до 18 років	2 027	2 118	2 218
Для працездатних осіб	1 921	2 188	2 218
Для осіб з інвалідністю	1 497	1 564	1 638

Зміна розміру прожиткового мінімуму на працездатну особу веде за собою перерахунок певних виплат (рис. 1). При бухгалтерських розрахунках використовують прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Граничний розмір доходу, що дає право на застосування податкової соціальної пільги	→	2 690 грн.
Розмір податкової соціальної пільги для будь-якого платника податку на доходи фізичних осіб (100 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи)	→	1 921 грн.
Розмір на поховання платника податків, яка не обкладається податком на доходи	→	5 200 грн.
Розмір нецільової благодійної допомоги, що не обкладається податком на доходи фізичних осіб	→	2 690 грн.
Індексація заробітної плати	→	1 921 грн.

Рис. 1. Показники, розраховані на основі прожиткового мінімуму на період з 01.01.2019р. по 30.06.2019 р.

На макрорівні прожитковий мінімум застосовується для:

- 1) загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм;
- 2) встановлення розмірів мінімальної заробітної плати і мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України;

- 3) визначення права на призначення соціальної допомоги;
- 4) визначення державних соціальних гарантій і стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та ін.;
- 5) встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян;
- 6) формування державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Мінімальна заробітна плата (МЗП) виступає у якості основної державної соціальної гарантії для працюючого населення. Вона відображає мінімальну для даних економічних умов величину споживання і не може бути нижчою за прожитковий мінімум. Ця основна державна соціальна гарантія є базою для визначення розміру заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватись оплата за виконаний працівником обсяг робіт. Мінімальна заробітна плата за своїм розміром має бути найвищою серед усіх основних державних соціальних гарантій [3, с. 179].

Мінімальна заробітна плата в 2019 році зростає на 12,1 % і становитиме 4 173 грн. Після вирахування ПДФО і Військового збору залишається:

$$4\,173 - 18\% - 1,5\% = 3\,359,27 \text{ грн.}$$

Від мінімальної заробітної плати залежить розмір статутного капіталу акціонерних товариств - 1250 МЗП (ст. 14 закону «Про акціонерні товариства»). З 01.01.2019 він становитиме:

$$4\,173 * 1250 = 5\,216\,250 \text{ грн.}$$

Мінімальні ж розміри статутних капіталів товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та інших підприємств не обмежуються.

Мінімальна заробітна плата відіграє ключову роль при визначенні граничних розмірів бази нарахування єдиного соціального внеску:

– мінімальна база нарахування ЄСВ складає 1 мінімальну заробітну плату - 4 173 грн;

– максимальна база нарахування єдиного соціального внеску складає 15 МЗП: $4\,173 * 15 = 62\,595$ грн.

Головна відмінність між розвиненими країнами та Україною полягає у специфіці розрахунку мінімальної зарплати. В Україні “мінімалка” виконує функцію простого відтворення робочої сили одного індивіда, тоді як у США та Європі мова йде про відтворення трудових ресурсів країни загалом [1].

Загалом тенденція є позитивною і свідчить про зростання доходів населення, але з іншого боку цілком очевидно, що прожитковий мінімум не повною мірою враховує вартість життя, а мінімальна заробітна плата є низькою.

Список використаних джерел:

1. Бикова А.Л., Лобза А.В., Семенова Л.Ю. Прожитковий мінімум як соціальний стандарт в Україні: реалії та проблеми вдосконалення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 17. С. 108-114.
2. Гуня В.О., Кислиця К.В. Заробітна плата: українські та світові реалії. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 18-19. С. 24-31.
3. Новосільська Т.В. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 3 (50), ч. 2. С. 175-181.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 352.071

Л.О. ВДОВЕНКО, д.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет

Д.В. ТІТОВ, аспірант,
Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Україна є однією із найбільш багатих на ресурси країн світу, яка має сприятливі географічні та кліматичні умови, для стрімкого економічного розвитку. При цьому найбільш проблемною сферою залишається розвиток сільських територій в Україні. Незважаючи на те, що в сільській місцевості проживає 31 % українців (станом на 01.01.2018 р.), тут досі зберігається тенденція до скорочення ресурсного потенціалу сільського господарства, не завершено процес формування економічно-активних суб'єктів сільського бізнесу, невпинно зростає рівень безробіття на селі, погіршується демографічна та екологічна ситуація, продовжується руйнування соціальної інфраструктури. Тому актуальним є розроблення конкретних заходів держави, спрямованих на покращення соціально-економічного розвитку таких територій.

З початком активної фази євроінтеграції України, яка розпочалась в 2014 році, відбулося формування механізму децентралізації влади, що дало більше повноважень та можливостей для місцевих органів влади, зокрема і сільських територіальних громад щодо прийняття рішень, які стосуються використання бюджетних коштів, соціально-економічного розвитку територій та оптимізації діяльності підприємництва в регіонах. У квітня 2018 року відбулися перші вибори у 40 об'єднаних територіальних громадах (у 4 міських, 14 селищних, 22 сільських) і сьогодні в Україні налічується 721 об'єднана територіальна громада [1].

Проте організаційно-економічний розвиток сільських громад в Україні на основі їх об'єднання як одного із напрямів децентралізаційних змін, містить у собі не лише нові імпульси і можливості для поселенського розвитку, але й створює певні ризики та загрози, зокрема:

1. У в процесі об'єднання сільських територіальних громад не завжди дотримуються принципу добровільності, оскільки його ініціатором та безпосереднім виконавцем часто є обласні державні адміністрації – така практика викликає незадоволення і зрозумілий спротив з боку сільських мешканців та провокує конфліктні ситуації;

2. Попри фінансову децентралізацію залишається значна кількість

сільських територіальних громад, які необхідно дотувати через низьку податкоспроможність, на що уряд спрямовує чималі кошти;

3. Неузгодженість дій обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування щодо визначення організаційних форм, процедур та термінів об'єднання сільських громад стримують і знижують ефективність цих процесів;

4. Часто об'єднуються економічно слабкі чи малолюдні територіальні громади з недостатнім потенціалом розвитку, через що ефект від об'єднання стає мінімальним або нульовим, дискредитує ідею децентралізації управління загалом та нівелює її соціальне значення для розвитку поселень;

5. У деяких сільських громадах відсутнє стратегічне бачення мети такого об'єднання як набуття нових можливостей економічного і соціального розвитку, натомість домінують споживацькі настрої на тлі слабкої інституційної взаємодії держави, органів місцевого самоврядування, представників місцевого бізнесу та членів територіальних громад;

6. У багатьох випадках таке об'єднання набуває формального характеру і здійснюється без необхідних реформ на районному рівні [2, с. 53-54].

Також слід пам'ятати, що соціально-економічний розвиток регіонів залежить насамперед від фінансових ресурсів територіальних органів управління та їх ефективного використання. Загальним стратегічним напрямком має бути посилення зацікавленості місцевих органів влади у залученні якомога більше самостійних ресурсів, зростанні ролі власних джерел наповнення місцевих бюджетів. Світовий досвід ілюструє загальну закономірність, згідно з якою формування дохідної бази місцевої влади та місцевого самоврядування загалом визначається рівнем децентралізації влади в країні. З посиленням децентралізації зміщуються акценти між податковими надходженнями до місцевих бюджетів і трансфертами з центрального бюджету на користь перших [3, с.115].

Саме тому необхідно розробити дієву концепцію розвитку сільських територій, вона має включати розробку стратегічних документів (генерального плану соціально-економічного розвитку на строк до 10-15 років), а також тактичних документів (програм соціально-економічного розвитку територій на строк до 5 років, річних планів і бюджетів соціального розвитку сільських громад). Розробці концепцій та загальних генеральних планів соціально-економічного розвитку має передувати проведення соціальних обстежень та паспортизація сільських населених пунктів і сільських територій [4, с.158].

Отже, розвиток сільських територіальних громад є важливою складовою державної політики розвитку сільських територій на найближчу перспективу. Тому нагальним питанням сьогодення є розробка не просто загальних рекомендацій, а ефективно діючого покрокового плану, котрий стосувався б покращення економічної, політичної, соціальної, культурної та екологічної ситуації в регіонах та міг би з легкістю використовуватися та втілюватися сільськими громадами на всій території країни. Особливістю даного плану має стати механізм розвитку підприємницького потенціалу та формування малого та середнього бізнесу у сільській місцевості, це в свою чергу дасть змогу сформувати сталу дохідну базу сільських бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація в Україні: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
2. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 3. С. 48–60.
3. Дем'янишина О.А. Розвиток сільських територій Вінницької області: аналітичний аспект. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2014. № 4. С. 110–116.
4. Малік М.Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій. URL: <http://vadyba.asu.lt/8/156.pdf>.

УДК 35.071.5

М.М. МОГИЛОВА, д.е.н., доцент,
зав. відділу соціально-економічного розвитку сільських територій,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Від початку 1990-х років в Україні тривають певні трансформаційні перетворення внаслідок процесів реформування в різних сферах соціально-економічної системи. Формування і розвиток цивілізованої ринкової системи господарювання, здатної органічно поєднати економічний та соціальний інтереси, покладалось в ідеологію проведення всіх реформ в Україні від малої приватизації до сучасного етапу реформи децентралізації. В аграрній сфері ключова роль в даному процесі належала земельній реформі, реструктуризації підприємств АПК, формуванню інституту фермерства. Однак, слід констатувати, що крім позитивних результатів реформи мали і негативні наслідки. Зокрема, мова йде про розшарування суспільства за рівнем доходів, нагромадження проблем в сфері зайнятості сільського населення, знелюднення і соціально-економічний занепад сільських територій.

Однією із причин такої ситуації є невчасне реагування на негативні прояви, які мали місце в процесах реформування. У зв'язку з цим край необхідно в ході реформ здійснювати глибокий аналіз та оцінку їх проміжних результатів. Зокрема, на сучасному етапі це актуально для реформи децентралізації в частині об'єднання громад в сільській місцевості.

Виваженість, обґрунтованість та ефективність адміністративно-територіальної реформи задля формування спроможних територіальних громад і розвитку сільських територій залежить від достовірності і масштабності інформаційної бази про соціально-економічні явища та трансформаційні зміни, що відбуваються внаслідок децентралізації. В частині інформаційного

забезпечення управління цими процесами Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства здійснюється щомісячний моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування [1].

Дані моніторингу характеризують динаміку формування об'єднаних територіальних громад, їх площ та населення, рейтинг областей щодо темпів реформування, середні показники щодо чисельності населення однієї ОТГ та інше. Ґрунтуючись на цій інформації та даних інформаційно-аналітичної бази ННЦ «Інститут аграрної економіки» [2], можна констатувати поступовість процесів реформування при досить високих темпах, про що свідчить наступне:

- збільшення кількості ОТГ зростаючими темпами (на сьогодні це 865 із 1210 запланованих). З них вибори відбулися у 705 ОТГ і відповідно де-юре створено 398 сільських ОТГ, 214 – селищних, 93 – міських ОТГ;

- прискорення процесів об'єднання сільських населених пунктів в ОТГ (на листопад 2018 року порівняно із січнем 2016 року загальна кількість сільських населених пунктів, що увійшли до складу ОТГ, зросла більш ніж в 4 рази);

- зростання щорічного відсотка сільських населених пунктів, що об'єдналися (на листопад 2018 року до складу ОТГ увійшло 8457 сіл, що становить третину (29,4 %) загальної чисельності сільських населених пунктів в країні).

Однак, загальні результати динаміки реформування не дають можливості оцінити ризики цих процесів. При позитивних оцінках масштабів і темпів формування ОТГ викликають занепокоєння окремі відносні показники результатів децентралізації, які не представлено моніторингом.

Мова йде про наступне: окремі показники, які обґрунтовані і розраховані на основі даних сформованої ННЦ «Інститут аграрної економіки» інформаційно-аналітичної бази даних щодо чисельного складу кожної створеної ОТГ, свідчать про ризики щодо перспектив розвитку сільських територій певних груп ОТГ.

Середні значення не дають можливості виявити ризики. Так, в складі однієї міської ОТГ об'єднано в середньому 7 рад, в складі селищної – 5 і в складі сільської – 3 ради. В частині середніх значень щодо чисельності сільських населених пунктів, що входять до складу однієї ОТГ, то вони наступні: в середньому 12 сільських населених пунктів входять до складу однієї ОТГ по Україні, по міських ОТГ цей показник становить 17, по селищних - 14, по сільських ОТГ - 10. Однак, в різних громадах їх кількість суттєво коливається - від 0 до 68 сіл.

За кількістю сіл, об'єднаних в одній сільській ОТГ, найбільш чисельною є група тих ОТГ, до складу яких входить в межах 6–10-ти сільських населених пунктів (це майже 41 % загальної чисельності сільських ОТГ). Практично однакові за питомою вагою групи тих ОТГ, до складу яких входить в межах 11–20-ти і 0–5-ти сільських населених пунктів (відповідно 28 і 25 %).

Групування селищних і міських ОТГ свідчить про аналогічну перевагу вищезазначених груп громад. Серед селищних ОТГ група громад з чисельністю сіл від 6 до 10 займає 30 %. Частка тих ОТГ, які включають 0–5-ть і 11–20-ть сіл, становить по 24 %. Щодо міських ОТГ, то 30 % відносяться до групи з

кількістю сіл від 0 до 5-ти. На відміну від сільських і селищних ОТГ, досить високу частку серед міських ОТГ займають ті, до складу яких входить від 21 до 40 сіл – майже четверта частина (23 %).

При прийнятному середньому показнику чисельності сільських населених пунктів в складі однієї ОТГ та переважній частці тих громад, які об'єднують до 20 сіл, в цілому ряді ОТГ об'єднано понад 40 сільських населених пунктів, що відповідає чисельному складу районів в Україні. На 1 листопада 2018 року кількість таких ОТГ становить 22 громади, до яких входить 1121 село, а це більше 13 % від загальної чисельності сільських населених пунктів об'єднаних територіальних громад. Досить чисельною є група тих ОТГ, до складу яких входить від 21 до 40 сіл – це 77 громад, які об'єднали 2162 села.

Стосовно таких громад є сумніви щодо їх спроможності до соціально-економічного розвитку сільських територій всіх без виключення сіл. Наслідком продовження відповідних тенденцій об'єднання громад прогнозується щонайменше 10,6 тисяч сіл, які ввійдуть до складу ОТГ з великою кількістю сільських населених пунктів. Серед них, за нашими оцінками, майже 4 тисячі сіл з високим рівнем ризику щодо їх розвитку.

Без внесення коректив у адміністративно-територіальну реформу Україна може втратити перспективи розвитку малого і середнього агро- та інших видів бізнесу на селі, забезпечення зайнятості сільського населення, і відповідно можливості розвитку сільських територій та їх соціальної інфраструктури. Зважаючи на вищезазначене, мало б сенс відкоригувати загальнодержавні плани по формуванню ОТГ з метою максимізації самоврядності кожного села, забезпечення спроможності громад щодо соціально-економічного розвитку сільських територій, всіх без виключення населених пунктів, які увійшли до складу ОТГ. Виявлення ризиків щодо соціально-економічного розвитку сільських територій, як необхідної умови успішності реформування, є неможливим без удосконалення моніторингу формування ОТГ, зокрема на предмет кількісного складу громад, що слугує основою інформаційного забезпечення реформи децентралізації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file>.
2. Формування об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості (інформаційно-аналітичний огляд) / [Ю. О. Лупенко, М. М. Могилова, О. В. Самофал, інші] – К.: ННЦ «ІАЕ», 2018. – 46 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Створення глобальної фінансової інформаційної системи приводить до зміни вимог, які ставляться перед бухгалтерським обліком. Один з головних міжнародних процесів, які відбуваються сьогодні у світі, – узгодження національних систем обліку та фінансової звітності різних країн.

Необхідність розробки єдиних стандартів фінансової звітності зумовлена розвитком міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізацією фінансових ринків. В умовах глобалізації капіталів, взаємозалежності економік різних країн через взаємні інвестиції, виникла необхідність розмовляти єдиною мовою бізнесу, яка здатна точно виразити сутність економічних відносин. Сьогодні функції такої мови найбільш послідовно виконують міжнародні стандарти фінансової звітності [1, с. 12].

Не зважаючи на те, що в Євросоюзі МСФЗ стали обов'язковими для всіх держав – членів ще в 2005 році, в Україні фінансову звітність МСФЗ спочатку вимагали лише від підприємств, які складали її для своїх іноземних інвесторів. З 2012 року Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (далі – Закон) було зобов'язано складати звітність за МСФЗ публічні акціонерні товариства, банки та страхові компанії. А вже з 01.01.2018 р. Законом було визначено, що обов'язково складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами підприємства, які становлять суспільний інтерес (підприємства – емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до біржових торгів, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств та малих підприємств) та підприємства, які відповідно до цього Закону належать до великих підприємств), публічні акціонерні товариства, підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, а добровільно – інші підприємства (суб'єкти господарювання, крім бюджетних установ), які самостійно визначили доцільність застосування МСФЗ.

Трансформація фінансової звітності за МСФЗ – це процедура перетворення фінансової звітності за національними стандартами обліку в звітність за МСФЗ. Трансформація звітності повинна проводитись в такі етапи: обирання дати переходу на МСФЗ, затвердження наказу про облікову політику з МСФЗ, проведення інвентаризації на дату переходу на МСФЗ, складання вступного балансу на дату переходу на МСФЗ (коригування статей проходить за рахунок нерозподіленого прибутку) та складання порівняльної фінансової звітності з МСФЗ.

Особливості складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за МСФЗ у перші звітні періоди визначає МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності». Згідно МСФЗ 1 перша звітність повинна мати звіт про фінансовий стан (3 дати балансу) , звіт про прибутки і збитки (2 періоди), звіт про сукупний дохід (2 періоди), звіт про рух грошових коштів (2 періоди) , звіт про власний капітал (2 періоди) та невід’ємна частина звіту - примітки, в яких включають порівняльну інформацію [3].

Зважаючи на те, що в законодавстві з датою переходу виникли непорозуміння, Мінфін надав роз’яснення, що 2018 рік є перехідним періодом для підприємств, а фінансову звітність за 2019 рік потрібно буде складати та подавати відповідно до МСФЗ. Водночас порівнювана інформація за 2018 рік перераховується з НП(С)БО на МСФЗ для забезпечення порівняльності показників.

У випадку, коли датою переходу на МСФЗ для підприємств, які відповідно до вимог Закону вперше застосовуватимуть МСФЗ, є 01.01.2018:

- складається баланс станом на 01.01.2018 за вимогами П(С)БО;
- для складання попередньої фінансової звітності та попередньої консолідованої фінансової звітності за МСФЗ за 2018 рік і першої фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за МСФЗ за 2019 рік застосовуються МСФЗ, що будуть чинні на 31.12.2019, з урахуванням винятків, визначених у МСФЗ 1;

- у фінансовій звітності за звітні періоди 2018 року не наводиться порівняльна інформація за 2017 рік (крім балансу);

- перша фінансова звітність та консолідована фінансова звітність, складена за МСФЗ, за 2019 рік має містити інформацію в балансі станом на 01.01.2018, 31.12.2018, 31.12.2019, та звіти про фінансові результати, звіти про рух грошових коштів, звіти про зміни у власному капіталі за 2018 і 2019 роки, відповідні примітки, в тому числі порівняльну інформацію [2].

Тобто, починаючи з 1 січня 2019 року підприємства, які згідно із Законом вперше застосовують МСФЗ, складають та подають проміжну, річну та консолідовану фінансову звітність за 2019 рік відповідно до вимог МСФЗ. Водночас у ролі порівнюваної інформації у проміжній, річній та консолідованій фінансовій звітності використовуються показники фінансової звітності за 2018 рік, також трансформованої відповідно до вимог МСФЗ.

Статтею 14 Закону також встановлено нові підходи до розкриття суб’єктами господарювання фінансової інформації. Окремі категорії підприємств на власному веб-сайті зобов’язані опублікувати річну фінансову звітність, підтверджену аудиторським висновком, який також підлягає публікації.

Отже, завдяки зусиллям розвинutih країн поступово створюється уніфікована система бухгалтерського обліку, тому на сьогодні МСФЗ є найперспективнішою системою обліку в напрямку масового застосування, введення та використання підприємствами різних форм власності. Найбільш оптимальним варіантом розвитку бухгалтерського обліку в Україні є трансформація його методології відповідно до міжнародних стандартів шляхом державного регулювання, яке дозволить вчасно вносити необхідні доповнення в них в мірі у розвитку міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 360 с.
2. Лист ДФС Про застосування міжнародних стандартів фінансової звітності: затв. наказом М-ва фінансів України від 29.12.2017 р. № 35210-06-5/37175. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>
3. Тижневик «Головбух» від 18.08.18р. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7302-mjnarodn-standarti-fnansovo-zvtnost-2018>
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

УДК 331.1:631

Н.А. ТКАЧЕНКО, науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Договірне регулювання оплати праці працівників аграрних підприємств здійснюється на основі системи угод, що укладаються на двосторонній або тристоронній основі: на національному – це генеральна угода, галузевому – галузева (міжгалузева) угода, територіальному – територіальна угода та локальному – колективний договір, рівнях відповідно до Закону України «Про колективні договори та угоди», розробленому на основі КЗпП. Так як проект Генеральної угоди на 2018-2019 роки не затверджений, свою дію продовжує попередня Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016-2017 роки, що укладена між всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців в особі Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні, всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок в особі Спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні та Кабінетом Міністрів України. На період дії Угоди передбачені: мінімальні соціальні гарантії оплати праці і доходів всіх груп і верств населення, які забезпечують достатній рівень життя; розмір прожиткового мінімуму, мінімальних нормативів; соціального страхування; трудових відносин, режиму роботи і відпочинку; умов зростання фондів оплати праці та встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці.

Для підготовки розділу «З питань оплати праці» проекту Генеральної Угоди на новий строк, 3 грудня 2018 року у ФПУ відбулись засідання профспілкової робочої групи і тристоронньої робочої групи. Профспілки наполягають на встановленні розміру мінімальної заробітної плати з 2019 року не нижче фактичного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розрахованого згідно з нормами чинного законодавства та, як це передбачено відповідними Конвенціями МОП, з урахуванням витрат на придбання або оренду житла, медичне обслуговування, освіти, сімейної складової та прогнозованого індексу споживчих цін.

Пропонується закріпити норму щодо здійснення моніторингу за своєчасністю і повнотою виплати заробітної плати та сплати єдиного соціального внеску, а у разі виникнення загрози або підтвердження фактів несвоечасності чи неповної виплати заробітної плати та сплати ЄСВ, вживати спільні оперативні заходи для виправлення ситуації. Також вживати можливі заходи для повного погашення заборгованості із заробітної плати на підприємствах усіх форм власності, недопущення без попередніх консультацій із сторонами соціального діалогу ініціювання перегляду норм законів України, постанов Кабінету Міністрів України, щодо зміни розмірів мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму і ставок ЄСВ.

Профспілки пропонують своїм соціальним партнерам разом підготувати і внести на розгляд Національної тристоронньої соціально-економічної ради пропозиції для затвердження Урядом Державної програми щодо реформування оплати праці для забезпечення положень Конвенцій МОП, Європейської соціальної хартії, а також принципу рівної оплати праці за рівноцінну працю з країнами сусідами ЄС.

Галузева угода, яка була прийнята на 2014-2016 роки та продовжена на 2017 рік зі змінами і доповненнями між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців «Федерацією роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України» і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві діє і на сьогоднішній момент, так як проект нової не був прийнятий. Згідно цій Угоді на галузевому рівні регулюються галузеві норми, зокрема щодо: нормування і оплати праці, встановлення для підприємств галузі (підгалузі) мінімальних гарантій заробітної плати відповідно до кваліфікації на основі єдиної тарифної сітки по мінімальній межі та мінімальних розмірів доплат і надбавок з урахуванням специфіки, умов праці окремих професійних груп і категорій працівників галузі (підгалузі); встановлення мінімальних соціальних гарантій, компенсацій, пільг у сфері праці і зайнятості; трудових відносин; умов зростання фондів оплати праці. Галузева (міжгалузева) угода не може погіршувати становище працівників порівняно з генеральною угодою.

Угоди на територіальному рівні регулюють норми соціального захисту найманих працівників підприємств, включають вищі порівняно з генеральною угодою соціальні гарантії, компенсації, пільги. Колективний договір укладається між роботодавцем з однієї сторони і одним або кількома профспілковими органами, а у разі відсутності таких органів – представниками працівників, обраними і уповноваженими трудовим колективом, з іншої сторони. У колективному договорі визначаються взаємні зобов'язання сторін щодо регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин, зокрема: змін в організації виробництва і праці; нормування і оплати праці, встановлення форми, системи, розмірів заробітної плати та інших видів трудових виплат (доплат, надбавок, премій); режиму роботи, тривалості робочого часу і відпочинку; встановлення гарантій, компенсацій, пільг, умов регулювання фондів оплати праці та встановлення міжкваліфікаційних (міжпосадових) співвідношень в оплаті праці, участі трудового колективу у

формуванні, розподілі і використанні прибутку підприємства (якщо це передбачено статутом). Умови колективних договорів або угод, що погіршують порівняно з чинним законодавством становище працівників, є недійсними. Умови колективних договорів та угод, укладені відповідно до чинного законодавства, є обов'язковими для підприємств, на які ці договори поширюються, та для сторін, які їх уклали.

УДК 311:001.12.18

Н.Л. ЮЩЕНКО, к.е.н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Чернігівський національний технологічний університет

РОЗВИТОК ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В СОЦІАЛЬНІЙ ТА ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Революція даних, що охоплює рух відкритих даних, зростання краудсорсингу, нові інформаційні комп'ютерні технології для збору даних і вибух в наявності великих даних, а також поява штучного інтелекту та Інтернету речей, вже трансформують суспільство. Обсяг даних у світі зростає за експонентою. За деякими оцінками, 90 % даних в світі було створено за останні два роки, і, згідно прогнозів, їх обсяг збільшуватиметься на 40 % щорічно [1]. Більша частина з них – це «вихлоп даних» або пасивно зібрані дані, одержані з повсякденної взаємодії з цифровими продуктами чи послугами, включаючи мобільні телефони, кредитні картки й соціальні мережі. Цей потік цифрових даних відомий як big data. Обсяги даних зростають через те, що вони все частіше збираються недорогими й численними інформаційно-чутливими, мобільними пристроями і тому, що здатність світу зберігати інформацію приблизно подвоювалась кожні 40 місяців з 1980-х років. Досягнення в сфері обчислювальної техніки та інформатики тепер дозволяють обробляти й аналізувати великі дані в реальному часі [2].

Статистична інформація є важливим елементом розвитку і безпосередньо впливає на створення потенціалу та модернізацію державного управління. Офіційна статистика є необхідним внеском в полегшення планування, моніторингу й оцінки державної політики, а також для підвищення рівня підзвітності громадян в контексті управління, орієнтованого на конкретні результати [3]. Аналогічним чином статистичні дані мають важливе значення для підтримки наукових досліджень і підтримки рішень приватного сектору та суспільства в цілому. Нові ідеї, здобуті з big data, можуть доповнювати офіційну статистику та дані опитувань, додаючи глибини і нюансів інформації щодо поведінки людей, їх досвіду. Інтеграція цих нових даних з традиційними даними повинна забезпечувати більш якісну, своєчасну й актуальну інформацію.

Дані є основою прийняття рішень і ресурсом для підзвітності. Більша частина великих даних, що можуть бути використані для суспільного блага, збираються

приватним сектором. Сьогодні в приватному секторі аналіз великих даних є звичним явищем: профілювання споживачів, персоналізовані послуги, інтелектуальний аналіз [4, 5] застосовуються в маркетингу, рекламі та управлінні. Аналогічні методи можуть бути прийняті, щоб отримувати інформацію і бути орієнтиром для прийняття рішень в соціальній та економічній сфері. Таким чином, приватно-державне партнерство, швидше за все, набуде більшого поширення. Завдання полягатиме в забезпеченні його сталості в часі і створенні чітких меж для роз'яснення ролей та очікувань всіх сторін.

Нові джерела даних, нові технології і нові аналітичні підходи [6], у випадку їх відповідального застосування, можуть сприяти більш гнучкому, ефективному і ґрунтованому на фактичних даних прийняттю рішень і дозволять краще оцінювати прогрес в досягненні цілей сталого розвитку. Проте для реалізації можливостей, що надаються великими даними, необхідно забезпечити фундаментальні елементи прав людини: конфіденційність, етика та повага до суверенітету даних потребують оцінки прав окремих осіб одночасно з вигодами колективу. Численні нові дані збираються пасивно – за «цифровими слідами», які залишають люди та від об'єктів з підтримкою датчиків або виводяться за допомогою алгоритмів. Так як big data є продуктом унікальних моделей поведінки людей, видалення явної персональної інформації може не повністю захищати конфіденційність. Поєднання кількох наборів даних може призвести до повторної ідентифікації окремих осіб або груп осіб, наражаючи їх на потенційні ризики [1]. Повинні бути ухвалені належні міри захисту даних як, наприклад, європейський закон GDPR [7] про збереження даних, щоб унеможливити від неправильного використання або неправильного поводження з даними.

Список використаних джерел:

1. Big Data for Sustainable Development / Site of the United Nations. URL: <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/big-data-sustainable-development/index.html>
2. Развивающаяся веб-коллекция статей и научных статей об использовании наукоёмкой данных и больших данных в государственном секторе. URL: Data4policy.org
3. Как должна выглядеть современная национальная система официальной статистики? Отношения между международными принципами систем официальной статистики и национального статистического законодательства // Объединённые нации. Европейская экономическая комиссия. URL: applyprinciples.r.pdf
4. Наглядная статистика. Используем R! / А. Б. Шипунов, Е. М. Балдин, П. А. Волков, А. И. Коробей, С. А. Назарова, С. В. Петров, В. Г. Суфиянов, 2014. 296 с.
5. Как загрузить статистику рекламных компаний из API Facebook с помощью языка R. URL: <https://netpeak.net/ru/blog/kak-zagruzit-statistiku-reklamnykh-kompanii-iz-api-facebook-s-pomoshch-yu-yazyka-r/>
6. New Techniques and Technologies for Statistics 2019. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/cros>
7. General Data Protection Regulation. Regulation (EU) 2016/679. URL: <https://gdpr-info.eu/>

РОЗВИТОК ЗВІТНОСТІ: ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ, ВІДОМЧА СТАТИСТИКА, ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ

УДК 657.4

І.І. БАБІЧ, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет

К.Є. НАГІРСЬКА, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет

БЕНЧМАРКЕТИНГОВА ПОЛІТИКА В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

За останні кілька років в Україні періодично з'являються публікації на тему бенчмаркінгової політики, її ефективності і етичних норм. Безпосередньо акцент в них робиться на методологію та механізм проведення – етапи, кроки, стадії – на опис різних видів бенчмаркінгу: процесного, функціонального, стратегічного. Незважаючи на широке коло таких досліджень, на сьогоднішній день не піднімалось питання ролі і можливості застосування бенчмаркетингової політики в системі стратегічного управлінського обліку, які зумовлюють втрачені потенційні можливості для розвитку інноваційних облікових технологій у вітчизняній практиці.

У сучасній українській та закордонній літературі є чимало наукових напрацювань стосовно основних аспектів сутності та застосування бенчмаркінгу. Особливо актуальним є систематизація поглядів щодо можливостей і перспектив застосування бенчмаркінгу як ефективного методу поліпшення бізнесу, заснований на творчому відношенні до досвіду кращих компаній, лідерів у своїй галузі, партнерів і конкурентів. Саме означений підхід ми пропонуємо взяти за основу для дослідження питань застосування бенчмаркетингової політики в системі стратегічного управлінського обліку.

З давніх часів існує практика добувати інформацію про конкурентів, щоб оцінити їх силу і тактику. У будь-якій сфері життєдіяльності людини слідом за появою конкуренції виникала спокуса дізнатися, як супернику вдалося домогтися кращих результатів. Крадіжка чужих ідей далеко не обмежується військовим шпигунством. З розвитком суспільства з'являлися нові пріоритети і цінності. Економічна розвідка з'явилася, із зародженням економічних відносин. Родоначалниками конкурентного еталонного зіставлення можна вважати японців, які навчилися ідеально копіювати чужі досягнення.

На цей рахунок Отто фон Бісмарк [1, с. 41] писав: «недотепа той, хто вчиться на своєму досвіді, я волію вчитися в інших і уникати розплати за свої помилки». Ключове слово в цитаті Бісмарка «вчитися». Потреба в навчанні,

викликана неповнотою і невизначеністю знань про навколишній світ і його обмеженою передбачуваністю, визначають потребу в адаптивному підході до управління і пізнання. Сьогодні практично кожна серйозна і поважаюча себе компанія постійно тримає руку на пульсі конкурентів, відстежує їх технологічні новинки. В аспекті стратегічного управлінського обліку ми маємо справу з досягненнями технології збору інформації та її опрацювання щодо ймовірних ризиків, які можуть спричинити зовнішні та внутрішні інституційні чинники.

Зокрема, Едвард Демінг [2] зазначав: «досвід чить (дає можливість планувати і передбачати) тільки тоді, коли ми використовуємо його для модифікування і розуміння теорії». Таким чином, чужий досвід необхідно адаптувати до своєї компанії, детально проаналізувавши реальну картину невідповідностей і причин їхнього виникнення. Можливість налаштування чужої практики щодо методології стратегічного управлінського обліку «під себе» і надає бенчмаркінг. Плануючи взяти на озброєння метод бенчмаркінгу, слід розуміти, що еталонне зіставлення – це не просте копіювання або наслідування, не порівняльний аналіз впливу різних факторів, економічних і фінансових показників конкурентів, особливостей їх відносин з клієнтами та постачальниками. Адже в середовищі іншої організації типові технології ведення стратегічного управлінського обліку дають інколи протилежні результати. Нами були проведені емпіричні дослідження, які підтвердили вищезазначене.

Часи то науковці визначають бенчмаркінг як процес, за допомогою якого організація навчається і який змодельований подібно до процесу навчання людини. У процесі навчання набувається здатність робити те, чого раніше не вмів, сприймати світ і зв'язок з ним по-новому, розвивати здатність до творчості. Тому наше бачення застосування бенчмаркетингової політики в системі стратегічного управлінського обліку через впровадження самонавчання і системного навчання облікового та пов'язаного з ним персоналу. Найбільший ефект отримає організація, яка буде проводити комплексне навчання для індивідуума, який створює інформаційний продукт, і який його споживає, тобто використовує.

Бенчмаркінг може допомогти таким організаціям досягти серйозних переваг за рахунок запозичення чужих ідей – і вже потім докладання власного інтелектуального потенціалу. Отримана при цьому ідея не буде нова і оригінальна, але етичні питання в цьому випадку відходять на другий план. Однак не слід забувати, що «перехресне запилення» плідне не для всякого підприємства. Тому необхідність проведення еталонного зіставлення має бути доведено, тобто цілі бенчмаркінгу повинні збігатися із стратегічними цілями організації.

Список використаних джерел:

1. Otto von Bismarck: Gedanken und Erinnerungen, Herbig – 2004,
2. William Edwards Deming, le pape de la qualité totale // Challenges – 1992.
3. Безверхий К. В. Методичні засади формування інтегрованої звітності підприємства. *Облік і фінанси*. 2014. № 3(65). С. 9–14.
4. Сахно Л. А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підприємстві. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 1. С. 89-92.

ВПЛИВ РЕОРГАНІЗАЦІЇ НА БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА

Реорганізація представляє собою повну або часткову заміну власників корпоративних прав підприємства, зміну організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідацію окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником. Основними причинами здійснення реорганізації діючого підприємства є:

- суттєве розширення діяльності підприємства та його розмірів;
- згорання діяльності підприємства;
- необхідність проведення фінансової санації;
- необхідність зміни повноти відповідальності власників за зобов'язаннями підприємства;
- диверсифікація напрямків діяльності;
- податкові мотиви;
- необхідність збільшення власного капіталу (покриття потреби в капіталі та підвищення рівня кредитоспроможності підприємства) [1].

Баланс виступає основною зв'язуючою ланкою між суб'єктами, що зазнають реорганізаційних перетворень, і новоствореними. На підставі балансу й інших звітних форм визначається вартість майна, капіталу та зобов'язань, що переходить від одного суб'єкта до іншого. Складанню такої перехідної звітності передую велика підготовча робота з виявлення реальної наявності активів і пасивів, об'єктивності їх оцінки, узгодження величини капіталу новоутворених структур та розподілу його між власниками. Тому формування такої інформації при здійсненні реорганізаційних перетворень є актуальним, має теоретичне й практичне значення [2].

В залежності від способу реорганізації баланси можуть бути об'єднувальні, розподільчі та трансформаційні.

Об'єднувальний баланс складається за умови злиття, приєднання чи придбання підприємства.

Розподільчий баланс формується при поділу підприємства або виділу господарського суб'єкта із уже існуючого.

Трансформаційний баланс складається при перетворенні підприємства.

Окрім цього мають місце ліквідаційний та нульовий баланси.

Статтею 104 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначено, що юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. В разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників [3].

Таким чином балансове узагальнення має супроводжувати будь-який із зазначених процесів.

Отже, невід’ємна складова частина реорганізаційних перетворень – формування перехідних балансів й іншої звітності, на підставі яких майно та зобов’язання передаються до новоутворених суб’єктів. Тому в теорії балансознавства доцільно виділяти в окрему групу реорганізаційні баланси, до яких відносити об’єднувальний (консолідований), розподільчий, трансформаційний, а також нульовий і ліквідаційний баланси. Ураховуючи складність їх формування, у перспективі варто розробити й затвердити окремий нормативний акт у формі положення чи методичних рекомендацій, у якому передбачити принципи та найбільш важливі правила формування балансу й звітності при реорганізації підприємств [2].

Список використаних джерел:

1. Бондар Н.М. Поняття та види реорганізації підприємств / Н.М. Бондар // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trn.ua/articles/2771/>
2. Крупка Я. Балансове узагальнення та звітність підприємств у період реорганізаційних перетворень / Я. Крупка, І. Назарова // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – №1. – С. 108-114.
3. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

УДК 657.37

А.А. КОСТЯКОВА, к.е.н.,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ: ОБЛІКОВІ НОВАЦІЇ 2018 РОКУ

Директивою № 2013/34/ЄС передбачено складання управлінського звіту, як важливого елементу фінансової звітності, який повинен містити достовірний огляд розвитку, ефективності діяльності та стану підприємства, а також опис основних ризиків і невизначеностей, з якими воно стикається. Огляд повинен містити збалансований і комплексний аналіз розвитку, ефективності діяльності та стану підприємства, з урахуванням його розміру та складності господарської діяльності. Аналіз може містити як фінансові, так і нефінансові ключові показники ефективності, що стосуються конкретного напрямку діяльності, включаючи інформацію стосовно природоохоронних і кадрових питань [1]. Згідно Директиви 2014/95/ЄС даний Звіт не повинен застосовуватися до малих і середніх підприємств [2]. Дані норми знайшли своє відображення у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 [3]. За 2018 рік Звіт вперше мають подати великі та середні підприємства разом з річною фінзвітністю, лише мікропідприємства та малі підприємства звільняються від подання Звіту про управління.

Порядок складання та подання даного Звіту регулює Міністерство фінансів України. 12.11.2018 року Міністерство фінансів України оприлюднило проект Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління [7]. Звіт про управління не тотожний фінансовій звітності або приміток до неї, він є самостійним звітом з власною метою, й подається раз на рік.

Як й в Європі, Звіт про управління не містить затвердженої структури або форми, певних обов’язкових показників, підходів до складання або подачі інформації. Одночасно в п. 1 ст. 19 Директиви 2014/95/ЄС зазначено, що компанії можуть використовувати національні, загальноєвропейські або міжнародні рамкові підходи, і в такому разі, підприємства зобов’язані вказати, на які саме вони спираються [2].

Враховуючі різні підходи до систематизації інформації в Звіті про управління за різними нормативно-правовими актами, було проведено узагальнюючий аналіз, де за основу взято 10 напрямів співставності інформації згідно Проекту Методичних рекомендацій [7] (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнення інформації за різними нормативно-правовими актами в Звіті про управління

Категорії інформації	Нормативно-правові акти			
	МСБО 1 «Подання фінансової звітності» (від 01.01.2012р.)	Директива № 2013/34/ЄС (від 27.06.2013р.)	Міжнародний стандарт з інтегрованої звітності (грудень 2013р.)	Методичні рекомендації зі складання звіту про управління (проект від 12.11.2018р.)
1	2	3	4	5
Організаційна структура та опис діяльності підприємства	-	+	+	+
Результати діяльності	-	+	+	+
Ліквідність та зобов’язання	-	+	-	+
Екологічні аспекти	-	+ (конкретно не деталізуються)	+	+
Соціальні аспекти та кадрова політика	-		(Зовнішнє середовище, Результати діяльності)	+
Ризики	+	+(Ризик ліквідності)	+(Ризики та можливості, Управління)	+

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Дослідження та інновації	-	+	+(Управління)	+
Фінансові інвестиції	-	+	+(Бізнес модель)	+
Перспективи розвитку	-	+	+(Стратегія та розподіл ресурсів)	+
Корпоративне управління	-	+(звіт про корпоративне управління)	+(Управління)	+
Політика хеджування	-	+	-	-

Джерело: систематизовано автором.

Аналізуючи показники таблиці 1, можна зазначити, що запропоновані елементи змісту Звіту про управління Проектом методрекомендацій відповідають напрямам систематизації та співставності інформації за Директивою № 2013/34/ЄС та Міжнародними стандартами з інтегрованої звітності [6]. Розкриття нефінансової інформації, наприклад, цілі та політики щодо управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання є складовою МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності» [5] й одночасно Звіту про управління згідно Директиви № 2013/34/ЄС, на що звертає автор в своїй роботі [4]. Оскільки за своєю загальною ідеєю та метою подачі інформації форма Звіту про управління відсутня, то проведений аналіз засвідчив, що наведені показники мають право на існування.

Список використаних джерел:

1. Директива 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані звіти деяких видів підприємств, що вносить зміни до Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директив Ради 78/660/ЄЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eiti.org.ua/wpcontent/uploads/2015/03/Accounting_Directive_for_translation_UKR_fin_rev.doc
2. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups [Electronic resource]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2014:330:FULL&from=E> N#L_2014330 EN.01000101.doc.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
4. Костякова А.А. Європейські принципи бухгалтерського обліку та фінансової

- звітності: облікові новачії 2018 року / А.А. Костякова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки). - № 2(37) – 2017р. – С. 40-47
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/929_013
  6. Міжнародний стандарт з інтегрованої звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ua.info/csr-ukraine/news/міжнародний-стандарт-з-інтегрованої/>
  7. Проект наказу Міністерства фінансів України "Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/proekty-normatyvnopravovykh-aktiv?category=zakonodavstvo&subcategory=proekti-dokumentiv>

УДК 657.37

О.І. МАЛИШКІН, д.е.н.,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Державний університет інфраструктури і технологій

ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ЗВІТУ ПРО ПЛАТЕЖІ НА КОРИСТЬ ДЕРЖАВИ

Проектом наказу Мінфіну від 17.05.2018 р. пропонується затвердити нові форми фінансової звітності зокрема, звіт про платежі на користь держави [1]. Його повинні подавати за звітний 2018 рік підприємства, які становлять суспільний інтерес, що здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення (секція В розділі 05-08 КВЕД ДК 009:2010) або заготівлю деревини (секція А розділ 02, клас 02.20 КВЕД ДК 009:2010). Форма звіту про платежі на користь держави проектується як додаток 4 до Н(П)СБО 1. Зазначені новачії ґрунтуються на нормах змін до закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.11.2017 р. № 2210 [2].

Автор Олійник Я.В. рекомендує розробити методичні рекомендації щодо заповнення форми звіту про платежі на користь держави, а також забезпечити інформування громадськості про вимоги регуляторних актів шляхом його розміщення на інформаційному сайті Міністерства фінансів України [3].

Дослідження доводять, що інформаційними джерелами статей звіту доцільно розглядати як податкові звіти компанії – суб'єкта надкористування у формі декларацій, так і інформацію бухгалтерських рахунків. Форми декларацій можуть бути надійним джерелом для тих платежів, які віднесені до групи 2 звіту «Податкові платежі». Дані бухгалтерських рахунків доцільно використовувати для формування інших платежів на користь держави – груп 1 і 3.

В поточному бухгалтерському обліку податкові платежі (група 2) можливо зосередити на субрахунку 641 «Розрахунки за податками», а неподаткові платежі (групи 1, 3) – на субрахунку 642 «Розрахунки за обов’язковими платежами» рахунку 64. Нараховані суми певного платежу мають бути відображені за кредитовим обігом відповідних аналітичних рахунків. Сплачені суми податків і платежів відображатимуться за дебетом відповідних аналітичних рахунків. У сфокусованому вигляді джерела звіту про платежі на користь держави подано наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела інформації про платежі до бюджету як підтвердження звіту про платежі на користь держави (пропозиція)

№ зп	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн. (умовно)	Код рядку декларації
1	2	3	4	5	6
Податкові платежі					
1	Нараховано податок на прибуток	98	641/податок на прибуток	180000,00	Декларація № 467, р. 06
2	Сплачено податок на прибуток до бюджету (у разі, якщо дивіденди не нараховуються)	641/податок на прибуток	311	180000,00	-
3	Нараховано рентну плату	92	641/рентна плата	150000,00	Декларація № 719, р. 4
4	Сплачено рентну плату до бюджету	641/рентна плата	311	150000,00	-
5	Нараховано екологічний податок	92	641/екологічний податок	29000,00	Декларація № 715, р. 4
6	Сплачено екологічний податок до бюджету	641/екологічний податок	311	29000,00	-
Інші платежі					
1	Нараховано дивіденди	443	671	20000,00	-
2	Нараховано податок на дивіденди, 18 % (частина податку на прибуток)	671	641/податок на дивіденди	3600,00 (20000 x 0,18)	-
3	Сплачено податок на дивіденди до бюджету	641/податок на дивіденди	311	3600,00	-

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
4	Сплачено дивіденди до бюджету	641/дивіденди до бюджету	311	16400,00 (20000 - 3600)	-
5	Сплачено решту податку на прибуток до бюджету	641/податок на прибуток	311	160000,00 (180000 - 20000)	-
6	Нараховано спеціальні збори та інші платежі	93	642	5000,00	-
7	Сплачено збори та інші платежі до бюджету	642	311	5000,00	-
Групування платежів з метою звіту					
1	Групування податків та зборів на користь держави з метою звіту про платежі	641, 642	645 / платежі на користь держави	364000,00 (180000 + 150000 + 29000 + 5000)	-

Джерело: складено автором.

Незважаючи на назву звіту, компанії мають зазначати нараховані, а не сплачені суми, оскільки такий підхід відповідає принципам бухгалтерського обліку. Зокрема, за даними декларації № 467 необхідно використовувати рядок 06 «Податок на прибуток (позитивне значення)» (дебет 98, кредит 641), за даними декларації № 719 – рядок 4 «Податкове зобов'язання з рентної плати за звітний період», декларації № 715 – рядок 4 «Податкове зобов'язання з екологічного податку» (дебет 92, кредит 641). По інших платежах на користь держави – дивіденди, спеціальні платежі (бонуси), збори та інші платежі, виплати на покращення інфраструктури, збори та інші платежі, джерелами доцільно встановити дані бухгалтерського фінансового обліку.

Таблиця наочно демонструє приклад синергії даних податкового і фінансового обліку з метою фінансової звітності нового типу. Такий підхід дозволяє агрегувати бухгалтерські та податкові дані. Проте, якщо вимагається зазначити податкові платежі, доцільно за основу покласти інформацію офіційного документу – декларації з певного податку [4]. Інформація бухгалтерських рахунків у таких ситуаціях грає другорядну роль.

Список використаних джерел:

1. Проект наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Змін до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та 2 «Консолідована фінансова звітність»» від 17.05.2018р. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/proekty-normatyvnopravovykh-aktiv?category=organi-v-kompetencii-mfu&subcategory=aspekti-roboti>.

2. Закон про «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Зі змінами та доповненнями. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/996-1>
3. Олійник Я. В. Запровадження звітування про платежі на користь державі в Україні/ Олійник Я. В. // Сучасні тенденції розвитку обліку, оподаткування, аналізу і аудиту. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/23386/1/140-141.pdf>. Київ – 2017. – С. 140-141.
4. Малишкін О.І. Звіт про платежі на користь Уряду – яким він може бути? Бухгалтерський облік і аудит. № 11-12/2017. – С. 13-19.

УДК 657.471.76

В.К. САВЧУК, д.е.н.,
професор кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Собівартість продукції – один із основних системоутворюючих економічних показників суб'єктів господарювання. Визначення її складових і рівня потребує певної інформації, яку надають різні види обліку: управлінський [1], фінансовий [2] та стратегічний. Незалежно від видів обліку, алгоритм визначення собівартості передбачає систематизацію первинних даних про витрати з наступною їх обробкою і приведенням у вид, придатний для оцінки і розробки управлінських рішень, спрямованих на їх оптимізацію на всіх стадіях життєвого циклу продукції: виробництво, розподіл, споживання. Облік формування витрат на кожній стадії передбачає індивідуальний план дій, а також використання унікального інструментарію, який дозволяє збирати і обробляти дані про витрати. Якщо на виробничій і стадії розподілу продукції системи обліку вже сформовані (хоча є ще ряд дискусійних питань щодо оцінки запасів, використаних у виробничому процесі, вибору методу нарахування амортизації, віднесення на окремих вид продукції непрямих витрат тощо), то на стадії споживання немає однозначності через специфіку витрат, пов'язаних з розширенням/збереженням ринків продажу, наростанням конкуренції, зміною кліматичних умов, ускладненням політичних чинників і т.п. Тому йдеться про необхідність створення стратегічного обліку. Його організація залежить від багатьох складових, зокрема від специфіки господарської діяльності, виду продукції, характеру бізнес-зв'язків, стану і динаміки чинників внутрішнього і особливо зовнішнього середовища в якому працює підприємство, дотримання певних принципів і врахування особливостей стратегії його соціально-економічного розвитку. Тільки максимальне врахування всіх чинників забезпечує визначення об'єктивного рівня собівартості продукції.

Визначити загальну собівартість з максимальним врахуванням різновекторних складових покликаний допомогти стратегічний облік, який повинен бути організований на інжиніринговому підході, що передбачає запозичення інструментів та методів суміжних наук. Тому науковці і досі не прийшли до єдиної думки щодо сутності і змісту стратегічного обліку, але про необхідність його організації дискусії майже припинилися.

Визначення об'єктивного рівня собівартості передбачає дотримання певних принципів, сформованих У. Шухартом [3], за якими собівартість розглядають як замкнутий цикл, що дозволяє не тільки забезпечувати системність процесу обліку для потреб управління витратами, але й пошук можливостей їх оптимізації. Застосування такого підходу до організації облікового забезпечення стратегічного управління витратами передбачає проведення попереднього стратегічного аналізу середовища і розробку стратегії управління витратами; стратегічний облік (калькулювання) і контроль витрат; стратегічна звітність та стратегічний ретроспективний аналіз дані якого використовуються для обґрунтування/коригування стратегічних рішень.

Про складність формування загальної/стратегічної собівартості свідчить і те, що необхідно враховувати витрати, пов'язані з ризиками та невизначеністю умов діяльності підприємства, сервісом і гарантіям споживачам, включенням транзакційних витрат, які досить складно ідентифікувати тощо [4].

Алгоритм визначення загальної собівартості потребує розподілу витрат на елементи і статті. Деталізація витрат залежатиме від мети і масштабу стратегічної калькуляції і вимагає виявлення найбільш витрато містких бізнес-процесів, стадій, операцій тощо. Підвищить об'єктивність розрахунку стратегічної собівартості розробка плану рахунків стратегічного обліку, який може бути самостійним або включеним в структуру діючого робочого плану рахунків. За таких умов буде забезпечений дійовий контроль за формуванням стратегічної собівартості та оптимізація її рівня.

Список використаних джерел:

1. Garrison, Ray H. Managerial accounting: concepts for planning, control, decision making / Ray H Garrison. 1991, – P. 810.
2. Сук Л.К., Сук П.Л. Фінансовий облік: навч. посіб. К.: Знання, 2016. 663 с.
3. Shewhart, Walter Andrew. Statistical method from the viewpoint of quality control. – Washington, The Graduate school, the Department of Agriculture, 1939. – P. 155
4. Садовська І.Б., Розвиток теорії, методології і практики управлінського обліку: інституціонально-інжинірингові аспекти» «Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К.:» ЦП «КОМПРИНТ», 2018. – 39 с.
5. Хоружий Л. І. Оцінка справедливої вартості біологічних активів та результатів їх біотрансформації. Облік і фінанси. 2013. № 1(59). С. 56-60.

ІНЖИНІРИНГОВА ТЕОРІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: ЩО ДАЛІ?

Розвиток теорії управлінського обліку диктується змінами зовнішніх і внутрішніх чинників, якими є інститути та інституції.

Створення у 1972 році Асоціації управлінських бухгалтерів (США) означило початок нового погляду на теорію і практику управлінського обліку, а також на облікову професію і на професію бухгалтера з управлінського обліку, зокрема. Поки у суспільстві склалася думка про найбільшу причетність професії до практичної діяльності. Проте, вимоги часу диктують нові правила гри. На арену проведення емпіричних досліджень і формування методології наукового пізнання також виходить професійний бухгалтер. Сьогодні професія набуває суспільного визнання, посилюється рівень довіри до професії, що означає заміну усталених вікових стереотипів мислення на інноваційні, спрямовані на позитивний розвиток цивілізації. Об'єктивне пізнання реальності поступово витісняється конструктивним системним мисленням.

Відповідно, нові підходи до процесу пізнання потребують теоретичного опису. Такий опис запропоновано новою інжиніринговою теорією управлінського обліку. Сутністю предмета інжинірингової теорії управлінського обліку є вивчення природи міжпредметного інформаційного забезпечення управління в економічному мікрівимірі, що реалізується складовими: людиноцентричності і конструктивізму професійного бухгалтера; симбіозу і взаємодії управлінської, економічної, соціальної і психологічної діяльності суб'єктів; конструкції методів, переплетення і взаємного використання інструментів, способів і прийомів суміжних наук. Новий предмет є основою інжинірингової теорії управлінського обліку, який не відкидає жодну складову предмета управлінського обліку в рамках історичного підходу. Навпаки, всі складові, які є конструктивними, застосовуються як складові нового предмета, приростаючи новими складовими (прогностична система, система клауд-технологій, система інженерних функцій обліку та ін.).

Означення нової інжинірингової теорії управлінського обліку в частині предметної області, принципів і функцій є початком її становлення як навчальної дисципліни, або як модульної частини дисципліни управлінського обліку. Беззаперечно, що нова теорія потребує методологічної кристалізації і популяризації серед вчених і практиків.

Передбачається подальший розвиток в напрямку формування бухгалтерської інженерії як вищого рівня облікової науки загалом. На сьогодні ми спостерігаємо прив'язку до інженерії майже всіх наук. Інженерія як бренд

інноваційного системного мислення, абсолютно не традиційного підходу до вирішення складних задач сьогодення, які є відлунням майбутнього.

Облікова наука все більше набуває рис і властивостей філософії, не втрачаючи свого прикладного призначення. Пояснити це можна доволі просто: жодне практичне завдання в обліковій практиці не вирішується лише підстановкою даних у задані формули. Застосовується оцінка ситуації, оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх інституційних чинників, визначається рівень релевантності, суттєвість вартостей і їх цінність, враховується дотримання етичних норм з метою посилення довіри до професії. Тобто, відбувається моніторинг щодо відповідності чотирьом Глобальним принципам управлінського обліку, які були розроблені під час громадських консультацій 2014-2015 років у CIMA (Присяжний інститут управлінських бухгалтерів) та AICPA (Американський інститут сертифікованих професійних бухгалтерів – American Institute of CPAs, AICPA) за участі керівників компаній, фінансових директорів, науковців, регуляторів та інших фахівців у 20 країнах на 5 континентах.

Наступним важливим кроком розвитку облікової науки є формування культури обліку в сенсі досягнення найвищого рівня її чистоти. Прояв елементів культури спостерігається на теренах практики управлінського обліку, теорії і навчальній дисципліні. Потребує дослідження культурна спадщина обліку з метою виявлення і збереження всього цінного, щоб можна було розвивати етичні норми і позитивний менталітет, передаючи нащадкам найкраще. Звичайно, поруч з культурою обліку знаходиться корпоративна культура. Важіль корпоративної культури буде впливати на культуру обліку впродовж деякого періоду часу.

Проте, настане час, коли культура обліку досягне такого рівня, що буде впливовим фактором у формуванні інших, пов'язаних з діяльністю організацій, культур. Саме тоді ми матимемо сумлінного платника податків. Саме тоді управлінська бухгалтерія не буде завуальованою «чорною бухгалтерією», яка відбиває таємні течії грошових потоків тіньової економіки. Культура обліку, поступово завоювавши підсвідомість підприємницького індивіда, виведе його на новий ступінь розвитку, на якому політика сталого розвитку спрацює автоматично.

Педагогіка є наукою, основними категоріями якої є: формування особистості, виховання, освіта, навчання. Під формуванням особистості мають на увазі процес розвитку людини який залежний як від цілеспрямованих впливів, так і різноманітних впливів навколишнього середовища. Оскільки, філософський підхід у розвитку інжинірингової теорії базується на людиноцентричності, саме педагогіка і відіграє тут роль формування психологічного прототипу інженера-бухгалтера. Для читача, можливо, буде дивним таке словосполучення. Але згадайте спеціальність інженер-економіст. Отже, була потреба на таких фахівців? І буде потреба практики і теорії у відповідних профільних інженерах з управлінського обліку. В деякій мірі це буде поєднання з комп'ютерною інженерією. Але наше бачення вирішення питання щодо появи нової професії інженера-бухгалтера чи інженера з управлінського обліку більше буде схилитися до поєднання з наукою менеджменту і людських відносин, теорією організацій, теорією хаосу і теорією чисел.

Підсумовуючи наші роздуми щодо популяризації і напрямів подальшого розвитку інжинірингової теорії управлінського обліку, маємо за мету визначити основні напрями: 1) посилення філософського мислення у поєднанні з прикладними функціональними властивостями управлінського обліку; 2) введення нового поняття бухгалтерської інженерії як вищого рівня облікової науки загалом; 3) кристалізація культури обліку шляхом всебічного вивчення історичного минулого, поступово захоплюючи пріоритетні позиції серед інших культур, які притаманні організаціям суспільства економічного; 4) виявлення нових можливостей науки педагогіки у формуванні інженера-бухгалтера чи інженера з управлінського обліку як нового типу індивіда з притаманним йому новим типом мислення, системного і позитивного. Ми не претендуємо на безумовне схвалення науковою спільнотою і практиками заявлених в цій публікації напрямів розвитку інжинірингової теорії управлінського обліку. Проте, впевнені, що зміни в обліковій науці і практиці об'єктивно обумовлені і відбуваються не залежно від наших бажань. Але також очевидно, що зміни будуть більш ефективними, якщо їх спрямувати правильно. В одній із своїх останніх праць великий мислитель, визнаний у світі теоретик обліку Я.В. Соколов сказав, що об'єктом обліку є дві позиції – підприємець, який думає як організувати бізнес, і бухгалтер, який думає, як пояснити підприємцю, як організувати бізнес ефективно, враховуючи потреби збереження природи і суспільства.

УДК 657.37

Л.С. СТЕЦЮК, м.н.с.,

відділ обліку та оподаткування,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ, ПОДАННЯ ТА ОПРИЛЮДНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон про бухгалтерський облік) метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1]. Для того, щоб фінансова звітність відповідала визначеним характеристикам її складання, подання та оприлюднення мають відбуватись з дотриманням нормативно-правових вимог та у певній послідовності.

Першочерговим питанням є визначення того, яку саме фінансову звітність має підготувати та оприлюднити підприємство. Відповідно до нормативних вимог підприємства можуть складати та подавати звітність за Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО) або за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ).

Складанню фінансової звітності передують ряд підготовчих робіт, а саме:

1. Проведення інвентаризації. Варто відмітити, що інвентаризації підлягають не тільки основні засоби і запаси, але й розрахунки з контрагентами. Крім цього, не варто забувати про інвентаризацію резервів сумнівних боргів, забезпечень на виплату відпусток, доходів та витрат майбутніх періодів. Під час інвентаризації не лише перевіряються і документально підтверджуються наявність і стан активів та зобов'язань, але й встановлюється їх відповідність критеріям визнання і оцінка [2]. Результати інвентаризації повинні бути затверджені керівником підприємства, а виявлені відхилення – відображені на рахунках бухгалтерського обліку.

2. Проведення переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості та біологічних активів, які оцінені за справедливою вартістю. Проведення переоцінки є обов'язковою умовою для підприємств, які складають звітність за МСФЗ.

3. Закриття операційних бухгалтерських рахунків, за якими не може бути залишків. Для сільськогосподарських підприємств важливим є визначення фактичної собівартості виробленої продукції. Оскільки, протягом року продукція рослинництва, тваринництва і продукція промислової переробки обліковується за справедливою вартістю або плановою собівартістю, то у кінці року її необхідно довести до фактичної. Після визначення фактичної собівартості продукції мають бути перевірені та відкориговані витратні аналітичні рахунки за рахунком 23 «Виробництво, рахунки доходів та витрат класів 7-9.

Якщо підприємство зобов'язане складати фінансову звітність за МСФЗ, але облік продовжує вести за НП(С)БО, то процедура підготовки буде доповнена ще процесом трансформації фінансової звітності.

Після проведення відповідних робіт можна приступати безпосередньо до складання фінансової звітності. Сучасне програмне забезпечення для ведення бухгалтерського обліку та складання звітності значно спрощує процедуру підготовки та перевірки показників звітності на взаємозв'язки між формами.

У фінансовій звітності обов'язково наводиться інформація, розкриття якої вимагають НП(С)БО та МСФЗ та/або інші нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з питань бухгалтерського обліку [3]. Не варто забувати, що не вся інформація, яка відповідно до НП(С)БО та МСФЗ має наводитись у складі фінансової звітності, міститься у табличних формах. Значна кількість інформації потребує розкриття у текстовій формі приміток до звітності. Саме складання приміток, особливо за вимогами МСФЗ, є найскладнішим етапом складання звітності, оскільки вимагає перевірки та розкриття значного кола інформації, у тому числі, яка не міститься на рахунках бухгалтерського обліку.

Після завершення складання фінансова звітність має бути подана всім зацікавленим сторонам у порядку передбаченому чинним законодавством. Зокрема, підприємства зобов'язані подавати фінансову звітність органам, до сфери управління яких вони належать, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також згідно із

законодавством – іншим органам та користувачам, зокрема органам державної статистики та фіскальної служби [4].

Нововведення в Законі про бухгалтерський облік розширюють коло підприємств, які мають оприлюднювати фінансову звітність. До таких підприємств відносяться підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти природних монополій на загальнодержавному ринку та суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, великі підприємства та середні підприємства, інші фінансові установи, що належать до мікропідприємств та малих підприємств. Оприлюднення фінансової звітності здійснюється шляхом розміщення її на своїй веб-сторінці у повному обсязі разом з аудиторським висновком, у строки визначені Законі про бухгалтерський облік [1].

Фінансова звітність підприємств, як визначає Закон про бухгалтерський облік, не становить комерційної таємниці, не є конфіденційною інформацією та не належить до інформації з обмеженим доступом, крім випадків, передбачених законом. Підприємства зобов'язані надавати копії фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за запитом юридичних та фізичних осіб у порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації». Підприємства зобов'язані забезпечувати доступність фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності для ознайомлення юридичних та фізичних осіб за місцезнаходженням цих підприємств [1].

Отже, вільний доступ до фінансової звітності вимагає від підприємств відповідального відношення до її підготовки та складання. Наскільки фінансова звітність буде достовірно відображати інформацію залежить від того, наскільки дані бухгалтерського обліку відображають дійсний стан та результати діяльності. Відповідно до принципу превалювання сутності над формою, операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. Інформація, яка розкривається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива, зрозуміла та доречна, що дасть змогу користувачам правильно оцінити минулі, теперішні та майбутні події.

Список використаних джерел:

1. Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
4. Порядок подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF/ed20120101>.
5. Безверхий К. В. Методичні засади формування інтегрованої звітності підприємства. Облік і фінанси. 2014. № 3(65). С. 9–14.

ТАКСОНОМІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА МСФЗ

Зміни, внесені до Закону України «Про бухгалтерський облік» і фінансову звітність в Україні» [1], призвели до появи в нашому обіході нового терміну «таксономія фінансової звітності». Відповідно до оновленої ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1] таксономія фінансової звітності - це склад статей і показників фінансової звітності та її елементів, які підлягають розкриттю.

Слово «таксономія» відповідно до енциклопедії та тлумачних словників [2] походить від грецького дієслова «tassein», яке означає «класифікувати» та іменника «potos», що перекладається як «закон» або «наука». Разом переклад всього слова означає класифікацію певного знання. Термін «таксономія» має декілька значень. В широкому розумінні даний термін трактується як наука про об'єднання живих істот у групи на основі аналізу притаманних їм ознак. В більш вузькому – групування речей або принципів, що лежать в основі цього групування.

В кінці ХХ століття виникла тенденція розуміти під таксономією розділ систематики, тобто вчення про систему таксономічних категорій. Таксономія стала трактуватися як наука про принципи та способи класифікації й номенклатури складноорганізованих ієрархічних систем дійсності: органічного світу, об'єктів географії, геології, мовознавства, суспільства тощо. Таким чином, раніше даний термін використовувався лише до науки класифікації живих організмів, але згодом отримав ширше значення і сьогодні застосовується як до класифікації взагалі, так і до правил, що застосовуються до класифікації або групування речей чи принципів, що лежать в основі цього групування. Згідно з певною таксономією будь-що може бути об'єктом класифікації.

Тобто, таксономія використовується як синонім таких понять як «систематика», «класифікація». Завдання таксономії полягає у визначенні і теоретичному обґрунтуванні класифікаційних одиниць – таксонів, їх системи, супідрядності, співвідношення та обсягу. Таксономії часто мають ієрархічну структуру або створюються у формі мережі, а тому так само як і елементи представляють взаємозв'язки.

Отже, відповідно до деякої таксономічної схеми, будь-що може бути розподілено на групи, у якій буде узагальнення від простого до складного чи навпаки. Таксономії, які складені з таксономічних одиниць, відомих як таксони, зазвичай знаходяться у ієрархічній структурі, показуючи відношення між батьківськими та дочірніми лініями.

Тому, виходячи із вищезазначеного, вважаємо більш точним визначення «таксономії фінансової звітності» подане К. Рафальською [3] як набір статей і показників фінансової звітності та її елементів, що підлягають розкриттю, а також взаємозв'язків між ними та іншими елементами таксономії. Таке трактування

таксономії по відношенню до фінансової звітності є більш підходящим, оскільки робить акцент, що це не просто перелік показників, статей та елементів, а і взаємозв'язки між ними та іншими елементами таксономії.

Основною складовою будь-якої форми звітності є стаття, що представляє собою елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4]. Статті звітності взаємопов'язані між собою, і часто взаємозалежні. Так, між показниками усіх форм фінансової звітності існує взаємозв'язок та взаємоузгодженість. Крім того, існує взаємозв'язок між показниками фінансової та інших видів звітності (статистичної, галузевої, внутрішньогосподарської, податкової тощо).

Таксономія фінансової звітності затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку. Тобто, розробкою таксономії фінансової звітності займається Міністерство фінансів України. Наразі відсутні прийняті нормативні акти, що затверджують таксономію фінансової звітності.

Згідно зі внесеними змінами до Закону України «Про бухгалтерський облік» і фінансову звітність в Україні» [1] фінансова та консолідована фінансова звітність за міжнародними стандартами складається на підставі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами. Відповідно підприємства, що становлять суспільний інтерес, великі підприємства, публічні акціонерні товариства повинні складати та подавати фінансову звітність органам державної влади за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі вже з 2019 року. Таксономія МСФЗ (IFRS Taxonomy) – це проєкт під егідою Ради з МСФЗ, у межах якого систематизуються та подаються в електронному вигляді показники, що підлягають розкриттю відповідно до МСФЗ. Інакше кажучи, це електронне подання звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності. Таксономія МСФЗ складається з елементів, які слід враховувати відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності, а також з елементів, які МСФЗ не вимагаються, проте широко використовуються компаніями у всьому світі. Таксономія фінансової звітності за МСФЗ для створення звітності суб'єктами господарювання України в єдиному електронному форматі представлено в проєкті наказу «Про затвердження Таксономії фінансової звітності» [5]. Проєктом передбачено затвердити Таксономію фінансової звітності (переклад статей Таксономії фінансової звітності), випущеної Фондом міжнародних стандартів фінансової звітності для складання та подання фінансової звітності за МСФЗ.

З технічної точки зору, таксономія базується на XBRL – відкритому стандарті для подання фінансової звітності в електронному вигляді. XBRL (eXtensible Business Reporting Language) означає «Розширювана мова ділової звітності». Це не форма звітності, це поширений в світі стандарт подання в електронному вигляді ділової інформації, в даному разі фінансової звітності. XBRL - це гнучка технологія, розроблена для ефективного обміну діловою інформацією між різними користувачами, а до її основних переваг належать:

- можливість застосування в будь-якій країні світу незалежно від національних особливостей;

- можливість використання всіма учасниками ринку України;
- швидкість і автоматичність формування звітності, в тому числі консолідованої;
- більш аналітичні можливості звітності з метою прийняття управлінських рішень користувачами;
- можливість подальшої обробки і аналізу даних звітності;
- дає можливість розуміння ризиків і перспектив підприємства;
- можливість подальшого розширення на інші види звітності;
- можливість створення звітності навіть у межах однієї організації чи бізнес-процесу, що дозволяє розширювана структура XBRL.

Використання таксономії фінансової звітності за МСФЗ полегшить компаніям підготовку фінансової звітності, а користувачам полегшить процес обробки і аналізу, чим принесе користь і суб'єктам господарювання і державі та дозволить пришвидшити інтеграцію України в світовий економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні Закон України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
1. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki_
2. Рафальська К. У чому плюс нової електронної фінзвітності //БВ Бізнес URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/rafalskaya_e/u-chomu-pljus-novoji-elektronnoji-sistemi-finzvitnosti-2410663.html_
3. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
4. Проект наказу «Про затвердження Таксономії фінансової звітності» URL:<https://zakon.help/article/proekt-oficiinoi-ukrainskoi-taksonomii-finansovoi/>.
5. Безверхий К. В. Методичні засади формування інтегрованої звітності підприємства. Облік і фінанси. 2014. № 3(65). С. 9–14.
6. Мельничук Б. В. Розвиток аудиторського обслуговування аграрного сектору України. Облік і фінанси АПК. 2011. №2. С. 69-72.

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АУДИТУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 657.6

О.В. ВОЛОШИНА, н.с.,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ

Розвиток вітчизняних аграрних підприємств, посилення конкуренції та інші фактори сприяють підвищенню ролі корпоративного управління, одним з інструментів якого є внутрішній аудит. Ще до недавнього часу серед власників та менеджерів підприємств не існувало чіткого розуміння його ролі та місця у структурі бізнесу. Під внутрішнім аудитом розумілась контрольна діяльність та допомога виконавчому органу.

Наразі ж все більше великих компаній вже мають служби внутрішнього аудиту. Внутрішній аудит стає невід'ємною частиною управлінського контролю організації. При цьому він включає не лише контрольні заходи, але й націлений на формування оцінки ризиків підприємства, ризик-менеджменту, системи оцінки ризиків, економічну діагностику, формування фінансової стратегії розвитку, маркетингові дослідження.

Внутрішній аудит сьогодні – це діяльність по наданню незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій для покращення господарської діяльності організації в цілому та окремих структурних підрозділів. Він допомагає підприємству досягнути намічених цілей, використовуючи систематизований та послідовний підхід до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління.

Потреба у внутрішньому аудиті виникає перш за все у зв'язку з тим, що вище керівництво та власники не займаються щоденним контролем діяльності підприємства і управлінських структур нищого рівня. Власник не може довіряти менеджменту безумовно, оскільки така довіра може викликати втрату результативності бізнесу, а менеджмент починає грати за своїми правилами. Добре відома очевидна істина, яка полягає в тому, що система довіри будується на системі перевірки. Тому саме внутрішній аудит надає інформацію про діяльність суб'єкта господарювання та підтверджує правильність та достовірність звітів менеджерів. Він направлений перш за все на попередження втрат ресурсів і своєчасного та оперативного проведення необхідних змін всередині підприємства.

Важливість внутрішнього аудиту зростає при складній організаційній структурі підприємства та віддаленості від головного підприємства підрозділів, в яких місцевий менеджмент приймає рішення, а центральному керівництву необхідна об'єктивна та незалежна оцінка їх діяльності для здійснення

контролю, прийняття рішень в цілому, підвищення рівня довіри до підприємства зі сторони держави та всіх ділових партнерів.

Слід відмітити, що ефективна система внутрішнього аудиту будується на основі Міжнародних професійних стандартів внутрішнього аудиту (International Standards for the Professional Practice of Internalauditing), що об'єднують найбільш ефективні міжнародні практики.

Сучасний внутрішній аудит – це не тільки аналіз бухгалтерської звітності ті внутрішній фінансовий контроль, але і комплексна діяльність, яка направлена на систематичний контроль абсолютно всіх аспектів функціонування суб'єкта господарювання. Тобто внутрішній аудитор повинен сприймати підприємство як процес, і контролювати його з метою оптимізації.

Нажаль, в Україні внутрішній аудит направлений швидше на вирішення проблем, ніж на їх попередження. А внутрішній аудит повинен бути постійним, націленим на майбутнє процесом, задача якого сприяти керівництву компанії в досягненні поставлених цілей найбільш ефективним способом.

Найчастішими помилками, через які внутрішній аудит не виконує свої функції, є: недотримання міжнародних стандартів внутрішнього аудиту, досить низький рівень професіоналізму внутрішніх аудиторів, проблеми з незалежністю експертизи.

На думку фахівців, для ефективного просування внутрішнього аудиту в практику українського менеджменту перш за все слід акцентувати увагу на два основних вектори його роботи:

- внутрішні ризики, пов'язані з персоналом (дисципліна виконання, підвищення кваліфікації працівників, мотивація виконавців, правова грамотність);
- ризики навколишнього зовнішнього економіко-правового середовища підприємства (моніторинг підприємства, моніторинг законодавства, фіскальні ризики) [2].

Створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві надає йому такі можливості:

- залучати на вигідних умовах інвестиції шляхом підвищення якості бухгалтерської звітності;
- керувати використанням матеріальних і трудових ресурсів з найбільшою ефективністю та проводити дієву цінову політику.

Діяльність служб внутрішнього аудиту направлена, головним чином, на оцінку виконання встановлених підприємствами внутрішніх правил та вимог законодавства, а також надання рекомендації з питань внутрішньої політики. Важливою функцією цих служб є також проведення фінансового контролю над діяльністю компаній, включаючи контроль за формуванням та ефективним використанням фінансових ресурсів у всіх сферах та ланках їх діяльності.

Зауважимо, що служба внутрішнього аудиту не може бути одним із структурних підрозділів обліково-фінансової служби, оскільки вона не зможе реалізувати роль експерта в оцінці дотримання облікової політики, дієвості внутрішнього контролю та надійності інформаційних систем. Ця служба

повинна бути підпорядкованою лише вищому керівництву чи власникам підприємства.

На кожному етапі розвитку суб'єкта господарювання існує своя специфіка впровадження внутрішнього аудиту, яка залежить від його ролі на кожному рівні. На найменш розвинутих підприємствах це операційний контроль бізнесу (перевірка договорів, закупівель і т. п.), на більш розвинутих – контроль фінансової звітності, контроль якості, відповідність вимогам, управління ризиками шахрайства, на найрозвинутіших – системи управління ризиками.

Головною умовою успішного функціонування системи внутрішнього аудиту в організації є дотримання принципів його ефективності: комплексності, відповідальності, збалансованості, дозволу та схвалення, розподілу обов'язків, своєчасного повідомлення про відхилення, відповідності систем, що контролює, і підпадає під контроль.

Всі перераховані принципи взаємопов'язані, а порядок їх поєднання залежить від конкретних обставин. Якщо ж цих принципів на підприємстві не будуть дотримуватись, то система внутрішнього аудиту буде недієвою або нерезультативною. Ефективною вона буде лише при дотриманні всіх принципів та за обов'язкової умови перевищення її результативності над вартістю.

Отже, повне та правильне розуміння адміністрацією і персоналом різних сторін ефективності внутрішнього аудиту – важлива умова успішного управління підприємством в складних сучасних умовах господарювання. Адже внутрішній аудит – це рентген підприємства.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Пер. з англ. – К.: ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
2. Редько А. Аудит в Україні. Прагматика пользователя // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – №9. – с. 37-43.
3. Рудницький В. Внутрішній аудит: методологія, організація. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 104 с.

УДК 657.6

Л.В. ГУПАЛЕНКО, д.е.н., професор,
завідувач кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

У кожній окремій країні особливості реалізації функції внутрішнього аудиту, зокрема застосування напрямів внутрішнього аудиту, дуже тісно взаємопов'язано із особливостями систем адміністративного устрою, державного управління, державного фінансового контролю, а також із викликами подій у державному секторі.

Вітчизняні Стандарти внутрішнього аудиту визначають фінансовий аудит як оцінку діяльності установи щодо законності та достовірності фінансової і бюджетної звітності, правильності ведення бухгалтерського обліку. Натомість результати практичної діяльності внутрішніх аудиторів міністерств, ЦОВВ та ОДА демонструють, що в Україні фінансовий аудит на сьогодні здебільшого обмежений перевіркою фінансової звітності та бухгалтерського обліку, і як правило, взаємопов'язаний та подібний до аудиту відповідності. Тобто у фокусі такого контрольного заходу не фінансовий процес, включаючи заходи контролю, як його складові, а лише правильність виконання окремих транзакцій.

Аудит фінансової звітності виконується для визначення того, чи узгоджується фінансова звітність (тобто інформація, що перевіряється та піддається кількісному оцінюванню) з певними критеріями та чи відображає вона реальний фінансовий стан [2].

Спираючись на досвід європейських країн, потрібно ввести в дію ще один різновид фінансового аудиту – внутрішній аудит, суть якого полягає у перевірочній та консультативній діяльності, яку проводить певний підрозділ. Цим підрозділом може виступати служба внутрішнього аудиту всередині організації чи функціонально незалежного органу. Керівник цієї служби знаходиться під контролем адміністрації, яка забезпечує незалежність дій аудитора, доступ його до будь-якої економічної інформації й відповідні заходи для виконання його рекомендацій.

Внутрішній аудит в Україні є новим видом діяльності, так само як і професія державного внутрішнього аудитора. Хоча в статті 26 Бюджетного кодексу зазначено, що розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організовують внутрішній контроль і внутрішній аудит [1], проте Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року передбачено створення служб внутрішнього аудиту починаючи з 2014 року [2].

Ще однією особливістю є те, що державний фінансовий аудит є не фіскальною формою контролю та носить рекомендаційний характер, його результати дозволяють керівництву підконтрольного суб'єкта проаналізувати власні помилки та виявити недоліки у системі внутрішнього контролю. Проте, беручи до уваги «традиції вітчизняного господарювання, фаховий рівень керівників та фінансову «культуру» не виключено, що значна частина рекомендацій за результатами аудитів може просто ігноруватись» [3, с. 442]. Тому, результати державного фінансового аудиту по кожному конкретному підконтрольному суб'єкту необхідно оприлюднювати на публічних слуханнях та у ЗМІ. Особливо важливим це є у зв'язку з перевіркою використання централізованих фондів коштів, зокрема, місцевих бюджетів.

Певний прогрес щодо реалізації функції внутрішнього аудиту у відповідності до вимог статті 26 Бюджетного кодексу є лише в деяких органах державної влади, а інші децентралізовані підрозділи внутрішнього аудиту не реалізують своєї діяльності як надійної та ефективної ланки в системі ДВФК, або фактично її не здійснюють. Така ситуація посилює роль органу державного фінансового контролю, зокрема урядового – Держаудитслужби. Згідно з

Концепцією [4] повноваження органів Держаудитслужби щодо здійснення державного фінансового контролю є одним із елементів системи управління державними фінансами, а тому базові етапи розвитку та модернізації діяльності органів Держаудитслужби мають бути вбудовані у вітчизняні реформи у сфері державних фінансів та державного внутрішнього фінансового контролю, відбуватися взаємоузгоджено з їх кроками та результатами.

Розглядаючи державний фінансовий аудит із якісної сторони, можна стверджувати, що це цілісна система досліджень, розробок організаційних та методичних засад здійснення контрольних повноважень держави та її органів, щодо розвитку та вдосконалення державної фінансової аудиторської діяльності, що безпосередньо впливає на результат діяльності всього господарського апарату держави. Відтак, стає зрозумілим, що розробка ефективного фінансового контролю виявляється можливою лише за умови здійснення ґрунтовних досліджень етапів розвитку та класифікаційного розподілу державного фінансового аудиту.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року: від 24 травня 2005 р. №158-р. / Кабінет Міністрів України, Розпорядження. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/158-2005-p>
3. Любенко А. Сучасні вимоги до державного фінансового контролю в Україні [Текст] / А. Любенко // Економічний аналіз. Вип. 6. – 2010 – С. 441-444.
4. Проект концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного внутрішнього контролю на період до 2020 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>

УДК 657.6(477)

Н.Г. ЗДИРКО, к.е.н.,
доцент кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Державний контроль є обов'язковою функцією управління державними коштами, невід'ємною складовою регулюючої системи, завдання якої полягає в тому, щоб розкривати відхилення від прийнятих стандартів і порушення принципів законності, підвищувати ефективність та економію державних коштів.

Суб'єктами державного фінансового контролю є органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Визначальним суб'єктом виконавчої влади є Державна аудиторська служба України (далі – Держаудитслужба), яка

спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Держаудитслужба здійснює контроль за:

- цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів;
- досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;
- цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії;
- дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;
- веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання;
- станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Практика перевірок контролюючими органами свідчить про системність та повторюваність бюджетних правопорушень.

За даними Держаудитслужби [1, 2, 3], у 2017 році здійснено 8303 контрольних заходи (в т.ч. 2181 контрольно-аналітичних перевірок та 6122 зустріжних звірок), що на 45% менше, ніж у 2015 році.

Фінансові порушення були встановлені в частині недоотримання фінансових ресурсів (34,4% у 2017 році) та проведення отримувачами витрат з порушенням законодавства (65,6% у 2017 році).

Найбільшу частку витрат з порушення законодавства займають незаконні витрати ресурсів, хоча у 2017 році вони зменшились на 1614,6 млн.грн. порівняно з 2015 роком. Зменшення виявлених порушень в динаміці за три роки пояснюється не покращенням фінансової дисципліни, а зменшенням кількості проведених контрольних заходів з 4002 у 2015 році до 2181 заходів у 2017 році [1, 2, 3].

Скорочення сум недоотриманих державних фінансових ресурсів за 2015-2017 роки на 147,6 млн. грн. свідчить про підвищення ефективності прийняття управлінських рішень керівництвом суб'єктів, що підлягали перевірці. Меншою складовою категорією фінансових порушень є недостачі коштів і матеріальних цінностей, сума яких має позитивну тенденцію до скорочення у 2017 році на 236,5 млн.грн. порівняно з 2015 роком. Найменшу частку порушень становлять нецільові витрати ресурсів, сума яких у 2017 році становила 81,1 млн. грн., що на 1 млн.грн. менше, ніж у 2015 році.

Аналізуючи діяльність із державного фінансового контролю необхідно звернути увагу на низку організаційних недоліків і проблем, які перешкоджають та уповільнюють його розвиток та адаптацію до кращих практик ЄС. Важливе значення для підвищення дієвості та ефективності державного фінансового контролю має стандартизація, тобто встановлення норм і правил, єдиних та загальноприйнятих для всіх учасників державного контролю.

Шевчук О.Д., Здирко Н.Г. до основних недоліків щодо розвитку державного фінансового контролю в Україні можна віднести:

- 1) недостатність чисельності підрозділів контролю в Державній аудиторській службі, а також незабезпечення організаційної та/або функціональної незалежності таких підрозділів.

2) недосконалість внутрішньої та зовнішньої методологічної бази з питань проведення державного фінансового контролю.

3) недоліки в частині повноти аудиторських дій, якості документування проведених перевірок та обґрунтованості висновків за їх результатами.

4) відсутність належної нормативно-правової бази в частині здійснення ДФК [4, с. 16].

Для модернізації системи державного фінансового контролю з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку України авторами Гуцаленко Л.В., Вахновська О.В. окреслено низку завдань, які необхідно вирішити, зокрема:

- подальший розвиток правового поля та методологічного забезпечення системи державного фінансового контролю шляхом гармонізації з міжнародними стандартами та найкращою практикою ЄС щодо аудиту у сфері державних фінансів;

- розбудова інституційного потенціалу органів Держаудитслужби;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів у сфері державного фінансового контролю;

- підвищення відповідальності керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання державного та комунального секторів за ефективність їхніх управлінських рішень та результативність діяльності [5, с. 17].

Для забезпечення належного рівня ДФК, його ефективності та дієвості варто було б: постійно підвищувати рівень професійних якостей державних контролерів щодо планування, проведення та документування результатів перевірок; збільшувати чисельність підрозділів контролю і ревізії та здійснювати їх укомплектацію. Для уникнення конфлікту інтересів при здійсненні контролю чіткого розподілу потребують функції та завдання державних перевіряючих. Варто було б все частіше запроваджувати у практичну діяльність контролюючих органів аудит ефективності, який має бути зосереджений не лише на ефективності використання державних фінансів, а й на ефективності їх утворення. Суттєвого доопрацювання потребують законодавчі акти щодо посилення відповідальності за порушення фінансової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Статистичний звіт Державної аудиторської служби за 2015 рік. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/category/108789>
2. Статистичний звіт Державної аудиторської служби за 2016 рік. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/128452>
3. Статистичний звіт Державної аудиторської служби за 2017 рік. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/132220>
4. Зидрко Н. Г., Шевчук О. Д. Державний фінансовий контроль в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 5(33). С. 7-24.
5. Гуцаленко Л. В., Вахновська О. В. Напрями реформування системи державного фінансового контролю в Україні. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 6. С. 7-23.

МЕТОДИКА АУДИТУ МШП НА ПІДПРИЄМСТВІ

Аудиторські послуги надаються підприємствам АПК на договірних основах. Договір між аудиторською компанією чи аудитором та замовником є підставою для надання аудиторських послуг. Аудиторська перевірка МШП має на меті встановити правомірність їх визначення підприємством, за умовами, що визначені обліковою політикою підприємства відповідно до наказу керівника.

Згідно з П(С)БО 9 "Запаси" малоцінні швидкозношувані предмети (МШП) – це предмети зі строком служби до одного року або не більше одного операційного циклу, якщо він більше одного року. Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг. До МШП відносять господарський інвентар, інструменти, спеціальні пристосування, присторой, спеціальний одяг, взуття тощо. Існує кілька шляхів надходження МШП на підприємство: виготовлення МШП власними силами підприємства, придбання за плату, внесення іншим підприємством за рахунок погашення заборгованості тощо. МШП як і інші запаси, визнаються активом, якщо є імовірність, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена [4].

Аудит МШП проводиться в кілька етапів. Для достовірного аудиту МШП спершу аудитор визначає організацію обліку МШП. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві передбачає своєчасне складання первинних документів, дотримання правил приймання їх на склад та передача в експлуатацію. Основою побудови організації бухгалтерського обліку швидкозношуваних предметів є їх економічна класифікація, а головною ознакою, взятою за основу класифікації – склад і функціональна роль цих предметів у процесі виробництва.

Потім аудитор виявляє, які види малоцінних та швидкозношуваних предметів використовуються на підприємстві. З'ясовує правильність самостійного розподілу підприємством МШП, що визначено обліковою політикою згідно з наказом керівника. Далі іде перевірка первинних документів, їх правильність та своєчасність складання. Перевіряється дотримання правил під час приймання на склад МШП та відпуску в експлуатацію.

На наступному етапі аудиту перевіряються віднесення придбаних предметів та засобів до МШП за критеріями, установленними законодавчими актами. Потім ретельно перевіряються правильність списання та облік списання МШП.

Відображаючи в бухгалтерському обліку МШП, аудитор має керуватись відповідним планом рахунків, стандартами (положеннями), інструктивними документами.

Цілісність та придатність МШП до використання на пряму залежить від умов зберігання. Отже, аудитор з'ясовує середовище зберігання, а саме складські приміщення, їх розміщення, кількість, спеціалізацію, ємність і т.д.

При перевірці МШП на складі аудитор має перш за все проконтролювати організацію складського господарства і контрольної системи. Потім перевіряється безпосередньо складський облік та контроль обліку зі сторони бухгалтерії. Існує два види обліку МШП на складі: картковий метод або оперативно-бухгалтерський [3].

При застосуванні оперативно-бухгалтерського обліку аудитор перевіряє по витратах і приходу матеріалів, а також звіряє підсумкові данні з сальдовими відомостями. При картковому методі аудитор перевіряє кількісно-сумові оборотні відомості по групах матеріалів і звіряє залишки з картками складського обліку. Найефективніший метод ведення обліку на складі відбувається за використання ПК. Якщо весь процес бухгалтерського обліку відбувається на ПК, тоді легко сформувати оборотні відомості за будь-який період.

Один з етапів аудиторської перевірки є інвентаризація. Аудитору необхідно з'ясувати виконання статті 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», якою передбачено, що підприємства для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності зобов'язані провести інвентаризацію активів і зобов'язань. Отже, інвентаризації підлягають усі існуючі МШП (тобто не списані з обліку) як на складі, так і ті, що обліковуються кількісно в експлуатації [2].

Інвентаризація може проводитись повною або частковою. Для того щоб виявити спосіб інвентаризації необхідно провести тестування за спеціальною анкетною. Результати тестування також вкажуть чи доцільно проводити суцільну документальну перевірку, чи достатньо буде вибіркової.

Висновки робляться на основі вивчення систем внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку на підприємстві по анкеті тестів перевірки стану внутрішнього контролю і системи обліку запасів на підприємстві.

В ході перевірки МШП аудитор користується такими методами, як опитування, порівняння, підрахунок, фізична та документальна перевірка, а також вибіркове дослідження.

Для узагальнення інформації про рух та наявність малоцінних швидкозношуваних предметів використовується рахунок 22 «МШП», активний, група рахунків по обліку запасів. За дебетом рахунка 22 відображаються придбані (одержані) або виготовлені МШП за первісною вартістю, а за кредитом – списання нестач і втрат від псування таких предметів, а також відпуск МШП в експлуатацію за обліковою вартістю зі списанням на рахунки обліку витрат. Синтетичний облік здійснюється в грошовому вираженні, відображається в Головній книзі. Головна книга використовується для узагальнення даних журналів, взаємної перевірки правильності записів за окремими рахунками і складання фінансової звітності. До Головної книги заносяться із журналів підсумки оборотів з кредиту рахунків [1].

Отже, аудит МШП потребує підвищеної уваги аудитора у правильній організації обліку та вірному виявленні та зберіганні МШП.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>;
2. Костирко Р. О. Аудит виробничих запасів підприємств та товариств в умовах національних і міжнародних стандартів. Аудитор України. 2012. № 1. С. 34.
3. Павлюк А. І. Особливості бухгалтерського обліку малоцінних необоротних матеріальних активів, а також МПП. Бухгалтерський облік і аудит. № 2. 2016. С. 26.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>

УДК 657.6(1-22)

К.П. МЕЛЬНИК, к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РОЛЬ АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

5 березня 2015 року набрав чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Він описує інструментарій, механізм і можливості для децентралізації влади. При цьому децентралізація влади передбачає не тільки передачу повноважень, обов'язків та грошових надходжень від органів державної влади до місцевих, а й формування об'єднаних територіальних громад, відповідальних не стільки за використання місцевих бюджетів, скільки за повноцінний розвиток таких територій.

Появу об'єднаних територіальних громад часто асоціюють з мотивацією місцевої влади на усунення проблем, які не вирішувалися роками через брак достатніх повноважень, ресурсів, фінансування, можливостей самостійного управління обсягами збільшених надходжень до місцевого бюджету тощо, а також з покращенням умов для ведення місцевого бізнесу. Остання асоціація обумовлена припущенням про те, що лояльність з боку місцевої влади зумовить зростання доходів місцевих суб'єктів господарювання, а отже, і податкових надходжень до бюджетів. Це, в свою чергу, сприятиме задоволенню потреб громади, а саме: модернізації освітніх, культурних та медичних закладів, покращенню місцевої інфраструктури, здійсненню екологічних заходів тощо.

Описана схема вимальовує ідеальну картину створення комфортного і безпечного середовища для життя та ведення бізнесу на основі забезпечення розвитку сільських, селищних і міських територій. Разом із тим, через дистанціювання від нагляду «зверху» спостерігається послаблення контрольної

ланки. Хоча з'являється новий державний контроль у вигляді інституту префектів*, проте місцеву владу безпосередньо мають контролювати члени територіальної громади. Контроль повинен здійснюватися через прозорі бюджети, які знаходяться у вільному доступі. Відсутність належної освіти, професійних навиків та компетенції обумовлюють низький якісний рівень такого контролю.

Тому в умовах, що склалися, існує першочергова необхідність розробки науково обгрунтованої, адекватної сучасним потребам і при цьому здатної пристосовуватися до перманентно мінливих запитів системи контролю. З огляду на вищеописане, комплекс дій, який окрім перевірки використання бюджету, включає оцінку стану розвитку сільських територій, визначення оптимальних шляхів залучення необхідних ресурсів, розробку заходів зі збереження наявного потенціалу та його модернізації тощо, здатен забезпечити аудит. Будучи незалежною стороною, аудитор вибудовує прозору систему контролю та підтверджує/не підтверджує законність та ефективність виконання покладених на органи місцевого самоврядування (рада, виконавчий комітет, сільський староста) функцій, зокрема в частині забезпечення сталого розвитку регіону.

Вивчаючи відносини між місцевою владою і громадою, власниками бізнесу, іншими суб'єктами, оцінюючи обрану стратегію розвитку громади (з'ясовуючи її сумісність з цілями і потенціалом громади, наявними ресурсами тощо), аналізуючи зміни в соціальній і екологічній сферах, отримані в наслідок діяльності органів місцевої влади в ході використання акумульованих ресурсів, аудитор здатен сформувати цілісне уявлення про достовірність наданої громаді інформації в усіх суттєвих аспектах та про відповідність дій і рішень органів місцевого самоврядування вимогам нормативно-правових документів.

Такий аудит є поєднанням фінансового аудиту, аудиту відповідності, проведеного за підсумками певного періоду, та аудиту управлінських аспектів діяльності сільських об'єднаних територіальних громад (оцінка прийняття поточних, оперативних і стратегічних рішень, ефективності поточного функціонування, перспективи розвитку, дотримання зобов'язань органу місцевого самоврядування перед бізнесом і навпаки). В умовах децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування аудит здатен не тільки запобігти зловживанням і помилкам з боку місцевої влади, а й виконати функцію захисту інтересів громади і бізнесу.

Таким чином, аудит відіграє особливу роль в питанні управління сільською об'єднаною територіальною громадою та сталому розвитку сільських територій. Саме аудит дає можливість членам такої територіальної громади і іншим користувачам інформації здійснювати опосередкований контроль за діяльністю місцевих органів влади, акумулюванням та витрачанням бюджетів,

---

* Префект призначається Президентом України за поданням Верховної Ради України. Він зобов'язаний слідкувати за законністю рішень місцевих громад та має право зупиняти дію їх рішень, якщо вони не відповідають чинним законодавчим нормам.

дотриманням обраної стратегії розвитку громади, збереженням природних, соціально-культурних та інших ресурсів, що актуально через неможливість ними самими проводити належні контрольні заходи. Описане має важливе значення для удосконалення аудиту, як самостійної сфери професійної діяльності, і як прикладної економічної науки.

УДК 657.6

Б.В. МЕЛЬНИЧУК, аудитор,
к.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
виконавчий директор, ФАБФ

РЕФОРМА ІНСТИТУТУ АУДИТУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

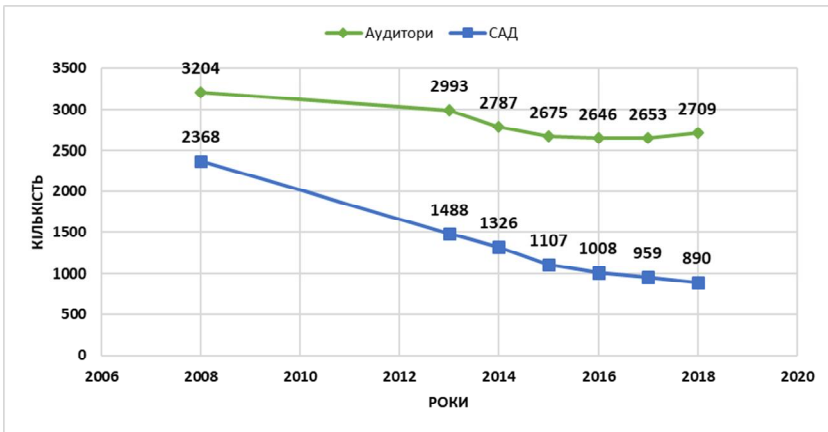
Реформування інституту аудиту в Україні було одним із пріоритетних завдань по реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1], що передбачало імплементацію у вітчизняне нормативне поле європейських вимог до регулювання аудиту фінансової звітності [2]. Такі вимоги встановлені Директивою Європейського парламенту та Ради 2006/43/ЄС від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності [3] та Регламентом (ЄС) №537/2014 Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року про конкретні вимоги стосовно обов'язкового аудиту суспільно значимих суб'єктів господарювання [4].

Однак, слід відмітити, що розуміння потреби змін у функціонуванні даного інституту, потреби зміни формальних правил, з'явилося ще до підписання Угоди. Переважна більшість представників усіх складових інституту аудиту відчували і погоджувалися з тим твердженням, що за тими правилами, за якими даний інститут функціонував 25 років в Україні, він уже розвиватися не може. І тому – потрібні зміни. Таке розуміння та сприйняття самими представниками професії та користувачами фінансової звітності існуючого стану посприяло тому, що цей процес зрушив з місця.

Після трьох років кропіткої роботи працівників державних органів, науковців, представників аудиторської професії, громадських організацій бухгалтерів та аудиторів, а також закордонних експертів був прийнятий Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (далі – Закон про аудит), який набрав чинності 1 січня 2018 р. і введений в дію 1 жовтня 2018 р [5].

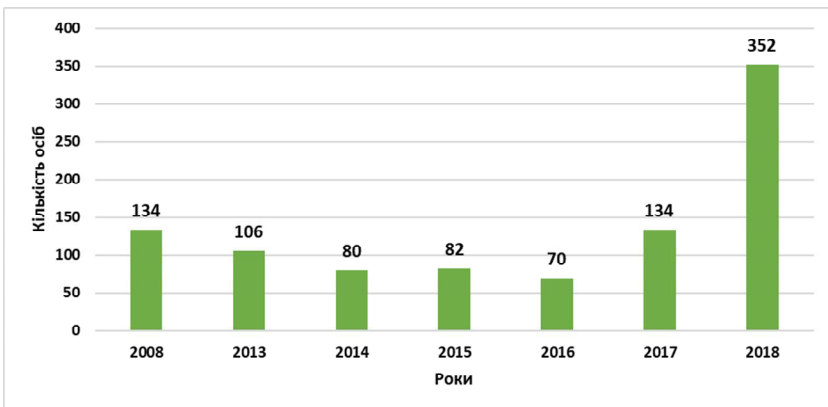
Які явища вже відбулися в аудиторському середовищі за короткий термін після прийняття Закону, і що в подальшому чекає на аудиторів, суб'єктів аудиторської діяльності в Україні, користувачів їхніх послуг, як суб'єктів господарювання, так і користувачів фінансової звітності?

На рис. 1 зображено динаміку чисельності сертифікованих аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності (САД) за період з 2008 по 2018 роки. До 2016 року відмічалася стійка тенденція поступового скорочення кількості, як САД, так і сертифікованих аудиторів.

Рис. 1. Динаміка чисельності сертифікованих аудиторів та САД за період 2008-2018 рр. (за даними АПУ [6])

Якщо тенденцію скорочення САД Закон про аудит не змінив, то на сертифікацію аудиторів Закон справив суттєвий вплив. Зменшення кількості аудиторів припинилося в 2017 році, а після набрання чинності Законом 01.01.2018 р. кількість сертифікованих аудиторів навіть почала зростати. На це вплинуло суттєве збільшення виданих сертифікатів аудиторів в 2018 році (рис. 2).

Рис. 2. Кількість виданих сертифікатів аудиторів Аудиторською палатою України за період 2008-2018 рр. (за даними АПУ [6])

Як видно з рис. 2, за 7 місяців 2018 року (з дати набрання чинності Законом про аудит) було сертифіковано майже стільки ж аудиторів, як за останні 4 роки!

Однією з причин такого явища стали нові вимоги до атестації аудиторів, що передбачають складання останніми 15 іспитів та не менше 3 років практичного досвіду чи стажування в аудиторській фірмі. Очевидно в найближчі роки кількість аудиторів зростати не буде.

Суттєвими нововведеннями Закону про аудит стали вимоги до САД, які мають право проводити обов'язковий аудит та аудит суб'єктів суспільного інтересу (ССИ). Не цитуючи цих вимог, відразу зазначимо, що вони посприяли і надалі сприятимуть збереженню тенденції скорочення кількості САД, яка наведена на рис. 1.

Новий Закон про аудит суттєво змінив регулювання аудиторської діяльності. На сьогодні вже створено Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (ОСНАД) та нову Аудиторську палату України (АПУ). ОСНАД, який складається з Ради нагляду та Інспекції, «відповідатиме» за аудит ССИ, а АПУ – за інший обов'язковий аудит. Попри декларування в Законі саме суспільного нагляду, по факту вже зрозуміло, що це є державний нагляд. Про це свідчить той факт, що на момент написання даного матеріалу вже відбулося 4 засідання Ради нагляду, яка на сьогодні складається з 4 представників державних органів. Одне з рішень, цієї Ради вже «сколихнуло» професійну спільноту. А саме, затвердження Переліку професійних організацій, сертифікат (диплом) яких свідчить про високий рівень знань з міжнародних стандартів фінансової звітності [7]. В цей Перелік не потрапила жодна вітчизняна професійна організація бухгалтерів і аудиторів, навіть часто згадуваний у Законі про аудит дійсний член МФБ. То ж, якщо рішення не буде змінено, суб'єктам аудиторської діяльності потрібно буде інвестувати чимало коштів у розвиток зарубіжних професійних організацій, щоб мати можливість проводити аудит ССИ. А це, без сумнівів призведе до суттєво підвищення вартості аудиторських послуг.

Отже, якщо коротко підсумувати перші результати реформування інституту аудиту, можна зробити певні висновки:

1. Реформування інституту аудиту відбувається на основі моделі посилення державного регулювання. Держава матиме вирішальний вплив на регулювання аудиту, попри те, що називається це «суспільним» наглядом, який фінансуватиметься суб'єктами аудиторської діяльності, а не із бюджету.

2. Триватиме тенденція скорочення кількості САД і паралельно відбуватиметься концентрація аудиторського ринку. За нашими оцінками в найближчі 5 років буде близько 20 САД, що матимуть право здійснювати аудит ССИ, і ще близько 300 САД, що зможуть проводити інший обов'язковий аудит. Цьому сприятиме своєрідне «сито» з кількох секцій: перша секція – Закон, друга – Рішення ОСНАД, третя – контроль якості.

3. В найближчі 3 роки найбільш імовірна ситуація, що не буде атестовано жодного нового аудитора. Цьому сприятиме інертність прийняття рішень державними органами необхідними для запровадження атестації, а також власне складність запровадження такої складної системи атестації аудиторів, яка передбачена Законом про аудит.

4. Якість аудиторських послуг буде однозначно підвищуватися, для чого власне в першу чергу і здійснювалася реформа на вимогу наших європейських партнерів. При цьому вартість аудиту також буде зростати, поступово наближаючись до реальної вартості справжнього аудиту. Це буде позитивним фактором для розвитку аудиторського ринку в цілому, а також тих САД, які на ньому залишаться.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. ПЛАН ЗАХОДІВ з імплементації розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2017-2019 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>
3. Директива Європейського парламенту та Ради 2006/43/ЄС від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/aspekti-roboti/Audit+reform+in+Ukraine>
4. Регламент (ЄС) №537/2014 Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року про конкретні вимоги стосовно обов'язкового аудиту суспільно значимих суб'єктів господарювання. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/aspekti-roboti/Audit+reform+in+Ukraine>
5. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. №2258-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
6. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2008-2017 рр. URL: <https://www.apu.net.ua/zvit-do-kmu>
7. Перелік професійних організацій, сертифікат (диплом) яких свідчить про високий рівень знань з міжнародних стандартів фінансової звітності для цілей виконання статті 23 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність, затверджений рішенням Ради нагляду від 07.11.2018 р. №4. URL: <https://www.apu.com.ua/category/pres/>

УДК 657.6

І.М. НАЗАРЕНКО, д.е.н.,
професор кафедри економічного контролю та аудиту,
Сумський національний аграрний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНА МІСІЯ ТА ВИМОГИ ДО ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СУЧАСНИХ ДИНАМІЧНИХ БІЗНЕС-УМОВАХ

В сучасних динамічних бізнес-умовах існує значна кількість зовнішніх та внутрішніх латентних чинників, які здійснюють деструктивний вплив на розвиток суб'єктів господарювання. Відповідно, ефективність управлінського

процесу, якість стратегічних управлінських ініціатив базується на достовірному інформаційному ресурсі. Беззаперечним є факт, що фундаментальний базис для чіткої ідентифікації контурів управління забезпечується комплементарним синтезом ефективної системи бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту. Об'єктивною необхідністю є акцентування уваги на винятковій актуальності внутрішнього аудиту в управлінській діяльності підприємства, імплементація завдань якого в практичній площині дозволяє не тільки реально оцінити достовірність інформаційної платформи управління бізнесом, визначити достовірність даних бухгалтерського обліку, але, в першу чергу, визначити базові стратегічні напрями, спрямовані на забезпечення розвитку суб'єкта господарювання в стратегічній перспективі.

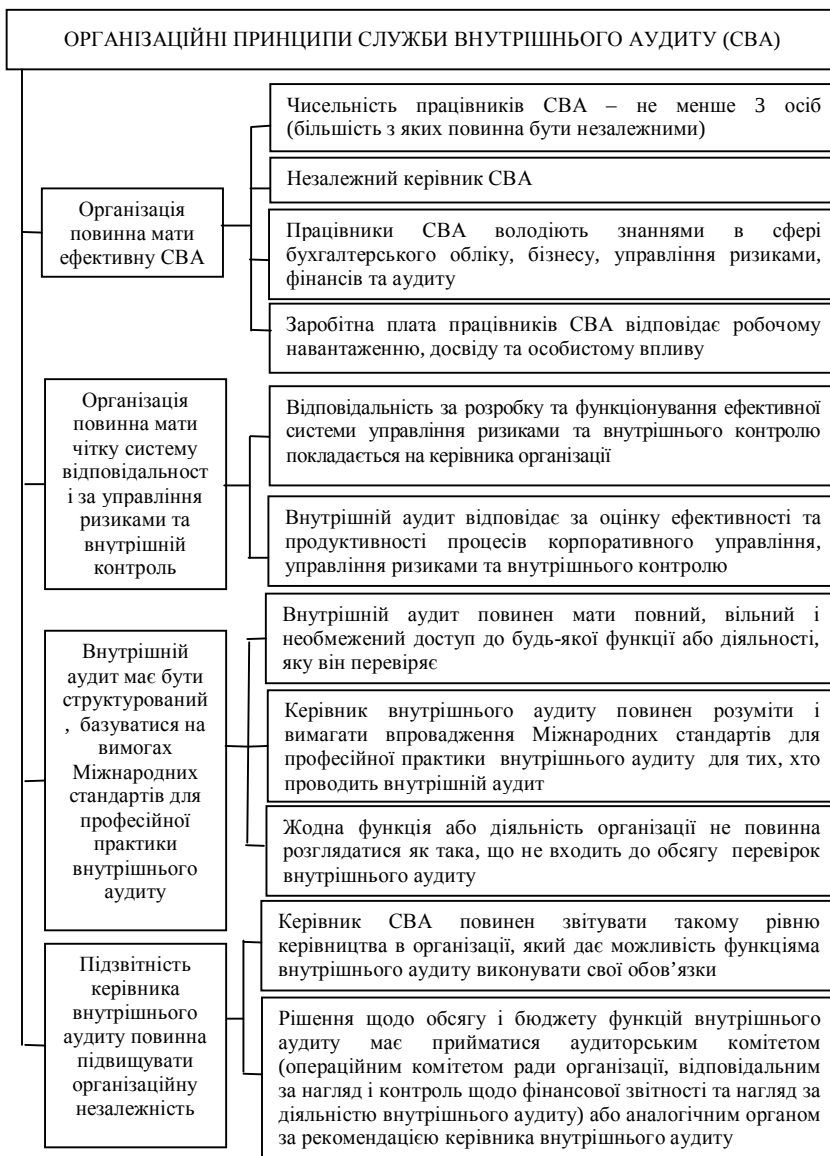
Парадигма внутрішнього аудиту визначається як превентивність, що дозволяє проводити безперервне оцінювання ризиків і стану внутрішнього контролю на систематизованій та послідовній основі. Внутрішній аудит на основі постійного потоку контрольно-аналітичної аудиторської інформації забезпечує запобігання проявам невідповідностей та порушень у функціонуванні об'єкта внутрішнього аудиту як у поточний час, так і у майбутньому завдяки розробці відповідних рекомендацій з усунення недоліків, удосконалення існуючих систем та моніторингу їх своєчасного впровадження [2, с. 13].

Беззаперечним є факт, що в сучасних динамічних умовах результати функціонування внутрішнього аудиту є цінними як для різних категорій стейкхолдерів підприємства, так і для суб'єктів аудиторської діяльності.

Враховуючи означуване, доцільно наголосити, що внутрішній аудит повинен базуватися на таких фундаментальних організаційних принципах, представлених на рис. 1 [1].

Особлива функціональна місія в організації служби внутрішнього аудиту на підприємстві відводиться етичній культурі. Етична культура в діяльності внутрішніх аудиторів повинна komponуватися на сукупності етичних принципів, які ідентифіковані в Кодексі етики Інституту внутрішніх аудиторів, а саме: *чесність* (чесність внутрішніх аудиторів є основою, на якій ґрунтується довіра до судження аудитора); *об'єктивність* (внутрішні аудитори демонструють найвищий рівень об'єктивності, роблять зважену оцінку всіх релевантних обставин та у своїх судженнях не схильні до неналежного впливу своїх власних інтересів чи інтересів інших осіб); *конфіденційність* (внутрішні аудитори визнають право власності на інформацію, яку вони отримують у ході виконання завдання, та її цінність і не розкривають інформацію без відповідних на те повноважень); *професійна компетентність* (внутрішні аудитори застосовують знання, навички та досвід, необхідні для надання послуг внутрішнього аудиту) [3].

Виняткова актуальність внутрішнього аудиту в сучасних динамічних умовах є алокацією необхідності належної організації даної контрольної компоненти на підприємстві, оскільки результативність її діяльності є об'єктом зацікавленості як внутрішніх, зовнішніх стейкхолдерів, так і незалежних аудиторів. В процесі незалежної аудиторської перевірки суб'єкти аудиторської діяльності можуть використовувати роботу внутрішніх аудиторів.

Рис. 1. Організаційні принципи служби внутрішнього аудиту (СВА)

У відповідності до МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» зовнішній аудитор має право в процесі аудиту фінансової звітності використовувати внутрішніх аудиторів для надання ними прямої допомоги, тобто для виконання аудиторських процедур під керівництвом та наглядом незалежного аудитора. Прямая допомога внутрішнього аудитора розширює перелік аудиторської документації, оскільки зовнішній аудитор повинен включити до її складу оцінку існування й суттєвості загроз для об'єктивності внутрішніх аудиторів, а також рівень компетентності внутрішніх аудиторів, використаних для надання ними прямої допомоги; основу для рішення щодо характеру й обсягу роботи, виконаної внутрішніми аудиторами; письмові згоди, отримані від уповноваженого представника суб'єкта господарювання та внутрішніх аудиторів; робочі документи, підготовлені внутрішніми аудиторами, які надавали пряму допомогу під час виконання завдання з аудиту [4].

Отже, наявність окреслених аспектів внутрішнього аудиту підтверджує об'єктивну закономірність в стратегічній перспективі посилення уваги на обґрунтування оптимальної стратегії впровадження служби внутрішнього аудиту в практичну діяльність бізнес-суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Вступ: про Міжнародний Інститут внутрішніх аудиторів. URL: https://www.iaa.org.ua/?page_id=1805.
2. Каменська Т. О. Внутрішній аудит: методологія та організація: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. К., 2011. 40 с.
3. Кодекс етики Інституту внутрішніх аудиторів. URL: <http://505748.iaa.web.hosting-test.net/wp-content/uploads/2013/10/Code-of-Ethics-Ukrainian.pdf>
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 р. року. Ч. 1. / Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України.

УДК 657.6:005

Т.В. РПІА, викладач циклової комісії
облікових дисциплін та маркетингу,
Торговельно-економічний коледж
Київського національного торговельно-економічного університету

АУДИТ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних реаліях вагомими для прийняття управлінських рішень є результати роботи планово-аналітичного відділу підприємства. Однак, прагнення управлінського персоналу створити максимально ідеалістичний образ фінансового стану суб'єкта господарювання може спричинити значне

викривлення інформації, сформованої для власників, інвесторів тощо. За таких обставин виникає гостра необхідність у висловленні незалежної, професійної, обґрунтованої думки аудитора, що реалізується унаслідок проведення аудиторської перевірки.

За даними Аудиторської палати України [1] упродовж останніх років спостерігалась чітка динаміка зменшення кількості суб'єктів аудиторської діяльності (рис. 1). Це підтверджує конкуренцію на ринку аудиторських послуг, де вітчизняні аудитори не завжди можуть вести жорстку боротьбу за володіння певним сегментом.

Рис. 1. Динаміка розвитку аудиторської діяльності в Україні упродовж 2010-2017 рр.

Проте, загальний обсяг здійснених аудиторських перевірок по Україні підтверджує високий попит на даний вид послуг, їх популяризацію та зростаючі інформаційні потреби користувачів фінансової звітності.

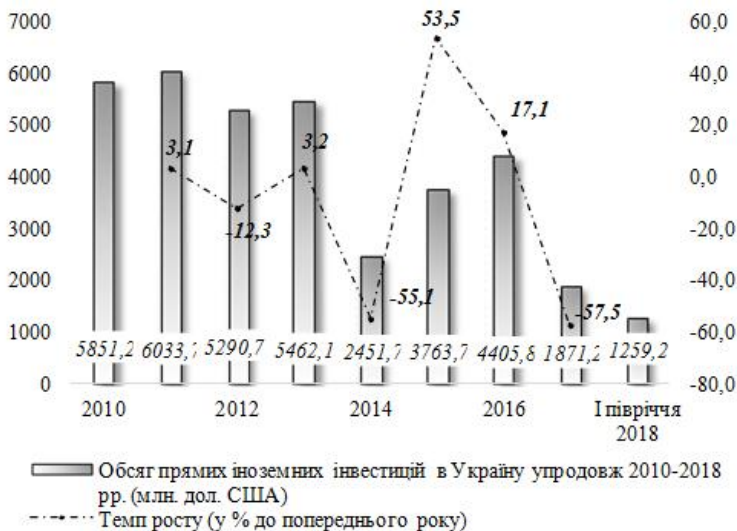
Гостра необхідність у здійсненні аудиту обумовлена особливостями:

- існування інформації, яка не задовольняє потреби користувачів у зв'язку з конфліктом інтересів між менеджерами вищої ланки управління та власниками, інвесторами;

- специфіка поняття «конкурентоспроможність» вимагає від аудитора оволодіння методикою оцінки її рівня;

- відсутність доступу користувачів звітності до якісної інформації, яка стосується характеристики рівня конкурентоспроможності підприємств.

Необхідність аудиту обумовлена пошуком стратегій мінімізації впливу кризових явищ, посилення конкуренції на ринку. Саме періодичне проведення аудиту здатне допомогти власникам у прийнятті рішень стосовно покращення інвестиційної привабливості суб'єктів (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну упродовж 2010-2018 рр.

За даними аналітичного порталу «Слово і діло» [2] упродовж останніх років пік вкладень в Україну прямих іноземних інвестицій припав на 2011 р., коли вливання в економіку склали більш ніж 6 млрд. дол. США. Протягом останніх чотирьох років розмір інвестицій не наблизився до цієї позначки. Іноземні інвестори найбільшекладають у фінансову та страхову діяльність, оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспорту. Проте, 2018 р. відрізняється появою вкладень у сферу наукової й технічної діяльності.

Для закордонних інвесторів наявність локального підрозділу внутрішнього аудиту у вітчизняних підприємствах є значною перевагою, оскільки це необхідно насамперед для розуміння специфіки національного ринку. Також внутрішній аудит відіграє важливу роль для підприємств з великою кількістю територіально віддалених філій, відділів, дочірніх і залежних компаній, оскільки саме в таких структурах керівництву досить складно оперативно отримати достовірну та повну інформацію, що має важливе значення при оцінці дій керівників структурних підрозділів. Таким чином з метою виходу на зовнішній ринок або захоплення великого сегменту ринку певної країни доцільним є проведення аудиту вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2010-2017 pp. URL: <https://www.apu.net.ua/zvit-do-kmu>
2. Скільки іноземних інвестицій надійшло в Україну в 2010-2018 роках. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/31/infografika/ekonomika/skilyky-inozemnyx-investycij-nadijshlo-ukrayinu-2010-2018-rokax>

УДК 332.025.12

Л.А. САХНО, к.е.н.,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АУДИТУ

Високий рівень світової глобалізації, поглиблення міжнародних економічних зв'язків між різними країнами світу, вимагає однакових правил ведення бізнесу, в тому числі і відповідності вимог до складання і подання фінансової звітності. В 1998 році МСА в якості національних стандартів використовували 34 країни світу, ще в 35 країнах їх застосовували без значних змін [1].

Аудиторська палата України затвердила для обов'язкового застосування під час виконання завдань з 1 липня 2018 року як національні стандарти аудиту Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2016–2017 років), перекладені на українську мову. Ці стандарти встановлюються Міжнародною федерацією бухгалтерів (International Federation of Accountants (IFAC)) – глобальною організацією бухгалтерів, заснованою в 1977 році, до складу якої входять понад 175 членів із 130 країн та юрисдикцій.

Вищезазначені Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років (далі – МСА-2016–2017, Стандарти) спрямовані на підвищення цінності та зрозумілості звітів аудитора, а також повернення довіри громадськості до результатів аудиту. Тому основні зміни, внесені в МСА-2016–2017, стосуються підготовки звіту незалежного аудитора, посилюють вимоги до комунікацій між аудиторами та керівництвом компанії. В порівнянні з попереднім перекладом на українську мову, був істотно переглянутий переклад глосарія термінів та відкориговані певні інші невідповідності перекладу з англійської мови оригіналу стандартів [2].

В МСА-2016–2017 були переглянуті стандарти:

- МСА 250 «Розгляд законодавчих і нормативних актів під час аудиту фінансової звітності»;
- МСА 800 «Особливі положення – аудити фінансової звітності, складеної відповідно до концептуальних основ спеціального призначення»;
- МСА 805 «Особливі положення щодо аудитів окремих фінансових звітів та окремих елементів, рахунків або статей фінансового звіту»;

– МСА 810 «Завдання зі звітування щодо узагальненої фінансової звітності». На них аудиторам потрібно звернути особливу увагу [3].

Ці зміни є достатньо суттєвими, оскільки вимоги до написання аудиторського висновку не змінювались досить давно і зазнавали значної критики від багатьох зацікавлених осіб в зв'язку з його низькою інформативністю, складністю формулювань та недостатньою прозорістю розподілу відповідальності між керівництвом компанії та її аудиторами.

Стандартний процес аудиту або завдання з надання впевненості згідно МСА-2016–2017 можна представити як послідовність наступних етапів: 1) отримання розуміння предмету перевірки та інших обставин завдання; 2) ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення інформації щодо предмета перевірки; 3) розробка стратегії і програми аудиту; 4) дії аудитора у відповідь на оцінені ризики (аудиторські процедури для виявлення суттєвих викривлень); 5) оцінка отриманих аудиторських доказів, у тому числі виявлених помилок; 6) аудиторський висновок (звіт)

Міжнародні стандарти аудиту регулюють процес виявлення помилок у фінансовій звітності, бо визначають етапи та процедури процесу аудиту, який в цілому направлений на виявлення помилок та підтвердження достовірності інформації, відображеної у фінансовій звітності підприємства.

Переваги прийняття оновлених МСА-2016–2017:

– Більш помітне позиціонування думки аудитора стосовно фінансової звітності. Нові стандарти передбачають розміщення думки аудитора на початку висновку.

– Більшу прозорість розкриття випадків існування суттєвої невизначеності щодо здатності компанії продовжувати свою діяльність на безперервній основі.

– Більшу прозорість для всіх стейкхолдерів при формуванні думки стосовно фінансової звітності компанії, цінні папери яких допущені до організованих торгів на біржі. Для таких компаній висновок незалежного аудитора повинен включати додатковий розділ, який описує так звані ключові питання аудиту. Ключові питання аудиту (key audit matters) – питання, які, на професійне судження аудитора, були значущими під час аудиту фінансової звітності. В разі повідомлення в аудиторському висновку ключових питань аудиту, аудитор зазначає чому це питання вважалося одним із значущих для аудиту та як наслідок було визначене як одне з ключових питань аудиту, а також як це питання вирішувалося під час аудиту. Виходячи з міжнародного досвіду застосування оновлених стандартів, більшість таких клієнтів буде мати в аудиторському звіті від 2-х до 8-ми ключових питань.

– Більш повну та зрозумілу для стейкхолдерів інформацію, яка наводиться разом з фінансовою звітністю, але не становить її частину (звіт директорів, звіт з управління і т.і.). Така інформація повинна бути підготовлена та надана аудитором до випуску аудиторського висновку. Аудитор повинен прокоментувати у висновку відповідність такої іншої інформації по відношенню до фінансової інформації, яка підлягала аудиту.

– Скорочення різниці в очікуваннях стейкхолдерів в ролі і відповідальності керівництва компанії і її аудиторів. Це досягається за допомогою більш розширеного опису відповідальності як керівництва компанії, так і аудиторів, безпосередньо в тексті аудиторського висновку.

Список використаних джерел:

1. Мізякіна Н.О. Аналіз міжнародних стандартів аудиту фінансової звітності щодо виявлення помилок. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2015/20.pdf
2. Міжнародні стандарти аудиту видання 2016–2017 років: що нового? URL: <https://www.pabu.com.ua/ua/mediacentr-3/profesiini-novyny/863-mizhnarodni-standarty-audytu-vydannia-2016-2017-rokiv-shcho-novoho>
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017 року. URL: <https://www.apu.net.ua/component/content/article/2-uncategorised/1151-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-2016-2017>

УДК 657.6

О.Л. ШЕРСТЮК, д.е.н.,

старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОЦІНЮВАННЯ УПЕВНЕНOSTІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проблеми аудиту фінансової інформації, які розкриваються у наукових публікаціях вітчизняних та закордонних авторів, у більшості випадків розглядаються, виходячи з необхідності висловлення аудитором думки, яка є джерелом упевненості користувачів щодо можливості її використання. При цьому, в більшості наукових публікацій має місце акцентування саме на тому, що аудит – є одним із завдань з надання упевненості, виходячи з визначення, викладеного у чинній редакції Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання упевненості та супутніх послуг [1]. Водночас, в наукових публікаціях, на нашу думку, недостатньо уваги приділено аспектам ідентифікації упевненості, визначенню її елементів, критеріям та процедурам її оцінювання.

Дослідивши аспекти, пов'язані з визначенням змісту фінансової інформації, ідентифікацією мети і завдань її аудиту, а також характером заходів, пов'язаних з їх виконанням, ми дійшли висновку, що упевненість користувачів фінансової інформації може бути визначена наступним чином: *упевненість користувача*, що надається за результатами аудиту, є його неформалізованим ставленням до фінансової інформації, основою якого визнається довіра до процедур її створення, подання та можливості використання.

Рівень упевненості, що надається користувачу фінансової інформації за результатами аудиту, є одним з її елементів, що визначається ступенем довіри користувача до інформації, результатів її оцінювання та можливості використання.

Результати проведеного дослідження дали можливість зробити висновок, що оцінювання упевненості користувачів фінансової інформації за критерієм «висока-помірна-відсутня» здійснюється на основі власного суб'єктивного судження аудитора та висловлюється і обґрунтовується, переважно, на

вербальному рівні. Проте, такий підхід, на нашу думку, не завжди може бути корисним. Особливо це стосується необхідності певної уніфікації у змісті та розуміння користувачами фінансової інформації оціночних характеристик упевненості, що надається за результатами аудиту. При цьому, на наше переконання, зазначеної уніфікації потребують підходи до оцінювання упевненості як користувачем, так і аудитором, який формує думку за результатами виконаної роботи. Оскільки думка аудитора є джерелом упевненості, а ознакою її сприйняття користувачами може бути визнана їх поведінка, існує потреба в розробці певних методичних підходів, спрямованих на вирішення проблеми адекватної формалізації оціночних характеристик упевненості та чинників, які на неї впливають.

На основі дослідження природи упевненості користувачів фінансової інформації встановлено, що оцінка упевненості користувача має об'єктивну та суб'єктивну складові (аспекти).

У контексті впливу суб'єктивних обставин визначення рівня упевненості, що надається за результатами аудиту обґрунтоване значення готовності управлінського персоналу належним чином реагувати на виявлені при проведенні аудиту відхилення у фінансовій інформації та обставинах її формування. Ці обставини визначаються системою внутрішнього контролю (СВК) суб'єкта господарювання. Встановлено, що готовність СВК реагувати на виявлені відхилення під час проведення аудиту, а особливо – до моменту передачі аудиторського звіту користувачам, може вплинути як на зміст отриманих аудитором результатів, так і на рівень упевненості, наданої користувачам щодо перевіреної фінансової інформації.

З метою обґрунтування оціночних характеристик рівня упевненості запропоновано методичний підхід стосовно визначення його розрахункових значень, що спирається на припущенні стосовно того, що величини упевненості та аудиторського ризику в сумі дорівнюють 100 %. Розроблена методика потребує коригування величини упевненості з урахуванням можливої реакції системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання на виявлені зовнішнім аудитором відхилення в перевірених інформації. Одночасно запропоновано оцінювати рівень упевненості як величину, що залежить від роботи аудитора, і як величину, що визначається поведінкою користувачів фінансової інформації.

Запропонований підхід дає змогу мінімізувати вплив обмежень, характерних для рекомендацій, викладених в МСА, і дозволяє зробити розрахунки на основі моделі визначення аудиторського ризику шляхом віднімання його значення від 100%, або шляхом застосування моделі залежності темпу приросту джерел фінансування суб'єкта господарювання (як реакція інвесторів або банків на надану аудитором упевненість) від темпу приросту показників витрат на проведення аудиту, які несе суб'єкт господарювання, що свідчить про рівень упевненості з точки зору поведінки користувачів.

Важливим аспектом оцінювання рівня упевненості, яка надається за результатами аудиту, є можливість його здійснення на основі поведінки користувачів. На основі застосування моделі залежності темпу приросту джерел

фінансування суб'єкта господарювання (як реакція інвесторів або банків на надану аудитором упевненість) від темпу приросту показників витрат на проведення аудиту, які несе суб'єкт господарювання, доведена можливість обґрунтування рівня упевненості через обсяг інвестицій та кредитів, що їх готові надати власники фінансових ресурсів.

Враховуючи зазначене, запропонований підхід, що сприяє визначенню готовності користувачів сприймати отриманий рівень упевненості, що сприятиме підвищенню її об'єктивності та рівня обґрунтованості.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Редакція 2017-2018 р.р. Ч. 1. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C1.pdf (дата звернення: 21.11.2018).
2. Мельничук Б. В. Розвиток аудиторського обслуговування аграрного сектору України. Облік і фінанси АПК. 2011. №2. С. 69-72.
3. Сахно Л. А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підприємстві. Облік і фінанси АПК. 2009. № 1. С. 89-92.

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

УДК 364

М.М. АЛЕКСАНДРОВА, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

В.В. ДОВГАЛЮК, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЛІКАРНЯНИХ КАС

В Україні гостро стоїть проблема фінансування охорони здоров'я та медичних закладів за умови недостатності бюджетних ресурсів. Світовий досвід свідчить, що одним із напрямків вирішення даного питання є розвиток страхової медицини у різних формах, як лікарняних кас, так і медичного страхування.

Обов'язкове медичне страхування й страхова медицина в Україні виникла в середині XIX сторіччя. Своєю появою вона завдячує фабрично-заводській медицині, де вперше виникли лікарняні каси. Фонди соціального страхування були єдиним джерелом фінансування медичного страхування, що здійснювалось через такий механізм. Їх кошти формувалися із внесків членів лікарняних кас: роботодавців і робітників. У наданій допомоги був комплексний характер, адже включав матеріально-грошову компенсацію за втрачений заробіток або лікування. А сплачувались внески до лікарняних кас на паритетній основі, становлячи: третина коштів застрахованих та дві третини з доплат роботодавців.

У Харківській і Київських губерніях до початку Першої світової війни було організовано відповідно 68 і 75,5 % лікарняних кас, запланованих до відкриття, а в Катеринбурзькій губернії вже існувало 135 лікарняних кас, де ключові позиції в яких належали роботодавцям. Взагалі охоплення соціальним страхуванням в Україні не перевищувало 2 % всього населення, що говорить про дуже низький показник.

На той час в Україні функціонували лікарняні каси двох типів: заводські та об'єднані. Так, заводські здійснювали виплату допомоги за чітко встановленими випадками, надавали безоплатну медичну допомогу робітникам та членам їхніх сімей. У 1913 році до статуту лікарняних кас урядом були запропоновані доповнення, які давали їм право організовувати: лікарні; амбулаторії; санаторії; аптеки.

Завдяки введенню цих доповнень медична допомога робітникам покращилась та стала доступнішою. Тому такі лікарняні каси почали створюватися не тільки у великих промислових містах України, а й в губерніях, окремих повітах та населених пунктах. З того часу медична допомога

працюючим людям та членам їхніх сімей дещо поліпшилася і стала для них більш доступнішою.

Далі страхова медицина набувала свого розвитку в Україні вже після Лютневої революції 1917 році: медичне страхування поширювалося практично на всі галузі промисловості і охоплювало практично все населення. Лікарняні каси активно збільшувались завдяки зливанню дрібних, створюючи тим самим великі страхові організації – об'єднані лікарняні каси. Такі каси: мали більші статутні резервні кошти; організовували надання амбулаторної та стаціонарної допомоги, в тому числі й у домашніх умовах; надавали екстрену медичну допомогу навіть в нічний час; забезпечували постійні чергування медичного персоналу; надавали медичні послуги хворим на туберкульоз.

Таким чином, в Україні у дореволюційний період була створена повноцінна власна система страхової медицини. Лише після жовтневого перевороту 1917 року вона відчула на собі його наслідки: як злеті, так і падіння. А про визнання ролі лікарняних кас в важливій організації медичної допомоги свідчить Декрет Ради Народних Комісарів від 14(27) листопада 1917 року «Про безкоштовну передачу лікарняним касам лікувальних закладів, підприємств». Мова йшла про зміну структури й підпорядкованості лікарняних кас, яка перетворила їх у демократичні медичні заклади, в яких кошти на їх утримання створювалися лише за рахунок внесків підприємців. А прямими джерелами фінансування формування коштів кас у відповідності з цим Декретом при забезпечення робітників у разі хвороби стали певні внески учасників медичного страхування: у розмірі від 1 до 2 % від заробітної плати; при чисельності учасників страхування менш як 500 осіб – 3 % від заробітної плати; приплати власниками підприємств у розмірі 2/3 від суми внесків учасників страхування.

Кошти лікарняних кас, призначені для оплати за отриману медичну допомогу, формувалися як в обіговий, так і в резервний капітал. Обіговий спрямовувався на поточні витрати і складався із внесків та приплат, випадкових надходжень і прибутків із майна каси. Резервний формувався з відрхунків від суми внесків та приплат у розмірі 5 %, виконуючи при цьому функцію резерву обігових коштів. І тільки у разі їх витрат він спрямовувався на поточні заходи. Так, будь-які відрхування до резервного фонду призупинялися, якщо ті сягали суми, рівної сумі (наприклад, витрат каси за останні 2 роки), і відновлювалися лише при розмірах, нижчих від цієї суми. Якщо поточні витрати не покривалися обіговим капіталом, тоді правління лікарняної каси вирішувало питання про збільшення величини страхового внеску, або скорочення витрат.

У травні 1919 року декрет Раднаркому України "Положення про страхування на випадок хвороби" запровадив страхування у вигляді грошової допомоги на всіх осіб, що були зайняті в галузях народного господарства. Саме страхування здійснювалося загальноміськими й окружними лікарняними касами за рахунок внесків працевластців (10 % від фонду заробітної плати) й інших надходжень.

Лікарняні каси подавали абсолютно безплатну лікарську допомогу робітникам, але керівники охорони здоров'я країни того часу вирішили, що недопустиме паралельне існування двох медицин – страхової і державної. Тому

31 жовтня 1918 року було прийняте «Положення про соціальне забезпечення працюючих», а далі – постанова Раднаркому «Про передачу всієї лікувальної частини колишніх лікарняних кас Народному комісаріату охорони здоров'я» (1919 р.). Це послужило основою для одержавлення страхових організацій і повної ліквідації лікарняних кас. Тому що система страхової медицини того часу не вписалася в загальну систему державної охорони здоров'я через принципи тої в умовах нового громадсько-політичного ладу, чого й не дістала підтримки з боку держави, і в Україні на початок 1921 року вже не залишилися жодної лікарняної каси.

Після цього почався другий етап розвитку страхової медицини в Україні, який пов'язаний із переходом країн в березні 1921 року до НЕПу. Для охорони здоров'я це стало відходом від існуючої бюджетної системи фінансування, що спричинило передачу медичних закладів на фінансування вже до місцевих бюджетів, звичайно, із подальшим різким скороченням їх фінансування. Тому можна сказати, що хоча НЕП у цілому й створив сприятливі умови для відновлення принципів страхової медицини, виявляючись лише у створенні робітничої медицини («фобмед») – для подання медичної допомоги певному обмеженому контингенту працюючих. У результаті було створено унікальну українську систему робітничої медицини.

Ця система активно використовувала принципи страхової медицини та елементи ринкових відносин, але її спіткала, як і систему страхової медицини, очікувана чергова невдача. Так, її було скасовано у 1927 році (згідно з постановою уряду про утвердження принципу державної охорони здоров'я), а її заклади передано Наркомату охорони здоров'я. З того часу в Україні почалося функціонування системи державної охорони здоров'я вже з централізованою формою управління, головною ознакою якої стало монопольне володіння наданням медичних послуг і фінансування за залишковим принципом.

Відтоді медичне забезпечення населення за страховими принципами на землях Західної України здійснювалося згідно з чинними законами країн, що домінували в той час на цих територіях. Так, Угорщина у 1867 році домоглася у складі Австро-Угорської монархії політичного дуалізму, що й дало можливість ввести внутрішнє самоуправління в країні. Саме це сприяло модернізації різноманітних сфер громадського життя, і в першу чергу системи охорони здоров'я.

Нині в Україні, станом на 2018 рік, за реєстром громадських об'єднань функціонує 104 лікарняні каси. Проте, поряд із лікарняними касами широкого розповсюдження набуває медичне страхування. Обидва механізми страхової медицини мають свої переваги та недоліки, потребують формування методичного забезпечення аналізу їх економічної та соціальної ефективності, що і є подальшим напрямом нашого дослідження.

С.В. АНДРОС, д.е.н., доцент,
провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

В.Г. ГЕРАСИМЧУК, д.е.н., професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ТЕНДЕНЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ

Сільське господарство є стратегічно важливою галуззю національної економіки, мабуть, навіть більше, ніж промисловість (аграрії на 40% формують експорт України). Без розвитку агросектору продовольча безпека країни буде завжди знаходитися на низькому рівні. У цьому зв'язку, завдання держави полягає в налагодженні механізму, при якому агросектор отримував би фінансову підтримку від комерційних банків і від інвесторів. Для того, щоб цей механізм функціонував результативно, необхідно нейтралізувати ризики. Інструментом зниження ризиків у цьому випадку може бути страхування.

В Україні агрострахування переважно здійснюється в сфері рослинництва. У 2017 р., порівняно з 2016 р., зросла кількість договорів страхування озимого ріпаку з 67 до 241 та договорів кукурудзи з 54 до 89 відповідно, але зменшилися договори страхування озимої пшениці і соняшнику з 453 до 471 та з 61 до 98 відповідно. У 2017 р. здійснювалося страхування 16-ти видів сільськогосподарських культур, серед яких 453 договори (47,3%) укладено на страхування озимої пшениці та 241 (25,2%) – озимого ріпаку (рис. 1).

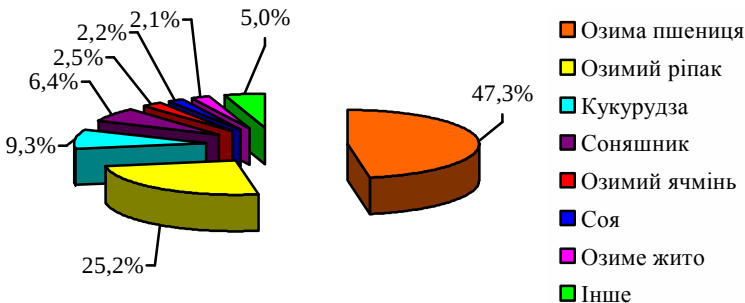

Рис. 1. Договори страхування сільськогосподарських культур, 2017 р., % [1]

У розвинутих країнах кошти, що направляються на розвиток агросектору, скріплюються страхуванням. При виникненні форс-мажорних випадків страхова компанія виступає гарантом повернення фінансових ресурсів кредиторам. По суті,

обов'язковою умовою для ведення потужного агробізнесу є страхування. Фермер, використовуючи відповідні інструменти нейтралізації ризиків, захищає себе у разі виникнення певних труднощів. Страхування сільськогосподарських культур дає можливість аграріям отримати фінансову допомогу. Для потенційних інвесторів це також добрий знак, оскільки є впевненість у тому, що, навіть, у досить скрутній ситуації, аграрій буде продовжувати господарську діяльність і, відповідно, виконувати в повному обсязі свої зобов'язання.

Для вітчизняного ринку агрострахування головною проблемою залишається нестабільність субсидування, що створює багато ускладнень для агробізнесу і для розвитку агрострахування. Ідеться про те, що аграрій, який підписав угоду страхування і заплатив 50% страхової премії, повинен ждати рішення органу АПК про можливість перерахування субсидії на оплату другої частини внеску. Цей термін може займати багато часу. Так, фермер застрахував восени озиме жито, а орган АПК обіцяє перерахувати субсидію за рахунок коштів, які надійдуть з бюджету в наступному році. Отже, страховик у звітність на наступний рік переносить дебіторську заборгованість. Якщо субсидія не надходить, фермеру необхідно прийняти рішення щодо страхового захисту. По суті, фермер або самотужки доплачує другу частину страхового внеску, або переводить угоду в таку, що не субсидується, зі зменшенням ступеня захисту для відповідності сплаченої вартості. В результаті страховик змушений у звітності нараховану раніше премію записати «сторно».

При цьому, якщо нових угод з державною підтримкою не укладено, у страховій компанії буде відображена в звітності поточного періоду «негативна» премія. Це зменшує сумарні показники обсягу ринку агрострахування і приховує наявність нових продажів полісів, у т. ч., по страхуванню без державної підтримки. Для оцінки попиту на агрострахування проаналізовані дані деталізованої звітності страхових компаній, включених у нашу вибірку, що дозволило виділити індикатори нарахованої страхової премії. У 2017 р., порівняно з 2016 р., обсяг страхових премій за договорами страхування гречки, сої, ярої пшениці та соняшнику зменшився, але обсяг страхових премій за договорами страхування кукурудзи, озимого жита, озимого ріпаку збільшився (рис. 2).

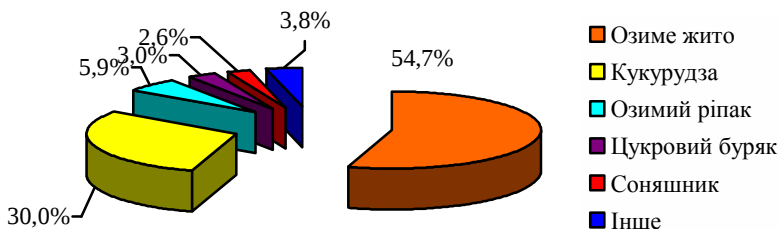
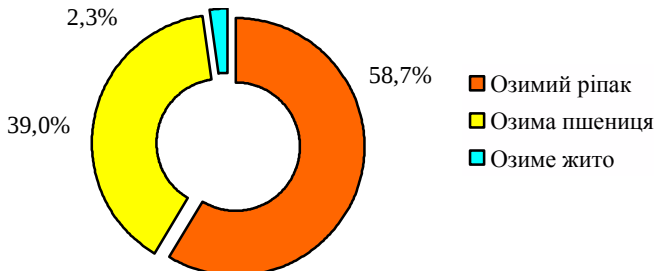

Рис. 2. Обсяг страхової премії у 2017 р., % [1]

Як видно з рис. 2, від усіх зібраних з ринку страхових премій, найменше зібрано за договорами страхування соняшнику – 5,3 млн грн (2,6%). Така ситуація, на нашу думку, обумовлена питанням довіри, оскільки фермери не переконані, що при настанні страхових випадків, вони отримають відповідну компенсацію. Інформація щодо виплат у розрізі сільськогосподарських культур представлена на рис. 3.

Рис. 3. Виплати в розрізі сільськогосподарських культур, 2017 р., % [1]

Страхові виплати у 2017 р. були здійснені за трьома культурами: озимим ріпаком – 4,48 млн грн, озимою пшеницею – 2,98 млн грн та озимим житом – 171,5 тис грн відповідно. Дійсно, фермери уникають агрострахування, адже вважають його додатковим тягарем на бюджети. З наслідками локальних ризиків вони можуть розібратися самостійно, тому агрострахування не є для фермерів обов'язковим елементом агробізнесу. Аграрії сподіваються, що при настанні форс-мажорних ситуацій, держава може надати їм фінансову допомогу. Утім, програма прямого субсидування майже нічим не допомагає розвитку агрострахування. Програма субсидій в агрострахуванні як здешевлення премій також знаходиться у зародковому стані. Головна проблема, з якою стикається нині агростраховий сектор, викликана відсутністю належної державної політики в цьому питанні. Серед основних проблем розвитку страхового ринку відмітимо: накопичена негативна інформаційна база навколо страхової галузі, низький рівень якості активів страховиків, недосконалість методики формування страхових резервів по ризикових видах страхування, недостатній рівень клієнтоорієнтованості страховиків (неадекватна звітність страхових компаній і її закритість, ускладнені умови страхових продуктів, багато прогалин і винятків, спрямованих на невиконання страхового покриття витрат), низький рівень інформаційної активності зі сторони страхових компаній і, як наслідок, відсутність надійності страхування, невисокий рівень залучення і страхової грамотності фермерів, недостатній рівень розвитку страхового брокерства, низький рівень компетентності і лояльності страхових агентів (необґрунтована вимога високих комісій і демпінг тарифів).

Агростраховий ринок мусить просувати ідею страхування з державною підтримкою, а не займати позицію глядача. Системно ринок агрострахування почне функціонувати тільки за активної участі держави. В цілому дані свідчать про зростання попиту в аграріїв на послуги страхування навіть в умовах дестабілізації системи субсидування. У 2017 р., порівняно з 2016 р., на 67,9 тис га зріс обсяг

застрахованих площ під озимим ріпаком та на 35,7 тис га кукурудзою. Найбільше площ було застраховано під озимією пшеницею – 414,5 тис га (63,1%), озимого ріпаку – 95,4 тис га (14,5%) відповідно, як показано на рис. 4.

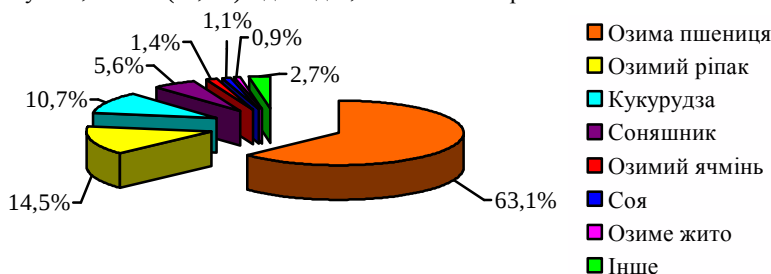

Рис. 4. Застраховані площі сільськогосподарських культур у 2017 р., % [1]

Без державної підтримки можливості аграріїв щодо використання страхових інструментів обмежені. По суті, сільгоспвиробник картається тим, що повинен оплачувати всю ціну поліса через некомпетентні рішення і дії аграрних органів. В розрізі обсягу страхової відповідальності за сільськогосподарськими культурами провідні позиції займають договори зі страхування озимієї пшениці – 3,143 млрд грн (53,2%) і кукурудза – 1,530 млрд грн (25,9%) відповідно, як це показано на рис. 5.

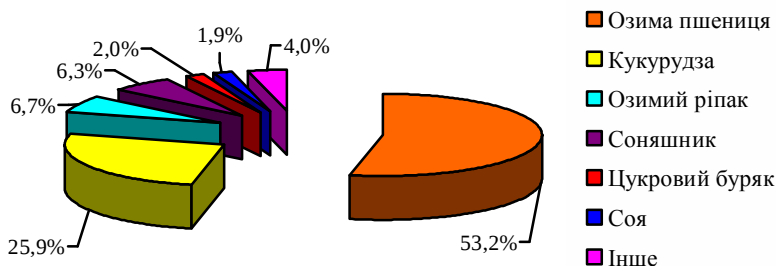

Рис. 5. Страхова сума у 2017 р., % [1]

Держава повинна створити умови для розвитку вітчизняного АПК за допомогою субсидій, інвестицій, пільг. Фінансова підтримка держави є ключовою умовою розвитку сільськогосподарської галузі і в багатьох розвинених країнах світу саме держава забезпечує прийнятний рівень розвитку агробізнесу за рахунок дотацій і субсидій.

Список використаних джерел:

1. Ринок агрострахування України у 2017-му андеррайтинговому році. Аналітичне дослідження. 2017. URL: <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf>.

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

В умовах дії мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні формування напрямів проведення земельної реформи має особливе значення. Це обумовлено тим, що земля є специфічним ресурсом, який характеризується невідтворюваністю та обмеженістю. Загальновідомим фактом є те, що властивості землі реалізуються через виконання відповідних функцій (екологічну, соціальну, політичну). Імовірне перетворення земельних ресурсів на повноцінний товар та включення їх до товарно-грошового обігу дозволяє обґрунтувати наявність фінансової функції землі, яка в умовах діючого довготривалого мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення реалізується недостатньо. Як свідчать статистичні дані, сьогодні через дію мораторію 96% сільськогосподарських угідь перебувають поза ринком, що не лише суперечить здоровому глузду, успішній практиці земельних реформ в зарубіжних країнах, але і гальмує процеси економічних перетворень в Україні. Безумовно, ефективна реалізація фінансової функції землі в умовах скасування мораторію потребує результативного державного регулювання та контролю за трансформацією земельних відносин. Причому політика держави в сфері фінансового регулювання земельних відносин повинна бути спрямована не на спекуляцію землі в результаті її купівлі-продажу, а на отримання додаткового економічного ефекту як для держави, так і для землевласників. В контексті вищезазначеного питання зняття мораторію на продаж-купівлю земель сільськогосподарського призначення є актуальним та значущим.

В законодавстві України земля ідентифікується як територіальний базис, природний ресурс і основний засіб виробництва, тобто є багатофункціональною категорією, виконуючи екологічну, соціальну, політичну та фінансову функції. Через сплату земельних платежів земля виступає важливим джерелом надходження коштів до бюджету та економічного зростання окремих регіонів. Реалізація фінансової функції землі передбачає формування державою відповідного фінансового механізму регулювання земельних відносин, під яким будемо розуміти сукупність фінансових методів, інструментів та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для гармонізації інтересів суб'єктів земельних відносин.

Оцінка функціонування складових фінансового механізму державного регулювання земельних відносин свідчить про недієвість реалізації фінансової функції землі в умовах діючого мораторію. Лише фрагментарно виділені недоліки регулятивної та забезпечувальної складових наведеного механізму є

такими: пріоритетність адміністративних механізмів регулювання земельних відносин над економічними, що суттєво знижує ефективність фінансового регулювання і контролю земельних відносин; відсутність цілісної державної фінансової політики та комплексної програми дій у сфері земельних відносин, спрямованих на активізацію грошових потоків, різноспрямованість фінансових інтересів різних прошарків населення щодо кроків реалізації земельної реформи; відсутність механізмів запобігання фінансовим зловживанням із землею та багато інших. Наприклад, в Україні найбільш розповсюдженим є застосування адміністративних методів, що передбачають пряме втручання у фінансово-господарську діяльність суб'єктів земельних відносин. Водночас регулювати ринок земель економічними (ринковими) методами держава спроможна, якщо вона безпосередньо бере участь у ринковому обороті земель.

Негативними наслідками недосконалості фінансового механізму державного регулювання земельних відносин є поява тіньового ринку землі, захист інтересів великих «латифундистів», нехтування фінансовими інтересами дрібних та середніх фермерів, недоотримання сум державних надходжень від використання орендованих земель тощо.

Зазначені недоліки обумовлюють розробку напрямів удосконалення зазначеного фінансового механізму і в якості пріоритетного завдання його результативного функціонування необхідно визначити формування повноцінного ринку земель (за умови його ефективного регулювання з боку держави). Це вимагає від держави проведення аналізу імовірних варіантів скасування мораторію на купівлю-продаж землі сільськогосподарського призначення та вибір найбільш доцільного з них з позиції отримання додаткового економічного ефекту та генерування додаткових грошових потоків до бюджету держави.

На підставі аналізу нормативно-правових, організаційних та фінансових передумов, необхідних для впровадження повноцінного ринку землі в Україні, сформовано такі напрями державного регулювання земельних відносин, реалізація яких сприятиме підвищенню готовності України до скасування фінансового мораторію: 1) удосконалення існуючого нормативно-правового забезпечення земельних відносин в Україні; 2) розробка нової удосконаленої методики нормативної грошової оцінки земель; 3) удосконалення системи ведення державного кадастру, охорони і моніторингу земель; 4) державне забезпечення захисту прав на землю фізичним і юридичним особам; 5) запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб та посилення кримінальної відповідальності за фінансові земельні правопорушення.

ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН

В процесі реформування колективних та державних сільськогосподарських підприємств майже 7 млн селян отримали в приватну власність земельні ділянки(паї). Закріпивши право на приватну власність на землю необхідно було внести зміни в механізм її оподаткування, який залежав від того, як земельні ділянки використовуються її власниками. Платниками земельного податку є всі власники земельних ділянок, часток, паїв, а також землекористувачі. Відповідно до Податкового кодексу України, плата за землю є частиною місцевого податку на майно і стягується у двох формах: земельний податок (стягується із власників земельних ділянок і земельних паїв та постійних землекористувачів) та орендна плата за користування земельними ділянками, що перебувають у комунальній або державній власності (платять орендарі за користування земельною ділянкою). Різноманітність земельно-орендних відносин вимагає посилення контролю за адмініструванням плати за землю.

Розвиток земельних відносин є предметом дослідження багатьох українських вчених. Зокрема, цій проблемі присвячені праці В. Андрійчука, П. Гайдуцького, А.Даниленка, І. Кириленка, Ю.Лупенка, Б.Пасхавера, П.Саблука, А.Третьяка, М.Федорова, О.Ходаківської та ін. Питання, пов'язані з оподаткуванням землі знаходять висвітлення в працях П. Боровика, М. Дем'яненка, В.Жука, П.Лайка, Л.Тулуша та ін. Разом з тим, залишаються недостатньо висвітлені окремі питання, пов'язані зі сплатою земельного податку в процесі різних транзакцій з землею, використанням земельних часток (паїв) відумерлої спадщини, земельних ділянок за межами населених пунктів, передачі в оренду землі державної власності, зміни цільового призначення землі.

Відмітимо, що оподаткування землі в Україні було передбачено Законом України «Про систему оподаткування» [1], а запроваджено законами «Про плату за землю» [2] та « Про оренду землі» [3]. До реформування колективних та державних сільськогосподарських підприємств в податковому полі об'єктом оподаткування перебувала лише земля. Після реформування земельних відносин значно розширилося податкове поле землі як об'єкту оподаткування, в значній мірі це пов'язано з земельно-орендними відносинами та розширенням транзакцій з землею. В результаті цього значно зросли надходження від плати за землю. Так, в 2017 році плата за землю становила 26,3 млрд грн., проти 12, 8 млрд грн. в 2013 році. Збільшення надходження плати за землю лише за п'ятирічний період становить більш ніж в два рази. Крім цього, тут не враховано значні надходження від операцій з землею, що надходять від державного мита, податку на доходи фізичних осіб, єдиного соціального внеску. Разом тим, на сьогодні навіть при умові не зміни механізму оподаткування

землі, можна значно збільшити податкові платежі від володіння та використання землі. Що це за резерви? Протягом останніх років неодноразово піднімалося питання проведення та завершення процесу інвентаризації землі та земельних ділянок, визначення меж населених пунктів, реєстрації земельних ділянок в Державному земельному кадастрі. За даними, Держгеокадастру, станом на грудень 2017 року, всього у ДЗК зареєстровано 34 млн га земель (56,3% від загальної території України). Із них приватної власності – 27 млн га (79,8% від загальної території України та 86% від земель цієї форми власності), державної власності – 6,4 млн га (відповідно 18,8% та 22,3%), комунальної власності – 0,49 млн (відповідно 1,4% та 91,1%) [6]. Ці дані свідчать, що приватні власники землі значно більше зацікавлені в реєстрації землі ніж держава та комунальні установи. Результатом цього є неефективне використання землі сільськогосподарського призначення державної форми власності. Підтвердженням є наступні дані: станом на 1 липня 2017 року в Україні діють 50,5 тис. договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності площею 1,4 млн га, що були укладені на без конкурсній основі (передані в оренду на 49 років з орендною платою 3%). Розмір орендної плати за передачу землі державної форми власності на без конкурсних засадах на початок 2018 р. в середньому становив 1053 грн. Для виправлення цієї ситуації Уряд ухвалив Стратегію раціонального управління землями сільськогосподарського призначення державної форми власні, якою передбачено передачу земельних ділянок через аукціони терміном на 8 років та розміром орендної плати не менше 8% від нормативної грошової оцінки землі, що дозволить залучити до місцевих бюджетів в 2018 році більше 1 млрд грн. плати за землю. В результаті запровадження надання землі в оренду через проведення торгів на аукціоні середня ставка орендної плати в середньому за 2017 рік склала 14,74%, а в розрахунку на 1 гектар – 2793 грн.

Слід відмітити, що реформування земельних відносин змінило структуру власності на землю. Так, на 1 червня 2018 року у приватній власності перебувало більше 31 млн га землі сільськогосподарського призначення або 74,8%, з якої 15,7 млн га перебувало у власності господарств населення [5]. Станом на 1 січня 2018 року в Україні укладено 4,9 млн договорів оренди земельної частки (паю), із них лише 0,75 млн з фермерськими господарствами. Більшість договорів оренди укладено на 8-10 років (2,3 млн) [6]. За даними Держгеокадастру, в середньому по Україні громадяни-власники паїв в 2017 році отримали 1369 грн в розрахунку на гектар, переданої в оренду землі. Це свідчить про те, що орендарі значно менше сплачують за оренду земельних ділянок, ніж за аналогічну землю одержує держава після запровадження продажу права оренди через аукціони, що свідчить про необхідність на законодавчому рівні збільшити розмір орендної плати з 3 до 5-7 відсотків. Перегляд договорів на оренду земельних ділянок свідчить, що значна частина орендарів земельних ділянок(паїв) вже сплачують її в такому або і більшому розмірі. Наприклад, у 2017 році орендарі земельних паїв у Житомирській області в середньому здійснили плату в розмірі 6,1% від НГО 1 га землі.

Вищенаведені дані свідчать, що більше 2 млн власників земельних часток(паїв) не уклали договори оренди, а це значить, що вони самостійно їх використовують, а можливо передали в оренду не офіційно, таким чином уникають оподаткування землі. Торік частка землі, що перебуває у тіньовому обробітку, сягнула 30% всіх сільськогосподарських земель [8]. Для виведення землі з тіньового обробітку, держава запропонувала внести зміни до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств, які дозволяють створювати сімейні фермерські господарства розміром від 2 до 20 гектарів без залучення сторонніх працівників [7].

Податок на землю та інші об'єкти нерухомості, а також пов'язані збори є одним із важливих джерел доходів місцевих бюджетів. Важливість цих джерел зростає в контексті реформи децентралізації влади в Україні. Фактичні надходження залежать від розміру НГО, ставок податків та ефективності їх збору. Поряд із іншими факторами, отримана інформація, особливо в порівнянні з даними про фактичні транзакції, може стати відправним пунктом для аналізу та розробки політики у сфері оподаткування. Податки й збори за землю та нерухомість можуть відігравати важливу роль у стимулюванні ефективного використання ресурсів та сталого розвитку сільських територій. Такі податки можуть також стимулювати інвестиції в інфраструктуру, поліпшення якості земель та нерухомості.

Розвиток земельно-орендних відносин показує, що сьогодні земельні ділянки сільськогосподарського призначення знаходяться у користуванні багатьох категорій землекористувачів: особистих селянських господарствах, фермерських господарствах, сільськогосподарських підприємствах, агрохолдингів, об'єднаннях територіальних громад, сімейних ферм та ін. Відбувається значна кількість транзакцій зі зміною власника або користувача, що вимагає їх врахування в податковому полі України. Так, за липень 2015 – червень 2017 року було здійснено 3 632 386 транзакцій щодо земельних ділянок зі зміною власника та/або користувача, 89,5% з яких – щодо сільськогосподарських земель; щодо не сільськогосподарських земель – 10,5%. У структурі транзакцій земель сільськогосподарського призначення домінували транзакції оренди (76,1%); на спадщину припадало 18,3%, купівлю–продаж – 3,1%, міну–дарування – 1,6%, емфітевзис – 0,8 % та лише 0,05 % – на іпотеку. Кардинально інша структура транзакцій склалася на ринку несіськогосподарських земель: оренда – 19,2%, спадщина – 26,8%, купівля–продаж – 36,8%, міна-дарування – 15,4%, емфітевзис – 0,03 % та іпотека – 1,8 % [6].

Таким чином, серед заходів що будуть сприяти посиленню контролю за оподаткування землі можна відмітити:

- завершення інвентаризації землі;
- внесення всіх земельних ділянок до Державного земельного кадастру;
- завершення процесу визначення меж населених пунктів;
- передачу в оренду земельних ділянок державної та комунальної власності через аукціони;
- посилення контролю за визначенням реальної нормативної грошової оцінки земельних ділянок;

- завершення передачі земельних ділянок за межами населених пунктів в комунальну власність об'єднаних територіальних громад;
- перегляд та збільшення розміру орендної плати за передачу земельних ділянок(паїв) в оренду;
- залучення виробленої в особистих селянських господарства сільськогосподарської продукції в організований ринок;
- перегляд пільг щодо сплати земельного податку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. №1251.
2. Закон України «Про плату за землю» в редакції від 3 липня 1992 р. №2535.
3. Закон України «Про оренду землі» в редакції від 6 жовтня 1998р. №161.
4. Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок» від 17 грудня 1998 р. № 320.
5. Ходаківська О.В. Земельні відносини: пошук балансу інтересів між державним регулюванням та неолібералізмом. Економіка АПК. 2018. № 6. С. 5-15.
6. Моніторинг земельних відносин в Україні: 2016-2017рр. Статистичний щорічник. URL: <http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>
7. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» від 10 липня 2018 р. № 2497.
8. Колубакін В. Вивести хлібороба з тіні. Урядовий кур'єр, 5 вересня 2018 р.

УДК 336.77

С.М. ДЯЧЕК, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ВИБІР СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

Одним із етапів процесу управління проблемними кредитами банківських установ є визначення стратегії та методів урегулювання проблемної кредитної заборгованості. Кожен банк самостійно приймає рішення з приводу того, які саме методи та стратегії слід використовувати для управління проблемною кредитною заборгованістю Цей вибір зумовлений видом кредитного продукту, типами боржників, причинами виникнення проблемності кредитів, наявністю і якістю застави тощо і, в першу чергу, залежить від категорії проблемності.

Вивчення ознак та факторів виникнення проблемної кредитної заборгованості, а також різних точок зору щодо групування проблемних кредитів дало змогу розробити класифікацію проблемних кредитів за ступенем

проблемності, у складі якої виділяються два блоки: потенційно проблемні кредити та фактично проблемні кредити (рис. 1).

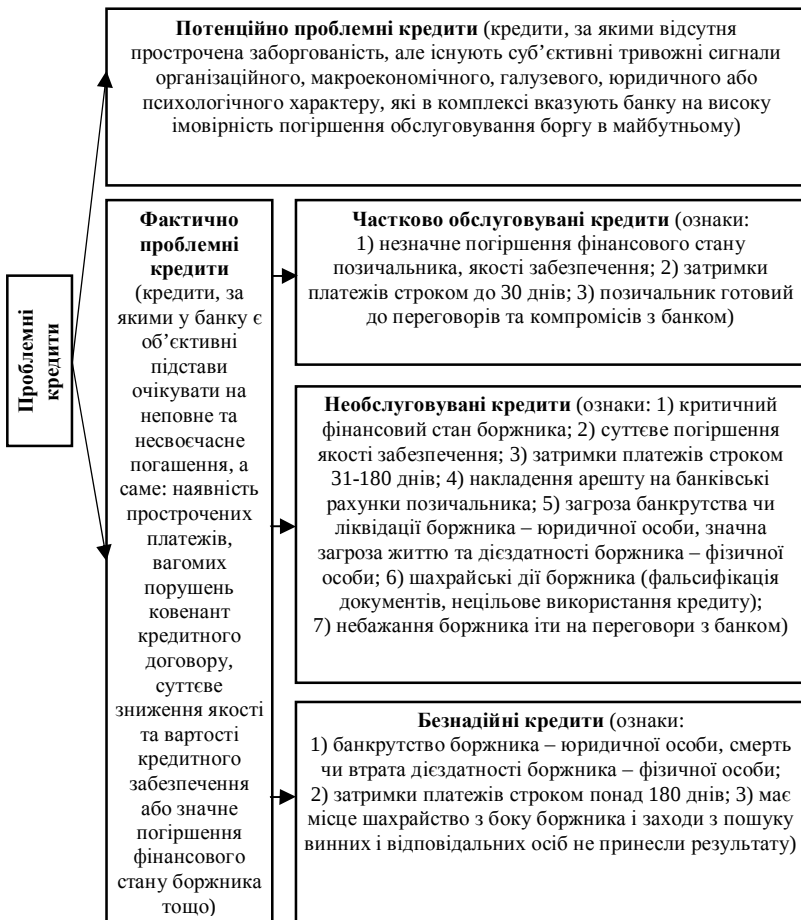

Рис. 1. Класифікація проблемних кредитів за ступенем проблемності

Наведену класифікацію проблемних кредитів банк може використовувати при формуванні та обґрунтуванні комплексу заходів щодо урегулювання проблемної кредитної заборгованості.

Отже, для потенційно проблемних кредитів, за якими імовірність майбутнього погіршення стану погашення оцінено як невисоку, доцільно лише

посилити кредитний моніторинг, тобто здійснювати його частіше і глибше, ніж за неproblemними кредитами.

Пріоритетним напрямком урегулювання кредитної заборгованості за частково обслуговуваними та необслуговуваними кредитами, а також за потенційно проблемними кредитами у разі високої імовірності майбутнього погіршення стану погашення є досягнення домовленостей з позичальником щодо реструктуризації кредиту. Найкращим методом в межах даної стратегії є погашення проблемного кредиту за рахунок отриманого позичальником нового кредиту в іншому банку (доцільно застосовувати лише у відношенні до пов'язаних з банком осіб та VIP-клієнтів, якщо є об'єктивні підстави очікувати на відновлення їх платоспроможності). Найбільш перспективними як для банку (з точки зору повернення кредитної вартості та отримання додаткового процентного доходу), так і для позичальника (з точки зору відновлення платоспроможності завдяки тимчасовому зменшенню фінансового навантаження) є такі методи реструктуризації проблемних кредитів, як пролонгація кредиту, кредитні канікули, тимчасове зниження процентної ставки (з подальшим підвищенням) та зміна процентної ставки з класичної на ануїтетну і навпаки. Скасування фінансових санкцій (штрафів, пені) для банку вигідно використовувати у комбінації з іншими методами реструктуризації для підвищення імовірності погодження з ними позичальників.

Для урегулювання кредитної заборгованості за необслуговуваними кредитами у разі неефективності або нераціональності реструктуризації доцільним є застосування претензійно-позовної стратегії, однак лише у тому випадку, якщо наявного в позичальника ліквідного майна достатньо для погашення прийнятної для банку частки боргу. Добровільна реалізація майна боржника має пріоритет над примусовою за умови ефективного здійснення банком контролю за ціною продажу та цільовим спрямуванням виручених коштів (на погашення проблемної кредитної заборгованості). Для урегулювання кредитної заборгованості за необслуговуваними кредитами у разі неефективності або нераціональності використання претензійно-позовних методів та методів реструктуризації, а також за безнадійними (з точки зору банку) кредитами доцільним є застосування стратегії продажу (передачі) проблемного кредиту шляхом використання послуг колекторських фірм.

Застосування стратегії списання безнадійних кредитів за рахунок банківських резервів є раціональним тоді, коли банк не має жодної надії на ефективне стягнення заборгованості, або очікуваний обсяг заборгованості, що може бути стягнуто, нижче вже понесених і необхідних витрат.

Запропонована матриця вибору базових стратегій урегулювання проблемної кредитної заборгованості залежно від категорії проблемності кредиту наведена в табл. 1. Однак в кожній конкретній ситуації необхідно коригувати стратегію та методи у відповідності до особливостей діяльності позичальника, його фінансового стану та параметрів кредитного забезпечення тощо.

Таблиця 4

Матриця базових стратегій управління проблемними кредитами комерційних банків

№ з/п	Категорії проблемних кредитів	Стратегії управління проблемними кредитами				Стратегія списання безнадійного кредиту за рахунок банківських резервів
		Стратегія реструктуризації проблемної кредитної заборгованості	Претензійно-позовна стратегія	Стратегія продажу (передачі) проблемного кредиту		
1	Потенційно проблемні кредити	Використовується у разі високої ймовірності майбутнього погіршення стану погашення, в іншому випадку достатньо посилення кредитного моніторингу	-	-	-	
2	Частково обслуговувані кредити	Застосування цієї стратегії відбувається шляхом обрання та реалізації в індивідуальному порядку тих методів реструктуризації проблемної кредитної заборгованості, які неаціональності водночас дозволять боржнику продовжувати погашати кредит і дадуть змогу банку отримати максимально можливу суму доходів за даною кредитною операцією	-	-	-	
2	Необслуговувані кредити		Використовується у разі неефективності або неаціональності реструктуризації, однак лише у тому випадку, якщо наявного в боржника ліквідного майна достатньо для погашення прийнятної частки боргу	Застосовується у разі неефективності використання претензійно-позовної стратегії реструктуризації, шляхом використання послуг колекторських фірм. Для підприємства свого позитивного впливу банк повинен звертати увагу на репутацію колекторів, з якими він співпрацює	-	
4	Безнадійні кредити	-	-	З метою уникнення суми оподаткування резервів, використаних на покриття безнадійної заборгованості, доцільно використовувати цю стратегію лише стосовно проблемних кредитів, прострочених більше 360 днів		

О.М. КАЛІВОШКО, к.е.н., доцент,
старший науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податково-бюджетної політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ

Перші згадки про інфраструктуру, як поняття в економіці так і економічну категорію, з'явилися тільки в двадцятому сторіччя, бо як поняття, за твердженнями науковців, які досліджували дане питання, воно існувало в військовій сфері [5, с. 6; 2, с. 39].

Більшість науковців схиляється до думки, що його вперше застосував австрійський економіст Пауль Розенштейн-Родан [4], інші, що його вперше застосував, англійський економіст німецького походження Ханс Зінгер [5, с. 8], існує навіть точка зору, що німецький економіст Реймут Йохімсен [2, с. 39].

Здійснивши власний аналіз даного питання, ми дійшли висновку, що вперше застосував інфраструктуру, в сучасному розумінні, як поняття в економіці відомий британський економіст Джон Мейнард Кейнс у своїй праці, яка принесла йому визнання, «Економічні наслідки миру» та була написана 1919 році, проте в ній, те під чим ми розуміємо інфраструктуру він називав економічною структурою («The Economic Consequences of the Peace») [9, с. 7, 40]. Загалом, як зазначає сучасний американський дослідник Алекс Маршал вперше інфраструктура, як слово з'явилося в французькій мові і використовувалося у залізничному плануванні Франції наприкінці 19 сторіччя. Цікаво, що у відомій американській газеті «Нью-Йорк Таймс» слово «інфраструктура» було застосовано лише один раз у 1950 році, 19 разів у 1960 році та 27 у 1970, проте у більшості випадків воно використовувалося не в сучасному значенні. Вже у 1980 році в «Нью-Йорк Таймс» його використали 134 рази і в цьому році його вперше використали у теперішньому розумінні, у 1990 році цей термін з'явився 335 разів, у 2000 році 727 та 5 347 разів у 2014 році [7], а якщо звернемося до онлайн-версії авторитетного етимологічного словника Дугласа Харпера то на ній зазначається, що в англійській літературі інфраструктура вперше зустрічається в 1887 році, а у французькомовній з 1875 року [1], все вищезазначене, і дати, і те, що слово «інфраструктура» імпортоване з французької мови в англійську підтверджує і англійська сторінка відомої багатомовної онлайн-енциклопедії «Вікіпедія» [3].

Інфраструктуру, як економічне поняття, вперше застосував Пауль Розенштейн-Родан [8, р. 6], а детально дослідив Реймут Йохімсен у своїй праці «Теорія інфраструктури. Основи розвитку ринку» [6].

Список використаних джерел:

1. Етимологічний	словник	Дугласа	Харпера.	URL:
http://www.dictionary.com/browse/infrastructure				

2. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ред. кол.: наук. редактор П.Ю. Беленький. Львів, 2002. 308 с.
3. Онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Infrastructure>.
4. Самуэльсон П.А. Экономика. Т.2 : пер. с англ. / П. А. Самуэльсон ; Пер. В.Д. Антонова, Ольга Георгиевна Клесмет, А.К. Криворотченко; др. . Москва : "АЛГОН" ВНИИСИ, 1992 . 415 с.
5. Федько В.П., Федько Н.Г. Инфраструктура товарного рынка: Учеб. пособие для вузов / В.П. Федько, Н.Г. Федько. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 512 с.
6. Jochimsen R. Theorie der Infrastruktur, Grundlagen der marktwirtschaftlichen Entwicklung / R. Jochimsen. – Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1966. – 253 с.
7. Marshall A. Why the Word 'Infrastructure' Replaced 'Public Works'. Governing : The states and localities. 2015. August. URL: <http://www.governing.com/columns/econ-engines/gov-the-world-infrastructure.html>
8. Rosenstein-Rodan P.N. Notes on the Theory of the Big Push // P.N. Rosenstein-Rodan. – Massachusetts: Centre for International Studies Cambridge, Massachusetts Institute of Technology, 1957. – 16 p.
9. The Economic Consequences of the Peace / J.M. Keynes. New York: Harcourt. Brace and Howe. 1920. 143 p.

УДК 338.1

Ю.М. КОВАЛЬ,* аспірант,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основою розвитку будь-якого суб'єкта господарювання є його ресурсне забезпечення, а в сучасних ринкових умовах особливо важливим є саме фінансове забезпечення, так як воно характеризує рівень стабільності грошових надходжень і прибутковості, формування фінансових ресурсів, ведення поточної операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, забезпечує виконання фінансових зобов'язань перед діловими партнерами та бюджетом.

В літературі досить широко використовується поняття «фінансове забезпечення», проте погляди науковців щодо визначення його сутності значно різняться.

---

*Науковий керівник – Л.Д. Тулуш, к.е.н., с.н.с, завідувач відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Найчастіше фінансове забезпечення розглядається в контексті фінансового механізму, доволі поширеним є підхід до розуміння фінансового забезпечення як методу фінансового механізму.

С.І. Юрій розглядає фінансове забезпечення як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання. Виділяє такі форми фінансового забезпечення: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда та інвестування [5].

Гривківська О.В., стверджує, що «фінансове забезпечення діяльності підприємств є методом фінансового механізму діяльності підприємств, який дає змогу сформувати достатні обсяги фінансових ресурсів для досягнення беззбитковості діяльності, підвищення ефективності господарювання та зміцнення національної економіки» [2].

На думку В.М. Опаріна, фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування [6].

В.І. Оспіщев, зазначає, що фінансове забезпечення є основним методом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток. Регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнього фіксування [6].

Як стверджує Василюк О.Д., фінансове забезпечення – це функція фінансового механізму і здійснюється шляхом використання методів бюджетного фінансування, самофінансування кредитування тощо [2].

О.Є. Гудзь розглядає фінансове забезпечення як можливість забезпечення діяльності суб'єкта господарювання необхідними фінансовими ресурсами, а не просто покриттям відтворювальних витрат за рахунок акумульованих власних коштів суб'єкта, асигнувань державного бюджету та інших фінансових джерел [3].

І.В. Зятковський під поняттям «фінансове забезпечення» розуміє систему джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства, котре здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування.

Козій І. С. Вважає, що фінансове забезпечення є одним із складових елементів фінансового механізму поряд з управлінням фінансовою діяльністю, фінансовим регулюванням, фінансовим плануванням і прогнозуванням та іншими. Фінансове забезпечення передбачає формування та використання фінансових ресурсів підприємств за допомогою оптимізації співвідношення всіх його форм і дає змогу створити такі обсяги фінансових ресурсів господарської діяльності, від яких підприємство мало б змогу функціонувати не тільки беззбитково, але і підвищувати ефективність діяльності та зміцнювати економіку країни загалом [4].

На думку Кірейцева Г.Г., фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на вирішення окремих завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта, реалізується через такі форми: самофінансування, акціонерний капітал, кредитування, безповоротне фінансування.

Отже, на основі опрацьованих літературних джерел, можна стверджувати, що фінансове забезпечення суб'єктів господарювання розглядається як:

- як структурний елемент фінансового механізму підприємства;
- як система форм методів та інструментів фінансового механізму;
- як фінансова можливість підприємства забезпечувати власні потреби;
- як процес акумуляції суб'єктами господарювання фінансових ресурсів, їх подальшого розподілу і цільового використання;
- як покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик. – К.:НІОС, 2000. – 416 с.
2. Гривківська О.В. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємств / О.В. Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 12–15.
3. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика: автореф. дис. д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 / О. Є. Гудзь. – К., 2009. – 39 с.
4. Козій І. С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму / І. С. Козій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 223–229.
5. Юрій С.І. Фінанси: підручник. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 687 с.
6. Стефанишин О.Б. Визначення місця та ролі фінансового забезпечення стосовно фінансового механізму/ О.Б. Стефанишин // Журнал «Економічний форум» Луцького НТУ. – 2016.- № 3 – 288-292 с.

УДК 336.14

Є.Б. КОЦЮБИНСЬКА, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ З ОПТИМІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ТА ПРОФІЦИТУ УКРАЇНИ

Формування та реалізація бюджетної політики, у тому числі в частині дефіциту бюджету в сучасних фінансово-економічних умовах потребує удосконалення процесу управління бюджетом. Важливим у сфері державних фінансів є підвищення дієвості бюджетного регулювання, результативності бюджетної системи. Ефективність використання дефіциту як інструменту бюджетної політики, багато в чому, залежить від реалізації інституційного механізму управління дефіцитом бюджету. Варто зазначити, що в науковій літературі не має єдиного підходу до трактування понять «управління дефіцитом бюджету», «механізм управління бюджетним дефіцитом» та визначення його структурних елементів.

Крім того, переважна більшість науковців зосереджують свою увагу на таких категоріях як методи та шляхи обмеження дефіциту бюджету, методи управління дефіцитом бюджету, відповідно торкаються питань оптимізації дефіциту, заходів по збільшенню надходжень до бюджету, структури джерел фінансування бюджету дефіциту. Разом з тим, в достатній мірі, не визначено пріоритетності напрямів використання залучених фінансових ресурсів на покриття дефіциту бюджету, що є однією із складових процесу його управління.

Основні напрями бюджетної політики на 2018 - 2020 роки (далі – Основні напрями) ґрунтуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Коаліційної угоди, Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Враховуючи досягнення макроекономічної стабільності у 2015 і 2016 роках та перші ознаки зростання валового внутрішнього продукту, зокрема в IV кварталі 2016 року – на 4,8 відсотка, I кварталі 2017 року – на 2,4 відсотка, в Україні вперше цим документом запроваджується середньострокове бюджетування на три роки.

Перехід до середньострокового бюджетування передбачає посилити бюджетну дисципліну та запровадити проактивний механізм управління бюджетними коштами, який забезпечить вчасне прийняття виважених рішень. Це сприятиме забезпеченню фінансової стабільності та зміцненню економічного зростання у середньостроковій перспективі.

Документ визначає основним завданням бюджетної політики стабілізацію публічних фінансів шляхом поступового зменшення дефіциту державного бюджету та зниження державного боргу відносно валового внутрішнього продукту в умовах ризиків, викликаних різким зростанням виплат за зовнішнім боргом у найближчі роки та залежністю державного боргу від коливань валютного курсу. Він закладає засади та принципи для формування бюджетів зростання і спільної роботи всіх гілок влади над побудовою сильної, справедливої і заможної України для всіх її громадян.

Збалансованість та стійкість бюджетної системи забезпечуватиметься шляхом дотримання таких показників:

Збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж втрачено під час затвердження Державного бюджету України на 2017 рік;

Встановлення граничного обсягу дефіциту державного бюджету на рівні:

- 2,4 відсотка валового внутрішнього продукту у 2018 році;
- 2,2 відсотка валового внутрішнього продукту у 2019 році;
- 2 відсотки валового внутрішнього продукту у 2020 році;

Здійснення платежів за державним боргом вчасно та в повному обсязі;

Фінансування дефіциту державного бюджету в запланованих обсягах переважно шляхом здійснення внутрішніх запозичень;

Збільшення в структурі державного боргу частки внутрішнього боргу шляхом розширення переліку потенційних інвесторів в облігації внутрішньої державної позики та стимулювання ліквідності на вторинному ринку;

Встановлення граничного обсягу державного боргу на рівні не більше ніж:

- 62 відсотки валового внутрішнього продукту на кінець 2018 року;
- 58 відсотків валового внутрішнього продукту на кінець 2019 року;
- 55 відсотків валового внутрішнього продукту на кінець 2020 року;

Встановлення граничного обсягу гарантованого державою боргу на рівні не більше ніж:

- 22 відсотки валового внутрішнього продукту на кінець 2018 року;
- 19 відсотків валового внутрішнього продукту на кінець 2019 року;
- 18 відсотків валового внутрішнього продукту на кінець 2020 року;

Визначення граничного обсягу надання державних гарантій у 2018-2020 роках на рівні не більше 3 відсотків доходів загального фонду державного бюджету для реалізації виключно самокупних інвестиційних проєктів.

Для того, щоб держава могла виконувати всі покладені на неї функції здійснюючи необхідні видатки, потрібно мати достатню базу доходів.

У дохідній частині державного бюджету зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка в процесі розподілу й перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на розвиток економіки держави, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи, потреби оборони і управління. Тому, по-перше, з метою його зростання необхідно забезпечити збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, забезпечити її конкурентоздатність з іноземною продукцією та збільшувати експорт.

По-друге, потрібно посилити контроль з боку податкових інспекцій у сфері надання пільг. Тому що пільги сприяють збільшенню тіньового сектору економіки і породжують бажання у платників податків, які їх не мають, уникнути оподаткування. Зокрема, за оцінками фахівців ДПА спостерігається шахрайство з відшкодуванням податку на додану вартість через фіктивно заявлені суми, які подають платники податків.

По-третє, зараз у нашій країні відсутній єдиний підхід до регулювання заробітної плати та її узгодження з розмірами пенсій і ресурсним забезпеченням. З кожним роком посилюється тенденція збільшення кількості працівників у недержавних підприємствах та організаціях та зменшується відсоток населення, що зайняте на підприємствах державної та колективної форми власності, а тому вирішення проблеми формування заробітної плати для категорії працівників недержавного сектора стає все більш актуальним. Існують приклади, коли власники при наявності необхідних фінансових ресурсів не поспішають встановлювати у своїх фірмах заробітну плату необхідного рівня, тим самим посилюючи тіньовий сектор і забезпечуючи неналежне надходження коштів до бюджету, зменшуючи відрахування та утримання. Отже, потрібно забезпечити контроль за обліком працівників, нарахуванням та виплатою заробітної плати.

По-четверте, збільшення надходжень до бюджету без збільшення податкового навантаження на працівників та роботодавців можна забезпечити шляхом збільшення фонду оплати праці. Наприклад у Японії, після Другої світової війни певний час діяв спеціальний закон, відповідно до якого фонд оплати праці повинен був складати не менше 70 % доходу. З часом закон відмінили, але бізнес, дотримується даної норми.

Проведення ефективної боргової політики держави також може слугувати підґрунтям для зростання доходів державного бюджету. Зокрема, боргова політика повинна бути спрямована, якщо не на повний розрахунок за боргами, то хоча б на зменшення вартості державних запозичень та продовження терміну їх погашення. Ці заходи сприятимуть зниженню тиску на економіку та зростання соціального добробуту.

УДК 336.1

І.В. ЛИТВИНЧУК, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Відповідно до Закону, об'єднана територіальна громада (надалі ОТГ) – це адміністративно-територіальна одиниця в Україні, утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Сьогодні в Україні створено 828 об'єднаних територіальних громад.

Проаналізувавши фінансовий стан органів місцевого самоврядування в умовах реформи децентралізації, видно, що з прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» різко зросли доходи місцевих органів влади, що є позитивним як для ОТГ так і для держави в цілому, оскільки розвиваються усі сфери економіки, і, як наслідок, зростає економіка країни.

Велику питому вагу у доходах ОТГ відіграють податкові надходження до бюджетів ОТГ (див. рис. 1 і 2).

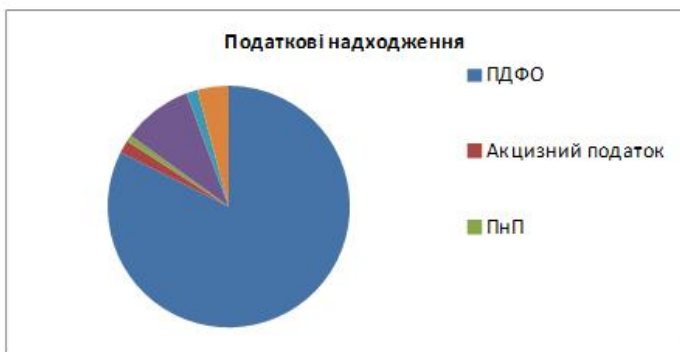
Провівши порівняльну характеристику податкових надходжень до прийняття ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2013 рік) та після прийняття відповідного закону (2017 рік), можна зробити висновок, що в структурі податкових надходжень відбулися зміни:

1) Одним з найбільших джерел доходів в структурі податкових надходжень так і залишився ПДФО, проте він хоч і зріс в грошовому еквіваленті (у 2013 – 64586 млн. грн., у 2017 – 110653 млн. грн.), його питома вага зменшилася, що свідчить про наповнення бюджету за рахунок інших джерел.

2) Питома вага інших джерел фінансування бюджету ОТГ зросла (акцизний податок, податок на прибуток підприємств, місцеві податки і збори та інші податки), однак надходження за користування надрами зменшилося.

Проведений аналіз податкових надходжень до бюджетів ОТГ свідчить, що з прийняттям ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад», ОТГ зуміли досягти певного розвитку у процесі децентралізації, що позитивно вплинуло на їх соціально-економічний розвиток та розвиток країни в цілому.

З отриманням фінансової незалежності ОТГ розширили свою видаткову частину. Окрім самоврядних видатків які мали ОТГ, вони отримали ще додаткові витрати, які на них передала держава (видатки на утримання закладів бюджетних установ): освіта; культура; охорона здоров'я; фізична культура та спорт; соціальний захист та соціальне забезпечення.

Рис. 1. Структура доходів органів місцевого самоврядування у 2013 році, млн. грн.

Рис. 2. Структура доходів об'єднаних територіальних громад в 2017 році, млн. грн.

Джерелом фінансування видаткової частини бюджету ОТГ є доходи закріплені Бюджетним Кодексом та міжбюджетні трансферти (базисна та реверсна дотації, освітня субвенція).

Після розширення видатків, доцільно розглянути структуру видаткової частини ОТГ до реформи та після неї (див. рис. 3 і 4).

Аналіз видатків ОТГ в процесі децентралізації дозволяє стверджувати, що зарахунок того, що доходи ОТГ збільшилися після прийняття у 2015 році ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад», це дало можливість розширити видаткову частину ОТГ. В 2013 році найбільшу питому вагу у складі видатків бюджетів ОТГ займала саме освіта, порівно мали медицина та соціальний захист. Після запровадження реформи децентралізації витрати на функціонування ОТГ були урівноважені. Видатки на збройні сили, транспорт,

паливно-енергетичний комплекс, правоохоронні органи, відсотки за запозичення та на інші галузі економіки були збільшені, що в результаті дало позитивний результат у розвитку ОТГ, і, як наслідок, соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Рис. 3. Структура видатків органів місцевого самоврядування в 2013 році, млн. грн

Рис. 4. Структура видатків об'єднаних територіальних громад в 2017 році, млн. грн.

Г.П. МАРТИНЮК, к.е.н.,
ст. викладач кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський національний агроєкологічний університет

І.В. ДЕМЯНЮК,
ст. викладач кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський національний агроєкологічний університет

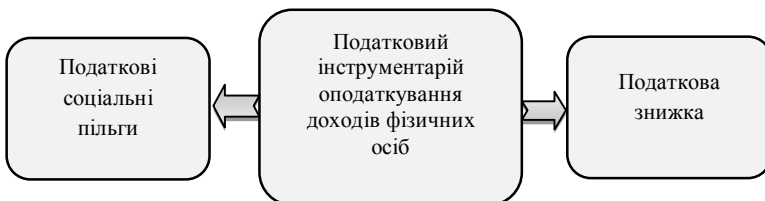
ІНСТРУМЕНТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПОДАТКОВІ СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ ТА ЗНИЖКА

Економічний розвиток України піддається впливу процесів фінансової глобалізації та характеризується диверсифікацією доходів фізичних осіб, а відтак і проблемами їх оподаткування. Рациональне оподаткування здатне зменшити соціальну напругу платників податку та забезпечити формування доходної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад. І тому в основу модернізації оподаткування покладено пріоритет податкового інструментарію в оподаткуванні доходів.

Концептуальні засади у розробку теоретичних та практичних питань становлення податкової системи здійснили відомі науковці В. Андрущенко, О. Василик, В. Вишневський, Д. Дема, Ю. Іванов, І. Луніна, О. Олійник, А. Соколовська, І. Шевчук, К. Швабій досліджуючи специфіку функціонування окремих ланок оподаткування доходів. Проте подальше дослідження проблем застосування пільг та знижок потребує подальшого вивчення та удосконалення.

Метою даної статті є обґрунтування податкових інструментів та виявлення концепцій обмеження для їх використання. Під час проведення дослідження використано методи індукції, дедукції та узагальнення. За допомогою абстрактно-логічного методу теоретично узагальнено сутність податкових інструментів та сформовано висновки.

Податкове регулювання за допомогою відповідних інструментів активно використовується у вирішенні соціальної функції оподаткування доходів фізичних осіб. До податкових інструментів слід відносити податкові соціальні пільги та податкову знижку (рис. 1).

Рис. 1. Види податкового інструментарію в оподаткуванні доходів фізичних осіб

Джерело: розроблено автором на основі ПКУ.

Загальновідомо, що податкова соціальна пільга дає право податковому агенту зменшити об'єкт оподаткування на розмір податкової соціальної пільги. Варто погодитись із результатами дослідження А. Соколовської, яка трактує пільгу, як відхилення від нормативних вимог оподаткування, або виняток із правил, обкладання тим чи іншим податком (ця ознака виключає можливість кваліфікації звільнень від податку, передбачених правилами його утримання, як податкових пільг; при цьому самі правила утримання податку визначаються концепцією податку й об'єкта оподаткування [4].

В наукових доробках Сибірянської Ю податкові пільги визначаються як вагомий інструмент для соціального захисту населення та пропонується уточнити дефініцію «податкова пільга» з визначенням критерію ефективності та обґрунтуванням права на їх існування [3]. Що стосується права на існування то дійсно податкова соціальна пільга в розмірі 200 відсотків надається платникам: Героям Радянського Союзу, учасником бойових дій під час Другої світової війни, особам, що перебували на блокадній території колишнього Ленінграда, тощо, є малодоступною через вік платників і неефективною тому, не виконує соціальної функції.

Нині Податковий кодекс України визначає суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку, що складає 881 грн. на місяць. Разом з тим податковим законодавством встановлюються концепції обмеження для користування пільгою.

Концепція орієнтована на вид доходу: дохід у вигляді заробітної плати і порівнянних доходів;

Концепція орієнтована на інформацію: подання заяви платником за одним місцем роботи;

Концепція орієнтована на прожитковий мінімум: базується на прожитковому мінімумі збільшеному на коефіцієнт 1,4.

Отже, податкові соціальні пільги з податку на доходи фізичних осіб проявляються в зменшенні доходу на визначену суму при обов'язковому застосуванні чітко визначених концепцій обмеження.

Дієвим податковим інструментом соціального спрямування виступає податкова знижка. Податкова знижка забезпечує зменшення оподатковуваного доходу платника та повернення частини надмірно сплаченого податку на доходи фізичних осіб. Принципи справедливості та рівності оподаткування здебільшого здатні забезпечуватися саме наданням податкових знижок (із умовою спрямування вивільнених коштів на внутрішню інвестиційну та інноваційну діяльність), ніж (із умовою спрямування вивільнених коштів на внутрішню інвестиційну та інноваційну діяльність), ніж податковими вирахуваннями, що не настільки виражено здатні стимулювати витрати платника податку у визначеному напрямі [2].

В наукових доробках Л. Задорожня досліджуючи механізм отримання податкової знижки доцільно констатує проблеми в розвитку малого та

середнього підприємництва через відсутність права застосування знижки для приватних підприємств[1].

Концепції обмеження права нарахування податкової знижки включають:

Концепція орієнтована на вид витрат: витрати резидента визначені ПКУ;

Концепція орієнтована на документальне підтвердження: подання декларації та документальне підтвердження витрат;

Концепція орієнтована на платника: застосовується тільки до доходу резидента.

Проведене дослідження дає можливість визначати податкову знижку в поверненні частини сплаченого податку платникам – резидентам, в результаті подання річної декларації при документальному підтвердженні визначених Податковим кодексом витрат.

Таким чином, можна стверджувати про залежність соціальної функції податку з доходів фізичних від ключових інструментів: податкових соціальних пільг та податкової знижки. Податкові соціальні пільги з податку на доходи фізичних осіб проявляються в зменшенні доходу на визначену суму. Податкова знижка - повернення частини сплаченого податку платникам – резидентам, в результаті подання річної декларації при документальному підтвердженні визначених Податковим кодексом витрат. Застосування визначених інструментів передбачає систему обмежувальних концепцій для їх використання.

Список використаних джерел:

1. Задорожня Л. Оцінка ефективності пільг із податку на доходи фізичних осіб в Україні / Л. Задорожня // Економіст. - 2015. - № 9. - С. 29-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_9_9
2. Лісняк В. І. Встановлення податкових пільг як базова правова форма реалізації стимулюючої функції податку / В. І. Лісняк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2016. - № 2. - С. 141-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2016_2_21
3. Сибірянська Ю. В. Теоретичні та прикладні аспекти застосування податкових пільг в Україні / Ю. В. Сибірянська, А. С. Волочай // Економіка: теорія та практика. - 2014. - № 1. - С. 49-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econom_2014_1_11
4. Соколовська А. М. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні / А. М. Соколовська // Фінанси України. - 2011. - № 3. - С. 42-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_3_5
5. Шваб П. В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи / П. В. Шваб // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 96-99.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Історично склалося так, що сільське господарство займає провідне місце в економіці України. Проте цей вид діяльності стає все більш складним, адже потребує значних капіталовкладень у зв'язку з досягненнями науки і техніки, постійними розробками і вдосконаленнями у даній галузі. Економічні ресурси є важливою складовою сільськогосподарського виробництва, які суттєво впливають на потенціал і умови використання інших його факторів.

Поняття «власний капітал» не має однозначного визначення, що зумовлено його різноспрямованими функціями, які визначаються наявністю чотирьох суб'єктів економічних відносин, що мають різні інтереси у власному капіталі. Цими суб'єктами є власники, підприємство, кредитори та держава. Відповідно до інтересів власників капітал відображає обсяг їх прав. Проблема відображення прав власників в бухгалтерському обліку має історичний характер, оскільки як ніяка інша залежить від форм господарювання та організаційно-правових форм ведення бізнесу [2].

Рациональне формування та використання власного капіталу підприємства вимагає постійного відстеження змін у його розмірі та структурі. Це здійснюється шляхом ретельного ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних зі змінами у розмірі та складі власного капіталу, і відображення відповідних даних в основних формах фінансової звітності підприємства – у першому розділі пасиву балансу, а також у звіті про власний капітал.

Сільськогосподарські підприємства мають в своєму розпорядженні різноманітні активи, як власні так і орендовані, що потребують ефективного використання, обліку та забезпечення їх збереження. Зобов'язання підприємств щодо виплат працівникам, фондам, бюджету, різним організаціям підлягають контролю за їх своєчасним погашенням. Отримані фінансові результати – прибутки чи збитки, – визначаються за даними рахунків бухгалтерського обліку і повинні реально відображати результати діяльності підприємства. Динаміка чистого прибутку (табл. 1) дозволить нам оцінити ефективність діяльності підприємств аграрної сфери.

Як бачимо, від'ємне сальдо спостерігалось у 2013-2015 роках, з 2016 року бачимо поступове зростання чистого прибутку сільськогосподарських підприємств. Варто виділити так підгалузі, як: вирощування однорічних і дворічних культур, вирощування багаторічних культур, відтворення рослин, тваринництво, лісове господарство та лісозаготівлі. Вони протягом усього

---

* Науковий керівник – В.Ю. Ільїн, професор, д.е.н., Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.

аналізованого періоду показують позитивний результат, чого не скажеш про рибальство та після урожайну діяльність. Протягом 2010-2017 років дані підгалузі мають від’ємне сальдо.

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств сільського, лісового та рибного господарств за 2010-2017 роки [4]

роки	Фінансовий результат (сальдо), млн. грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн
2010	13906,1	57,3	155197,6	42,7	141291,5
2011	67797,9	63,5	208896,3	36,5	141098,4
2012	35067,3	63,0	210607,6	37,0	175540,3
2013	-22839,7	65,0	179259,6	35,0	202099,3
2014	-590066,9	65,5	202704,5	34,5	792771,4
2015	-373516,0	73,3	352980,4	26,7	726496,4
2016	29705,0	73,0	396745,4	27,0	367040,4
2017	168752,8	72,4	515460,6	27,6	346707,8

Здійснюючи аналіз власного капіталу сільськогосподарських підприємств, особливу увагу слід приділити ефективності його використання. Ефективність використання власного капіталу (табл. 2) виражається перш за все динамікою коефіцієнтів рентабельності та оборотності.

Таблиця 2

Динаміка показників ефективності використання власного капіталу сільськогосподарських підприємств України [3]

Показники	роки					2016 р. до 2012 р.; ±
	2012	2013	2014	2015	2016	
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,065	0,995	1,266	1,284	1,062	-0,003
Тривалість обороту власного капіталу, днів	338	362	284	280	339	+1
Рентабельність власного капіталу, %	18,0	9,5	13,0	37,0	24,3	+6,3
Період окупності власного капіталу, років	5,5	10,4	7,6	2,7	4,1	-1,4

Отже, протягом аналізованого періоду сільськогосподарські підприємства України характеризувались порівняно високими показниками ефективності використання власного капіталу. Проте, сільськогосподарським підприємствам слід більше уваги приділяти формуванню оптимальної структури капіталу, яке в свою чергу має здійснюватися не ситуативно, а базуватись на розроблену фінансову стратегію.

Список використаних джерел:

1. Загальні вимоги до фінансової звітності: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 від 31.03.1999 р. - № 87 [Електронний ресурс].
2. Канцуров О.О. Облік власного капіталу в сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК. - 2000.- №3.- С. 66-69
3. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» - Київ: Державна служба статистики України - 2017. - 628 с.
4. Офіційний web-сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 336:631

Ю.В. ПАСІЧНИК, д.е.н., професор,
провідний науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Розвиток суспільних систем – складне і непередбачуване явище. Щодо України, то на світанку нашої незалежності, а саме на початку 90-х років ХХ ст. наша держава у світі асоціювалась як надзвичайно могутня у військовому, соціальному, економічному зрізах. Тепер Україна є державою, де рівень життя населення є одним із найнижчих у Європі, економікою, яка втратила цілі галузі, значним рівнем корупції та тіньової економіки, нестабільним соціальним станом. Зазначимо, що майже всі наші географічні країни-сусіди за цей період досягли значно більших суспільних здобутків.

Не маючи на меті охопити всі проблеми одночасно, зупинимось більш докладніше на ролі наукового забезпечення розвитку держави, зокрема фінансового аспекту у окремій галузі економіки – аграрному секторі. Щодо теперішнього стану аграрного сектору, то вагомі проблеми у його розвитку – запровадження ринку землі, низький рівень переробки сільськогосподарської продукції, практично безконтрольне застосування неорганіки в технології вирощування сільськогосподарських культур та тварин, недоступність сільськогосподарських товаровиробників до сприйнятливих кредитних ресурсів визначають його загальний стан.

Оцінюючи ресурсний потенціал аграрного сектору, зазначимо, що володіючи одними із найкращих у світі родючими ґрунтами, сприятливим для вирощування традиційних культур кліматом, кваліфікованими фахівцями, але за майже повної відсутності виробництва сучасної аграрної вітчизняної техніки, використання доволі простих технологій вирощування, збирання та переробки сільськогосподарської продукції, «вливання» необхідних інвестиційних ресурсів аграрний сектор формує лише 11-12% ВВП країни. І це за умов, що в сільській місцевості проживає близько 30% населення країни, розорюваність земель від

усіх сільськогосподарських угідь складає 70%, а територія країни, де проживає сільське населення складає більше 90% від її загальної площі. Є лише окремі досягнення у агропромисловому комплексі. Так, експорт олії за останні роки складає більше 3 млн. т, що є першим місцем у світі, проте зважаючи на наслідки для ґрунтів, де вирощувався соняшник, це не є визначальним результатом, який би міг бути ефективним для країни.

Протягом цивілізації людства визначальна роль у суспільному розвитку надавалась науці. Саме завдячуючи науковим відкриттям людство еволюціонувало. Серед інших наук – фінанси, які оформились у самостійну наукову діяльність у XV-XVI ст., відіграють надзвичайно важливу роль. Зазначимо, що неприйняття бюджету країни, як основного фінансового документу у обумовлені строки, є приводом для розпуску парламенту, зокрема така юридична норма діє і в Україні.

Оглядаючись на десятиліття назад, а саме у 90-ті рр. XX ст., можна констатувати, що тоді не було обґрунтовано та реалізовано фінансову стратегію України. Як наслідок – значна інфляція у 1991-1993 рр., хаотична, корумпована приватизація підприємств, початок занепаду окремих галузей економіки. Ми одні із останніх серед пострадянських країн призупинили падіння ВВП лише у 2000 р. Україна також зазнала самих відчутних втрат щодо падіння темпів економічного розвитку серед європейських країн, коли падіння ВВП протягом світової фінансової кризи 2007-2009 рр. сягнуло 15%.

І. Лукінов характеризуючи шлях економічного розвитку протягом перших років незалежності констатує: «Замість дійових підприємницьких структур створювального напрямку сформувалась і набирає сили мафіозно-спекулятивна структура з бурхливими темпами особистого збагачення. Її капітал примножується переважно на ґрунті бездумної інфляційної політики держави, неупорядкованості її валютно-фінансової і банківської систем» [1, с.26].

Замість розробки та застосування науково-обґрунтованих теоретичних конструкцій щодо розвитку України у нових суспільних умовах були застосовані моделі ліберального капіталізму без врахування національних особливостей та світового досвіду подібних реформ. У цьому контексті П. Лілієнфельд-Тоаль (1829-1903 рр.) зазначав: «Будь-яке штучне нав'язування чужих, хоча і більш досконалих інституцій, сприйняття іншої, хоча і вищої цивілізації пов'язані, звичайно із небезпеками. Якщо умови не достатньо підготовлені до такої прив'язки, якщо духовні сили народу не достатньо розвинуті, або розвинуті в іншому напрямі, в другому сенсі, то несподіваний перехід або значний поступ від нижчого до вищого, може сприяти руйнівно, розпаду, регресивно. Хіба ми не бачимо безліч прикладів тих держав і народів, які зачарувавшись високорозвиненими інституціями передових націй, намагались перенести їх на свою суспільну базу без будь-яких змін і замість очікуваних значних результатів це принесло лише безлад і розруху?» [2, с.272-273].

Подібне припущення висловив І. Лукінов у 2001 р.: «Для виведення народного господарства країни з кризового стану важливе значення має формування української науково-обґрунтованої доктрини і концепції її економічного розвитку, яку нашим ученим спільно з практичними

працівниками належить якомога швидше розробити власними зусиллями, не чекаючи, коли це зроблять західні «радники і консультанти». При її розробці, безумовно необхідно враховувати позитивний світовий досвід в управлінні розвитком економіки» [3, с. 7].

Теперішні умови функціонування України є доволі складними. Характеризуючи сутність суспільного розвитку у XXI ст. Ю. Осипов вживає поняття «тотального фінансизму», і сучасна економіка це вже не економіка, а фінансова економіка («фінансономіка»). Фінансономіка не залишає ніяких ілюзій відносно онтологічної природи економіки – як чогось неприродного, суто числового, яке виходить із свідомості і від неї залежне, така що стоїть над господарською реальністю і здатна цю реальність конструювати. Фінансономіка – тотальне панування грошей, які перебувають у виключному, елітарному володінні і надаються в кредит не елітарній (масоподібній, профанній, плебейській) отрузі – за працю, продукт, ресурси, або просто за продаж всього і всякого, найбільш рідного відтворюваного світу [4, с. 57].

Повертаючись у сьогодення, щодо ролі фінансової науки у забезпеченні виходу із такого суспільного стану використаємо такий алгоритм.

1. Аналіз динаміки ВВП у розрізі регіонів та галузей, принаймні за останні п'ять років.

2. Виявлення та співставлення тенденцій розвитку базових галузей України, країн Європи та інших країн сектору економічних інтересів України.

3. Оцінка потенційних можливостей галузей вітчизняної економіки, зокрема агропромислового комплексу.

4. Формування теоретичних конструкцій розвитку економіки України, в тому числі галузей (концепцій, стратегій, програм розвитку, тощо).

5. Формування механізмів розвитку галузей економіки з врахуванням можливостей вітчизняного та зарубіжного ринків збуту продукції.

6. Визначення джерел фінансового забезпечення розвитку галузей економіки, зокрема аграрного сектору.

7. Виявлення реальних можливостей випуску продукції галузями економіки з врахуванням перспективних потреб внутрішнього та зовнішнього ринків.

8. Обумовлення форс-мажорних обставин.

9. Реалізація науково-обґрунтованих моделей розвитку галузей економіки, зокрема аграрного сектору.

Реалізація такого алгоритму сприятиме стабілізації нинішньої економічної ситуації та дасть змогу визначити перспективні вектори розвитку. Обумовимо, що формування та реалізація як теоретичних конструкцій так і практичних механізмів, визначається кадровим складом. Саме відсутність професійно підготовлених кадрів в стратегічному управлінні країною, її регіонами, галузями економіки, державними корпораціями, з врахуванням зовнішньоекономічного сектору зумовлюють перманентні складні суспільні процеси. Отже, для покращення такого стану необхідно ці проблеми вирішувати комплексно, зважаючи на умови життя сільського населення, можливості об'єднаних територіальних громад організувати власне ведення господарства,

механізми державної підтримки сільського господарства, пошук вітчизняних та міжнародних ринків збуту. Незважаючи на наявні вагомі публікації щодо фінансових проблем у сільському господарстві нині є необхідність у виконанні комплексного науково-орієнтованого дослідження щодо вирішення цих проблем. Таку роль має взяти на себе Інститут аграрної економіки, як національний центр економічної, в тому числі і фінансової науки, що може бути реалізовано за наявності необхідних фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / І. І. Лукінов; НАН України, Ін-т економіки. – К.: [б.в.], 1997. – 455 с.
2. Лилиенфельд-Тоаль П. Мысли о социальной науке будущего: Человеческое общество как реальный организм./ П. Л. Лилиенфельд-Тоаль // М.: Книжный дом «Либроком», 2012. – 413с.
3. Лукінов І. Про національну доктрину економічних трансформацій в Україні/ І.Лукінов// Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Част. І, Тернопіль, «Економічна думка», 2001. – С.6-12.
4. Осипов Ю. М. Тезиси об экономике как реальности и экономии как собрании мыслей об экономике / Ю.М.Осипов // Философия хозяйства. – 2004. – №5(35). – С.56-57.

УДК 658.1

М.В. ПАТАРІДЗЕ-ВИШИНСЬКА, здобувач,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Поняття національної безпеки та її складових постійно змінювалось відповідно до вимог часу. Сьогодні актуальним є вплив більш широкого кола невизначеностей та нестабільностей у зв'язку з глобалізаційними процесами, які, насамперед, дисбалансиують функціонування світового ринку і тому зміщують акценти з оборонних на економічні при визначенні впливу на національну безпеку будь-якої країни.

Поняття «національна безпека» має багато граней, закріплених правом як кумулятивний стан, якому притаманна безкінечна множина видів збитків, а також можливих уявлень про ризики, загрози та їх наслідки. При цьому, досі у політиків, науковців та інших дослідників проблем формування та реалізації безпеки в сфері національних інтересів держави, відсутній єдиний підхід щодо розуміння поняття «національної безпеки» — це стан чи категорія, яка характеризує стан. Науковцями у різних областях інтересів та нормативно-правовими документами подаються різні тлумачення сутності поняття національної безпеки через його складний, різноаспектний, багатокомпонентний та міждисциплінарний характер. Найбільші дискусії ведуться, коли мова йде про те, яка із складових національної безпеки є найбільш впливовою.

За результатами дослідження встановлено, що за сферами охоплення національна безпека поділяється на внутрішньо- та зовнішньополітичну безпеку, за видами – військову, екологічну, інформаційну, екологічну, демографічну, науково-технічну тощо.

Однак, як фахівці інших галузей, так і економісти близькі до висновку, що існує лише дві сфери, які визначають об'єктивні можливості розвитку всіх інших її елементів – це економічна і соціальна сфери, що здійснюють визначальний вплив на формування загального рівня національної безпеки.

Економічна безпека як складова національної безпеки – це якісна характеристика економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови працездатності системи, розвиток у рамках цілей, поставлених перед системою, а у випадках виникнення різних загроз (зовнішніх і внутрішніх) система, яка здатна протистояти їм і відновлювати свою працездатність [1, с. 18].

Категорія економічної безпеки є ключовою характеристикою економічної сфери будь-якої держави, є базовим структурним компонентом системи національної безпеки і має системоутворюючий характер, оскільки досягнення достатнього рівня інших складових безпеки неможливе без ефективної та стабільної економіки. Системний погляд на національну безпеку через призму економічної зумовлений, на думку Г.Г. Старостенко [2], рядом певних умов та чинників:

- відмінностями у соціально-економічних потребах членів суспільства, природньому прагненні до максимального їх задоволення у межах економічних взаємовідносин у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ;
- обмеженість природних ресурсів, нерівномірний ступінь забезпеченості ними зацікавлених суб'єктів спонукає до напруження економічних стосунків між ними щодо користування такими ресурсами;
- зростання конкурентоспроможності економічних суб'єктів, що саме по собі сприяє посиленню загрози інтересам конкурентів щодо виробництва та розподілу економічних благ.

Питання економічної безпеки за комплексного підходу до вирішення проблем національної безпеки набувають першочергового значення для забезпечення надійності обороноздатності країни, її національної конкурентоспроможності, захисту інформації, ефективної соціальної політики тощо [2].

Національна безпека й економічний розвиток України суттєво залежать від зовнішнього середовища: тенденцій розвитку світового господарства, політичної та економічної ситуації в світі, тому питання зовнішньоекономічної безпеки набуває суттєвої ваги, що зумовлює потребу в поглиблених дослідженнях соціальних та економічних процесів і явищ, забезпечення економічної безпеки на різних рівнях [3].

Зважаючи на це, вважаємо доцільним дещо трансформувати та узагальнити градацію економічної безпеки та представити її наступним чином (рис. 1).

<i>Макрорівень</i> (міжнародна економічна безпека)		
Континентальна економічна безпека	Безпека глобальної світової економічної системи	Безпека пов'язаних економічних систем
<i>Мезорівень</i> (національна економічна безпека)		
Безпека економіки галузі	Безпека економіки країни	Безпека економіки регіону
<i>Мікрорівень</i> (приватна економічна безпека)		
Безпека підприємств		Безпека домашніх господарств

Рис. 1. Рівні світової економічної безпеки

Ієрархія побудови економічно безпечного середовища передбачає низхідний зв'язок макро-, мезо- та мікрорівнів, окремі системи яких взаємопов'язані та взаємозалежні.

Вважаємо, що економічна безпека підприємств є сукупністю умов і чинників, оптимальне поєднання яких сприяє забезпеченню стану, при якому підприємство здатне ефективно протистояти ризикам та загрозам. Такі чинники формуються при забезпеченні достатнього рівня безпеки окремих функціональних складових загальної економічної безпеки підприємства таких як: політико-правова, екологічна, техніко-технологічна, виробнича, інформаційна, сировинно-ресурсна, фінансова, інтелектуально-кадрова, силова, ринкова види безпеки.

Отже, проведене дослідження засвідчило важливість взаємозв'язків між локальними системами економічної безпеки, які, через свою багатогранність, завжди є складними. Проблема усунення небезпек та запобігання ризикам при кооперації національних та регіональних економічних систем залишається відкритою і підлягає подальшим дослідженням.

Список використаних джерел:

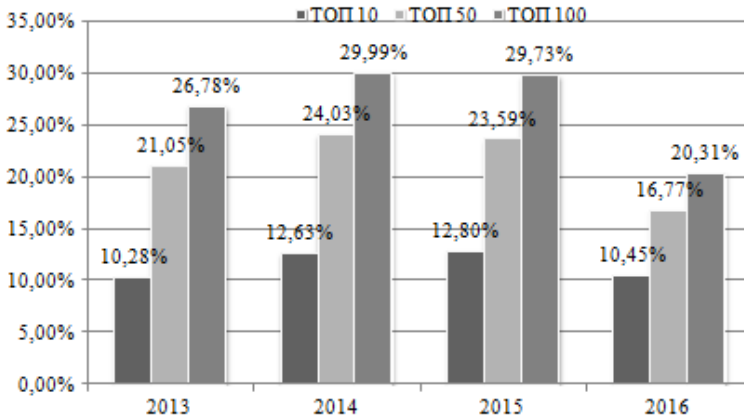
1. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін]. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. 295 с.
2. Старостенко Г.Г., Онишко С.В., Поснова Т.В. Національна економіка: навч. посібник. К.: Ліра-К, 2011. 432 с.
3. Григорова-Беренда Л. І. Зовнішньоекономічна безпека: сутність та загрози // Проблеми економіки. № 2. 2010. С. 39.
4. Лещух І. В. Податковий контроль великих платників податків: іноземний досвід та вітчизняна практика. Облік і фінанси. 2014. № 1 (63). С. 82-88.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОСЕКТОРУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Враховуючи роль фінансового потенціалу підприємств у сукупному фінансовому потенціалі України, більш детального вивчення потребує питання впливу воєнного конфлікту на фінансові ресурси та можливості вітчизняних підприємств агросектору.

На основі сформованої з бази даних Amadeus інформації про розміри активів підприємств України протягом 2013–2016 рр. було обрано ті підприємства, основним видом діяльності яких відповідно до КВЕД є секція А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», та які мали річний дохід, більше ніж 2 млн. євро, а також більше, ніж 10 працівників в періоді 2013–2016 рр. В цілому вибірка включає 864 підприємства.

Так цілком помітним є поступове підвищення концентрації активів у 2014–2015 рр. порівняно з 2013 р. (рис. 1).

Рис. 1. Концентрація активів підприємств за окремими видами економічної діяльності в Україні у 2011–2016 рр.

За результатами розподілу підприємств сектору за середнім річним темпом зростання активів у 2014–2016 порівняно з 2013 р., виявлено наступне:

- 2,89 % підприємств мали середній річний темп зростання з меншим за 1,0;
- 70,72 % підприємств мали середній річний темп зростання в межах 1,0 – 1,5;
- 21,18 % підприємств мали середній річний темп зростання в межах 1,5 – 2,0;
- 5,21 % підприємств мали середній річний темп зростання є більшим за 2,0.

В той же час розподіл підприємств за середнім річним абсолютним приростом активів засвідчив, що для 93,06 % підприємств його значення коливалось в межах 0–0,5 млн. грн., для 4,03% підприємств його значення було більшим за 0,5 млн. грн., а для 2,89 % його значення було від’ємним.

Отже, протягом 2014-2016 рр. можна було спостерігати підвищення концентрації фінансових ресурсів підприємств у вітчизняному агросекторі.

Список використаних джерел:

1. Виговська Н. Г., Полчанов А. Ю. Антикризовий фінансовий контролінг як інструмент запобігання банкрутства. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2013. № 4. С. 146-153.
2. Полчанов А. Агостраховування як складова продовольчої безпеки держави. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2013. №. 4. С. 48-57.
3. Полчанов А. Ю. Вплив військового конфлікту на фінансовий потенціал суб’єктів господарювання. Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., 21 черв. 2017 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» [та ін.]; оргком.: В. К. Хлівний (голова) [та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ: КНЕУ, 2017. С. 319–321.

УДК 336.221:631.11

О.Д. РАДЧЕНКО, к.е.н., с.н.с.,

п.н.с. відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МІКРОКРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Питання фінансування господарств малого аграрного бізнесу актуальні з точки зору стабілізації та розвитку економіки України, яка залежить від підвищення соціальної активності населення, шляхом його залучення у сферу підприємництва. Частка малих форм господарювання досягає ½ у структурі валової продукції сільського господарства, причому на фермерські припадає не більше 8 %, решта – на селянські.

Специфіка мікрокредитування полягає у особливому механізмі надання кредиту: невеликі обсяги, певна група клієнтів, відмінність в умовах надання й проведення фінансового моніторингу тощо. Тому пропозиції по кредитуванню малих аграрних підприємств зі сторони фінансового ринку в Україні досить обмежені – банківські установи мають незначну кількість продуктів для малих господарств, а для селянських взагалі не передбачено, мікрофінансові установи теж мало орієнтовані на аграрний бізнес, у них дорогі кредитні продукти, через високі ризики.

За даними небанківської компанії ARS [1], від загальної кількості малих фермерських господарств половина користуються послугами МФО, а не банків. Причина в тому, що банкам цікаві великі клієнти, у них мало продуктів, що відповідають потребам малих позичальників, ставки дуже високі і ін. Небанківські фінансові компанії здійснюють міні-кредитування за добу, і дозволяють малому бізнесу отримати доступ до позикових коштів.

Як свідчать результати опитувань центру «Соціальний моніторинг» на замовлення ФАО та за підтримки Української мережі сільського розвитку [2] сільські позичальники (домогосподарства, приватні та фермерські господарства)*, страждають від обмеженого доступу до фінансування – $\frac{3}{4}$ учасників опитування ніколи не брали кредит, 20 % респондентів лише сподіваються на отримання кредиту протягом наступних 12 місяців, а близько 35% всіх малих господарств через низькі платоспроможність, прибутковість та рентабельність, некваліфікований менеджмент мають критичну кредитоспроможність.

Проблеми та фактори, що стримують розвиток кредитування малих аграрних підприємств, поділяються на інституційні (відсутність загальноприйнятої теорії регулювання сфери кредитування) та організаційні (відсутність законодавчої регламентації процесу мікрокредитування).

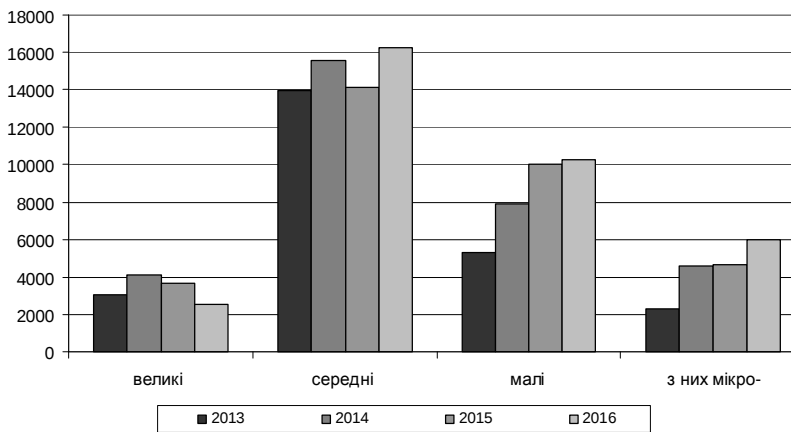
В аграрному секторі за даними Держстату, склалася загальний баланс ресурсів на початок 2017 р. досяг 1537 млрд грн, з них на поточні зобов'язання припадає 72%, в т.ч. 2% – на короткострокові кредити банків, тоді як у 2013 р. з обсягом балансу в 276 млрд грн, на поточні зобов'язання припадало 34%, а в їх складі на короткострокові кредити банків - 16%. Якщо загальні ресурси за цей період вирости в 5,56 раз, поточні зобов'язання – в 11,88 раз, то залучення короткострокових кредитів – тільки в 2 рази. Динаміка обсягів короткострокових кредитів банків за видами аграрних підприємств у 2013-2016 роках приведена на рис. 1.

Тому питання кредитного забезпечення сектора є досить актуальним і насамперед, постає потреба державного регулювання питання доступу до кредитних ресурсів. Вітчизняна практика підтримки малого аграрного підприємництва потребує розробки системи заходів у вигляді спеціальних програм удосконалення державної фінансово-кредитної підтримки через механізми мікрокредитування.

Механізм аграрного мікрокредитування, презентований державою, як підтримка малого аграрного підприємництва, вперше згаданий у Порядку використання коштів для фінансової підтримки фермерських господарств через механізм мікрокредитування від 17.03.2004 р. № 325. Така підтримка спрямовувалась на часткову компенсацію відсотків за кредитами комерційних банків і здешевлення вартості кредитів, отриманих з метою придбання сільськогосподарської техніки, а також організації виробництва, переробки і збуту продукції та на будівництво тваринницьких приміщень.

---

* ті, що обробляють менше 2 га землі

Рис. 1. Динаміка обсягів короткострокових кредитів банків за видами аграрних підприємств у 2013-2016 рр., млн грн

Джерело: Державна служба статистики України

Сучасний механізм пільгового кредитування оформився з 2015 року, згідно Постанови КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів» від 29.04.2015 р. № 300, за якою діє бюджетна програма КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів», Постановою КМУ № 267 від 6.04.2016 р. розширено коло позичальників, які мають право на отримання компенсації відсоткової ставки за залученими в агропромисловому комплексі кредитами, надавши таку можливість і фізичним особам підприємцям. З 2018 року розширено перелік програм підтримки, зокрема заходи підтримки кредитування наявні у програмі «фермерський мільярд», підтримки тваринництва тощо. За основною програмою здешевлення кредитів фінансування значно скоротилося

Зарубіжний досвід надання мікрокредитів фермерам досить різноманітний. Одні варіанти більше орієнтовані на скорочення бідності, інші на надання фінансових послуг і здобуття вигоди, є варіанти мікрофінансових установ як соціального бізнесу, що реінвестують весь прибуток на розширення кола клієнтів і спектру послуг. Існують деякі відмінності в напрямках і методах фінансування кредитної компенсації фермерам. Як досліджено Ф.М. Йоган та ін. [5], частина «старих» країн мають свої традиції кредитних програм. Зокрема, у ФРН існує програма сільськогосподарського кредитування, - підтримка інвестиційних заходів по раціоналізації праці і поліпшення умов життя фермерів. Досвід «нових» країн-членів ЄС (Болгарії), по дослідженню Д. Дохчека [4], стикається з серйозними кредитними обмеженнями та доступом до кредитних ринків, хоча банківський кредит є основним джерелом

зовнішнього фінансування. Загалом, зарубіжні дослідники констатують, що ефект від державного регулювання неоднозначний. Для країн ЄС, зокрема, програми підтримки інвестицій призводять до зниження ефективності використання ресурсів, формування ефекту «витіснення», а бенефіціари державних програм знаходяться в більш привілейованих умовах, що суперечить принципу рівності.

За узагальненнями дослідників [3], світовий досвід свідчить, що банківський сектор, що складається з двох ланок – центрального банку і банків, не в змозі забезпечити середньострокового і довгострокового кредитування малих і середніх клієнтів. Для цього необхідно між цими двома рівнями мати певний буфер – банк другого рівня, спеціальну кредитну установу, яка за рахунок державних коштів здійснюватиме режим кредитування з метою сприяння розвитку, а не отримання комерційного прибутку, шляхом рефінансування комерційних банків.

Таким чином, державна підтримка мікрокредитування аграрних підприємств має будуватися за схемою: 1) держава обирає пріоритетні сфери, галузі, форми господарювання, види продукції для сприяння їх розвитку і визначає потребу у мікрофінансуванні; 2) спеціалізовані кредитні установи (банки, кредитні спілки і мікрофінансові установи) опрацьовують портфель послуг під це замовлення; 3) виділяються бюджетні фінансові ресурси 4) кредитні установи, як підприємства, виконують держзамовлення і фінансують пріоритетні сфери.

У цій схемі фінансовий ринок має змогу ефективно вкладати фінансові ресурси за солідарно з державою розподіленими ризиками, малі підприємства та селянські господарства одержують доступ до фінансування під державну гарантію за спрощеною процедурою і без застави, державна здійснює регулювання одночасно фінансового та виробничого ринків шляхом ефективного розподілу бюджетних ресурсів за стратегічно визначеними пріоритетами.

Список використаних джерел:

1. Мікрокредити для фермерів від українських банків. URL: <http://agrocareer.com/news/274> (дата звернення: 01.09.2018).
2. Соціологічне дослідження «Оцінка інструментів державної підтримки сільськогосподарських виробників» URL: <https://smc.org.ua/news/otsinka-instrumentiv-derzhavnoyi-pidtrymky-silskogospodarskyh-vyrobnykiv/> (дата звернення 30.10.2018).
3. Ступницький О. І., Волга В. О. Мікрокредитування малого бізнесу в Україні: досвід ЄС та напрямки реформування // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. 2015. Вип. 9. С. 48-58.
4. Dohcheva D. (2009). Credit rationing in agricultural credit markets in Bulgaria // Bulgaria Trakia Journal of Sciences, . Vol. 7, 3, P. 57-62.
5. Johan F.M. Swinnen, Hamish R. Gow. (1999). Agricultural credit problems and policies during the transition to a market economy in Central and Eastern Europe // Food policy, 24 (1). - P. 21-47. - DOI=10.1.1.456.6665 &rep=rep1&type=pdf
6. Борщ А. Г. Економічна природа капіталу та фінансових ресурсів підприємств: точка зору на дискусійну проблему. Облік і фінанси АПК. 2011. № 1. С. 137-140.

В.П. СИНЧАК, д.е.н,
професор, завідувач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права

Т.А. САМАРІЧЕВА,
старший викладач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права

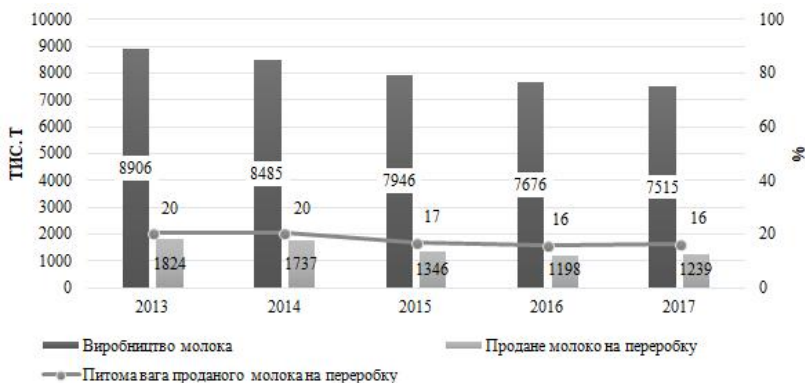
ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ: СТАН І НАПРЯМИ

Процес формування сировинної бази молокопереробної галузі сьогодні характеризується цілою низкою проблем, зокрема у їх відносинах із особистими селянськими господарствами (ОСГ) при закупівлі в них молочної сировини. До таких проблем належать: відсутність можливості утворення податкового кредиту з ПДВ, незначний ступінь надходження молока на переробку, незадовільна його якість, низький рівень заготівельних цін, що спричинено різними факторами. Проте основним із них є обмеженість фінансових ресурсів та відсутність державного стимулювання виробництва молочної сировини особистими селянськими господарствами.

Дана проблема у межах сільськогосподарського виробництва молока, частково вирішувалась за рахунок різних варіацій функціонування спеціального режиму оподаткування ПДВ. Однак упродовж останніх років спостерігається зменшення обсягів виробництва молока господарствами населення на 1390,9 тис. т в 2017 р., порівняно з 2013 р., а їх частка в загальному виробництві скоротилась з 77,5 % (в 2013 р.) до 73,1 % (у 2017 р.) Основною причиною такої тенденції є скорочення поголів'я корів від 1943,4 тис. гол. (у 2013 р.) до 1551,2 тис. гол. (у 2017 р.), або на 20 %.

Негативна тенденція спостерігається і в обсягах проданого молока на переробку, що одночасно вказує на відсутність тісної співпраці особистих селянських господарств з молокопереробними підприємствами, і, навпаки. Так, якщо у 2013 р. ОСГ продавали на переробку 20 % від виробленої продукції, то у 2017 р. – лише 16 %, що на 4 % менше порівняно з базовим періодом (рис. 1).

Дані рис. 1, свідчать про низький рівень переробки молочної сировини в Україні та потенційну можливість збільшення її бази. Негативна тенденція спричинена відсутністю економічної вигоди її продажу молокопереробним підприємствам. Адже рівень закупівельних цін на молоко для ОСГ, хоча за останні роки спостерігається незначне зростання, проте вони все ж залишаються низькими. Так, для господарств населення ціни значно нижчі ніж для сільськогосподарських підприємств – виробників молока. За нашими підрахунками різниця у ціні в 2017 р. склала 43 %.

Рис. 1. Продажі молока на переробку ОСГ України у 2013-2017 рр.
Джерело: складено за даними [1-5].

Безумовно, таке розходження в ціні можна пояснити відмінністю в якості молочної сировини, яка надходить на молокопереробні підприємства від сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств. Так, аналізуючи якість молока, яке надходило на переробку від ОСГ, виявлено, що із всього закупленого для промислової переробки молока у 2017 р. частка екстра-гатунку склала 0,1 %, вищого гатунку – 0,1 %, I гатунку – 8,9 %, II гатунку – 87,2 %, негатурного – 3,7 %.

Звісно, функції молокопереробних підприємств не обмежуються лише переробкою молока та реалізацією готової молочної продукції. Адже вони суттєво впливають на формування закупівельних цін на молоко, а відтак і на ріст якості молочної сировини, впровадження прогресивних технологій у молочному тваринництві, організації заготівлі, зберіганні та транспортуванні молока.

При цьому, вплив на нинішнє ціноутворення молокопереробні підприємства переважно здійснюють при закупівлі сировини в особистих селянських господарствах. Загалом, низькі закупівельні ціни на молоко пояснюються можливістю молокопереробних підприємств впливати на їх рівень. Тому забезпечення обґрунтованого ринкового ціноутворення на молочну сировину, незалежно від цінової політики переробних підприємств, контроль за його дотриманням є необхідним напрямом державної фінансової підтримки виробників молока.

Враховуючи вітчизняні євроінтеграційні процеси, в Україні доцільно впроваджувати окремі європейські норми державної фінансової підтримки виробників молочної сировини. Адже європейська підтримка здебільшого направлена на захист доходів сільськогосподарських товаровиробників від впливу зовнішніх факторів: природних та ринкових, визнаючи при цьому основою існування галузі фермерські господарства сімейного типу.

Перспективним напрямом вітчизняної фінансової підтримки має стати фінансове стимулювання перетворення ОСГ у сімейні фермерські господарства.

На нашу думку, цей напрям найкраще можна реалізувати за рахунок надання утвореним таким чином господарствам податкових канікул на 2 роки зі сплати податків і зборів до місцевих бюджетів. Такий захід дозволить розширити рівень офіційної зайнятості на селі та збільшити податкові надходження до місцевих бюджетів (після закінчення податкових канікул), а у перспективі – і до державного бюджету.

Вважаємо, що зазначена трансформація дозволить створити конкурентні умови виробництва молока та нові робочі місця на селі, визнати особисті селянські господарства повноправними учасниками аграрного ринку, отримати сільським мешканцям соціальний захист та право на пенсію, уникнути проблем нарахувань податкового кредиту з ПДВ молокопереробних підприємств, забезпечити сталий розвиток сільських територій.

У цьому зв'язку заслуговує на увагу досвід деяких європейських країн, в яких державна фінансова підтримка фермерів є загальноприйнятою нормою. Зокрема, відповідно до програм розвитку сільських територій 2014-2020 рр. в Бельгії передбачається інвестування в фермерів-початківців, запровадження нової схеми страхування. Подібні заходи очікується здійснити і в інших європейських країнах. Так, в Польщі заплановано реструктуризацію малих ферм – 50000 дрібних фермерських господарств, підтримку молодих фермерів – створення 29 000 нових, сучасних та фермерських господарств. У цей саме період в Румунії планується підтримка розвитку більш ніж 30 000 дрібних фермерських господарств і фінансова допомога понад 9 400 молодим фермерам. Слід відзначити Словаччину, в якій підтримку одержать 600 молодих фермерів та на розвиток 330 дрібних сімейних ферм; у Франції передбачено підтримку для фермерів-початківців [6]. Із зазначеного очевидно, що підтримка малих ферм та фермерів-початківців, а також створення нових сімейних ферм є одним із пріоритетів розвитку аграрного ринку в країнах ЄС.

Таким чином, створення державою економічних умов для обґрунтованого ринкового ціноутворення на молоко та стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств, сприятимуть зростанню сировинної бази молокопереробних підприємств, покращенню бізнес-клімату на селі та якості молочної продукції на продовольчому ринку.

Список використаних джерел:

1. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2014 рік: статистичний бюлетень. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/bl/02/bl_nptpp_2014pdf.zip.
2. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2017 рік: статистичний бюлетень. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/nptpp/nptpp2017_xl.zip.
3. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства у 2015 році: статистичний бюлетень. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2016/bl/02/bl_npt15_pdf.zip.

4. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства у 2016 році: статистичний бюлетень. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2017/bl/02/bl_nptpp2016pdf.zip.
5. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства України за 2013 рік: статистичний бюлетень. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2014/bl/02/bl_nad_2013.zip.
6. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Infodovidka-YEvropejskyj-dosvid-zakonodavchogo-regulyvannya-derzhavnoyi-pidtrymky-ta-rozvytku-silskyh-naselenyh-punktiv.pdf>.

УДК 336.717.061

Н.В. ТРУСОВА, д.е.н.,

професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Кредитне забезпечення інвестиційних проектів сільськогосподарських підприємств як система чинників впливу на організацію, форми та результати їх інвестиційної діяльності та задоволення потреби у фінансових ресурсах перебуває у стадії циклічного перелому розвитку банківської системи. Цей період можна вважати процесом зміни структури фінансування сільського господарства, який формує стабільне середовище взаємозв'язку суб'єктів агробізнесу з фінансово-кредитними установами. Пріоритет раціонального кредитного забезпечення та зростання його ролі в діяльності сільськогосподарських підприємств пов'язаний із зміною кон'юнктури зовнішнього ринку запозичень.

Великі сільськогосподарські підприємства є привабливими клієнтами для комерційних банків, а також для таких міжнародних фінансових інститутів, як Міжнародна фінансова корпорація, Європейський банк реконструкції та розвитку. При цьому, функціонування аграрного мікросередовища залежить від зміни умов фінансування сільського господарства. Це позначається на доступі господарюючих суб'єктів до перерозподілу кредитних ресурсів, які мають забезпечувати ефективність інвестиційних проектів. Проте, наявність таких чинників кредитного забезпечення, як жорсткі вимоги до кредитоспроможності позичальників і застави, низький нагромаджений та розрізнений капітал інвесторів на фінансовому ринку, не дозволяють своєчасно перетворювати кредитні ресурси в інвестиційний потенціал банківського сектора. Формально реальна вартість кредиту як фінансового інструменту інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектора економіки не

сформована належною регуляторною політикою держави щодо механізму раціонального кредитного забезпечення та зміцнення національної безпеки країни, що в свою чергу гальмує зростання якісних та кількісних індикаторів інвестиційної активності та фінансового потенціалу господарюючих суб'єктів.

Водночас, поняття «кредитне забезпечення» уособлює принципи й правила поведінки банку та позичальника в процесі здійснення інвестиційної діяльності останнього, через кредитні операції [10, с. 140]. Це на нашу думку, і визначає вихідні положення кредитних відносин, на які спирається як теорія, так і практика кредитного процесу, який відображає техніку й технологію надання та повернення кредиту. При цьому увага зосереджується на механізмі раціонування кредиту, який дозволяє прискорити відновлювальну вартість фінансових активів сільськогосподарських підприємств та стабілізувати асиметрію банківського ринку щодо кредитоспроможності позичальників-агropідприємств, за умови, що діючі фінансові інструменти забезпечені регуляторною політикою держави щодо функціонування ринку запозичень під заставу.

Аналізуючи розподіл кредитних ресурсів серед потенційних позичальників в умовах ринкової рівноваги, коли «попит на кредит будь-якого позичальника залишається незадоволеним, навіть якщо позичальник готовий виконати всі цінові та нецінові умови кредитного договору» [1, с. 114], можна виділити два типи раціонування кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Перший тип передбачає, що всі позичальники отримують ресурси, але в обсязі, меншому необхідного, другий тип – випадковий розподіл кредиту серед позичальників, тобто деякі сільськогосподарські підприємства отримують кошти в повному обсязі, а інших взагалі не задовольняють [13, с. 6].

Використання публічного розміщення акцій забезпечує великим аграрним підприємствам, зокрема агрохолдингам, доступ до значних за розмірами капіталів міжнародних інвесторів. При цьому успішні результати розміщень акцій українських аграрних компаній на фондовому ринку є показником інвестиційної активності вітчизняного банківського ринку. Але в Україні дія банківської системи щодо управління ризиками кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств є незадовільною через низький рівень капіталізації фінансових активів, відсутність кооперативних принципів довгострокової фінансової стратегії. Тому, єдиним джерелом залучення ресурсів в інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств є кредити банків за більш низькими відсотковими ставками, на величину яких впливає основний чинник їх формування – кредитний ризик.

Відповідно до загальних теоретичних положень, величина кредитного ризику збільшується за умови зростання обсягів наданих кредитів, тобто величина відсоткової ставки визначається певним показником настання ризику, який може зростати. Обґрунтованість такого узагальнення пов'язана із можливістю аналізувати різні ситуації з погляду на взаємозв'язок параметрів – обсягу наданих кредитів, ставки кредиту та величини кредитного ризику, а також абсолютного обсягу проблемних кредитів. Зокрема, якщо функція обсягу наданих кредитів змінюється в напрямку її зменшення, то за наведеною кривою залежності, також зменшиться величина відсоткової ставки та кредитного

ризик. Але на перетині функціональних залежностей знаходиться оптимальна величина ціни кредитних ресурсів, яка, як правило на 10-30% дорожче від фактичної суми боргу та додаткових комісійних платежів позичальника на користь банку.

Вирішенню цього питання може сприяти система кредитно-інвестиційної кооперації, яка при взаємодії з гарантійними компаніями забезпечить банкам перестраховування ризиків неповернення боргових зобов'язань з причин втрати стабільного рівня фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Водночас, для підтримки інвестиційної активності суб'єктів господарювання, інтегральна система гарантійного захисту залучення кредитів та проведення зовнішніх міжбанківських розрахунків створить рівні умови компенсації інвестиційних ризиків сільськогосподарських підприємств, і, таким чином забезпечить останніх фінансовими ресурсами на певний проміжок часу.

Необхідність створення ефективної кооперації щодо кредитного забезпечення інвестиційних проектів сільськогосподарських підприємств підтверджується щорічним існуванням дефіциту власних фінансових ресурсів, що частково нівелюється державою шляхом виплат з бюджету кредитних субсидій, а також закупівлі зерна через Аграрний фонд за різними видами контрактів. За цих обставин, створення та функціонування Аграрно-інвестиційного банку (АІБ), як головного інструмента держави при здійсненні регуляторної політики щодо ринку запозичень під заставу фінансових активів та довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств, а також банківського реінвестування в частині залучення додаткових ресурсів шляхом емісії цінних паперів, набуває особливої актуальності та доцільності. При цьому, першочерговість отримання кредиту 60-70% від суми оцінки фінансових активів, повинні мати малі і середні підприємства. Вартість довгострокових кредитів, навіть без щорічного виділення коштів державного бюджету для їх здешевлення має відповідати привабливим умовам кредитування сільського господарства та (або) забезпечувати чинний механізм кредитної компенсації частини відсоткової ставки за кредитами за рахунок бюджету, через емісію цінних паперів на фондовому ринку. Нагальна потреба в зміні кредитного забезпечення сільського господарства визначається функціональним призначенням АІБ, як спеціалізованого банку, створеного на засадах чинного законодавства про банки і банківську діяльність, фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг, а також цінні папери і фондовий ринок.

Список використаних джерел:

1. Васильченко З. М. Капіталізація банків України: сучасний стан та проблеми нарощення. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Вип. №1(14). Х.: 2013. С. 3–9.
2. Кушнір І. В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України: монографія. Миколаїв: Миколаївська обласна друкарня. 2011. 122 с.
3. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: монографія. Умань: УВПП, 2007. 456 с.

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ

Останнім часом сільськогосподарські підприємства все більше отримують запити від органів ДФС, в яких від них вимагають надати інформацію, щодо підтвердження господарських операцій. У разі не подання або не своєчасне надання відповіді, може виникнути підстава попадання сільськогосподарського підприємства, в так звану «зону ризику». Відповідно до п. 73.3 Податкового кодексу України однією з підстав для письмового запиту про подання інформації є факти, які свідчать про порушення платником податків податкового та іншого законодавства, виявлені в результаті аналізу податкової інформації, отриманої в установленому законом порядку. Джерелом такої інформації є податкова звітність, податкові накладні, реєстри, що ведуться державною фіскальною службою України тощо. Оскільки головною метою фіскальних органів є повнота та своєчасність сплати податків до бюджету, то саме ці показники аналізуються найперше.

Оцінка повноти сплати сільгосппідприємством податків здійснюється на підставі такого показника як податкове навантаження (хоча даний показник і запроваджувався в рамках Системи моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР)). Тому фактично однією із підставою для запитів з боку органів ДФС є зменшення податкового навантаження на підприємство.

Податкове навантаження це одне із завдань аудитора, інспектора, експерта при здійсненні перевірки господарської діяльності на підприємстві. У літературі податкове навантаження розглядається як обсяг надходжень до різних рівнів бюджету у відсотках до обсягу діяльності суб'єкта господарювання.

Дослідженням податкового навантаження займаються багато науковців, практиків а також державні службовці, спеціалісти різних рівнів державної фіскальної служби та Міністерства фінансів України. Вчений К. Віксель у свою чергу наполягає на раціональному розподілі фіскального тягаря між окремими платниками, дотриманні еквівалентності між сумою сплачених податків та отриманими від держави послугами й благами. Податки, за його твердженням, не повинні порушувати добробут окремих соціальних груп; якщо за рахунок державних послуг добробут окремих верств населення не підвищується, то вони мають бути звільнені від податків [1].

Недосконалість механізму адміністрування податків попри усі нововведення та реформаторські заходи, призводить до збільшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання, громадян і суспільство в цілому. Високий рівень податкового навантаження зменшує економічну активність, сприяє переміщенню капіталу за кордон, сповільнює темпи росту валового внутрішнього продукту. За низького рівня податкового навантаження бюджети

усіх рівнів недоотримають кошти та не можуть фінансувати програми економічного і соціального розвитку [2].

Контроль за податковим навантаженням на одного офіційно зареєстрованого суб'єкта господарювання останнім часом набуває все більшого значення. І якщо раніше такий показник розраховувався контролюючими органами і знаходився поза нормативними документами, то на сьогодні він розраховується офіційно і оприлюднюється. Кожне підприємство може його знайти в своєму Електронному кабінеті в підрозділі «Показники СМКОР в розділі СЕА ПДВ (система електронного адміністрування податку на додану вартість) у вигляді показника «D».

Розрахункова величина податкового навантаження дорівнює:

$$D = S/T$$

де, S - загальна сума сплачених за останні 12 календарних місяців, що передують місяцю, в якому складено податкову накладну / розрахунок коригування, сум єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків і зборів (крім суми податку на додану вартість, сплаченої під час ввезення товарів на митну територію України) платником податку та його відокремленими підрозділами;

T - загальна сума постачання товарів/послуг на митній території України, що оподатковуються за ставками 0%, 20% і 7%, зазначеними платником податку в податкових накладних / розрахунках коригування, зареєстрованих у Реєстрі за останні 12 календарних місяців, що передують місяцю, в якому складено податкову накладну/ розрахунок коригування [3]

Фактично цей показник показує скільки податків сплачено зі 100 грн обсягу реалізації. І якщо податкове навантаження 15%, то це означає, що сільгосппідприємство зі 100 грн виручки (обсягу постачання) від реалізації сільгосппродукції 15 грн сплатило до бюджету у вигляді податків. Показник податкового навантаження в середньому по Україні становить до 3% (адже не дарма податкові накладні платників, у яких він перевищує 3% і які дотримуються певного обсягу постачання, не повинні блокуватися). А у сільгосппідприємств – платників ПДВ податкове навантаження сягає 12 % а в фермерських господарствах до 25 %.

У сільгоспвиробників, які займаються рослинництвом податкове навантаження, як правило, більше ніж у підприємств, що займаються тваринництвом. Це відбувається через те, що у рослинників велика доля витрат, вартість яких не включає ПДВ (орендна плата за земельної ділянки приватної власності).

Поширеним елементом аналізу є повнота сплати ПДВ. Адже по цьому податку працівники ДФС для аналізу володіють усією інформацією (від товарів, що постачаються до контрагентів сільгосппідприємств).

Тому податкові органи також аналізують динаміку сплати ПДВ, тобто фактично обчислюють податкове навантаження лише з цього податку (відношення суми задекларованого ПДВ до обсягу постачання). При цьому обчислюється цей показник щомісяця.

Сільське господарство має сезонний характер виробництва, що призводить до нерівномірної сплати податків і зокрема, ПДВ, протягом року.

Це і призводить до того, що сільгосппідприємства підпадають під пильне око органів ДФС. Виникають нескінченні запити, в яких від сільгоспвиробників вимагають надати інформацію і про обсяги постачання, і про основні засоби та інші матеріальні цінності, і про трудові ресурси тощо.

В таблиці 1 на прикладі одного із сільськогосподарських підприємств наведемо розрахунок та динаміку податкового навантаження з ПДВ (підприємство є платником єдиного податку четвертої групи та подає звітність та сплачує ПДВ поквартально).

Таблиця 1

Динаміка податкова навантаження зі сплати ПДВ в розрахунку на загальну суму постачання товарів/послуг сільськогосподарського підприємства Запорізької області

Податковий період	Обсяг постачання (без ПДВ) колонка А декларації рядок 1.1.	Сума ПДВ що підлягає сплаті до бюджету рядок 18 декларації	Податкове, % навантаження	
			поточне	відхилення до минулого періоду
3 квартал 2017 р	19 315 377	1 456 343	7,5	3,2
<i>з урах. коригув.</i>	17 898 500		8,1	3,8
4 квартал 2017 р	17 779 375	2 048 290	11,5	4,0
<i>з урах. коригув.</i>	14 727 063		13,9	5,8
1 квартал 2018 р	9 873 548	344 123	3,5	-8,0
<i>з урах. коригув.</i>	9 873 548		3,5	-10,4
2 квартал 2018 р	15 037 195	424 709	2,8	-0,7
<i>з урах. коригув.</i>	11 790 270		3,6	0,1
3 квартал 2018 р	16 408 340	477 226	2,9	0,1
<i>з урах. коригув.</i>	15 844 200		3,0	-0,6

Таким чином, для контролю за податковим навантаженням на сільськогосподарського товаровиробника можливе за дотриманням деяких вимог, наприклад:

– перехід на квартальну сплату ПДВ. Сплата ПДВ поквартально дає можливість підприємству більш рівномірно декларувати цей податок. Крім того, програмне забезпечення за допомогою якого аналізують надходження ПДВ розроблено під місячну сплату цього податку. Як показує практика, сільгосппідприємства, що сплачують ПДВ поквартально фактично не отримують запити від ДФС. Квартальна сплати ПДВ дозволяє уникнути коливань при продажу урожаю та придбанні товарно-матеріальних цінностей. Тим самим це заощаджуються оборотні кошти (зокрема, не перераховуються

при реалізації на електронний рахунок для поповнення реєстраційного ліміту для реєстрації податкових накладних);

– регулювання суми податкового кредиту. Адже відповідно до п. 198.6 Податкового кодексу України суми ПДВ можна включити до податкового кредиту протягом 1095 днів з дати їх складання. Отже для більш рівномірного декларування ПДВ певні суми цього податку можна включити до податкового кредиту наступного звітного періоду;

– коригування податкового зобов'язання. Справа в тому, що на сьогодні складені протягом звітного періоду розрахунки коригування до податкових накладних, суми яких відображаються в рядку 14 декларації з ПДВ «Коригування податкового кредиту» не враховуються при розрахунку податкового навантаження. Це призводить до того, що показник податкового навантаження та його динаміка не є достовірними. Адже розрахунок коригування складається до податкових накладних, суми постачання по яким враховані в рядку 1.1 декларації з ПДВ. Наприклад, якщо податкова накладна сформована на 100 тис грн. (ПДВ), а потім через розрахунок коригування сума ПДВ зменшена до 20 тис. грн., то для розрахунку податкового навантаження ураховується саме 100 тис. грн. Отже сільгосппідприємства можуть цим скористатися.

Такі дії дають можливість уникнути додаткової уваги з сторони контролюючих органів а в деяких випадках навіть уникнути планових та позапланових перевірок.

Список використаних джерел:

1. Wicksell K.A. New principle of just taxation: Classic in the theory of public finance / ed. By R.A. Musgrave & A.T. Peacock. – N.-Y.: St. Martin's Press, 1967. – P. 72.
2. Романюта Е. Моніторинг рівня податкового навантаження в Україні та країнах ЄС. Світ фінансів 2(51)/2017. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/viewFile/1003/101>
3. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/>
4. Податковий кодекс України: Документ 2755-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 25.11.2018, підстава - 2611-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Косторной С.В. Податкова система: навчальний посібник / Косторной С.В. Яцух О.О. Цап В.Д. Захарова Н.Ю., Демченко І.В., Аблязова Е.В. Дмитров М.І., Сенік В.М.; за редакцією С.В. Косторного. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. – 196 с.
6. Семенко Т. М. Податковий і фінансовий облік ПДВ згідно Податкового кодексу України. Облік і фінанси АПК. 2011. № 2. С. 52-57.

І.О. ЧКАН, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

О.В. ЩЕВЕЛЕВА, слухач магістратури,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ТЕЛЕМАРКЕТИНГ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Яку роль відіграє телемаркетинг в діяльності роздрібного бізнесу та в діяльності сектора з обслуговуванні мікро-, малого та середнього бізнесу? Як здійснювати вибір способу комунікації з клієнтом та як залучити і утримати його увагу в телефонній бесіді? В банківській діяльності кожен другий спеціаліст замислюється над озвученими питаннями, але на сьогодні єдиним їх рішенням є дотримання правил телемаркетингу задля ефективної роботи в банківській сфері.

Окремі аспекти маркетингової діяльності банків розглядаються в працях вітчизняних вчених І. Алексєєва, В. Альошина, І. Брітченка, В. Герасимчука, В. Лисицького, А. Мороза, М. Савлука та інших і таких зарубіжних фахівців, як Б. Берман, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, Дж. Еванс та інших.

Для того, щоб досягти успіху необхідно знати особливості телемаркетингу і постійно його удосконалювати. Щоб зрозуміти що являє собою телемаркетинг достатньо згадати як це вести бізнес по телефону. На сьогодні це зручний і прибутковий спосіб організації будь-якого бізнесу.

Телемаркетинг – це спосіб здійснення продажів за допомогою засобів телекомунікації. Продажі по телефону спрямовані на підвищення клієнтської бази, ефективності продажів банківських продуктів, а також підвищення рівня банку.

Для того щоб телемаркетинг був ефективний у відділенні повинні працювати виключно спеціалісти, які вміють швидко з отриманого обсягу інформації виокремити лише ту, яка доречна для конкретної розмови. Спеціалісти в даній сфері не бачать своїх співрозмовників, тому орієнтуються лише на тембр голосу.

Розрізняють два види телемаркетингу:

– Вхідний – являє собою збір відгуків клієнтів, обробка дзвінків та замовлень з їх боку.

– Вихідний – спосіб збору інформації безпосередньо менеджером, який здійснює телефонні опитування клієнтів, інформує їх про можливі акції, новинки банківських продуктів чи створює продаж.

Головною метою телемаркетингу є призначення зустрічі з подальшим продажом послуги чи продукту.

У практиці здійснюються холодні, теплі та гарячі дзвінки.

Під холодними дзвінками розуміється здійснення телефонних дзвінків з метою залучення потенційних клієнтів. Цей тип найважчий в роботі з клієнтом. Холодні дзвінки не мають попередніх домовленостей, менеджер з

обслуговування клієнтів телефонує не знаючи заздалегідь, яка відповідь його очікує. Головна ціль таких дзвінків – збільшення клієнтської бази. Дзвінок, який робиться вперше до того чи іншого клієнта вважається холодним, кожен наступний не матиме до даного типу жодного відношення.

На відміну від холодних, теплі дзвінки здійснюються клієнтам, які вже мали нагоду користуватися послугами банку. Метою теплих дзвінків є відновлення давніх відносин, нагадування про себе у вигляді приємного, ненав'язливого спілкування з конкретною ціллю оновити інформацію про даного клієнта та можливого оформлення продажу нового продукту.

І нарешті гарячі дзвінки – це дзвінки, які менеджери здійснюють з метою остаточного завершення угоди продажу, 95% таких дзвінків несуть за собою значний успіх з обслуговування в банківських установах.

За правилами телемаркетингу дзвінок повинен тривати 3-4 хвилини й не більше, найкращий час зателефонувати клієнтові з 10:00-12:00 та з 14:00-17:00 годин. Важливо також заздалегідь підготувати свій сценарій розмови з потенційним клієнтом, визначити найхарактерніші вигоди послуги з якою ви телефонуєте, а також впевненість в собі. Запорука успіху завзятість і наполегливість у виконанні поставлених завдань.

Телемаркетинг або активні телефонні продажі давно завоював своє визнання і популярність в веденні будь-якого бізнесу. Є відносно не дорогим, але значно ефективним спосіб залучення нових клієнтів, успішно застосовується в роботі не тільки з фізичними, а й з юридичними особами.

Список використаних джерел:

1. Бруссер А.В. Телемаркетинг, або Продай їх за хвилину. Фенікс, 2010. – с. 190.
2. Павлюк В. Аналіз процесу стратегічного маркетингового планування в банківській сфері // Банківська справа. – 2003. – № 6. – С. 30-38.
3. Курс навчання «Телефонні переговори». – Oschadbank.life – 2017.

УДК 336.22

Ю.Ю. ЯРМОЛЕНКО, аспірант

кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ ФЕРМЕРАМ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Загальновідомо, що основною вимогою Угоди про асоціацію з Європейським Союзом є поступова гармонізація та реформування законодавства України відповідно до нормативно-правових засад 28 країн-членів Європейського Союзу (ЕС), в тому числі і в такій пріоритетній для України галузі як аграрний сектор. Одним із таких європейських стандартів у непрямому оподаткуванні сільського господарства залишатимуться правові

норми у статтях 295-305 глави 2 «Спільна схема з фіксованою ставкою для фермерів» розділу XII Директиви ЄС №2006/112/ЄС «Про спільну систему податку на додану вартість» [1]. Зазначені обставини спонукають вивчати європейський досвід справляння та відшкодування податку на додану вартість (VAT) сільськогосподарським товаровиробникам європейських країн з метою вдосконалення вітчизняної системи оподаткування.

Зазначимо, що за даними Європейської комісії (станом на 01.07.2018) схему з фіксованою ставкою для сільськогосподарських неплательників ПДВ (Common flat-rate scheme for farmers) застосовували 18 країн Євросоюзу [2]. Одним із обмежень на користування особливим режимом (схемою) з фіксованою ставкою є встановлення порогу реєстрації платником VAT (ПДВ) для аграріїв. В країнах ЄС обсяги операцій для реєстрації диференційовані та різняться як за фіксованою ставкою, так й за стандартними та зниженими ставками залежно від мінімального обсягу.

В деяких європейських країнах, крім обов'язкового порогу для реєстрації платником ПДВ, існують певні обмеження для малого бізнесу для застосування фіксованої схеми за умов, якщо обсяг операцій перевищує встановлений поріг реєстрації. Зокрема, в Австрії обсяг поставок не повинен перевищувати 400 000 Євро (для фермерів – 30 000 Євро), в Бельгії – 750 000 Євро при поставках деревини (для фермерів – 25 000 Євро), Греція – не більше 15 000 Євро (для фермерів – 10 000 Євро), Іспанія – 250 000 Євро (крім рибальства) та у Сполученому Королівстві – не більше 250 000 фунтів (для фермерів – не більше 83 000 фунтів стерлінгів). Крім цього у Литві площа сільськогосподарських угідь у фермерів не повинна перевищувати 7 га за умов поставок за рік власної сільгосппродукції в сумі не більше 45000 Євро [3, с.538–539].

У 10 країнах ЄС (Болгарія, Чехія, Словаччина, Хорватія, Нідерланди, Данія, Швеція, Фінляндія, Естонія, Мальта) аграрії - суб'єкти господарювання не мають можливості застосовувати альтернативний режим з фіксованою ставкою, однак до сільськогосподарських господарств, як платників VAT, так і незареєстрованих аграріїв можуть застосовуватися інші форми державної підтримки, в т.ч. у вигляді прямого фінансування (субсидування певних видів витрат фермерів, дотації відповідно до площі угідь або наявного поголів'я, гарантовані державою закупівельні ціни тощо).

Одним із спільних загальних європейських правил, на думку Л. Тулуша та О. Прокопчук, є одночасне застосування режиму з фіксованою компенсаційною ставкою із запровадженням знижених ставок на продукти харчування. Існування у сільському господарстві ЄС схеми доповнення загальної тарифної ставки у трьох країнах (Франція, Німеччина, Італія) або режиму з фіксованою ставкою для фермерів в інших п'ятнадцяти спрямовано на те, щоб відшкодування у вигляді суми розрахованої від фіксованої ставки не перевищували загальну суму «вхідного» ПДВ. Відповідно сплата (відшкодування) фермерам – неплательникам ПДВ компенсації за фіксованим збором здійснюється за рахунок покупців – платників податку або державними органами [4, с.190-191]. Наприклад, країнами, які відшкодовують ПДВ з бюджету аграріям – неплательникам податку, є Франція [4, с.152] та Ірландія [5, с.15].

Таблиця 1

**Переваги альтернативного оподаткування з фіксованою ставкою
для сільського господарства у Великобританії (£)**

Операції	Фермер Fred-платник VAT				Фермер Frank застосовує режим AFRS		
Обсяг продажу неплатникам VAT	50000	-	50000	-	60000	60000	-
Вихідний податок (20 %)	10000	-	-	1000 0			
Обсяг продажу зареєстрованим особам VAT	50000	-	-	-	52000	52000	-
Вихідний податок (20 %)	10000	-	50000	1000 0	-	-	-
Сума за фіксованою ставкою ($4 \times 50000 / 100$)	-				-	-	2000
Обсяг придбання у платників VAT	-	2000 0	20000	-	24000	24000	-
Вхідний податок (20%)	-	4000	-	4000	-	-	-
Сума за вхідним податком ($20 \times 20000 / 100$)	-	-	-	-	-	-	4000
Річний прибуток	$80000 = (50000 + 50000) - 20000$				$88000 = (60000 + 52000) - 24000$		
До сплати VAT фінансовому управлінню	$16000 = (10000 + 10000) - 4000$				-	-	-
відшкодування VAT фермеру від покупців	-	-	-	-	-	-	2000

Джерело: узагальнено за джерелом: https://library.croneri.co.uk/cch_uk/bvr/53-500

Для фермерів в Англії застосування режиму з фіксованою ставкою (AFRS) регулюється Директивою (інструкцією) Служби Великобританії з податкових та митних зборів №700/46 (VAT Notice 700/46) та використовується зі ставкою податку 4 %. Крім останньої у Сполученому Королівстві діє ставка 0 % (насіння, корма, тварини та ін.), понижена 5 % (газ, паливо для побуту тощо) та стандартна ставка 20 % на поставку основних товарів та послуг.

Розглянувши алгоритм відшкодування фермерам у Великій Британії (табл. 1) нами підтверджено переваги альтернативного режиму. Як свідчать дані табл.1 Фермер Frank, що застосовує схему AFRS з фіксованою ставкою, отримав за рівних умов за результатами року переваги порівняно з фермером – платником VAT, оскільки завершив рік з прибутком на 8000 фунтів більше ніж останній та одержав компенсацію (відшкодування) у розмірі 2000 фунтів від покупців – платників податку.

Список використаних джерел:

1. Директива про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради ЄС від 28.11.2006 № 2006/112/ЄС. URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_928
2. Compensation percentages applied by the member states under the common flat-rate scheme for farmers. Update: June 2018. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/traders/vat_community_flat_rate_farmer_scheme_compensation_percentages_en.pdf
3. Cnossen, S. VAT and agriculture: lessons from Europe. International Tax and Public Finance. April 2018, Volume 25, Issue 2, pp 519–551. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10797-017-9453-4>
4. Тулуш Л. Д., Прокопчук О.Т. Функціонування податку на додану вартість у сфері агропромислового виробництва: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 273с.
5. Бетлій О. ПДВ у сільському господарстві: українські реалії та міжнародний досвід. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2014. 51 с. URL: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_07-2014_VAT_in_agriculture_ukr.pdf

УДК 336.22:332.21

О.О. ЯЦУХ, к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПО- ДАРЬСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ ПРИ НАРАХУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗАБОВ'ЯЗАНЬ

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок – капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений відповідно до законодавства центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин [1]. Вона є обов'язковою для визначення розміру земельного податку, єдиного податку четвертої групи для сільськогосподарських товаровиробників, орендної плати за земельні ділянки, в тому числі державної та комунальної власності, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок та інше. Проте, діюче нормативне правове забезпечення несе в собі ряд протиріч щодо визначення розміру нормативної грошової оцінки земельних ділянок.

У грудні 2003 року Законом України «Про оцінку земель» було визначено порядок проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок та зазначено, що така оцінка проводиться відповідно до державних стандартів, норм, правил, а також інших нормативно-правових актів на землях усіх категорій та форм власності. Термін дії проведеної нормативної грошової оцінки земельних ділянок становить:

- для земельних ділянок розташованих у межах населених пунктів незалежно від їх цільового призначення - не рідше ніж один раз на 5-7 років;
- розташованих за межами населених пунктів земельних ділянок сільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 5-7 років, а не сільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 7-10 років [2].

Враховуючи норми Закону України «Про оцінку земель», в якому визначено, що земельна ділянка – частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування з визначеними щодо неї правами, отже нормативну грошову оцінку потрібно проводити по кожній земельній ділянці, тобто окремо по кожному акту на право власності, в той час коли середній розмір по Україні однієї земельної ділянки становить 2,5 га. Такий порядок проведення нормативної грошової оцінки вимагає багато часу, та значні додаткові витрати: за попередніми підрахунками сума таких витрат становитиме 3500-5000 грн. за одну земельну ділянку, або 1400 – 2000 грн. на 1 га. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства у травні 2017 було затверджено «Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення», в якому було передбачено можливість проведення нормативної грошової оцінки земель району в цілому, так і можливість проведення нормативної грошової оцінки кожної окремої земельної ділянки. Даним Порядком також було визначено склад технічної документації з нормативної грошової оцінки земель району й окремої земельної ділянки. Цей наказ погоджено з Держгеокадастром, отже, є підстави вважати, що Порядок № 262 відображає позицію Держгеокадастру щодо НГО. Необхідно відмітити, що НГО ріллі, наведена у додатку 1 до Порядку № 262, по більшості областей є значно меншою, ніж та, що склалася у 2017 році внаслідок застосування коефіцієнтів інфляції до НГО земель сільськогосподарського призначення, проведеної станом на 01.07.1995 р. Якщо НГО окремої земельної ділянки (ріллі) не проведено, то відповідно до п. 4 Порядку № 262 для визначення земельного податку слід застосовувати НГО, наведену у додатку № 1 до цього Порядку.

Нормативна грошова оцінка в різних регіонах змінилася по різному: в таких областях як Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Запорізька – зменшилась, в той час коли в Миколаївській, Одеській, Закарпатській областях – збільшилась. Аналіз показує, що нормативна грошова оцінка ріллі, наведена у додатку №1 наказу Міністерства аграрної політики та продовольства від 23.05.2017 р. № 262 «Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» в розрізі областей, по їх більшості є значно меншою, ніж та, що склалася у 2018 році внаслідок застосування коефіцієнтів інфляції до нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, проведеної станом на 01.07.1995 р. До 01 січня 2018 року сільськогосподарські товаровиробники сплачували податки та виплачували

орендну плату за земельні ділянки згідно нормативної грошової оцінки проведеної станом на 01.07.2015 року з урахуванням індексу інфляції та коефіцієнту, на підставі виданого витягу з Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. У раз відсутності нормативної грошової оцінки земельної ділянки, якщо така оцінка не проводилась, на нашу думку слід застосовувати нормативну грошову оцінку, наведену у додатку № 1 наказу Міністерства аграрної політики та продовольства від 23.05.2017 р. № 262 «Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» в розрізі областей. Для визначення розміру земельного податку та орендної плати за землі державної та комунальної власності використовується НГО земельних ділянок (п. 289.1 Податкового кодексу України).

Враховуючи все вищевикладене, на нашу думку вважаємо, що при визначенні земельного податку необхідно:

- застосовувати НГО конкретної земельної ділянки, якщо така оцінка проводилася (і в такому разі розмір НГО конкретної ділянки має бути підтверджений Витягом з Державного земельного кадастру, а інформація про таку НГО розміщена на сайті ДФС). У цьому випадку база оподаткування така ж, як і НГО 2017 року, оскільки коефіцієнт індексації за 2017 рік застосовується зі значенням 1;

- застосовувати НГО по області, наведену на сайті Держгеокадастру - якщо НГО конкретної земельної ділянки не проводилася (і відповідно Витяг з Державного земельного кадастру отримати неможливо, а інформація про неї на сайті ДФС відсутня).

Щодо єдиного податку IV групи, то на нашу думку вважаємо, що при визначенні бази оподаткування слід застосовувати такий самий підхід (тобто або НГО конкретної земельної ділянки, або НГО по області, яка вказана в додатку 1 до Порядку № 262). Разом з тим по більшості областей України, якщо порівняти з 2017 роком, нова НГО 1 га ріллі є меншою. Наприклад, по Київській області підприємство може зекономити на єдиному податку на 1 га ріллі 54,86 грн, при умові що відсоток від НГО прийнятий місцевими органами управління дорівнює 1 %, що складає майже шосту частину від податку 2017 року. Проте органи Державної фіскальної служби України в регіонах, щоб уникнути втрат бюджету, можуть вимагатиме від сільгосппідприємств застосовувати НГО на рівні 2017 року (оскільки коефіцієнт індексації за минулий рік прийнято на рівні 1,0) незалежно від того, проводилася НГО земельних ділянок чи ні.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р. № 1378-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>
3. Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23.05.2017 р. № 262. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-17>

Науково-практичне видання

Національна академія аграрних наук України
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Інститут обліку і фінансів НААН
Євразійська Рада Сертифікованих Бухгалтерів і Аудиторів
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
Науково-виробничий журнал «Облік і фінанси»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Матеріали

XI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої
100-річчю Національної академії аграрних наук України,
60-річчю наукової школи з бухгалтерського обліку
ННЦ «Інститут аграрної економіки» та 25-річчю її
експериментальної бази

(7 грудня 2018 р., м. Київ)

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Комп'ютерний набір та верстка: *Ю.В. Волосяк*

Технічний редактор: *С.М. Остапчук*

Відповідальний за випуск: *Ю.С. Бездушина*

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2065 від 18.01.2005 р.

Підп. до друку 10.12.2018. Формат 60х84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 13,08. Тираж 150 пр. Зам. 3-12.
